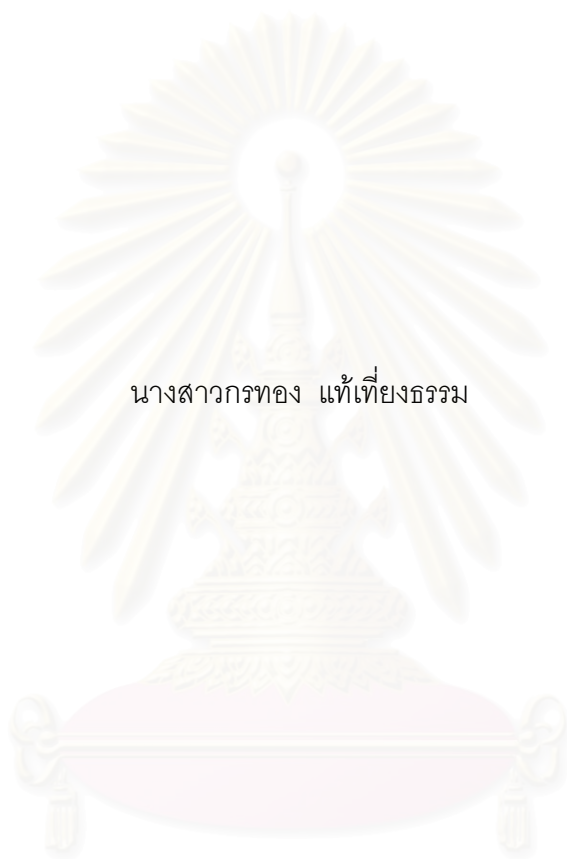

นโยบายนิเวศสีเขียวของอินเดีย

นางสาวกรทอง แท้เที่ยงธรรม

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-14-3297-6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

INDIA'S NUCLEAR POLICY

Miss Gornthong Taetiangtam

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Sciences

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-14-3297-6

หัวข้อวิทยานิพนธ์	นโยบายนิเวศสีเขียวของอินเดีย
โดย	นางสาวกรทอง แท้เที่ยงธรรม
สาขาวิชา	ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร.ปณิธาน วัฒนายากร
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	อาจารย์สุรัตน์ ไหราชัยกุล

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรา พงศาพิชญ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระ สมบูรณ์)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ปณิธาน วัฒนายากร)

.....
(อาจารย์สุรัตน์ ไหราชัยกุล)

.....
(อาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล)

กรทอง แท้เที่ยงธรรม : นโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย. (INDIA'S NUCLEAR POLICY)

อ. ที่ปรึกษา : รศ. ดร.ปณิธาน วัฒนายากร, อ. ที่ปรึกษาร่วม : อ. สุรัตน์ โหราชัยกุล, 192 หน้า.
ISBN 974-14-3297-6.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย โดยวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่เป็นสาเหตุผลักดันให้อินเดียดำเนินนโยบายส่งเสริมการลดอาวุธนิวเคลียร์และการพัฒนาขีดความสามารถทางนิวเคลียร์ของตน การศึกษานี้ได้นำเอาแนวคิดทฤษฎีสัจนิยมและแนวทางการศึกษาเชิงยุทธศาสตร์มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า การทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 และการประกาศตนเป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์อย่างเปิดเผย อันเป็นพฤติกรรมที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของอินเดีย แม้จะมีปัจจัยเฉพาะหน้ามาจากความกังวลต่อปัญหาความมั่นคงแห่งชาติในความสัมพันธ์กับจีนและปากีสถาน และการเป็นพันธมิตรทางทหารระหว่างสองประเทศนี้ก็ตาม แต่สาเหตุสำคัญที่เป็นรากฐานของการแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งขีดความสามารถทางนิวเคลียร์ก็คือ ความปรารถนาที่ฝังรากลึกและยาวนานของอินเดียถึงบทบาทการเป็นรัฐมหาอำนาจ และด้วยความเชื่อว่าการครอบครองขีดความสามารถนิวเคลียร์ที่เป็นอิสระ เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการบรรลุถึงสถานะดังกล่าว

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาควิชา ... ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ... ลายมือชื่อนิพนธ์ ... กรทอง ... ๒๕๖๑ ... แท้เที่ยงธรรม
สาขาวิชา ... ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ... สิริ ...
ปีการศึกษา ... 2548 ... ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ... สุรัตน์ โหราชัยกุล

4581101624 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEY WORD: NUCLEAR WEAPON / INDIA / INDIA'S NUCLEAR POLICY / NUCLEAR ARMAMENT /
NUCLEAR PROLIFERATION

GORNTONG TAETIANGTAM : INDIA'S NUCLEAR POLICY. THESIS ADVISOR :
ASSOC. PROF. PANITAN WATTANAYAGORN, Ph.D. THESIS COADVISOR : SURAT
HORACHAIKUL, 192 pp. ISBN 974-14-3297-6.

The main theme of this thesis is to study India's implementation of nuclear weapons policy. Using the concept of realism and strategic studies as a framework of analysis, the thesis analyses factors affecting India's policy toward nuclear disarmament and the development of its own nuclear capabilities.

This research finds that India's nuclear tests in May 1998 and its declaration to be a nuclear power, which had never occurred before in the history of India, had their immediate origins in its longstanding concerns over national security in relation to China and Pakistan and their military alliance relationship. However, the key underlying reasons for the acquisition of nuclear capabilities are the enduring and deep-rooted aspiration of India itself for the role of a major power, and the related belief that the possession of an independent nuclear capability is an essential prerequisite for achieving that status.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Department...International Relations..... Student's signature.....*ด.ญ.กช. วัฒนวิทย์*.....

Field of study...International Relations..... Advisor's signature.....*Assoc. Prof. Panitan Wattanayagorn*.....

Academic year...2005..... Co-advisor's signature.....*Surat Horachaiikul*.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่อง “นโยบายนิเวศลัทธิของอินเดีย” ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นส่วนหนึ่งในผลงานวิชาการเพื่อสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปีการศึกษา 2548

ผลงานฉบับนี้ที่สำเร็จลุล่วงไปได้ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์จักต้องขอขอบพระคุณท่านอาจารย์สุรพันธ์ โหระชัยกุลเป็นอย่างสูงซึ่งได้กรุณาอุทิศเวลาอันมีค่าในการอ่าน ให้คำแนะนำ และให้ข้อคิดเห็นต่างๆที่เป็นประโยชน์ในการแก้ไขข้อบกพร่องทั้งหลายของวิทยานิพนธ์ ตลอดจนให้ความช่วยเหลือในด้านอื่นๆมา ณ ที่นี้

นอกจากนั้น ต้องขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ปณิธาน วัฒนายากร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระ สมบูรณ์ และอาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล ที่ได้ให้ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ อีกทั้ง คณะอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่นายทะเบียน หน่วยบัณฑิตศึกษา คณะรัฐศาสตร์ ที่กรุณาช่วยเหลือในการดำเนินการต่างๆตามกระบวนการที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกำหนดไว้ ตลอดจนขอขอบคุณเพื่อนานิสิตภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่คอยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

เหนืออื่นใด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คงไม่อาจสำเร็จลุล่วงไปได้ หากปราศจากกำลังใจอันยิ่งใหญ่และแรงสนับสนุนของคุณพ่อเดชา คุณแม่หยุนหลัง และน้องๆที่น่ารักของผู้เขียนวิทยานิพนธ์ ซึ่งล้วนทำให้ผู้เขียนตระหนักเสมอว่าครอบครัวมิได้มีคุณค่าเป็นเพียงที่พักพิงยามรู้สึกทุกข์ยากเหนื่อยล้าดังที่ใครต่อใครมักจะนึกถึง แต่ครอบครัวคือสิ่งมีค่าอย่างที่สมควรจะยกย่องเชิดชูและตระหนักถึงอยู่เป็นนิจ เพราะพวกเขาเหล่านั้นล้วนแต่เป็นผู้นำมาซึ่งร่างกายและแรงใจอย่างยอดเยี่ยมจนผู้เขียนวิทยานิพนธ์สามารถก้าวมาถึงความสำเร็จ ณ จุดนี้ได้ ขอขอบพระคุณอย่างยิ่ง

ท้ายที่สุด ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ต้องขอขอบคุณบุคคลอีกจำนวนหนึ่งที่แม้จะมีได้เอ่ยนามถึง แต่ก็เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่อยู่ในความสำเร็จของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ด้วย

กรทอง แท้เที่ยงธรรม

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.2.1.3 สงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 ปี ค.ศ. 1965.....	52
2.2.2 นโยบายของรัฐบาลอินทรา คานธีที่มีต่ออาวูธนิวเคลียร์.....	58
2.2.2.1 การปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจาย อาวูธนิวเคลียร์.....	58
2.2.2.2 สงครามบังกลาเทศและการปรับความสัมพันธ์ระหว่าง สหรัฐอเมริกาและจีน.....	62
2.3 ระยะเวลาที่ 3 : การฟื้นฟูบทบาทความเป็นมหาอำนาจระดับกลางของอินเดีย.....	70
2.3.1 การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดีย ปี ค.ศ. 1974.....	70
2.4 ระยะเวลาที่ 4 : บทบาทมหาอำนาจระดับกลางภายใต้สภาวะความกดดัน.....	76
2.4.1 นโยบายของรัฐบาลมอรวารจี เดชายและจรัญ ซิงห์ที่มีต่อ อาวูธนิวเคลียร์.....	77
2.4.1.1 การระงับความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาภายหลัง การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ ค.ศ. 1974.....	77
2.4.1.2 การบุกอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต ค.ศ. 1979.....	81
2.4.2 นโยบายของรัฐบาลอินทรา คานธีสมัยที่ 2 ที่มีต่ออาวูธนิวเคลียร์.....	85
2.4.2.1 การปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่างๆ.....	87
2.4.2.2 การพิจารณาถึงแผนการโจมตีโครงการนิวเคลียร์ของ ปากีสถาน.....	90
2.4.2.3 การเสริมสร้างความแข็งแกร่งแห่งอำนาจทางนิวเคลียร์ของ อินเดีย.....	92
2.4.3 นโยบายของรัฐบาลราจีฟ คานธีที่มีต่ออาวูธนิวเคลียร์.....	95
2.4.3.1 การพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถาน.....	97
2.4.3.2 การลดอาวูธนิวเคลียร์กับการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของ อินเดีย.....	98
2.4.4 นโยบายของรัฐบาลวี. พี. ซิงห์ที่มีต่ออาวูธนิวเคลียร์.....	103
2.4.4.1 วิกฤตการณ์แคชเมียร์ ค.ศ. 1990.....	103
2.5 ระยะเวลาที่ 5 : อินเดียในโลกหลังสงครามเย็น.....	107
2.5.1 นโยบายของรัฐบาลนาราซิมฮา ราวที่มีต่ออาวูธนิวเคลียร์.....	110
2.5.1.1 สหรัฐอเมริกากับปัญหานิวเคลียร์ในเอเชียใต้.....	112

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2.5.1.2	การขยายอายุของสนธิสัญญาไม่แพร่กระจาย อาวุธนิวเคลียร์.....119
2.5.2	นโยบายของรัฐบาลอิตาลี พินารี วัชปายีที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์..... 121
2.5.2.1	การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดิน ค.ศ. 1998..... 121
2.5.2.2	ปฏิบัติการตอบโต้ของประชาคมระหว่างประเทศต่อ การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ของอินเดีย..... 123
3	เป้าหมายแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดีย..... 127
3.1	การป้องปรามอาวุธนิวเคลียร์ในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับปากีสถาน... 128
3.2	บริบทในเชิงยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียใต้..... 132
3.3	ความเป็นรัฐมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศ..... 136
3.4	อินเดียกับสถานะแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจ.....140
3.5	เป้าหมายแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดีย..... 143
3.6	อาวุธนิวเคลียร์กับการเป็นรัฐมหาอำนาจของโลก..... 147
3.7	อาวุธนิวเคลียร์กับเป้าหมายของการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดีย..... 149
3.8	แนวทางพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย : การเกิดใหม่ของอินเดีย..... 150
3.9	อินเดียกับวิถีปฏิบัติห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ.....152
4	บทสรุปและข้อเสนอแนะ..... 156
	รายการอ้างอิง.....163
	บรรณานุกรม..... 172
	ภาคผนวก
	ภาคผนวก ก..... 178
	ภาคผนวก ข..... 181
	ภาคผนวก ค..... 183
	ภาคผนวก ง..... 185
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์..... 192

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ภูมิหลังและความสำคัญของประเด็นการศึกษา

อาวุธนิวเคลียร์และปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear proliferation) น่าจะเป็นปัญหาที่จับสั่นไปพร้อมๆกับการสิ้นสุดของยุคสงครามเย็น อันเป็นยุคแห่งการแข่งขันกันสร้างและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของเหล่าประเทศอภิมหาอำนาจที่มุ่งจะครอบครองความเหนือกว่าในการเมืองระหว่างประเทศ แต่แล้วอาวุธอันทรงอำนาจในการทำลายล้างอย่างมหาศาลถึงขนาดสามารถทำลายล้างโลกให้พินาศได้นี้กลับยังสร้างความกังวลให้กับประชาคมระหว่างประเทศเรื่อยมาจวบจนถึงปัจจุบัน และเหนืออื่นใด เมื่อประเทศอินเดียซึ่งดำเนินนโยบายโดยยึดหลักสันติวิธีและต่อต้านการแข่งขันกันสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศมหาอำนาจมาตลอด กลับเป็นผู้ทดลองและสร้างอาวุธนิวเคลียร์เสียเอง ดังปรากฏให้เห็นในเหตุการณ์การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดียเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 พร้อมกับยืนยันอย่างชัดเจนถึงสถานะการเป็นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงท่าทีและนโยบายนิวเคลียร์ของประเทศอินเดียครั้งสำคัญซึ่งสร้างความประหลาดใจให้กับนานาประเทศอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน¹

นับตั้งแต่ได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี ค.ศ. 1947 นั้น อินเดียภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีศรีอวาลาหาระลาล เนห์รู (Jawaharlal Nehru) ได้ดำเนินนโยบายต่อต้านการสร้างและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศอภิมหาอำนาจอย่างแข็งขัน ทั้งนี้ ผู้นำอินเดียมีทัศนคติต่ออาวุธนิวเคลียร์ว่าเป็นสัญลักษณ์แห่งความชั่วร้าย (symbol of evil) ที่ต้องกำจัดและต่อต้านไม่ให้ผลิตทดลองและแพร่กระจาย² อันจะส่งผลกระทบต่อสันติภาพและความมั่นคงของโลก นอกจากนี้ อินเดียจะยึดนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (non-alignment policy) และหลัก 5 ประการของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (five principles of peaceful co-existence) หรือที่รู้จักกันในนาม “หลักปัญจศีล” (Panch Sheel)^{*} เป็นหลักการสำคัญของนโยบายต่างประเทศของตน เพื่อแสดงให้เห็น

¹ The National Institute for Defense Studies, *East Asian Strategic Review 2002* (Tokyo: The Japan Times, 2002), p. 105.

² B. M. Kaushik, “India’s Nuclear Policy,” in *India’s Foreign Policy Studies in Continuity and Change*, ed. Bimal Prasad (New Delhi: Dhawan Printing Works, 1979), p. 402.

* “หลักปัญจศีล” ประกอบด้วย

1. การเคารพในบูรณภาพแห่งดินแดนและอธิปไตยของกันและกัน
2. การไม่รุกรานกัน

นานาประเทศเห็นว่าอินเดียไม่ปรารถนาจะก้าวร้าวรุกรานประเทศอื่นใด และมุ่งหวังที่จะมีอิสระในการกำหนดและดำเนินกิจการระหว่างประเทศ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอภิมหาอำนาจฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในระยะสงครามเย็นแล้ว อินเดียยังมีนโยบายและท่าทีต่อต้านโจมตีนโยบายนิวเคลียร์ของประเทศอภิมหาอำนาจควบคู่ไปด้วยเสมอ³

ช่วงทศวรรษ 1950-1960 อาจถือได้ว่าไม่มีประเทศใดในโลกที่แสดงบทบาทในการรณรงค์ต่อต้านการทดลองและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ได้เด่นชัดเท่ากับอินเดีย⁴ และแม้ว่าอินเดียเองจะเห็นความสำคัญของการนำพลังงานนิวเคลียร์มาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีของประเทศ เพื่อให้อินเดียสามารถพึ่งพาตนเอง (self-reliance) ได้ก็ตาม⁵ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เป็นของตนเองนั้น อินเดียได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อินเดียไม่มีนโยบายสร้างอาวุธนิวเคลียร์ไว้เพื่อครอบครอง ดังที่นายกรัฐมนตรีเนห์รูได้แถลงในสภาผู้แทนราษฎร (Lok Sabha) เมื่อวันที่ 2 เมษายน ค.ศ. 1954 ว่า “พลังงานและอาณาภาพทางนิวเคลียร์ เคมี และชีวภาพ ไม่สมควรจะถูกนำไปสร้างเป็นอาวุธเพื่อการทำลายล้างใดๆทั้งสิ้น”⁶

อินเดียได้ร่วมมือกับนานาประเทศเพื่อต่อต้านการทดลองและครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ทั้งในและนอกองค์การสหประชาชาติ เห็นได้จากการเรียกร้องให้ประเทศมหาอำนาจเจรจาเพื่อระงับและเลิกล้มการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ โดยเริ่มจากการหยุดทดลองและลดจำนวนของอาวุธนิวเคลียร์ที่ประเทศมหาอำนาจสะสมอยู่ไปที่ละก้าว การหยิบยกประเด็นปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เข้าสู่ที่ประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติในปี ค.ศ. 1956 การสนับสนุนการจัดตั้ง

-
3. การไม่แทรกแซงในกิจการภายในของกันและกัน
 4. การยอมรับในความเท่าเทียมกันและส่งเสริมผลประโยชน์ร่วมกัน
 5. การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

³ วิมลวรรณ ภักโรตม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1947-ค.ศ. 1980 (กรุงเทพฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 175.

⁴ B. M. Kaushik, “India’s Nuclear Policy,” in India’s Foreign Policy Studies in Continuity and Change, ed. Bimal Prasad, p. 405.

⁵ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in India’s Nuclear Security, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta (Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers, 2000), p. 40.

⁶ “Suo Motu Statement by Prime Minister Shri Atal Behari Vajpayee in Parliament, 27 May 1998”. [Online] Available from: <http://www.indianembassy.org/pic/pm-parliament.htm>[2003, October 24]

เขตปลอดนิวเคลียร์และไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์⁷ และที่สำคัญเมื่อปี ค.ศ. 1963 อินเดียได้ร่วมลงนามในสนธิสัญญาจำกัดการทดลองอาวุธนิวเคลียร์บางส่วน (Limited Test Ban Treaty) อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าอินเดียจะไม่เข้าร่วมในสมิทธนิวเคลียร์อย่างแน่นอน⁸ และในสมัยที่นายลาล บาฮาดูร์ ศาสตรี (Lal Bahadur Shastri) เป็นนายกรัฐมนตรีของอินเดียก็ได้ยืนยันอีกครั้งหนึ่งถึงท่าทีที่ว่าอินเดียจะไม่เป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์⁹

กระทั่งสมัยของนางอินทิรา คานธี (Indira Gandhi) จึงมีความเปลี่ยนแปลงบางประการเกิดขึ้นในท่าทีและนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย โดยปี ค.ศ. 1968 อินเดียปฏิเสธที่จะลงนามในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (Non-Proliferation Treaty: NPT) ที่สหรัฐอเมริกา ร่วมกับสหภาพโซเวียตผลักดันให้เกิดขึ้น¹⁰ ทั้งนี้ อินเดียเห็นว่าหลักการของสนธิสัญญาดังกล่าวเป็นการแบ่งโลกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ประเทศที่มีและไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear haves and have-nots) ซึ่งไม่เป็นธรรม¹¹ สนธิสัญญาดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประเทศมหาอำนาจที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์อยู่แล้วเท่านั้น และแม้ว่าจะสามารถแก้ปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ไปสู่ประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์หรือการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในแนวราบ (horizontal proliferation)¹² ได้ก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจทำให้การแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ในหมู่ประเทศมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์อยู่แล้วหรือการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในแนวตั้ง (vertical proliferation) บรรเทาลงได้เลย

และแล้วอินเดียก็สร้างความประหลาดใจให้กับประชาคมระหว่างประเทศ เมื่อปรากฏว่าในวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1974 อินเดียทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินครั้งแรกขึ้น ณ เมืองโกด

⁷ B. M. Kaushik, "India's Nuclear Policy," in *India's Foreign Policy Studies in Continuity and Change*, ed. Bimal Prasad, p. 405.

⁸ วิมลวรรณ ภัทโรตม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1947-ค.ศ. 1980, หน้า 176.

⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰ "India and Pakistan," [Online] Available from: <http://www.world-nuclear.org/info/inf53.htm> [2004, January 10]

¹¹ Ramesh Thakur, "The South Asian Nuclear Challenge," in *Alternative Nuclear Futures: The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World*, eds. John Baylis and Robert O' Neill (New York: Oxford University Press, 2000), p. 102.

¹² Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?* (Oxford: Oxford University Press, 1994), p. 182.

ราน (Pokharan) แต่การทดลองในครั้งนั้นรัฐบาลอินเดียได้ยืนยันว่าเป็นเพียงการทดลองเพื่อนำพลังงานนิวเคลียร์ไปใช้ประโยชน์ในทางสันติเท่านั้น (peaceful nuclear explosion) ซึ่งอินเดียไม่มีความประสงค์ที่จะพัฒนาเป็นอาวุธนิวเคลียร์แต่ประการใด และอินเดียยืนยันจะต่อต้านการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ต่อไปอย่างต่อเนื่องด้วย¹³ การที่อินเดียหันมาดำเนินการพัฒนาระเบิดนิวเคลียร์จนสามารถทดลองได้สำเร็จเป็นครั้งแรกนี้ มีผู้วิเคราะห์ว่าน่าจะเกิดจากแรงผลักดันในทางการเมืองระหว่างประเทศและปัญหาภายในประเทศของอินเดียในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 นั้นเอง แรงผลักดันเหล่านั้น ได้แก่ สงครามบังกลาเทศในปี ค.ศ. 1971 การผ่อนคลายความตึงเครียดระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1972 การปรับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีน รวมทั้งการที่สหรัฐอเมริกาและจีนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับปากีสถานในระยะเดียวกัน นอกจากนี้ ความต้องการถึงความสนใจของประชาชนนอกจากการเมืองภายในประเทศให้หันมาชื่นชมกับความสำเร็จและชื่อเสียงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของประเทศ แทนการต่อต้านและการโจมตีรัฐบาลของนางอินทิรา คานธี เป็นต้น¹⁴ อย่างไรก็ตาม การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ดังกล่าว ทำให้สหรัฐอเมริกาและแคนาดาจะบังคับความร่วมมือในโครงการพัฒนาพลังงานนิวเคลียร์ทั้งหมดที่มีให้กับอินเดีย และที่เลวร้ายยิ่งกว่า เมื่อสหรัฐอเมริการะงับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและการทหารแก่อินเดียด้วย การระงับความช่วยเหลือต่างๆของสหรัฐอเมริกาคือเป็นผลมาจากกฎหมายว่าด้วยความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศ (The Foreign Assistance Act) ซึ่งรู้จักกันในนาม “Glenn-Symington Amendment” และกฎหมายห้ามการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (The Nuclear Non-Proliferation Act: NNPA) ของสหรัฐอเมริกาเอง เป็นผลให้การพัฒนาโครงการพลังงานนิวเคลียร์ของอินเดียต้องหยุดชะงักลงทันที¹⁵

¹³ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1947-ค.ศ. 1980, หน้า 180.

¹⁴ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา ค.ศ. 1947-ค.ศ. 1980, หน้า 176-178.; B. M. Kaushik, “India’s Nuclear Policy,” in *India’s Foreign Policy Studies in Continuity and Change*, ed. Bimal Prasad, pp. 408-409.; Chris Smith, *India’s Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 186.; George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation* (Berkeley: University of California Press, 1999), pp. 161-189.

¹⁵ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 47.

ท่าทีและการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียได้หันมาสู่ลักษณะที่เรียกกันว่า “นโยบายนิวเคลียร์แบบคลุมเครือ” (ambiguity nuclear policy) กล่าวคือ อินเดียยังคงสงวนทางเลือกที่เปิดให้อินเดียสามารถมีอาวุธนิวเคลียร์ของตนได้อยู่ต่อไป (keep nuclear option open) แต่ขณะเดียวกันก็ยังคงต่อต้านการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ไปพร้อมกันด้วย ดังปรากฏให้เห็นในเดือนมกราคม ค.ศ. 1985 ที่มีการออกแถลงการณ์ร่วมในที่ประชุมสุดยอดผู้นำ 6 ประเทศ ขึ้น ณ กรุงนิวเดลี* เพื่อเรียกร้องให้ประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ยุติการผลิตและติดตั้งอาวุธนิวเคลียร์ ตลอดจนให้มีการเจรจาร่วมกันเพื่อหามาตรการแก้ปัญหาดังกล่าว¹⁶ และในปี ค.ศ. 1988 ผู้นำอินเดียได้เสนอแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ที่เรียกกันว่า “Gandhi Plan” เพื่อเสนอให้แก้ไขหลักการของสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่ไม่เป็นธรรม และระบุช่วงเวลาของการทำลายอาวุธนิวเคลียร์ให้ชัดเจน¹⁷

จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1995-1996 ท่าทีของอินเดียได้เปลี่ยนไปอีกครั้งเมื่อปรากฏว่าอินเดียได้ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ และสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์แบบครอบคลุม (Comprehensive Test Ban Treaty: CTBT) ท่ามกลางการสนับสนุนอย่างท่วมท้นต่อร่างสนธิสัญญาทั้งสองฉบับของนานาประเทศ สิ่งนี้ได้สร้างความกังวลให้กับประชาคมระหว่างประเทศ หลังจากที่อินเดียได้เคยปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์มาแล้วครั้งหนึ่งในปี ค.ศ. 1968 อย่างไรก็ตาม จุดเปลี่ยนที่สำคัญของท่าทีและนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียได้ปรากฏอย่างเด่นชัดเมื่ออินเดียดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินขึ้นเมื่อเดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ. 1998 เหตุการณ์ในครั้งนั้นสร้างความประหลาดใจให้กับประชาคมระหว่างประเทศอย่างใหญ่หลวง

อินเดียภายใต้รัฐบาลผสมซึ่งนำโดยพรรคภารตียะ ชนะตะ (Bharatiya Janata Party: BJP) มีนายอตัล ปิหารี วัชปายี (Atal Behari Vajpayee) เป็นหัวหน้ารัฐบาลได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินจำนวน 3 ลูกในวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ณ บริเวณทะเลทรายธารัฐราชสถาน (Rajasthan) และอีก 2 วันต่อมาก็ได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์อีกจำนวน 2 ลูกในบริเวณ

* ผู้นำจาก 5 ประเทศ ที่ร่วมประชุมประกอบด้วย อาร์เจนตินา กรีซ เม็กซิโก สวีเดน และแทนซาเนีย

¹⁶ Dinshaw Mistry, “Domestic-International Linkages: India and the Comprehensive Test Ban Treaty,” *The Nonproliferation Review* (Fall 1998): 27.

¹⁷ “India and Pakistan,” [Online] Available from: <http://www.world-nuclear.org/info/inf53.htm> [2004, January 10]

เดียวกัน* การทดลองดังกล่าวของอินเดียได้สร้างความหวั่นวิตกอย่างรุนแรงให้แก่ปากีสถาน ประเทศเพื่อนบ้านที่มีความขัดแย้งกับอินเดียมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะในปัญหาเขตแดน บริเวณจัมมู-แคชเมียร์ (Jammu and Kashmir) ที่ยังคงยึดเยื้อกระทั่งปัจจุบัน และเพื่อเป็นการตอบโต้ต่อการกระทำของอินเดีย รัฐบาลปากีสถานจึงทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินตามมาในวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 จำนวน 6 ลูก ในเขตซาได ในเมืองบาลูจิสถาน (Baluchistan) ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศ¹⁸ การทดลองของทั้งสองประเทศในครั้งนี้ได้นำมาสู่ปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียได้อย่างเปิดเผยชัดเจน

ภายหลังจากการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อวันที่ 11 และ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ได้มีเหตุการณ์ที่ทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงในท่าทีและนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียที่สำคัญ กล่าวคือ

ประการแรก ในวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ผู้นำอินเดียได้แถลงต่อรัฐสภาอินเดียถึงผลสำเร็จของการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินที่เกิดขึ้นและได้แสดงให้เห็นว่าอินเดียเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองแล้วอย่างชัดเจน ไม่เพียงเท่านั้นในเอกสารเรื่อง “วิวัฒนาการนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย” (Evolution of India's Nuclear Policy) ก็ได้ย้มาถึงสถานะของการเป็นประเทศมหาอำนาจที่ครอบครองอาวุธดังกล่าวไว้เช่นกัน¹⁹

ประการที่สอง ในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1999 อินเดียได้เสนอหลักการนิวเคลียร์ (Nuclear Doctrine) ของตนขึ้นเป็นครั้งแรก ร่างดังกล่าวนับเป็นเอกสารสำคัญที่ระบุถึงหลักการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุด (minimum deterrence) อันเป็นหลักยุทธศาสตร์สำคัญของ

* คำแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรีวิชัยชปายีต่อรัฐสภาอินเดียเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ได้ระบุว่า การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 เป็นการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ประเภท fission device, low yield sub-kiloton device และ thermonuclear device และในวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 เป็นการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ประเภท low yield sub-kiloton device อีกจำนวน 2 ลูก

¹⁸ กนกพรพรรณ อยู่ช่า, “อินเดีย,” ใน เอเชียรายปี 1999/ 2542 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 262.

¹⁹ โปรดดูรายละเอียดใน “Suo Motu Statement by Prime Minister Shri Atal Behari Vajpayee in Parliament, 27 May 1998” และ “Evolution of India's Nuclear Policy,” [Online] Available from: <http://www.indianembassy.org/pic/pm-parliament.htm>[2003, October 24]

นโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย²⁰ และในช่วงเวลาเดียวกันอินเดียได้ยืนยันว่าจะยึดหลัก no-first-use อันหมายถึง อินเดียจะไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อเป้าหมายในการโจมตีหรือรุกรานประเทศใดก่อน โดยเด็ดขาดด้วย

การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1998 ของอินเดีย นับเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญและชวนให้ศึกษาว่าแท้จริงแล้วอินเดียมีเป้าหมายของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เช่นไร ทั้งๆที่ก่อนหน้านี้ อินเดียยังมีท่าทีและนโยบายต่อต้านการสร้างและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศมหาอำนาจต่างๆในโลกอย่างแข็งขันตลอดมา แล้วเหตุจูงใจเหตุใดที่ทำให้อินเดียเปลี่ยนแปลงท่าทีและนโยบายของตนมาสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์เช่นเดียวกับมหาอำนาจอื่นๆที่อินเดียต่อต้าน ด้วยเหตุนี้เอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่า อะไรคือเป้าหมายแท้จริงของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ กระทั่งนำไปสู่การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินขึ้นในปี ค.ศ. 1998 และประกาศตนอย่างชัดเจนว่าอินเดียเป็นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ประเทศหนึ่งของโลก

1.2 สมมติฐานของการวิจัย

นอกจากความมั่นคงแห่งชาติแล้ว ความต้องการได้รับการยอมรับในฐานะของประเทศมหาอำนาจที่เท่าเทียมกับมหาอำนาจอื่นๆในการเมืองระหว่างประเทศ เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และทำให้อินเดียดำเนินการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นในที่สุด

1.3 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะอาศัยทฤษฎีและแนวคิดของสำนักสังคมนิยม (realist school) กับทฤษฎีเชิงยุทธศาสตร์ (strategic theory) อันได้แก่ แนวคิดเรื่องการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear deterrence) และการสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear arms race) เป็นแนวทางในการอธิบาย

1.3.1 แนวคิดและทฤษฎีสังคมนิยม

สังคมนิยมเป็นสำนักความคิดหนึ่งที่มีอิทธิพลและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายที่สุดในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ²¹ นักวิชาการกลุ่มนี้ได้ใช้แนวความคิดเรื่อง “อำนาจ”

²⁰ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน “Draft Report of National Security Advisory Board on Indian Nuclear Doctrine,” [Online] Available from: [http://www.indianembassy.org/policy/CTBT/nuclear-doctrine-aug-17-1998.html#Preamble\[2004, January 20\]](http://www.indianembassy.org/policy/CTBT/nuclear-doctrine-aug-17-1998.html#Preamble[2004, January 20])

(power) เป็นหลักในการศึกษาและทำความเข้าใจพฤติกรรมของตัวแสดงบทบาทระหว่างประเทศ การเมืองระหว่างประเทศ ตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในเวทีระหว่างประเทศ โดยอาศัยประวัติศาสตร์เป็นแนวทางในการพิสูจน์ ตีความ และนำมาใช้วิเคราะห์สนับสนุนแนวความคิดของตนที่มุ่งให้ความสนใจต่อปรัชญาของการมองโลกจากความเป็นจริงทางการเมือง (political realism)²² เน้นการนำเสนอถึงสิ่งที่เป็นอยู่จริงหรือความเป็นจริงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มากกว่าจะเสนอถึงสิ่งที่ควรจะเป็นเหมือนดังที่กลุ่มนักวิชาการสำนักอุดมคตินิยม (idealism) ได้พยายามเสนอหลักการทางศีลธรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงโลกนี้ สำหรับนักสังคมนิยมกลับมีทัศนคติต่อโลกในแง่ร้าย ด้วยการมองธรรมชาติของมนุษย์ว่าชั่วร้าย เห็นแก่ตัว ละโมบ มีความลุ่มหลงในอำนาจและปรารถนาที่จะเหนือกว่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเสมอ ซึ่งสิ่งนี้ทำให้มนุษย์ทำทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจที่ตนปรารถนา ในงานเขียนชิ้นสำคัญของ Thucydides เรื่อง *History of the Peloponnesian War* ได้วิเคราะห์สาเหตุของสงครามว่าเกิดจากความทะเยอทะยานในการแสวงหาอำนาจของมนุษย์และความจำเป็นในการป้องกันตนเองก่อนที่จะถูกผู้อื่นรุกราน โดยเขาชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ในเชิงอำนาจระหว่างนครรัฐกรีกโบราณ และได้เสนอไว้ว่า “ผู้ที่แข็งแกร่งย่อมกระทำในสิ่งที่อำนาจของตนสามารถบันดาลให้กระทำได้ ส่วนผู้ที่อ่อนแอต้องยอมรับในสิ่งที่ตนจำต้องยอมรับ”²³ เช่นเดียวกับในงานเขียนเรื่อง *The Prince* ของ Machiavelli ได้ย้ำให้ผู้ปกครองรัฐต้องคำนึงถึงเรื่องของอำนาจ การถ่วงดุลย์อำนาจ การสร้างพันธมิตร เพื่อความอยู่รอดและมั่นคงของรัฐเป็นสำคัญ ผู้ปกครองรัฐจะต้องมีแนวทางที่ทำให้ตนมีอำนาจ คงไว้ซึ่งอำนาจ ตลอดจนแผ่ขยายอำนาจของตนได้ และต่อมาในปี ค.ศ. 1651 ได้มีงานเขียนเกี่ยวกับการเมืองที่เป็นภาษาอังกฤษเล่มแรกขึ้นชื่อ *Leviathan* โดย โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) ซึ่งมองธรรมชาติของมนุษย์ในแง่ร้าย เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันโดยไม่มีรัฐบาลคอยควบคุมดูแล มนุษย์จะดิ้นรนเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของตนเป็นหลัก สภาวะตามธรรมชาติของรัฐก็เช่นกันจะเป็นสภาวะของความขัดแย้งและสงคราม เพราะรัฐต่างมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ โดยที่สภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศนี้ไม่มีศูนย์กลางอำนาจหรือรัฐบาลกลางที่จะมาควบคุมดูแล

²¹ Scott Burchill, “Realism and Neo-Realism,” in *Theories of International Relations*, 2nd ed., Scott Burchill (et al.) (New York: Palgrave, 2001), p. 70.

²² เบ็ญจมาศ จีนาพันธุ์, *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: เอกสารประกอบการบรรยายวิชา PS394/ PS603* (กรุงเทพฯ: ศูนย์เอกสารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), หน้า 21.

²³ Thucydides, *History of the Peloponnesian War*, trans. R. Warner (New York: Penguin, 1972), p. 402. cited in Joshua S. Goldstein, *International Relations*, 2nd ed. (New York: HarperCollins College, 1996), p. 52.

ผลประโยชน์ของรัฐเหล่านี้ได้²⁴ เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศล้วนชี้ให้นักสังคมนิยมเชื่อว่าการเมืองแห่งอำนาจมีความสำคัญไม่สิ้นสุด ไม่ว่าจะยุคสมัยใดก็ตามการเมืองแห่งอำนาจไม่มีเงื่อนไขของเวลาและวัฒนธรรมมาเกี่ยวข้องแต่ประการใด²⁵

แม้กระทั่งระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา นักวิชาการทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา ต่างก็มุ่งความสนใจไปที่แนวทางการศึกษาแบบสังคมนิยมอย่างแพร่หลาย ผลงานของนักวิชาการหลายท่านจึงปรากฏให้เห็นการนำประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างการเมืองกับอำนาจมาอธิบาย ดังเช่น **เอ็ดเวิร์ด ฮอลเลท คาร์** (Edward Hallett Carr) ได้กล่าวถึง การเมืองแห่งอำนาจในหนังสือชื่อ *The Twenty Years' Crisis 1919-1939* ว่าการเมืองในความหมายหนึ่งเป็นการเมืองแห่งอำนาจ ซึ่งการใช้คำว่า “เป็นการเมือง” นั้นไม่ได้นำมาใช้กับทุกกิจกรรมของรัฐหรือกับธุรกิจทุกอย่างที่มีการติดต่อกันระหว่างรัฐ แต่จะนำมาใช้ก็ต่อเมื่อมีประเด็นปัญหาใดปัญหาหนึ่งเกิดขึ้น และเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจของรัฐหรือประเด็นปัญหานั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการที่รัฐได้รัฐหนึ่งใช้อำนาจต่ออีกรัฐหนึ่ง และต้องมีปรากฏการณ์ที่แสดงให้เห็นว่ามี “ความขัดแย้งในเรื่องอำนาจ” อยู่ด้วย สาธารณะของประเด็นปัญหานั้นจึงจะกลายเป็น “เป็นการเมือง” แต่ถ้าเมื่อใดก็ตามที่ความขัดแย้งดังกล่าวได้รับการแก้ไข ประเด็นปัญหานั้นๆก็จะหยุดสภาพของการ “เป็นการเมือง” และก็จะกลายเป็นสาระของงานประจำสำหรับการบริหารไปในที่สุด ดังนั้นอำนาจจึงเป็นส่วนประกอบของการเมืองเสมอ²⁶ **ฮันส์ เจ. มอร์แกนธอว์** (Hans J. Morgenthau) กล่าวว่าการเมืองระหว่างประเทศมีสภาพเหมือนการเมืองอื่นๆทั้งหมด คือ เป็นการดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ (a struggle for power) เนื่องจากความแย่งชิงอำนาจนั้นเป็นส่วนหนึ่งของความต้องการของมนุษย์ที่ต้องการจะมีอำนาจเหนือสิ่งอื่น และพฤติกรรมใดๆที่รัฐมุ่งกระทำนั้นก็เพื่อจุดมุ่งหมายในการที่รัฐต้องการขยายและเพิ่มพูนอำนาจของตน ฉะนั้นการจะเข้าใจการเมืองระหว่างประเทศตามความคิดของมอร์แกนธอว์จึงต้องมองผลประโยชน์ในรูปของอำนาจ²⁷ ซึ่งอำนาจที่ว่านี้หมายถึง ความสามารถในการควบคุมการกระทำและจิตใจของผู้อื่น เมื่ออำนาจเป็นจุดมุ่งหมายโดยตรงของการเมืองระหว่างประเทศแล้ว การเมือง

²⁴ Paul R. Viotti and Mark V. Kauppi, *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism, and Beyond*, 2nd ed., (MA: Macmillan, 1993), p. 40.

²⁵ Joshua S. Goldstein, *International Relations*, 2nd ed., p. 52.

²⁶ เบ็ญจมาศ จีนาพันธ์, *ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: เอกสารประกอบการบรรยายวิชา PS394/ PS603*, หน้า 23.

²⁷ Hans J. Morgenthau, *Politics among Nations: A Struggle for Power and Peace*, 5th ed., revised (New York: Alfred A. Knopf, 1978), pp. 4-15.

ระหว่างประเทศจึงเป็นการเมืองแห่งอำนาจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้²⁸ เฟรดเดอริก แอล. ชูแมน (Frederick L. Schuman) ได้กล่าวว่า ภายในระบบระหว่างประเทศซึ่งปราศจากรัฐบาลกลางนั้น แต่ละหน่วยจำเป็นต้องแสวงหาความปลอดภัยโดยอาศัยอำนาจของตนเองและมองอำนาจของเพื่อนบ้านอย่างหวาดวิตก นิโคลัส เจ. สไปคแมน (Nicholas J. Spykman) ให้คำนิยามของอำนาจว่า คือ ความสามารถที่จะบงการให้บุคคลอื่นทำในสิ่งที่ตนต้องการ โดยใช้การโน้มน้าวใจ การซื้อขายแลกเปลี่ยน และการใช้กำลังเข้าบังคับ อาร์โนลด์ วูลเฟอ์ (Arnold Wolfers) กล่าวว่า อำนาจคือ ความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในการบงการผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นกระทำในสิ่งที่ตนต้องการให้ทำ และละเว้นการกระทำในสิ่งที่ตนไม่ต้องการให้กระทำ²⁹

โดยสรุปแล้ว นักวิชาการสังคมนิยมมีฐานคติที่สำคัญร่วมกัน ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้³⁰

1. รัฐเป็นตัวแสดงหลัก (*principal actor*) หรือสำคัญที่สุดในการเมืองระหว่างประเทศ นักวิชาการสังคมนิยมถือว่ารัฐเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ (*unit of analysis*) ที่สำคัญอันดับหนึ่งในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และแม้ว่าตัวแสดงอื่นๆ เช่น บรรษัทข้ามชาติ กลุ่มก่อการร้าย ฯลฯ เป็นต้น จะมีบทบาทมากขึ้นในการเมืองระหว่างประเทศปัจจุบันก็ตาม บทบาทของตัวแสดงเหล่านั้นก็ไม่อาจเทียบเท่ารัฐได้อันหนึ่ง รัฐยังถือเป็นตัวแสดงหนึ่งเดียว (*unitary actor*) ไม่สามารถแบ่งแยกได้ กล่าวคือ แม้ในความเป็นจริงรัฐจะประกอบด้วยหน่วยหรือตัวแสดงย่อยๆ เช่น กระทรวง กลุ่มผลประโยชน์ภายในประเทศ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งอาจมีความสนใจ ค่านิยม นโยบายต่างกันออกไป แต่เมื่อใดก็ตามที่นโยบายเป็นเรื่องของการเมืองระหว่างประเทศแล้ว ผู้นำหรือรัฐบาลจะทำหน้าที่เสมือนเป็นตัวแทนของทุกๆ หน่วยย่อยภายในรัฐ และสามารถกำหนด รวมทั้งผลแผนการทำงานขององค์กรย่อยภายในรัฐได้
2. การเมืองระหว่างประเทศเป็นเรื่องของความขัดแย้ง (*conflict*) และการต่อสู้เพื่อแย่งชิงอำนาจ (*a struggle for power*) ภายในได้ระบบระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตย

²⁸ Hans J. Morgenthau, *Scientific Man versus Power Politics* (Chicago: Phoenix Books, 1965), p. 195. cited in Robert Jackson and Georg Sorensen, *Introduction to International Relations* (New York: Oxford University Press, 2001), p. 77.

²⁹ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, Jr., *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, 5th ed. (New York: Longman, 2001), pp. 72-75.

³⁰ *Ibid*, pp. 63-64., and Paul R. Viotti and Mark V. Kauppi, *International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism*, pp. 5-7.

(anarchy) ชาตศุนย์กลางอำนาจของโลกที่จะคอยควบคุมบังคับใช้ระเบียบกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเพื่อคุ้มครองหรือลงโทษรัฐ รัฐจึงจำเป็นต้องพึ่งพาช่วยเหลือตนเอง (self-help) โดยอาศัยกำลังความสามารถ (capability) ของตนเพื่อเป็นหลักประกันความอยู่รอดของชาติ (national survival) อันเป็นเป้าหมายสำคัญของทุกรัฐ

3. รัฐต่างก็ยึดมั่นในหลักอำนาจอธิปไตย (sovereignty) เป็นอำนาจสูงสุดที่ไม่อาจยอมให้รัฐอื่นใดรุกรานต่ออำนาวดังกล่าวของตนได้ ในแง่ของหลักการหรือกฎระเบียบระหว่างประเทศที่รัฐต่างยึดถือเป็นแบบแผนปฏิบัติเดียวกันนั้น หลักอำนาจอธิปไตยอาจทำให้รัฐมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แต่ในสภาวะความเป็นจริงระหว่างประเทศนั้น แต่ละรัฐไม่เท่าเทียมกันในเชิงของอำนาจอันเกิดจากการที่รัฐมีกำลังความสามารถที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลให้รัฐมีพลังอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันไปด้วย และสภาวะเช่นนี้ได้ก่อให้เกิดลำดับชั้นของอำนาจ (hierarchy of power) ขึ้นในการเมืองระหว่างประเทศ
4. รัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผล (rational actor) นักสังคมนิยมมองว่ารัฐเปรียบเสมือนปัจเจกบุคคล ซึ่งดำเนินการตัดสินใจใดๆบนฐานของความเป็นเหตุมีผล โดยคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติ (national interest) และอำนาจของชาติเป็นสำคัญ เพื่อแสวงหาแนวทางที่เป็นไปได้และเหมาะสมที่สุดสำหรับการดำเนินนโยบายต่างประเทศของรัฐนั้น
5. อำนาจ ยังคงเป็นแนวคิดที่สำคัญที่สุดในการอธิบายและคาดการณ์พฤติกรรมของรัฐในการเมืองระหว่างประเทศ

อำนาจเป็นแนวความคิดที่หมายถึง ทั้งเครื่องมือ (means) และเป้าหมาย (ends) ของรัฐต่างๆ ซึ่งแม้ว่านักวิชาการสังคมนิยมจะให้นิยามอำนาจในลักษณะที่หลากหลายมากมายก็ตาม แต่นิยามของอำนาจสามารถสรุปอย่างกว้างๆได้ คือ ความสามารถที่จะมีอิทธิพลหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของรัฐอื่นๆให้เป็นไปในทิศทางที่ตนปรารถนา หรือความสามารถที่จะยับยั้งอิทธิพลของรัฐอื่นต่อพฤติกรรมของตน³¹ อำนาจของแต่ละรัฐจะมีอยู่มากน้อยเพียงไรยังต้องขึ้นอยู่กับการพิจารณาของแต่ละบุคคล การรับรู้ (perception) และการประเมินของผู้นำรัฐจะมีความสำคัญ

³¹ Graham Evans and Jeffrey Newnham, *The Penguin Dictionary of International Relations* (London: Penguin Books, 1998), p. 465.

มากในการคาดคะเนว่าฝ่ายศัตรูจะใช้อำนาจที่มีอยู่นั้นอย่างมีประสิทธิภาพได้หรือไม่ ข้อพิจารณาในลักษณะนี้จะเกี่ยวข้องกับการศึกษาในเชิงยุทธศาสตร์และแนวความคิดเรื่องการป้องปราม³²

1.3.2 ทฤษฎีในเชิงยุทธศาสตร์ (strategic theory)

คำว่า “ยุทธศาสตร์” (strategy) ได้ถือกำเนิดขึ้นเป็นเวลานานแล้ว ในระยะแรกนักยุทธศาสตร์และนักวิชาการคนสำคัญหลายท่าน อาทิเช่น Carl von Clausewitz, Count H. Von Moltke, B. H. Liddell Hart และ André Beaufré เป็นต้น ให้คำจำกัดความคำว่า “ยุทธศาสตร์” เอาไว้เพียงการเน้นถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกำลังทางทหาร (military force) และเป้าหมายของสงคราม (objectives of war) เท่านั้น แต่ต่อมาคำจำกัดความดังกล่าวได้ขยายขอบเขตออกไปยิ่งขึ้น เมื่อนักวิชาการ อาทิ Gregory Foster และ Robert Osgood ได้นำแนวความคิดว่าด้วยเรื่องของ “อำนาจ” ตามแนวทฤษฎีสัจนิยมเข้ามาเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาในเชิงยุทธศาสตร์ และนอกจากนั้น นักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่ง ดังเช่น Williamson Murray และ Mark Grimslay ฯลฯ เป็นต้น ยังได้พยายามทำให้การศึกษาเชิงยุทธศาสตร์มีลักษณะที่เป็นกระบวนการ (process) และมีพลวัตอีกด้วยแล้ว แนวการศึกษาทางยุทธศาสตร์จึงยิ่งขยายวงกว้างออกไป จนกระทั่งปัจจุบันนี้ เราจึงพบว่างานเขียนในเชิงยุทธศาสตร์มิได้ให้ความสำคัญแต่เพียงช่วงของสงคราม (wartime) แต่จะเกี่ยวข้องโดยตรงกับเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ระหว่างประเทศในยามสันติด้วย (peacetime)³³ ด้วยเหตุนี้ “ยุทธศาสตร์” จึงหมายถึงการใช้พลังอำนาจทางทหารเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการเมือง หรือก็คือ “ทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติของการใช้และการข่มขู่ด้วยการใช้กองกำลังซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมือง”³⁴ ไม่เพียงเท่านั้น เบอ์นาร์ต บรอดาย (Bernard Brodie) ซึ่งถือเป็นนักวิชาการคนสำคัญที่ทำให้การศึกษาในเชิงยุทธศาสตร์กลายเป็นสาขาวิชาหนึ่งในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงยังได้อธิบายถึงแนวคิดและทฤษฎีเชิงยุทธศาสตร์ไว้ว่าเป็น “ทฤษฎีแห่งการกระทำ” กล่าวคือ เป็นการศึกษาถึงแนวทางที่จะทำให้รัฐบรรลุเป้าหมายทางการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิด

³² ไคริน เฟื่องเกษม, เอกสารประกอบคำบรรยายวิชา ร. 385: ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศและเหตุการณ์ปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), หน้า 162.

³³ John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray (eds.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* (Oxford: Oxford University Press, 2002), p. 3.

³⁴ C. S. Gray, *Modern Strategy* (Oxford: Oxford University Press, 1999). cited in John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray (eds.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, p. 3.

ประสิทธิผล การศึกษาในเชิงยุทธศาสตร์จะเกี่ยวเนื่องกับเรื่องของนโยบายที่เน้นปฏิบัติได้จริงและจะต้องคำนึงถึงสภาวะของความเป็นจริงที่เกิดขึ้นบนโลกด้วย³⁵

อย่างไรก็ดี เมื่อวิธีการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ (behavioralism) ได้เข้ามามีอิทธิพลในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ส่งผลต่อแนวทางการศึกษาเชิงยุทธศาสตร์ด้วยเช่นกัน งานเขียนที่เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ในช่วงทศวรรษที่ 1950 จนถึงทศวรรษ 1960 จึงพยายามเสนอให้มีความเป็นศาสตร์ (science) ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ดีวิธีการศึกษาดังกล่าวได้ทำให้งานเขียนจำนวนมาก ละเลยการวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงประวัติศาสตร์ (comparative historical analysis) ไป ดังนั้น ในทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา การศึกษาในเชิงยุทธศาสตร์จึงครอบคลุมมิติต่างๆ ที่หลากหลายและซับซ้อนมากขึ้นทั้งทางประวัติศาสตร์ การเมือง และการทหาร ตลอดจนจิตวิทยา สังคม และเศรษฐกิจเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังปรากฏในงานเขียนของ Colin Gray (*Modern Strategy*) เป็นต้น³⁶

1.3.2.1 แนวความคิดเรื่อง “การป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์” (nuclear deterrence)

นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมา นักยุทธศาสตร์และนักวิชาการตะวันตกได้มุ่งความสนใจไปยังการค้นคว้าวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางเพื่อการป้องปราม (deterrence) และที่สำคัญเหนืออื่นใด คือ การป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear deterrence) ซึ่งนักยุทธศาสตร์ต่างก็ยอมรับว่าการป้องปรามเป็นยุทธศาสตร์ทางทหารที่สำคัญอย่างหนึ่งในยุคนิวเคลียร์ ซึ่งสามารถช่วยรักษาความมั่นคงปลอดภัยของชาติตน ตลอดจนรักษาสถานภาพเดิมของประเทศเอาไว้ ทั้งนี้เนื่องจากหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตได้ก้าวมาเป็นอภิมหาอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ และในเวลาเดียวกัน ทั้งสองอภิมหาอำนาจต่างพยายามแข่งขันซึ่งกันและกันเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพของระบบนำส่งและอานุภาพในการทำลาย

³⁵ Bernard Brodie, *War and Politics* (London: Cassell, 1973). cited in John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray (eds.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, p. 4.

³⁶ Colin Gray ได้แบ่งมิติ (dimension) ทางยุทธศาสตร์ 17 มิติออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ (1) ประชาชนและการเมือง (People and Politics) ประกอบด้วย ประชาชน สังคม วัฒนธรรม และจริยธรรม (2) การเตรียมการเพื่อสงคราม (Preparation for War) รวมถึง การใช้จ่ายและการส่งกำลังบำรุงทางทหาร ฝ่ายบริหารที่เกี่ยวข้องกับการทหาร ข้อมูลและข่าวกรอง ทฤษฎีและลัทธิทางยุทธศาสตร์ และ (3) การสงคราม (War Proper) ประกอบด้วย การปฏิบัติการทางทหาร การบังคับบัญชา ภูมิศาสตร์ ความขัดแย้ง ศัตรู และเวลา โปรดดูเพิ่มเติมใน C. S. Gray, *Modern Strategy*.

ล้างของอาวุธนิวเคลียร์เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นในช่วงทศวรรษที่ 1950 ถึงทศวรรษ 1960 นักวิชาการและนักปฏิบัติหลายท่าน เช่น Aebert Wohlstetter, Herman Kahn, Bernard Brodie และ Henry A. Kissinger ฯลฯ ต่างเห็นพ้องกันว่าอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งเป็นอาวุธทำลายล้างมวลชน หากถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในสงครามเพื่อจุดประสงค์ทางการทหารแล้ว จะสามารถทำลายล้างประชากรโลกได้อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ ดังนั้น ด้วยความหวาดกลัวในผลอันอาจเกิดขึ้นจากอำนาจในการทำลายล้างของอาวุธดังกล่าวจึงทำให้นักวิชาการตะวันตกพยายามแสวงหาวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าทางการทหารระหว่างประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์และมีขีดความสามารถในการทำลายล้างซึ่งกันและกันได้อย่างมหาศาล โดยการเสนอแนะให้ประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ยึดหลัก **ยุทธศาสตร์การป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์**³⁷

การป้องปราม ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับเวบสเตอร์ หมายถึง การทำให้บุคคลหยุดกระทำบางอย่าง หรือไม่กล้ากระทำบางอย่างโดยวิธีการทำให้เกิดความกลัว ความกังวล และหรือความสงสัย เป็นต้น³⁸ ในขณะที่นักวิชาการบางท่านได้ให้ความหมายของการป้องปรามไว้ดังเช่น Alexander L. George and Richard Smoke กล่าวว่า การป้องปรามโดยทั่วไปหมายถึงการโน้มน้าวใจฝ่ายศัตรูให้ตระหนักว่าความสูญเสียและหรือความเสี่ยงของการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปนั้นมีมากกว่าผลประโยชน์ที่เขาพึงจะได้รับจากการกระทำนั้น Glenn H. Snyder กล่าวถึงการป้องปรามว่าเป็นการทำให้ศัตรูไม่กล้าปฏิบัติทางทหารโดยศัตรูจะวิเคราะห์คาดการณ์ล่วงหน้าถึงความสูญเสียและความเสี่ยงซึ่งจะมีมากกว่าผลที่ตนพึงได้รับ³⁹ เป็นต้น

Keith B. Payne and C. Dale Walton ได้แบ่งประเภทของการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์อย่างกว้างๆไว้ 2 ประเภทดังนี้⁴⁰

³⁷ เบ็ญจมาศ จีนาพันธ์, ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: เอกสารประกอบการบรรยายวิชา PS394/ PS603, หน้า 125.

³⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

³⁹ James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, Jr., Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey, 5th ed., p. 344.

⁴⁰ Keith B. Payne and C. Dale Walton, "Deterrence in the Post-Cold War World," in Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies, eds. John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray, pp.161-182. อย่างไรก็ตามก็ดี นักวิชาการบางท่านได้แบ่งการป้องปรามด้วยนิวเคลียร์เป็น 3 ประเภทโดยเพิ่ม การป้องปรามโดยชัยชนะ (deterrence by victory) ไว้ด้วย

1. การป้องปรามโดยข่มขู่ว่าจะลงโทษ (deterrence by threatened punishment)

อธิบายว่า รัฐ (A) ป้องกันตนเอง พันธมิตรและมิตรประเทศของตนจากการโจมตีหรือการรุกราน (aggression) ของศัตรู (รัฐ B) หรือยับยั้ง (deter) การโจมตีและรุกรานจากศัตรู โดยวิธีการข่มขู่ว่าจะใช้อาวุธนิวเคลียร์ทำลายเป้าหมายและทรัพย์สินที่มีค่าต่างๆของศัตรู ถ้าหากฝ่ายศัตรู (B) ริเริ่มทำการโจมตีหรือก่อสงครามก่อน ซึ่งการข่มขู่ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อเปลี่ยนความคิด การตัดสินใจที่จะริเริ่มโจมตีของรัฐ B โดยทำให้รัฐ B เชื่อว่าตนจะได้รับ ความเสียหายอย่างมหาศาลเกินกว่าประโยชน์ที่ตนจะได้รับในการโจมตีหรือรุกรานรัฐ A

2. การป้องปรามโดยปฏิเสธชัยชนะ (deterrence by denial) อธิบายว่า รัฐ (A) ยับยั้ง

การโจมตีหรือรุกรานของศัตรู (รัฐ B) โดยใช้วิธีข่มขู่ว่าจะใช้อาวุธนิวเคลียร์ทำการต่อสู้ในสงครามนิวเคลียร์กับศัตรู และทำให้ศัตรูไม่กล้าริเริ่มก่อสงคราม เนื่องจากมีความเชื่อว่าตน (รัฐ B) ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ทางการเมืองและการทหาร หรือไม่อาจได้ชัยชนะตามที่ตนต้องการ ฉะนั้น การเริ่มโจมตีหรือการรุกรานจึงไม่เป็นที่น่ากระทำแต่ประการใด

การป้องปรามทั้ง 2 ประเภทข้างต้นมีความคาบเกี่ยวหรือทับซ้อนกันอยู่ ทั้งนี้การป้องปรามต่างก็มาจากหลักการพื้นฐานที่เหมือนกัน คือ การข่มขู่ฝ่ายศัตรูด้วยความเสียหายซึ่งมากเพียงพอที่จะทำให้ศัตรูไม่กล้าดำเนินการโจมตีหรือรุกรานก่อน⁴¹ นอกเหนือจากนั้น การป้องปรามด้วยนิวเคลียร์มีหลักการสำคัญที่ช่วยให้เห็นความแตกต่างของประเภทการป้องปรามอยู่ประการหนึ่ง คือ เป้าหมายของการโจมตี ซึ่งแยกได้เป็น เป้าหมายสิ่งที่มีค่า (countervalue target) และเป้าหมายกำลังรบ (counterforce target)

การป้องปรามโดยข่มขู่ว่าจะลงโทษจะใช้เป้าหมายสิ่งที่มีค่า ได้แก่ พลเรือน โครงสร้างสาธารณูปโภค ศูนย์กลางอุตสาหกรรม ตัวผู้นำทางการเมือง ฯลฯ ในขณะที่เป้าหมายของการป้องปรามโดยปฏิเสธชัยชนะมักจะเน้นเป้าหมายกำลังรบ ได้แก่ กองทัพ เครื่องขยายบังคับบัญชา อาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งผู้นำของฝ่ายศัตรู เป็นเป้าหมายในการข่มขู่ไม่ให้ฝ่ายศัตรูริเริ่มโจมตีหรือรุกราน⁴²

การป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จะประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงไร รัฐที่จะป้องปรามจะต้องมีขีดความสามารถทางด้านนิวเคลียร์ที่เพียงพอสำหรับใช้ในการข่มขู่เพื่อป้องปรามฝ่าย

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

ศัตรู ซึ่งนั่นก็หมายรวมถึง การที่อาวุธนิวเคลียร์ของรัฐจะสามารถอยู่รอดจากการถูกโจมตีครั้งแรก (first strike) ของฝ่ายศัตรู และสามารถใช้เพื่อตอบโต้หรือทำลายล้างต่อการโจมตีจากศัตรูนั้นได้

นักวิชาการทางยุทธศาสตร์อย่าง Malcolm R. Davis และ Colin S. Gray ยังได้สรุปสาเหตุที่รัฐพยายามแสวงหาอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในกรอบครอบงำที่เกิดจากแรงจูงใจ (motivation) ซึ่งสามารถแบ่งแยกได้เป็น 4 ประเภท คือ⁴³

1. เพื่อยกระดับความมั่นคงของรัฐให้มากขึ้น ซึ่งหมายถึง การที่รัฐมีความปลอดภัยมากกว่าที่ตนได้รับอยู่แล้ว และอาจรวมไปถึงความปลอดภัยของมิตรประเทศและพันธมิตรของรัฐด้วย
2. เพื่อให้รัฐมีความมั่นคงเพิ่มขึ้น ในภาวะที่เกิดค่าใช้จ่ายหรือความเสียหายแก่รัฐอื่น ๆ
3. เพื่อสนองต่อความปรารถนาอันแรงกล้าและกระตุ้นความสนใจของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งภายในประเทศ
4. เพื่อให้ได้มาซึ่งเกียรติยศหรือศักดิ์ศรี

สาเหตุที่รัฐต้องการอาวุธนิวเคลียร์อาจมิได้เกิดจากแรงจูงใจเพียงข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะก็ได้ ทั้งนี้ การให้น้ำหนักที่แตกต่างกันของแต่ละรัฐต่อแรงจูงใจ 4 ประเภทข้างต้นยังเกี่ยวข้องกับประเด็นของอิทธิพลภายนอกของรัฐ (external influence) ที่จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายหรือพฤติกรรมของรัฐที่แสวงหาอาวุธนิวเคลียร์ได้มากน้อยเพียงไรด้วย Malcolm R. Davis และ Colin S. Gray เชื่อว่าอิทธิพลหรือปัจจัยภายนอกสามารถเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐในการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่แรงจูงใจของการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์มาจากความต้องการยกระดับความมั่นคงแห่งชาติหรือเพื่อปกป้องคุ้มครองตนเองเป็นประการสำคัญด้วยแล้ว แนวโน้มที่ผู้นำรัฐจะยอมรับฟังและเปลี่ยนแปลงนโยบายของตนจะยิ่งเป็นไปได้มากขึ้น แต่ในทางกลับกัน หากการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของรัฐเป็นไปเพราะเหตุผลทางยุทธศาสตร์เพื่อใช้อาวุธนิวเคลียร์ในการรุกราน หรือเพื่อยุติปัญหาความยุ่งยากวุ่นวายเกี่ยวกับ

⁴³ Scott D. Sagan, "Why Do States Build Nuclear Weapons? Three Modes in Search of a Bomb," *International Security*, 21 (1996/97): 54-86., Colin S. Gray, *The Second Nuclear Age* (Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers, 1999), Chapter 3. cited in Malcolm R. Davis and Colin S. Gray, "Weapons of Mass Destruction," in *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, eds. John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray, pp. 254-285.

ผลประโยชน์ภายในรัฐ หรือเพื่อให้มีสถานะที่ยิ่งใหญ่มากขึ้นในเวทีการเมืองโลก ความเป็นไปได้ที่ อิทธิพลหรือปัจจัยภายนอกจะเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐได้สำเร็จคงมีน้อย

โดยสรุปแล้ว Malcolm R. Davis และ Colin S. Gray เห็นว่า แม้จะมีแรงจูงใจอยู่หลาย ประการที่ทำให้รัฐพยายามแสวงหาอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง แต่ที่สำคัญเหนือแรงจูงใจ ประการใดๆ ก็คือ การยกระดับความมั่นคงปลอดภัยของรัฐนั่นเอง⁴⁴

นอกจากนั้น นักวิชาการทั้งสองท่านยังได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับสาเหตุที่อาวุธ นิวเคลียร์กลายเป็นสิ่งที่ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งห้าพยายามคงรักษาความเป็นผู้ผูกขาด เอาไว้และไม่ให้แพร่กระจายไปสู่ประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ว่าส่วนหนึ่งที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะ อาวุธ นิวเคลียร์มีความสำคัญอยู่ในบริบททางการเมืองหลายประการ ดังปรากฏให้เห็น คือ

ประการแรก เนื่องจากอาวุธนิวเคลียร์เป็นอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงที่สุดในบรรดา อาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างมหาศาล (weapons of mass destruction: WMDs) ทุกประเภท อาวุธนิวเคลียร์จึงถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแข่งขันของประเทศต่างๆ ในโลก โดยประเทศที่มี อาวุธนิวเคลียร์ได้อาศัยการครอบครองอาวุธทำลายล้างสูงชนิดนี้มายืนยันหรือสร้างความมั่นใจใน สถานะความเป็นประเทศมหาอำนาจของตนเอาไว้

ประการต่อมา รัฐที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์สามารถใช้อาวุธดังกล่าวเป็นเครื่องมือ สุดท้ายเพื่อข่มขู่ศัตรูมิให้บีบบังคับตนอย่างรุนแรงหรือขัดขวางการคุกคามต่อความอยู่รอดแห่งชาติ ของรัฐ ทั้งนี้ก็เพราะรัฐที่รู้หรือถูกสงสัยว่าสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ทุกรัฐต่างก็เคารพและยึดถือใน หลักการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะในความเป็นจริงนั้น การป้องปรามด้วยอาวุธ นิวเคลียร์จะสัมฤทธิ์ผลได้จริงหรือไม่ก็ตาม

ประการสุดท้าย รัฐได้ก็ตามที่มีนโยบายต่างประเทศเชิงรุก (active foreign policy) และ ปรากฏว่าการดำเนินนโยบายต่างประเทศดังกล่าว ทำให้รัฐมีความขัดแย้งกับประเทศที่มีอาวุธ นิวเคลียร์ รัฐนั้นจำเป็นต้องแสวงหาแผนการทางยุทธศาสตร์ใดๆ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิด การไม่สะสมหรือแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งยุทธศาสตร์ดังกล่าวอาจจะครอบคลุมถึงแผนการ ยุทธวิธีที่ซับซ้อน ศิลปะทางการทหาร นโยบายต่อต้านการสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ด้วยการ ประณามในแง่ของความชอบธรรมทางศีลธรรมและกฎหมาย ฯลฯ เป็นต้น

⁴⁴ Malcolm R. Davis and Colin S. Gray, "Weapons of Mass Destruction," in *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, eds. John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray, p. 264.

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ปรากฏให้เห็นประการหนึ่งคือ เป้าหมายของการลดอาวุธนิวเคลียร์ที่ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ต่างส่งเสริมอยู่นั้น เป็นเพียงแนวคิดในเชิงอุดมคติ ไม่สามารถปฏิบัติได้ หรือไม่ได้เป็นที่ปรารถนาอย่างแท้จริงของประเทศมหาอำนาจเหล่านั้น ฉะนั้นยุทธศาสตร์ทัดเทียมทาน (countervailing strategy)* จึงยังเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของบรรดาประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์เพื่อต่อต้านภัยคุกคามจากอาวุธนิวเคลียร์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

อาวุธนิวเคลียร์สามารถใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ได้หลากหลาย ได้แก่ (1) เพื่อการยับยั้งลงโทษ และทำลายศัตรูในกรณีจำเป็น (2) เพื่อขยายขอบเขตการป้องปรามและการบีบบังคับให้ครอบคลุมถึงประเทศพันธมิตร (3) ใช้ชดเชยกำลังทหารที่ขาดแคลน (4) เพื่อป้องกันศัตรูที่มีอำนาจเท่าๆกัน (5) เพื่อปฏิบัติการในสงครามในกรณีที่อาวุธตามแบบไม่สามารถดำเนินการได้ และ (6) เป็นเครื่องมือสุดท้ายที่จะใช้เพื่อการป้องปรามต่อต้านการรุกราน

จากกรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาข้างต้น สามารถอธิบายนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียได้ว่า แท้จริงนั้นอินเดียมีความคิดที่จะพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนมานานแล้ว ด้วยการเล็งเห็นว่าอาวุธนิวเคลียร์เป็นเครื่องมือสำคัญประเภทหนึ่งที่จะช่วยให้อินเดียได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศมหาอำนาจที่เท่าเทียมกับมหาอำนาจอื่นๆในการเมืองระหว่างประเทศ ทั้งนี้การได้รับการยอมรับดังกล่าวจะหมายถึงการที่อินเดียสามารถมีอิทธิพลในการเมืองระดับโลกเช่นเดียวกับประเทศมหาอำนาจอื่นๆโดยอินเดียมุ่งหวังที่จะให้อาวุธนิวเคลียร์เป็นฐานอำนาจเพื่อยกระดับอำนาจและเพิ่มอำนาจต่อรองของตนในการเมืองระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังเพื่อมิให้ประเทศมหาอำนาจใช้อำนาจใดๆมาบีบบังคับให้อินเดียต้องกระทำหรือไม่กระทำในสิ่งที่อินเดียไม่ต้องการอีกด้วย การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์จะเป็นช่องทางสำคัญที่ทำให้อินเดียได้มาซึ่งอำนาจ และผลประโยชน์แห่งชาติของตน ยิ่งไปกว่านั้น เมื่ออินเดียต้องเผชิญกับการสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศเพื่อนบ้านที่มีความขัดแย้งกันมาตั้งแต่อดีตอย่าง จีนและปากีสถานด้วยแล้ว ผู้นำอินเดียจึงยิ่งมั่นใจว่า การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์จะเป็นสิ่งที่เหมาะสมที่สุดสำหรับอินเดียในการประกันความอยู่รอดและความมั่นคง รวมถึงสถานะรัฐมหาอำนาจผู้ครองความเป็นเจ้าในภูมิภาคของตนด้วย

1.4 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิวัฒนาการของนโยบายนิวเคลียร์และการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

* ยุทธศาสตร์ทัดเทียมทาน หมายถึง รัฐที่ป้องปรามจะต้องมีกำลังรบที่พอเหมาะ เพียงพอสำหรับตอบโต้ต่อการรุกรานทุกระดับของฝ่ายศัตรู เพื่อให้ฝ่ายศัตรูไม่กล้าโจมตีหรือรุกรานก่อน เพราะการโจมตีหรือรุกรานที่จะเกิดขึ้นของฝ่ายศัตรูจะไม่สามารถรับชัยชนะอย่างแน่นอน

2. เพื่อศึกษาเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย จนนำมาสู่การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใต้ดินขึ้นในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 และประกาศอย่างชัดเจนยืนยันถึงสถานะการเป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ของอินเดียเป็นครั้งแรก
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์และการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

มุ่งศึกษาถึงท่าทีและนโยบายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ และการพัฒนาอาวุธดังกล่าวของอินเดียนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1947 กระทั่งถึงปี ค.ศ. 1999 แม้ว่าในปี ค.ศ. 1998 จะเป็นปีที่โลกได้ประจักษ์ชัดถึงการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดีย แต่อย่างไรก็ตามปี ค.ศ. 1999 ผู้สนใจศึกษาและติดตามท่าทีและนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียจึงจะได้รับฟังถึงนโยบายนิวเคลียร์ดังกล่าว

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะใช้การศึกษาแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เป็นหลัก โดยวิจัยเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่างๆทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ข้อมูลที่จะใช้แยกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (primary sources) ได้แก่ คำแถลง สุนทรพจน์ และบทสัมภาษณ์ รายงานการประชุม ข้อตกลงและสนธิสัญญาต่างๆ
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) ได้แก่ หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความ บทวิเคราะห์ ข่าวที่เกี่ยวข้องจากวารสาร หนังสือพิมพ์ และข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น

1.7 การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 บท ดังนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำที่กล่าวถึง ภูมิหลังและความสำคัญของปัญหา สมมติฐาน กรอบความคิด ขอบเขตของการศึกษา วัตถุประสงค์ในการศึกษา วิธีการนำเสนอ วิธีการศึกษาและรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ สำนวนวรรณกรรม และคำนิยามเชิงปฏิบัติการ

บทที่ 2 อธิบายภูมิหลัง ความเป็นมา และวิวัฒนาการของนโยบายนิเวศสีเขียวของอินเดียตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน โดยในบทนี้จะกล่าวถึงท่าที พฤติกรรม นโยบาย และยุทธศาสตร์ในการดำเนินนโยบายนิเวศสีเขียวของอินเดียตั้งแต่ ค.ศ. 1947 กระทั่ง ค.ศ. 1999 และกล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายในช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งแน่นอนว่า ความมั่นคงแห่งชาติก็เป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องพิจารณาร่วมด้วย

บทที่ 3 ศึกษาและวิเคราะห์นโยบายนิเวศสีเขียวของอินเดียกับแนวคิดสังคมนิยม โดยจะเริ่มต้นกล่าวถึงปัญหาของการศึกษาในเชิงยุทธศาสตร์ที่เฉพาะเจาะจงในการมองปัจจัยที่ทำให้อินเดียพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ จากนั้นอธิบายถึงการเป็นรัฐมหาอำนาจ กำลังอำนาจตามแนวคิดสังคมนิยม แล้วจึงนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นเป้าหมายแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดียเพื่อชี้ให้เห็นสถานะของอินเดียในการเมืองระหว่างประเทศปัจจุบัน และสุดท้ายจะอธิบายถึงความสำคัญของอาวุธนิวเคลียร์กับเป้าหมายในการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดีย

บทที่ 4 สรุปและเสนอแนะ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ช่วยเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับท่าที นโยบายต่างประเทศ และความมั่นคงแห่งชาติของอินเดียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ ตลอดจนสามารถเข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินนโยบายดังกล่าว
2. ทำให้ทราบถึงเป้าหมายที่แท้จริง ความเป็นมา และเหตุผลสำคัญที่ทำให้อินเดียพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ จนนำไปสู่การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1998 และการประกาศตนอย่างชัดเจนยืนยันถึงสถานะของการเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ซึ่งสามารถจะใช้เป็นกรณีศึกษาถึงท่าทีและนโยบายของประเทศใดประเทศหนึ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของความมั่นคงแห่งชาติในการเมืองระหว่างประเทศที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน
3. เป็นประโยชน์ทางวิชาการในด้านนำไปใช้เป็นเอกสารประกอบการศึกษา และทำความเข้าใจเกี่ยวกับนโยบายต่างประเทศของอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้สนใจศึกษาในประเด็นของนโยบายต่างประเทศและการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ซึ่งเท่าที่ผ่านมายังไม่ปรากฏว่ามีผู้ใดในประเทศไทยได้ทำการวิจัยเรื่องนี้มาก่อน

1.9 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ก่อนที่จะทำการศึกษาถึงนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย ผู้วิจัยจำเป็นต้องให้คำจำกัดความของคำศัพท์เฉพาะของคำว่า “นโยบายนิวเคลียร์” (nuclear policy) และ “อาวุธนิวเคลียร์” (nuclear weapons) ให้ชัดเจนเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดปัญหาความคลุมเครือที่อาจเกิดขึ้นได้ในขณะที่ทำการศึกษาวิจัย

คำว่า “**นโยบายนิวเคลียร์**” นั้นอาจมีหลายนโยบายด้วยกัน อาทิ นโยบายการป้องปรามด้วยนิวเคลียร์ (nuclear deterrence policy) นโยบายการควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear arms control policy) นโยบายการยุติสงครามนิวเคลียร์ (nuclear war terminating policy) ฯลฯ เป็นต้น⁴⁵ อย่างไรก็ตาม สำหรับการศึกษาวิจัยครั้งนี้คำว่า “นโยบายนิวเคลียร์” ของผู้วิจัยจะหมายความถึง (1) นโยบายต่างประเทศของอินเดียในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งประกอบด้วยท่าที พฤติกรรม และนโยบายต่างประเทศที่คัดค้านและต่อต้านการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศมหาอำนาจต่างๆ การผลักดันแนวทางแก้ปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกซึ่งอินเดียได้แสดงบทบาทอย่างเด่นชัดในเวทีการเมืองระหว่างประเทศ อาทิเช่น องค์การสหประชาชาติ การประชุมกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด ฯลฯ เป็นต้น การสนับสนุนและ/หรือคัดค้านมาตรการ ขีดตกลง ตลอดจนสนธิสัญญา ระหว่างประเทศต่างๆในเรื่องการลดและควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ ตลอดจน นโยบายต่างประเทศ เพื่อลดแรงกดดันจากนานาประเทศ พร้อมทั้งสร้างความเชื่อมั่นให้กลับคืนมาและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียกับประเทศมหาอำนาจต่างๆที่ต่อต้านการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย และ (2) นโยบายในส่วนของการสร้างและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ซึ่งประกอบด้วยนโยบายสะสมและควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ นโยบายการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ แผนการพัฒนาพลังงานนิวเคลียร์ โครงสร้างพื้นฐานต่างๆที่จำเป็นต่อการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย

คำว่า “**อาวุธนิวเคลียร์**” จะหมายรวมถึง ลูกระเบิด (bomb) หัวรบของอาวุธปล่อย (missile warhead) หรือเครื่องส่ง (deliverable item) ของสรรพาวุธอื่นๆที่ได้ผ่านการทดลองมาแล้ว ซึ่งเกิดระเบิดขึ้น เนื่องจากการปล่อยพลังงานออกมาจากนิวเคลียร์ปรมาณู (atomic nuclear) อันเกิดจากผลของการแยกตัว (fission) หรือการรวมตัว (fusion) หรือทั้งสองประการ ซึ่ง

⁴⁵ ศิริโรตม์ ภาคสุวรรณ, อภิมหาอำนาจกับการลดอาวุธนิวเคลียร์ (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529), หน้า 11.

อาวุธนิวเคลียร์ดังกล่าวสามารถนำไปใช้สำหรับวัตถุประสงค์ทั้งทางยุทธศาสตร์ (strategic purpose) และทางยุทธวิธี (tactical purpose)⁴⁶

อาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ ได้แก่ อาวุธ (หัวรบนิวเคลียร์และลูกระเบิดนิวเคลียร์) พิสัยระยะไกล (long-range weapons) ที่นำส่งโดยขีปนาวุธข้ามทวีป (intercontinental ballistic missiles หรือ ICBMs) หรือโดยขีปนาวุธปล่อยยิงจากเรือดำน้ำ (submarine-launched ballistic missiles หรือ SLBMs) หรือโดยเครื่องบินทิ้งระเบิดพิสัยไกล (long-range bombers) พิสัยของอาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ โดยทั่วไปแล้วมีพิสัยเกินกว่า 6,400 กิโลเมตร (3,450 ไมล์ทะเล) พาหนะนำส่งอาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธศาสตร์ หรือ SNDV (strategic nuclear delivery vehicles) เหล่านี้จัดได้ว่าเป็นอาวุธ “ไตรแอด” (triad) หรืออาวุธประเภทสามเส้าที่สามารถใช้ได้ทั้งในระบบโจมตีและในระบบป้องกัน⁴⁷

อาวุธนิวเคลียร์ทางยุทธวิธี ได้แก่ อาวุธนิวเคลียร์ที่ใช้กันในสนามรบ หรือในเขตปฏิบัติการสงคราม ซึ่งรวมถึงแนวเขตข้างหลังที่มีการสู้รบกัน อาวุธนิวเคลียร์ประเภทนี้มีพิสัยระยะสั้นที่ต่ำกว่า 800 กิโลเมตร (430 ไมล์ทะเล) เช่น ขีปนาวุธพิสัยระยะสั้นหรือ SRBM (short-range ballistic missile) จรวดร่อนติดหัวรบนิวเคลียร์พิสัยระยะสั้น เป็นต้น⁴⁸

1.10 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยไว้พอสังเขปดังนี้

Prem Shankar Jha ได้นำเสนอว่า ท่าทีและการดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดีคลินตัน เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้อินเดียจำเป็นต้องตัดสินใจทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1998 ท่าทีและนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่เวลานี้ ได้แก่ การผลักดันให้เกิดระเบียบปฏิบัติในเรื่องการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (non-proliferation regimes) การปล่อยให้ความไม่สมดุลทางนิวเคลียร์ (nuclear imbalance) ในภูมิภาคเอเชียใต้เพิ่มสูงขึ้น อันเป็นผลจากการที่จีนได้ถ่ายโอนเทคโนโลยีและอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูง (weapons of mass destruction: WMD) ให้กับปากีสถาน และ

⁴⁶ พจนี พงศ์สุวรรณ, หลักยุทธศาสตร์ (กรุงเทพฯ: โอ.เอส. ปรินติ้ง เฮาส์, 2536), หน้า 212-233.

⁴⁷ 1 ไมล์ทะเล = 6,076 ฟุต; 1 ไมล์ = 5,280 ฟุต ดู Suzanne P.Ogden (ed.), World Politics 83/ 84, Annual Editions (Quilford, Ct.: The Dushkin Publishing Group Inc., 1983), pp. 272-73.

⁴⁸ ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ, อภิธานอำนาจกับการลดอาวุธนิวเคลียร์.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฟื้นฟูสัมพันธภาพในฐานะพันธมิตรทางยุทธศาสตร์ (strategic alliance) กับปากีสถานขึ้นมาอีกครั้ง เพื่อเป็นช่องทางในการเข้าถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการมีอิทธิพลทางการเมืองในภูมิภาคเอเชียกลาง⁴⁹

Pratap Bhanu Mehta ได้ให้ความเห็นว่า การที่ผู้ศึกษาจะเข้าใจถึงความสำคัญของการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียได้นั้น ผู้ศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาบริบททางประวัติศาสตร์ของอินเดียให้กว้างกว่าจะมองแค่การทดลองดังกล่าวเป็นผลงานของรัฐบาลผสมที่นำโดยพรรคภารตียะ ชะนะตะหรือบีเจพีเท่านั้น เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ อันได้แก่ ความพยายามของอินเดียที่จะยับยั้งการทดลองอาวุธนิวเคลียร์นับตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชเป็นต้นมา สงครามระหว่างอินเดียกับจีน และอินเดียกับปากีสถาน และความสัมพันธ์ที่ตึงเครียดระหว่างสหรัฐอเมริกา จีน และปากีสถาน ล้วนทำให้อินเดียรู้สึกโดดเดี่ยวและไม่มั่นคงมากยิ่งขึ้น ประกอบกับสภาวะความไม่มั่นคงภายในประเทศด้วยแล้ว ยิ่งส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของประชาชนอินเดียมากขึ้น ดังนั้นการที่อินเดียทำการทดลองอาวุธนิวเคลียร์เมื่อปี ค.ศ. 1998 จึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้ประชาชนเห็นถึงศักยภาพและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีของอินเดีย อันนำมาซึ่งเกียรติภูมิและความภาคภูมิใจของชาวอินเดีย⁵⁰

Toby F. Dalton ได้เสนอให้นำบทเรียนจากความสำเร็จในกรณีระหว่างอาร์เจนตินากับบราซิล และการดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวของแอฟริกาใต้ ที่ทำให้ประเทศทั้งสามตัดสินใจหยุดยั้งโครงการอาวุธนิวเคลียร์ของตนและลงนามในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) มาเป็นแนวทางเพื่อแก้ปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียได้⁵¹

Stephen Cohen ได้วิเคราะห์ถึงปัจจัยที่ทำให้อินเดียตัดสินใจทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1998 ขึ้น โดยในงานเขียนชิ้นนี้โคเฮนได้แบ่งปัจจัยต่างๆออกเป็น 3 ระดับ ดังนี้

ตัวแปรระยะยาว (long term variables) ได้แก่ ทศนคติที่เชื่อว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีนิวเคลียร์เป็นรากฐานสำคัญที่จะเปลี่ยนอินเดียจากประเทศ

⁴⁹ Prem Shankar Jha, "Why India Went Nuclear," *World Affairs* 2 (July-September 1998), Available from: <http://www.ciaonet.org/main/focus05frm.html>[2004, January 24]

⁵⁰ Pratap Bhanu Mehta, "India: The Nuclear Politics of Self-Esteem," *Current History* 97 (December 1998): 403-406.

⁵¹ Toby F. Dalton, "Toward Nuclear Rollback in South Asia," *Current History* 97 (December 1998): 412-417.

ยากจนให้กลายเป็นประเทศที่ทันสมัยเทียบเท่ากับประเทศร่ำรวยอื่นๆได้ และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อประเด็นอาวุธนิวเคลียร์ที่เริ่มเห็นว่าการมีอาวุธนิวเคลียร์จะเป็นทางเลือกหนึ่งที่ทำให้อินเดียได้รับการยอมรับในฐานะประเทศมหาอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ

ตัวแปรระยะกลาง (medium term variables) ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ (strategic environment) ที่มีความซับซ้อนและอันตรายมากขึ้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990 เรื่อยมา การลดลงของค่าใช้จ่ายในการพัฒนาหรือทดลองระเบิดนิวเคลียร์ และการคำนวณผลประโยชน์ทางการเมืองของพรรคการเมืองที่เป็นแกนนำในรัฐบาลผสมที่ปกครองนับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา

ตัวแปรระยะสั้น (short term variables) ได้แก่ การตัดสินใจภายในพรรคบีเจพี การคำนวณถึงผลต่อการเลือกตั้ง การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ (Ghauri) ของปากีสถาน และการประเมินที่ผิดพลาดของอินเดียต่อท่าทีและการเยือนของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา

ผลการศึกษาของ Cohen ได้สรุปว่า กลุ่มตัวแปรระยะกลางเป็นปัจจัยหลักที่นำมาสู่การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดียในปี ค.ศ. 1998⁵²

Sumit Ganguly ได้อธิบายถึงสาเหตุสำคัญในการตัดสินใจทดลองระเบิดนิวเคลียร์ของอินเดียในปี ค.ศ. 1998 ว่ามีอยู่ 3 ประการ คือ ศักยภาพและความพร้อมของอินเดียที่เพิ่มขึ้นจนสามารถพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้ ทัศนคติของกลุ่มผู้นำเพื่อตอบสนองต่อแรงกดดันจากเรื่องของการอุดมการณ์ การปกครอง และปัญหาภายในประเทศที่เปลี่ยนแปลงไป และประการสุดท้าย ความหวาดระแวงต่อภัยคุกคามภายนอกประเทศและการขาดหลักประกันความมั่นคงจากประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์อื่นๆโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา⁵³

Raju Thomas เป็นผู้หนึ่งที่เชื่อว่า การลงนามของอินเดียในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์จะเป็นหนทางที่ดีที่สุด อันจะนำสันติภาพและความมั่นคงมาสู่อินเดียและภูมิภาค Thomas พิจารณาในมุมมองยุทธศาสตร์จากระดับภูมิภาคไปสู่ระดับโลก (regional-to-global security perspective) โดยเสนอว่าหากอินเดียยอมลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวตามมา และสิ่งนี้จะนำมาสู่ชัยชนะ

⁵² Stephen Cohen, "Why Did India "Go Nuclear"?", in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, pp. 13-36.

⁵³ Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, pp. 37-66.

ชนะของอินเดียเหนือปัญหาการแข่งขันกันสะสมอาวุธตามแบบในภูมิภาคเอเชียใต้ ทั้งนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นของการลดภัยคุกคามจากปากีสถานในแคชเมียร์และเป็นการสร้างเสถียรภาพให้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศด้วย

การทดลองนิวเคลียร์ของอินเดียไม่ทำให้อินเดียมีความมั่นคงมากยิ่งขึ้น ในทางกลับกันยังกระตุ้นให้อินเดียได้รับภัยคุกคามจากจีนและปากีสถาน ตลอดจนผลกระทบทางเศรษฐกิจของอินเดียเองด้วย

ความไม่มั่นคงจากการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียยังส่งผลไปในระดับโลก เนื่องจากการกระทำดังกล่าวจะทำให้เกิดปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เพิ่มขึ้นในภูมิภาคต่างๆของโลก อันได้แก่ ภูมิภาคตะวันออกกลาง เอเชียกลาง และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นต้น

ในขณะเดียวกันหากพิจารณาในมุมมองระดับโลกสู่ระดับภูมิภาค (global-to-regional perspective) อาจเข้าใจถึงความจำเป็นของอินเดียที่จะดำเนินนโยบายป้องปรามทางอาวุธนิวเคลียร์ เนื่องจากระบบโลกกำลังอยู่ในสภาวะที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำทางการทหารเพียงหนึ่งเดียว และสหรัฐอเมริกามีแนวโน้มจะแทรกแซงกิจการภายในประเทศต่างๆด้วยการนำประเด็นสิทธิมนุษยชนมาเป็นข้ออ้าง ดังกรณีของการเข้าแทรกแซงในอดีตยูโกสลาเวียของนาโต้ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ ฯลฯ เป็นต้น อย่างไรก็ตามถึงแม้การอธิบายจากมุมมองระดับโลกจะเอื้อให้อินเดียดำเนินนโยบายป้องปรามทางนิวเคลียร์ แต่การป้องปรามเช่นนี้อาจนำมาซึ่งความไร้เสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศอินเดียได้⁵⁴

Mohammed Ayooob ได้นำเสนอถึงประเด็นที่สำคัญ 2 ประเด็น คือ สาเหตุที่ทำให้อินเดียทดลองอาวุธนิวเคลียร์ ผลกระทบระยะสั้นและระยะยาวของการกระทำดังกล่าวที่ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกา ผู้เขียนได้เสนอให้ทั้งสองประเทศแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในระยะยาว ทั้งนี้นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในอนาคตจะต้องมีเป้าหมายเพื่อขจัดความไม่ลงรอยกันระหว่างจีนและอินเดีย สหรัฐอเมริกาคควรให้ความสำคัญกับประเด็นความกังวลของอินเดียที่มีต่อจีนในแง่ของความมั่นคงของประเทศ นอกจากนี้ยังสมควรสนับสนุนอินเดียให้มีที่มั่นในคณะมนตรีความมั่นคงถาวรแห่งสหประชาชาติ รวมถึงยอมรับสถานะการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุด (minimum deterrence) ของอินเดียด้วย ในทางกลับกันอินเดียจะต้องเริ่มการเจรจาในประเด็นความมั่นคงกับจีนและ

⁵⁴ Raju Thomas, "India's Nuclear and Missile Programs: Strategy, Intentions, Capabilities," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, pp. 87-122.

ปากีสถานอย่างจริงจัง พร้อมกับผลักดันให้เกิดโครงสร้างการควบคุมและสั่งการที่มีประสิทธิภาพ เพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุหรืออันตรายจากการใช้อาวุธนิวเคลียร์ขึ้นในอนาคต⁵⁵

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁵ Mohammed Ayoob, "India's Nuclear Decision: Implications for India-U.S. Relations," in India's Nuclear Security, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, pp. 123-144.

บทที่ 2

วิวัฒนาการของนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย

2.1 ระยะที่ 1: อินเดียหลังได้รับเอกราชกับการฟื้นฟูสถานะแห่งชาติ

2.1.1 นโยบายของรัฐบาลเนहरूที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์

นับตั้งแต่ก่อนที่อินเดียจะได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี ค.ศ. 1947 บรรดาผู้นำประเทศของอินเดียทั้งนายกรัฐมนตรีเนहरूและดร.โฮมิ เจ. บาห์บาห์ (Homi J. Bhabha) ซึ่งเป็นผู้อำนวยการของคณะกรรมการพลังงานปรมาณูแห่งชาติ (Atomic Energy Commission: AEC) คนแรกของอินเดีย ต่างเล็งเห็นถึงความสำคัญของพลังงานนิวเคลียร์และความจำเป็นที่อินเดียจะต้องพัฒนากำลังความสามารถด้านนิวเคลียร์ของตนขึ้นมาให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ (self-reliance) ความปรารถนาที่จะให้อินเดียได้มาซึ่งเกียรติภูมิ สถานะ และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียกว่า “nuclear power” หรือ “พลังอำนาจทางนิวเคลียร์” ทั้งนี้เนื่องจากความสามารถในการเป็นผู้ครอบครองพลังอำนาจทางนิวเคลียร์นี้ เปรียบเสมือนเครื่องแสดงถึงความก้าวหน้าทันสมัย (modernity) ความเจริญรุ่งเรือง (prosperity) ความอยู่เหนือการเป็นอดีตอาณานิคม (transcendence of the colonial past) ความยิ่งใหญ่ของบุคคลและของชาติ (individual and national prowess) และที่สำคัญ อิทธิพลระหว่างประเทศ (international leverage)¹

2.1.1.1 ทรรศนะของเนहरूต่อวิทยาศาสตร์ พลังงานนิวเคลียร์ และอาวุธนิวเคลียร์

ดังที่นักวิชาการท่านหนึ่งได้เสนอไว้ว่า “นโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียเหมือนกับนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด คือ เป็นผลิตผลทางความคิดอันลึกซึ้งและมองการณ์ไกลของกลุ่มบุคคลผู้ได้ใช้ช่วงเวลาหนึ่งของชีวิตในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชจากอังกฤษ และเหนือสิ่งอื่นใด มันมาจากวิสัยทัศน์และความมุ่งมั่นของนายกรัฐมนตรีเนहरूที่คอยผลักดันนโยบายนิวเคลียร์โดยเฉพาะและนโยบายด้านวิทยาศาสตร์โดยภาพรวม...ความมุ่งมั่นนี้ คือ การตระหนักดีว่าอินเดียเป็นประเทศที่มีอารยธรรมอันยิ่งใหญ่ และครั้งหนึ่งได้เดินทางจากความปรารถนาที่แท้จริงของประชาชนและ

¹ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation* (Berkeley: University of California Press, 1999), p. 13.

ติดอยู่กับค่านิยมอันผิดๆ”² เนहरूเชื่อว่าการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นหนทางสำคัญที่จะช่วยฟื้นฟูอินเดียจากความล้าหลังและด้อยกว่าชาติตะวันตกได้³ อีกทั้ง เป้าหมายสำคัญซึ่งอินเดียต้องการรักษาเอกราชของชาติ (national independence) ให้คงอยู่ยังมีส่วนผลักดันรูปแบบนโยบายด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเช่นเดียวกับนโยบายต่างประเทศและยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของอินเดียด้วย⁴ รูปแบบนโยบายด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของอินเดียจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. ยุทธศาสตร์แห่งการอนุมัติโดยมุ่งไปข้างหน้าอย่างกว้างขวาง (broad-front licensing strategy) ซึ่งรวมไปถึงการนำเข้าเทคโนโลยีจากต่างชาติจำนวนมหาศาลผ่านทางความร่วมมือกับต่างชาติ เพื่อที่จะร่นระยะเวลาในการพัฒนาประเทศสู่อุตสาหกรรม
2. การจัดตั้งสถาบันเฉพาะทางเพื่อการวิจัยและพัฒนาในสาขาที่ได้รับการเลือกสรรแล้วว่าจะนำมาซึ่งเทคโนโลยีของท้องถิ่น (indigenous) ที่จำเป็นได้สำเร็จ ทั้งนี้ ด้วยการเล็งเห็นว่าในบางสาขาของเทคโนโลยีระดับสูงหรือเทคโนโลยีที่มีความอ่อนไหวมาก ดังเช่น พลังงานนิวเคลียร์กับเครื่องมือทางการแพทย์ เป็นสิ่งที่ประเทศอื่นย่อมจะไม่ยินยอมให้มีการส่งออก หรือหากจะยินยอมก็จะมีเงื่อนไขต่างๆที่เป็นภัยต่ออำนาจอธิปไตยของอินเดีย
3. การก่อตั้งโครงสร้างเพื่อการวิจัยและพัฒนาสำหรับวัตถุประสงค์ระดับกว้าง โดยอาศัยช่องทางเครือข่ายของศูนย์ทดลองและปฏิบัติการทางด้านวิทยาศาสตร์ระดับสูงของเอกชน
4. การเพิ่มบุคลากรทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยการขยายและยกระดับการศึกษาในสาขานี้เพื่อรองรับงานในสถาบันวิจัยของอินเดีย⁵

² K. K. Pathak, Nuclear Policy of India: A Third World Perspective (New Delhi: Gitanjali Prakashan, 1980), p. 3.

³ Jawaharlal Nehru, The Discovery of India (London, 1960), p. 37. cited in K. K. Pathak, Nuclear Policy of India: A Third World Perspective, p. 3.

⁴ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, India in the World Order: Searching for Major Power Status (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), p. 154.

⁵ Ibid.

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับพลังงานนิวเคลียร์นับเป็นสาขาที่ผู้นำอินเดียให้ความสำคัญเป็นพิเศษ และแน่นอนว่าความเป็นเอกราชของชาติซึ่งเป็นเป้าหมายหลักประการหนึ่งของนโยบายทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีย่อมจะเป็นเป้าหมายหลักในนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีนิวเคลียร์ด้วย ความกังวลในควมมีอิสระทางเทคโนโลยี (technological independence) มีอยู่อย่างชัดเจน ซึ่งนายกรัฐมนตรีเนห์รูของอินเดียก็ตระหนักดีว่ามันมีระบบของการกีดกันหรือคุ้มกันทางเทคโนโลยี (technological protectionism) ที่รุนแรงมากอยู่ แต่กระนั้นก็ตาม ผู้นำของอินเดียก็ยังยืนยันว่าอินเดียไม่ควรจะล่าหลังในเทคโนโลยีสาขานี้ “พวกเราตัดสินใจที่จะไม่ผลิตระเบิดปรมาณูและสิ่งที่มีลักษณะเหมือนกัน แต่เราก็ตัดสินใจที่จะไม่ปล่อยให้เราล่าหลังในความก้าวหน้าในการใช้พลังงานใหม่นี้ด้วย”⁶ และเช่นเดียวกัน นายกรัฐมนตรีเนห์รูยังมีความตระหนักดีถึงการพึ่งพิงต่างๆ จึงทำให้เขาคัดค้านวิถึปฏิบัติระหว่างประเทศใดๆก็ตามที่จะจำกัดการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของอินเดีย ดังที่เขากล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า:

“มันมีแง่มุมหนึ่งของเรื่องนี้ที่ข้าพเจ้าควรจะกล่าวถึง เพราะมันมีการผูกมัดทางการเมืองบางประการอยู่ มันเป็นความจำเป็นสำหรับพวกเราที่จะไม่พึ่งพิงแหล่งที่มาจากภายนอกมากเกินไป ถ้าหากเราพึ่งพิงวัตถุดิบประเภทฟิชชันจากภายนอกมากเกินไปแล้ว การพึ่งพิงดังกล่าวก็จะส่งผลกระทบต่อเราเหมือนดังที่ประเทศอื่นพยายามจะมีอิทธิพลต่อนโยบายต่างประเทศหรือนโยบายอื่นใดด้วย”⁷

ความกังวลและห่วงเห่นในเอกราชของชาติซึ่งอินเดียเพิ่งได้รับกลับคืนมาไม่นาน ได้เป็นสิ่งที่ถูกผนวกเข้ากับความตระหนักถึงการสร้างพลังอำนาจและเกียรติภูมิของชาติ และทั้งหมดนี้ก็ถูกเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นกับแนวทางการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยเฉพาะสาขานิวเคลียร์ของอินเดีย⁸ ขณะที่เนห์รูเล็งเห็นคุณประโยชน์มหาศาลของวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและพลังงานนิวเคลียร์ เขาก็รู้ซึ่งถึงภัยอันตรายของมันเช่นกัน เขาเข้าใจดีถึงลักษณะที่เปรียบเสมือนดาบสองคมของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนิวเคลียร์

“ในด้านหนึ่ง ระเบิดนิวเคลียร์และการทำลายล้างเมืองนางาซากิและฮิโรชิมา ได้แสดงให้เห็นถึงการปฏิวัติอันโหดเหี้ยมซึ่งปรากฏขึ้นในเทคโนโลยีทางการทหาร แต่

⁶ Nehru, *Speeches*, vol. IV, p. 436; Nehru, *Speeches*, vol. III, p. 513. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 155.

⁷ Nehru, *Speeches*, vol. III, pp. 517-18. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 155.

⁸ K. K. Pathak, *Nuclear Policy of India: A Third World Perspective*, p. 5.

ในอีกด้านหนึ่ง การใช้ประโยชน์จากพลังงานนิวเคลียร์เพื่อเป้าหมายในทางสันติและสร้างสรรคได้เปิดโอกาสแห่งการพัฒนามนุษยชาติอย่างไร้ขอบเขต ความเจริญรุ่งเรืองและความมั่งคั่งมหาศาล ความท้าทายครั้งสำคัญในช่วงเวลานี้ของเรา คือ การปะทะกันระหว่างการทำลายล้างที่เกิดขึ้นพร้อมๆกับการสร้างความเจริญรุ่งเรือง และนั่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโลกนี้ที่จะยับยั้งสงครามโดยเฉพาะสงครามนิวเคลียร์มิให้เกิดขึ้น”⁹

สุนทรพจน์โดยมากของนายกรัฐมนตรีนะห์รูได้แสดงถึงเจตนารมณ์ที่มุ่งในทางสันติ ดังความตอนหนึ่งที่เขาแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรหรือโลกสภาของอินเดียเมื่อปี ค.ศ. 1957ว่า “[เรา] ได้ประกาศอย่างชัดเจนที่เดียวว่าเราไม่สนใจและจะไม่สร้างระเบิดปรมาณูนี้ แม้ว่าเราจะมีศักยภาพเพียงพอที่จะผลิตมันขึ้นมากก็ตาม”¹⁰ คำพูดและการกระทำของนะห์รูได้สะท้อนให้เห็นถึงความเกลียดชังในอนุภาพทำลายล้างของอาวุธนิวเคลียร์ เขาเปรียบอาวุธนิวเคลียร์ว่าเป็นเสมือน “สัญลักษณ์ของปีศาจร้าย”¹¹ ที่อินเดียและประชาคมระหว่างประเทศจะต้องร่วมกันต่อต้านและกำจัดให้หมดสิ้นไป ท่ามกลางการแข่งขันกันสร้างและสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของสองอภิมหาอำนาจ ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต นายกรัฐมนตรีนะห์รูกลับเชื่อมั่นในแนวคิดเรื่องการลดอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear disarmament) และมองแนวคิดนี้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิธีการที่จะขจัดความคลุมเครือของบรรดาประเทศอภิมหาอำนาจที่มีต่อระบบระหว่างประเทศด้วย¹² ท่าทีในการคัดค้าน

⁹ R. K. Karanjia, The Philosophy of Mr. Nehru (London, 1966), p. 65. cited in George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 15.

¹⁰ Demands for Grants, Lok Sabha Debates, 2d ser., July 24, 1957, col. 4954. cited in George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 13. นอกเหนือจากนั้น ดังแถลงการณ์ที่นะห์รูกล่าวต่อสาธารณชนที่กรุงนิวเดลี เมื่อ วันที่ 17 กันยายน ค.ศ. 1961 ว่า “พวกเราต่อต้านระเบิดปรมาณูและที่เกี่ยวข้องกับอาวุธชนิดนั้นทั้งหมด นั่นไม่ใช่คำแถลงการณ์ที่ว่างเปล่าที่เรากล่าวขึ้นมา แต่เนื่องจากเราอยู่ในตำแหน่งที่พวกเราทั้งความสามารถและเครื่องมือที่จะสร้างมันขึ้นมา กระนั้นก็ตาม เราได้บอกไว้แล้วว่าเราจะไม่ดำเนินไปยังแนวทางเหล่านั้น ทั้งที่หากเราพยายามอย่างเต็มที่ เราจะสร้างมันได้ก็ตาม พวกเราอาจจะต่างจากประเทศใหญ่ทั้งสาม ระหว่างที่ 2 หรือ 3 ประเทศซึ่งมีความก้าวหน้าอย่างยิ่งในเรื่องนี้อาจเป็น 1 หรือ 2 ประเทศในยุโรป และอีก 1 หรือ 2 ประเทศในเอเชียก็ได้ พวกเราได้กล่าวด้วยการไตร่ตรองแล้วว่าเราจะไม่สร้างมันขึ้น”

¹¹ Brij Mohan Kaushik, “India's Nuclear Policy,” in India's Foreign Policy Studies in Continuity and Change, ed. Bimal Prasad (New Delhi: Dhawan Printing Works, 1979), p. 402.

¹² Chris Smith, India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy? (Oxford: Oxford University Press, 1994), p. 179.

การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ที่ผู้นำของอินเดียแสดงออกต่อสาธารณชน ถือเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการต่อต้านการใช้กำลังในการแก้ปัญหาข้อพิพาทของเขาด้วย ในฐานะที่เป็นผู้นำประเทศ เนห์รูได้ยึดถือนโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเป็นหลักการสำคัญเพื่อที่จะให้อินเดียหลีกเลี่ยงจากการแข่งขันต่อสู้ทางอำนาจของสองอภิมหาอำนาจ และแม้ว่าหลักการดังกล่าวจะถูกดูหมิ่นเหยียดหยามจากทั้งค่ายตะวันตกและสหภาพโซเวียต เนห์รูยังคงปฏิเสธที่จะโอนเอนเข้าร่วมกับค่ายใดๆ อีกทั้งยังดำเนินแนวทางต่อต้านการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ของสองอภิมหาอำนาจและพยายามแสวงหาแนวทางที่จะมีบทบาทในการลดความตึงเครียดระหว่างประเทศในส่วนต่างๆของโลกด้วย¹³

การอธิบายโดยทั่วไปในงานวิชาการหลายชิ้นได้ปฏิเสธทฤษฎีที่ว่าแสวงหาพลังอำนาจทางนิวเคลียร์ในระยะเริ่มแรกของอินเดียมีลักษณะที่คลุมเครือหรือมีนัยยะแอบแฝงอยู่ ด้วยความเชื่อว่านายกรัฐมนตรีเนห์รูมีเจตนาที่แน่วแน่และต้องการให้อินเดียใช้เทคโนโลยีและความรู้ในสาขานิวเคลียร์สำหรับวัตถุประสงค์ในทางสันติเท่านั้น ดังในทัศนะของนักวิชาการอินเดีย T. T. Poulse ที่ว่า

“มันไม่มีเล่ห์เหลี่ยมใดๆในนโยบายนิวเคลียร์ของเขา เช่นเดียวกับที่มันบังเกิดจากความคิดที่เต็มเปี่ยมไปด้วยอุดมคติอันสูงส่ง ความรู้สึกชาบซึ่งในประวัติศาสตร์และการมองโลก และวิสัยทัศน์ที่จะให้อินเดียมีความแข็งแกร่งและทันสมัย การตัดสินใจใดๆเกี่ยวกับนิวเคลียร์ไม่ได้เป็นผลลัพธ์จากการถกเถียงกันในชาติ แต่มาจากส่วนลึกของจิตใจที่เชื่อในวิทยาศาสตร์ ความเกลียดชังอาวุธนิวเคลียร์และความไม่พอใจต่ออาวุธนิวเคลียร์ภายหลังโคกนาฏกรรมครั้งยิ่งใหญ่ที่อิโรชิมาและนางาซากิ”¹⁴

บางทีภาพลักษณ์ของเนห์รูในฐานะผู้นำระดับโลกที่มีศีลธรรมดีเลิศ เป็นทายาทผู้สืบทอดแนวคิดของมหาตมะ คานธีอาจเลื่อมลง ถ้าหากเขาแสดงออกถึงความสนใจในประโยชน์ทางการทหารของพลังอำนาจทางนิวเคลียร์¹⁵ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอย่างใกล้ชิดทำให้เราทราบว่า เนห์รูเองก็ยอมรับให้มีการสร้างระเบิดนิวเคลียร์เช่นกัน แม้จะเป็นไปอย่างไร้ประโยชน์และมีความคลุมเครืออยู่ก็ตาม การป้องกันประเทศหรือป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ที่อาจเป็นไปได้

¹³ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta (Boulder, Colorado: Lynne Rienner Publishers, 2000), p. 40.

¹⁴ T. T. Poulse, “India’s Nuclear Policy,” in *Perspectives of India’s Nuclear Policy*, ed. T. T. Poulse (New Delhi: Young Asia, 1978), p. 102.

¹⁵ George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 14.

และอำนาจระหว่างประเทศได้ปรากฏอยู่ในรูปของกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ (nuclear capability) ที่จะพัฒนาไปเป็นอาวุธนิวเคลียร์ได้ในอนาคต ดังที่เนห์รูกล่าวสุนทรพจน์เมื่อปี ค.ศ. 1946 ณ กรุงบอมเบย์ว่า

“ตราบเทาที่โลกนี้ยังประกอบขึ้นดังลักษณะที่เป็นอยู่ ทุกๆประเทศจะมีการประดิษฐ์และใช้เครื่องกลไกทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัยที่สุดเพื่อการป้องกันตนเอง ข้าพเจ้าไม่มีข้อกังขาใดๆเลยที่อินเดียจะพัฒนาการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ของตนเองขึ้นมา และข้าพเจ้าก็หวังด้วยว่านักวิทยาศาสตร์อินเดียจะใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อเป้าหมายในเชิงสร้างสรรค์ แต่หากวันหนึ่งวันใดที่อินเดียต้องเผชิญกับการคุกคาม อินเดียจะพยายามป้องกันตนเองด้วยเครื่องมือทุกอย่างที่อินเดียครอบครองอย่างมีอาจเหลือเถียงได้ ข้าพเจ้าหวังว่าอินเดียและประเทศต่างๆจะร่วมมือกันเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้ระเบิดปรมาณูขึ้นมาอีก”¹⁶

เมื่อได้พิจารณาอย่างใกล้ชิดเราพบว่าผู้นำของอินเดียยังมีความกังวลต่อประเด็นที่ว่า อินเดียสมควรจะมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองหรือไม่ ในเวลานั้นอินเดียไม่ได้เผชิญกับสภาวะแวดล้อมทางความมั่นคงใดๆที่ทำให้อินเดียจำต้องยอมรับในหลักการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ แต่นั่นเป็นเพราะความตระหนักในพลังอำนาจทางการเมือง (political power) ที่จะมาพร้อมกับอาวุธนิวเคลียร์ของผู้นำประเทศ ด้วยเหตุนี้ นายกรัฐมนตรีเนห์รูจึงเลือกดำเนินนโยบายที่เหมือนจะขัดแย้งกันในตัว (paradox) คือ ในด้านหนึ่งก็ต่อต้านการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ในระดับระหว่างประเทศ แต่อีกด้านหนึ่งก็สนับสนุนการพัฒนาโครงการพลังงานนิวเคลียร์ของอินเดียและเปิดทางเลือกที่จะเปลี่ยนแปลงไปสู่การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของชาติได้ในอนาคต ซึ่งแท้จริงแล้วท่าทีและพฤติกรรมที่เหมือนจะขัดแย้งกันดังกล่าวกลับเป็นสิ่งที่สอดคล้องเพื่อเป้าหมายหนึ่งเดียวกันของอินเดีย คือ “อำนาจและสถานะระหว่างประเทศ” นั่นเอง

แม้ว่านายกรัฐมนตรีเนห์รูจะมีความเกลียดชังในอนุภาพแห่งการทำลายล้างของอาวุธนิวเคลียร์มากเพียงใด แต่ในฐานะของผู้นำประเทศซึ่งมีความทะเยอทะยานและเข้าใจในตรรกะแนวคิดสังคมนิยมเป็นอย่างดีจากการศึกษาวิทยาศาสตร์และประวัติศาสตร์ของยุโรปที่ได้เล่าเรียนมา

¹⁶ Dorothy Newman (ed.), *Nehru: The First 60 Years*, vol. 2 (New York: John Day, 1965), p. 264. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 14.

จึงทำให้ผู้นำของอินเดียตระหนักถึงกำลังความสามารถของอาวุธนิวเคลียร์ว่าจะสามารถเสริมสร้างสถานะและอำนาจให้แก่อินเดียท่ามกลางโลกที่กำลังถูกรอบงำโดยตะวันตกได้¹⁷

ดังที่ได้กล่าวนำไปนั้น คงจะพอทำให้เราเข้าใจได้ว่าเพราะเหตุใดการกำหนดและดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียจึงมีลักษณะที่คลุมเครือหรือมีสองนัย (ambiguity) แฝงอยู่ ซึ่งมันมิได้เป็นลักษณะที่ปรากฏอยู่ในสมัยของนายกรัฐมนตรีเนห์รูเท่านั้น แต่กลับเป็นลักษณะสำคัญที่ปรากฏอยู่ในท่าทีและนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียเรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน*

2.1.1.2 อินเดียกับการควบคุมและลดอาวุธนิวเคลียร์ในสมัยเนห์รู

2.1.1.2.1 แนวความคิดว่าด้วยการลดอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย

ประวัติศาสตร์ถือเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่แสดงให้เห็นข้อเท็จจริงว่าอินเดียเป็นนักต่อสู้เพื่อสันติภาพและการลดอาวุธ (disarmament) มาช้านาน เมื่อย้อนไปในปี ค.ศ. 1940 เจ็ดปีก่อนที่อินเดียจะได้รับเอกราชและเป็นช่วงเวลาที่บรรดาชาติมหาอำนาจกำลังพัวพันอยู่กับสงครามโลกครั้งที่ 2 เนห์รูได้กล่าวไว้ว่า “อันเนื่องมาจากทั้งการยึดมั่นในหลักการไม่ใช้ความรุนแรงและการใคร่ครวญตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจากการเข้าใจในเหตุการณ์บนโลกของเรา เราจึงเชื่อว่าการลดอาวุธโดยสมบูรณ์ของทุกรัฐชาติควรเป็นสิ่งอันพึงมุ่งหมาย แท้จริงแล้วเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วน แม้ว่าโลกจะไม่ถูกบั่นทอนไปสู่ลัทธิอนาρχชนก็ตาม”¹⁸ ผู้นำอินเดียชูแนวคิดของการลดอาวุธนิวเคลียร์ว่าเป็นความจำเป็นทางการเมืองเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงและสันติภาพ รวมถึงความจำเป็นในแง่จริยธรรมด้วย ในทรรศนะของอินเดียนั้นโลกที่ปลอดอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear weapon free world) ถือเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งยวดเพราะมันเกี่ยวพันกับการอยู่รอดของมนุษยชาติและ

¹⁷ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 179., and George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 14.

* แม้ว่าหลังการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดิน ค.ศ. 1998 และอินเดียได้ประกาศตนเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผยแล้วก็ตาม ลักษณะของนโยบายและการกำหนดยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกำลังอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียก็ยังไม่แน่ชัด

¹⁸ “Non-Violence and the State,” in *India and Disarmament: An Anthology* (New Delhi: Ministry of External Affairs, Government of India, 1988), p. 11. cited in Manpreet Sethi, “The Struggle for Nuclear Disarmament,” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh (New Delhi: Knowledge World, 1998), p. 76.

ของอินเดียเอง* เนहरूมองปัญหาการลดอาวุธนิวเคลียร์ว่ามีความสำคัญ “มากกว่าปัญหาใดๆ ทั้งภายในและภายนอก ระดับชาติหรือระหว่างชาติ เพราะมันเป็นปัญหาของชาติที่ไม่แยกจากปัญหา ระหว่างประเทศ ความอยู่รอดโดยสมบูรณ์ในอนาคตของอินเดียและชาวอินเดียทุกคนล้วนขึ้นอยู่กับมัน”¹⁹

อินเดียไม่ได้มองแนวคิดเรื่องการลดอาวุธนิวเคลียร์ว่าเป็นจุดหมายปลายทาง (ends) ในตัวของมันเอง แต่อินเดียเห็นว่าเป็นเครื่องมือหรือวิธีการ (means) ในการสร้างความมั่นคงให้กับ เป้าหมายที่ใหญ่กว่า นั่นคือ สันติภาพ ความเสมอภาค ความก้าวหน้าและการพัฒนาเศรษฐกิจ ของประเทศ ด้วยเหตุนี้ วัตถุประสงค์ (objective) สำคัญของนโยบายสนับสนุนการลดอาวุธ นิวเคลียร์ก็เพื่อยุติสงครามให้หมดสิ้นไปจากโลกด้วยการจัดอาวุธนิวเคลียร์อันเป็นต้นตอหรือ สาเหตุของปัญหาให้หมดไป²⁰

2.1.1.2.2 บทบาทของอินเดียในการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ใน สมัยเนहरू

ด้วยความปรารถนาที่จะผลักดันแนวคิดเรื่องการลดอาวุธนิวเคลียร์ของตนให้เป็นจริง อินเดียจึงใช้ทุกโอกาสในเวทีการประชุมระหว่างประเทศเรียกร้องให้ประชาคมระหว่างประเทศ ร่วมมือกันเพื่อทำให้โลกเป็นโลกที่ปลอดจากอาวุธนิวเคลียร์ บทบาทในระยะแรกเริ่มของอินเดีย อาจย้อนไปถึงปี ค.ศ. 1948 ในการพิจารณารายงานของคณะกรรมการพลังงานปรมาณูแห่ง สหประชาชาติ (UN Atomic Energy Commission) ที่เพิ่งจัดตั้งขึ้น อินเดียได้เสนอให้จำกัดการใช้ พลังงานปรมาณูเพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติและให้ทำลายอาวุธนิวเคลียร์ไปจากคลังสรรพาวุธ

* ทรรศนะดังกล่าวยังปรากฏให้เห็นในแถลงการณ์ของบุคคลสำคัญในอินเดียหลายท่าน ตัวอย่างเช่น ครั้งหนึ่ง Krishna Menon ได้กล่าวในบริบทนี้ว่า “การลดอาวุธเป็นเรื่องของทุกชาติ ไม่ว่าจะใหญ่หรือเล็ก จะอยู่ในภูมิภาคแห่งไหนใด และในสภาพภูมิอากาศแบบใดก็ตาม...” และในสุนทรพจน์ครั้งเมื่อเข้ารับตำแหน่ง ประธานาธิบดีของ Rajendra Prasad ในการประชุมว่าด้วยการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ (the Anti-Nuclear Arms Convention) ที่กรุงนิวเดลีเมื่อ ค.ศ. 1962 ว่า “ประชาชนผู้ไม่ฝักใฝ่และเป็นกลางล้วนถูกรวมเข้ามาในปัญหานี้ มากพอๆกับบรรดาผู้ที่เกี่ยวพันกับการร่วมมือก่ออาชญากรรมด้วยการสร้างอาวุธและสภาวะที่นำมาซึ่งการทำลายล้างพวกเขาเองไม่น้อยไปกว่าการทำลายล้างผู้อื่น”

¹⁹ India, Lok Sabha, *Debates*, November 23, 1960, pp. 1937-1940. cited in Manpreet Sethi, “The Struggle for Nuclear Disarmament,” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 77.

²⁰ Manpreet Sethi, “The Struggle for Nuclear Disarmament,” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 77.

ของชาติต่างๆเสีย สองปีถัดมาอินเดียยังคงใช้เสียงของตนในเวทีสหประชาชาติเพื่อตั้งความสนใจของประชาคมระหว่างประเทศมาสู่ปัญหาการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธที่เพิ่มขึ้น ซึ่งปัญหานี้ไม่เพียงจะเป็นภัยคุกคามต่อสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศเท่านั้น แต่ยังเป็นการสูญเสียทรัพยากรที่สามารถนำไปใช้พัฒนาในกิจกรรมด้านอื่นๆที่ดีกว่าด้วย อินเดียได้เสนอให้จัดตั้งกองทุนเพื่อสันติภาพแห่งองค์การสหประชาชาติ (UN Peace Fund) เพื่อนำงบประมาณจากการตัดลดค่าใช้จ่ายทางการทหารมาใช้ในการพัฒนาแทน ข้อเสนอนี้เป็นความพยายามที่จะเชื่อมโยงแนวคิดเรื่องการลดอาวุธกับการพัฒนาให้เป็นรูปธรรมขึ้นมา²¹

บทบาทในการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ยิ่งเด่นชัดขึ้นในปี ค.ศ. 1954 หลังจากสหรัฐอเมริกาทำการทดสอบระเบิดชนิดเทอร์โมนิวเคลียร์บริเวณหมู่เกาะมาร์แชล (Marshall Islands) เมื่อวันที่ 1 มีนาคม ส่งผลให้เรือประมงญี่ปุ่นและผู้อาศัยอยู่บนเกาะกว่า 200 คนต้องเผชิญกับละอองรังสีที่เกิดจากการระเบิดนิวเคลียร์ (radioactive fallout)²² นายกรัฐมนตรีเนห์รูได้ร้องขอให้หยุดการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมดไว้ชั่วคราวจนกว่าจะมีกฎระเบียบระหว่างประเทศระบุให้การใช้ระเบิดนิวเคลียร์เป็นสิ่งต้องห้าม²³ ผู้นำอินเดียได้เสนอ “ข้อตกลงเพื่อยุติ” (standstill agreement) ในส่วนของการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ พร้อมทั้งได้ร้องขอให้ดำเนินการต่างๆไปทีละก้าว (step-by-step) เพื่อบรรลุถึงการลดอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์²⁴ ระหว่างช่วง ค.ศ. 1954-63 นี้คงจะไม่มีชาติใดในโลกที่มีบทบาทในการต่อต้านการทดลองอาวุธนิวเคลียร์เด่นชัดมากไปกว่าอินเดียแล้ว²⁵ ในสุนทรพจน์ต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 2 เมษายน ค.ศ. 1954 เนห์รูกล่าวย้าว่า “พวกเราสนับสนุนการห้ามอาวุธดังกล่าว (นิวเคลียร์ รวมไปถึงเทอร์โมนิวเคลียร์ เคมี และชีวภาพ) โดยการเห็นชอบร่วมกัน และอย่างไม่รื้อข้อต่อข้อตกลงระหว่างประเทศต่างๆที่เกี่ยวข้อง...” นายกรัฐมนตรีเนห์รูยังเรียกร้องให้ชาติต่างๆร่วมกันสนับสนุนให้เกิดการยุติการทดลองอาวุธนิวเคลียร์และสิ่งนี้ได้นำไปสู่

²¹ Ibid., p. 79.

²² Dinshaw Mistry, “Domestic-International Linkage: India and the Comprehensive Test Ban Treaty,” *The Nonproliferation Review*, (Fall 1998): 26.

²³ Manpreet Sethi, “The Struggle for Nuclear Disarmament,” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 79.

²⁴ Brij Mohan Kaushik, “India’s Nuclear Policy,” in *India’s Foreign Policy Studies in Continuity and Change*, ed. Bimal Prasad, p. 405.

²⁵ Ibid.

แถลงการณ์ร่วมกันอย่างเป็นทางการของ 29 ชาติเอเชียและแอฟริกาเพื่อสนับสนุนการห้ามอาวุธนิวเคลียร์ในการประชุมที่บันดุง (Bandung Conference) ในปีต่อมา²⁶

แม้ว่าอินเดียจะไม่ได้เป็นสมาชิกของคณะกรรมการว่าด้วยการลดอาวุธ (Disarmament Commission) ก็ตามที ในปี ค.ศ. 1956 อินเดียได้ร่วมเสนอข้อคิดเห็นในการประชุมของคณะกรรมการดังกล่าวภายใต้กรอบของสหประชาชาติ โดยเสนอให้ดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อเสนอของอินเดียประกอบด้วย การหยุดการทดสอบระเบิดนิวเคลียร์ การรื้อถอนอาวุธนิวเคลียร์บางประเภท อันเป็นมาตรการหนึ่งที่จะแก้ปัญหามหาสงครามนิวเคลียร์ การให้ชาติต่างๆ ประกาศว่าจะไม่ผลิตอาวุธนิวเคลียร์อีก และรัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์แล้วห้ามส่งออกหรือถ่ายโอนอาวุธดังกล่าวให้แก่ประเทศอื่นด้วย ในปี ค.ศ. 1957 อินเดียร่วมผลักดันร่างมติในการประชุมสมัชชาใหญ่สหประชาชาติครั้งที่ 12 ที่ต้องการให้รัฐที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ตกลงจะไม่เลื่อนการขบวนการทดลองอาวุธนิวเคลียร์และเทอร์โมนิวเคลียร์ให้ล่าช้าออกไป อย่างไรก็ตาม มติดังกล่าวก็ต้องตกไปด้วยคะแนนเสียง 34 ต่อ 24 โดยงดออกเสียง 24 เสียง²⁷ การจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการลดอาวุธนี้ได้ถูกก่อตั้งขึ้นจากข้อเสนอของอินเดีย แต่เพราะไม่สามารถผลักดันให้เกิดความตกลงใดๆ เพื่อแก้ปัญหามหาสงครามนิวเคลียร์ได้ คณะกรรมการชุดนี้ก็ยุติบทบาทลงในที่สุดเมื่อปี ค.ศ. 1959 และได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการ 10 ชาติว่าด้วยการลดอาวุธ (10-Nation Committee on Disarmament) ภายนอกองค์การสหประชาชาติขึ้นมาแทน

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1950 กระทั่งต้นทศวรรษ 1960 นี้ อินเดียสนับสนุนการห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์แบบครอบคลุม (Comprehensive Test Ban) อย่างต่อเนื่อง แต่นั่นก็ไม่ได้ได้รับความสนใจจากมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์เท่าที่ควร แม้ว่าในปี ค.ศ. 1963 จะมีการลงนามในสนธิสัญญาห้ามการทดลองอาวุธนิวเคลียร์บางส่วน (Partial Test Ban Treaty) ขึ้นมาก็ยังไม่อาจครอบคลุมการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ได้ทั้งหมด สิ่งที่อินเดียพยายามเรียกร้อง คือ การลดอาวุธนิวเคลียร์อย่างครอบคลุม (comprehensive) เป็นสากลทั่วโลก (universal) และกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมดอย่างถาวร (elimination of nuclear weapons) การแสดงบทบาทในการต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์และสนับสนุนการลดอาวุธนิวเคลียร์อย่างแข็งขันนี้ นับเป็นสิ่งที่สอดคล้อง

²⁶ Jawaharlal Nehru, "Stand-Still Agreement," in *India and Disarmament: An Anthology* (New Delhi: Ministry of External Affairs, Government of India, 1988), p. 33. cited in Manpreet Sethi, "The Struggle for Nuclear Disarmament," in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 79.

²⁷ J. P. Morray, *From Yalta to Disarmament: Cold War Debate* (New York: MR Press, 1961), p. 275.

และสัมพันธ์กับการแสดงบทบาทในฐานะที่เป็นผู้นำของกลุ่มไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดซึ่งต่อสู้เพื่อต่อต้านสถานะของสงครามเย็นที่อาวุธนิวเคลียร์เข้ามามีบทบาทในการแข่งขันทางการเมืองระหว่างประเทศของสองมหาอำนาจ²⁸ และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความจริงจังในการดำเนินนโยบายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการลดอาวุธนิวเคลียร์อย่างแท้จริง แลกเปลี่ยนของรัฐบาลอินเดียทั้งที่มีต่อรัฐสภาอินเดียและต่อสาธารณชนตลอดช่วงทศวรรษ 1950 จึงเป็นการปฏิเสธทางเลือกที่จะให้อินเดียพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ นั่นก็คือ การประกาศว่าอินเดียยึดถือนโยบายละเว้นจากอาวุธนิวเคลียร์ (abstinence of nuclear weapon)²⁹

2.1.1.3 จุดกำเนิดของโครงการนิวเคลียร์ของอินเดีย

อินเดียนับเป็นประเทศแรกในกลุ่มประเทศโลกที่สามที่จัดตั้งโครงการพลังงานนิวเคลียร์ขึ้นมา³⁰ โดยการริเริ่มของดร.โฮมิ เจ. บาหลีบาหลี (Homi J. Bhabha) และก่อตั้งสถาบันวิจัยพื้นฐานด้านนิวเคลียร์ (the Tata Institute for Fundamental Research: TIFR) ณ กรุงบอมเบย์ในปี ค.ศ. 1945 ต่อมาเมื่ออินเดียได้รับเอกราช ดร.โฮมิ บาหลีบาหลี เป็นผู้ชักจูงให้นายกรัฐมนตรีเนห์รูเล็งเห็นความสำคัญของการวิจัยด้านพลังงานปรมาณู ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อการสร้างฐานอุตสาหกรรมและช่วยแก้ปัญหาความยากจนของอินเดียได้ ทรรศนะของดร.โฮมิ บาหลีบาหลี ได้มีอิทธิพลสำคัญต่อนายกรัฐมนตรีเนห์รู ผู้เชื่อมั่นในวิทยาศาสตร์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว³¹ จากระยะแรกเริ่มการก่อตั้งองค์กรพลังงานปรมาณูของอินเดียอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี อีกทั้งมีอำนาจที่ค่อนข้างเป็นอิสระและปราศจากการถูกตรวจสอบจากสาธารณชน³² โดยวันที่ 15

²⁸ Giri Deshingkar, "India," in Nuclear Weapons after the Comprehensive Test Ban: Implications for Modernization and Proliferation, ed. Eric Arnett (New York: Oxford University Press, 1996), p. 43.

²⁹ B. Sen Gupta, Nuclear Weapons: Policy Options for India (Delhi: Sage Publications, 1983), p. 2.

³⁰ Achin Vanaik and Praful Bidwai, "India and Pakistan," in Security with Nuclear Weapons?: Different Perspectives on National Security, ed. Regina Cowen Karp (New York: SIPRI, Oxford University Press, 1991), p. 259.

³¹ Leonard Beaton and John Maddox, The Spread of Nuclear Weapons (New York: Praeger, 1962), p. 136. cited in Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in India's Nuclear Security, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 46.

³² Itty Abraham, The Making of the Indian Atomic Bomb: Science, Secrecy, and the Postcolonial State (London: Zed Books, 1998).

เมษายน ค.ศ. 1948 รัฐบาลอินเดียได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยพลังงานปรมาณูเพื่อจัดตั้ง คณะกรรมาธิการพลังงานปรมาณูแห่งชาติอินเดียขึ้น (Indian Atomic Energy Commission: IAE) ภายใต้กรมวิจัยทางวิทยาศาสตร์ (Department of Scientific Research) ต่อมาในเดือน สิงหาคม ค.ศ. 1954 จึงได้จัดตั้งเป็นทบวงพลังงานปรมาณู (Department of Atomic Energy: DAE) ขึ้นมาดำเนินการโดยยึดหลักเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองได้ (economic self-reliance) ควบคู่ไปกับความพยายามที่จะให้โครงการนิวเคลียร์เป็นสิ่งที่เกิดจากและเป็นของอินเดียอย่าง แท้จริง (indigenous) อย่างไรก็ตาม โครงการนิวเคลียร์ของอินเดียก็ยังคงอาศัยความช่วยเหลือ ในการออกแบบเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์จากต่างชาติอยู่เช่นกัน³³

แม้ว่านายกรัฐมนตรีเนห์รูของอินเดียจะต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจน แต่เขาก็ให้ อิสรแก่ ดร.โฮมิ บาหลีบาหลี ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางนิวเคลียร์สำหรับอินเดีย และ วางรากฐานที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจทางการเมืองในกรณีที่อินเดียจำเป็นต้องมีอาวุธนิวเคลียร์ใน อนาคต ดร.โฮมิ บาหลีบาหลี เป็นผู้อำนวยการคนแรกของทบวงพลังงานปรมาณูโดยมีนายกรัฐมนตรี เนห์รูเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง โครงการพัฒนานิวเคลียร์ของอินเดียได้เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยงบประมาณเพื่อการพัฒนาพลังงานปรมาณูได้เพิ่มขึ้น 12 เท่าจากปี ค.ศ. 1954-1956 ในปี ค.ศ. 1958 ทบวงพลังงานปรมาณูได้รับงบประมาณสูงถึง 1 ใน 3 ของงบประมาณเพื่อการวิจัยและ พัฒนาทั้งหมดของประเทศ³⁴

“Apsara” เป็นโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่ใช้เชื้อเพลิงจากแร่ยูเรเนียมแห่งแรกของอินเดียซึ่ง สร้างขึ้นในปี ค.ศ. 1955 โดยความช่วยเหลือจากอังกฤษ และสามารถเดินเครื่องจนบรรลุผล วิกฤต (critical) ได้สำเร็จในปี ค.ศ. 1957 ขณะที่โรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์แห่งที่สองได้รับการขนาน นามว่า “CIRUS” ภายใต้ความร่วมมือระหว่างแคนาดา อินเดีย และสหรัฐอเมริกา ซึ่งก็บรรลุผล สำเร็จในปี ค.ศ. 1964 พร้อมทั้งได้มีการจัดตั้งโรงงานเพื่อนำแร่พลูโตเนียมกลับมาใช้ใน กระบวนการใหม่ (plutonium reprocessing plant) ขึ้นด้วย และด้วยเชื้อเพลิงที่ได้จากเครื่อง ปฏิกรณ์ CIRUS และความสามารถที่จะนำเชื้อเพลิงกลับมาใช้ในกระบวนการใหม่ประกอบกับ

³³ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 40.

³⁴ India’s Nuclear Weapons Program, The Beginning: 1944-1960, *Nuclear Weapons Archive* [Online], Available from <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaOrigin.html>[2005, 12 March]

ความรู้ความชำนาญของนักวิทยาศาสตร์อินเดียในสาขานิวเคลียร์ จึงช่วยให้อินเดียมีอิสระในทางเลือกเพื่อพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้³⁵

2.1.1.4 สงครามพรมแดนระหว่างจีนกับอินเดียและผลของสงคราม

จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญในทัศนคติของผู้กำหนดนโยบายต่างประเทศของอินเดียต่อประเด็นอำนาจทางการเมืองเกิดขึ้นหลังจากอินเดียได้รับความพ่ายแพ้ในสงครามพรมแดนระหว่างจีนกับอินเดียในปี ค.ศ. 1962 และสงครามครั้งนี้ยังส่งผลต่อการมีบทบาทในระดับโลกและความเชื่อในแนวทางสันติของอินเดียด้วย³⁶ สงครามระหว่างสองประเทศนี้เกิดจากปัญหาการอ้างสิทธิเหนือพรมแดนบริเวณเทือกเขาหิมาลัยซึ่งอินเดียได้อ้างสิทธิในการครอบครองตามสนธิสัญญา จารีตประเพณี และภูมิศาสตร์ ขณะที่จีนค่านวนั้นเป็นการอ้างจากสิ่งที่สืบทอดจากอาณานิคม (colonial inheritance) จึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจยอมรับได้ ในระยะแรกที่มีความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศยังดีอยู่จึงไม่มีการหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมา แต่เมื่อเกิดกบฏในทิเบตและองค์ดาไล ลามะของทิเบตหลบหนีเข้ามาในอินเดียจึงส่งผลให้ความสัมพันธ์ของจีนกับอินเดียเลวร้ายลง³⁷ ในที่สุดจีนได้ยกกองทัพขนาดมหึมาข้ามเทือกเขาหิมาลัยเข้ามาโจมตีมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ (the Northeast Frontier Agency) และแคว้นแคชเมียร์ทางด้านมณฑลลาดัค (Ladakh) ของอินเดียแบบสายฟ้าแลบในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1962 โดยที่อินเดียไม่ทันได้รู้ตัวซึ่งทำให้เกิดเป็นสงครามโดยไม่มีประกาศระหว่างจีนกับอินเดียขึ้นมาในทันที ในครั้งนั้นกองทัพและกองตำรวจตระเวนชายแดนของอินเดียซึ่งตั้งอยู่ตามจุดต่างๆตลอดแนวพรมแดน ได้ถูกตีถอยร่นเข้ามาทางด้านในอย่างรวดเร็วเป็นระยะทางหลายพันไมล์ จนดูเหมือนว่าอินเดียทั้งประเทศคงต้องพ่ายแพ้แก่จีนอย่างแน่นอน ทั้งนี้ เนื่องจากศักยภาพทางกำลังกองทัพของอินเดียด้อยกว่าของจีนหลายเท่า อินเดียในขณะนั้นมีงบประมาณสำหรับการป้องกันประเทศเพียงร้อยละ 2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GNP) เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ นายกรัฐมนตรีเนห์รูของอินเดียจึงต้องร้องขอความช่วยเหลือทางด้านกำลังกองทัพจากนานาประเทศเพื่อนำมาใช้ในการต่อต้านการรุกรานของจีนอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้ที่รับรู้ข่าวการโจมตีของจีน สหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกอื่นๆได้รับ

³⁵ Achin Vanaik and Praful Bidwai, "India and Pakistan," in *Security with Nuclear Weapons?: Different Perspectives on National Security*, ed. Regina Cowen Karp, p. 259.

³⁶ Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 40.

³⁷ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 149.

ตอบสนองการขอความช่วยเหลือของอินเดีย โดยได้ส่งอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพจำนวนหนึ่งไปให้แก่อินเดียเป็นกรณีพิเศษ³⁸ ขณะที่สหภาพโซเวียตส่งสารแสดงความเห็นใจแก่อินเดีย แต่ก็ไม่อาจจัดหาความช่วยเหลือแก่อินเดียได้ในทันที เนื่องจากสหภาพโซเวียตเองกำลังวุ่นอยู่กับวิกฤตการณ์ขีปนาวุธคิวบาและเกรงว่าการสนับสนุนอินเดียอาจก่อให้เกิดการแตกแยกในค่ายของสหภาพโซเวียตเองได้³⁹ ในที่สุด หลังการบุกโจมตีจีนทำให้งบทัพของอินเดียเสียหายอย่างหนักและได้ให้บทเรียนสำหรับการต่อต้านจีนแก่อินเดียแล้ว จีนได้ประกาศหยุดยิงแต่ฝ่ายเดียว (unilateral cease-fire) และถอนทหารกลับใน 3 สัปดาห์

สงครามพรมแดนระหว่างจีนกับอินเดียในครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่ออินเดียหลายประการ ประการแรก ความพ่ายแพ้ในสงครามได้ทำลายชื่อเสียงเกียรติภูมิของเนहरुและของอินเดียลงอย่างมาก เพราะมันแสดงให้เห็นว่าประเทศที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะมีบทบาทเป็นประเทศมหาอำนาจในการเมืองโลกอย่างอินเดียไม่สามารถแม้แต่จะป้องกันพรมแดนของตนได้ ประการที่สอง แม้ว่าผู้นำอินเดียตัดสินใจที่จะยึดมั่นในหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดต่อไป ด้วยเล็งเห็นว่าการไม่เข้าร่วมกับค่ายหนึ่งค่ายใดในสงครามเย็นจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์แห่งชาติของอินเดียในระยะยาวก็ตาม⁴⁰ แต่สงครามครั้งนี้ทำให้อินเดียเริ่มปรับนโยบายต่างประเทศของตนไปสู่แนวทางสังคมนิยม (realism) มากยิ่งขึ้น โดยภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งชาติที่เกิดขึ้นได้บีบให้อินเดียต้องหันความสนใจของตนจากการเมืองระดับโลกที่อินเดียเคยแสดงบทบาท (global activism) การให้ความสำคัญกับการต่อต้านสงคราม (pacifism) และการมีบทบาทเป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาพิพาทระหว่างประเทศ (mediatory roles) ในระยะก่อนหน้านี้นี้มาสู่ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและในภูมิภาคมากขึ้นแทน อีกทั้งอินเดียยังได้หันมาเสริมสร้างกำลังอำนาจทางทหารของตนให้ก้าวหน้าขึ้นด้วย และสิ่งนี้ทำให้อินเดียยังมีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตมากขึ้น เพราะสหภาพโซเวียตเป็นที่พึ่งเดียวที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาศักยภาพในด้านนี้ของอินเดีย⁴¹ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกจะเป็นผู้ยื่นความช่วยเหลือทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ให้แก่อินเดียทันทีที่เกิดสงครามก็ตาม

³⁸ วิมลวรรณ ภัทโรตม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980) (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 92.

³⁹ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, India in the World Order: Searching for Major Power Status, p. 150.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid., p. 151.

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1962 อินเดียกับสหรัฐอเมริกาได้ลงนามในข้อตกลงทางทหารร่วมกันฉบับหนึ่งซึ่งตามข้อตกลงฉบับนี้สหรัฐอเมริกาจะให้ความช่วยเหลือทางด้านอาวุธแก่อินเดียไปในระยะยาวและจะช่วยพัฒนากองทัพของอินเดียให้ทันสมัย ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่อินเดียได้รับความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกาตั้งแต่ได้มีการประกาศใช้นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดเป็นต้นมา⁴² การที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือแก่อินเดียในครั้งนี้เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่านอกเหนือจากเหตุผลที่เกี่ยวกับสงครามเย็น (ซึ่งสหรัฐอเมริกาถือว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องเข้าไปช่วยเหลืออินเดียซึ่งเป็นประเทศนอกค่ายคอมมิวนิสต์ที่ใหญ่ที่สุดและมีความสำคัญมากที่สุดประเทศหนึ่งในโลกที่สามให้รอดพ้นจากการคุกคามของคอมมิวนิสต์) และเหตุผลทางด้านมนุษยธรรมแล้ว สหรัฐอเมริกายังมีความประสงค์ที่จะให้อินเดียทำความตกลงกับปากีสถานในปัญหาแคชเมียร์ให้ลุล่วงไปได้ สหรัฐอเมริกาได้ร่วมมือกับอังกฤษเร่งเร้าให้อินเดียกับปากีสถานเปิดการเจรจาปัญหาแคชเมียร์กันอีกครั้งภายใต้การอุปถัมภ์ของมหาอำนาจทั้งสอง แต่การเจรจาในระดับรัฐมนตรีของอินเดียและปากีสถานซึ่งมีขึ้นถึง 6 ครั้งในช่วงปลายปี ค.ศ. 1962 ถึงค.ศ. 1963 ก็ไม่บรรลุผล อินเดียมองการกระทำดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาว่าเป็นการใช้อิทธิพลทางการเมืองและข้อผูกพันของการให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ตนเป็นเครื่องมือบีบบังคับให้อินเดียดำเนินการในสิ่งที่อินเดียไม่ต้องการกระทำ⁴³ ซ้ำร้ายยิ่งกว่า สหรัฐอเมริกายังยื่นกรานที่จะให้อินเดียให้คำมั่นสัญญาก่อนว่าอินเดียจะเข้าร่วมกับสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ทั่วโลกด้วย⁴⁴ ข้อเรียกร้องนี้เป็นสิ่งที่อินเดียไม่อาจยอมรับได้ เพราะมันจะหมายถึงการต่อต้านสหภาพโซเวียตด้วย จะไม่ใช่แค่จีนเท่านั้น อีกทั้ง ยังทำให้อินเดียกลายเป็นประเทศบริวาร (satellite) ของสหรัฐอเมริกาไปในขณะเดียวกัน⁴⁵ การยอมทำในสิ่งที่สหรัฐอเมริกาต้องการเท่ากับเป็นการยอมรับอิทธิพลของอเมริกันโดยปริยาย ปัญหาการขอความช่วยเหลือทางทหารในระยะยาวของอินเดียจากสหรัฐอเมริกายังไม่จบเพียงเท่านี้ เมื่ออินเดียได้เสนอขอไปในปี ค.ศ. 1963 ปรากฏว่ารัฐบาล

⁴² Sisir Gupta, "The United States' Reaction," *International Studies* (Special Double Issue on Chinese Aggression and India) V, 1-2 (July-October 1963): 57-63. อ้างถึงใน วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 93.

⁴³ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 95.

⁴⁴ William J. Barnds, *India, Pakistan, and the Great Powers* (New York: Praeger, 1972), p. 195. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 151.

⁴⁵ Ibid.

อเมริกันได้อนุมัติให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่อินเดียมีมูลค่าเพียง 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐซึ่งต่ำกว่าจำนวนเงินที่เสนอขอไปในครั้งแรกเป็นจำนวนมาก ทั้งเงื่อนไขการใช้คืนก็ไม่ถูกใจรัฐบาลอินเดียและเป็นการให้ยืมในระยะสั้นซึ่งเป็นสิ่งที่อินเดียไม่ต้องการ จึงทำให้อินเดียมองเห็นว่าสหรัฐอเมริกายังไม่พร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือแก่อินเดียอย่างจริงจังหากสหรัฐอเมริกาไม่ได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากอินเดียอย่างเต็มที่ และอีก 2 ปีต่อมาเมื่อเกิดสงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 ขึ้นมาความช่วยเหลือดังกล่าวก็ได้ถูกระงับไป ซึ่งยิ่งทำให้อินเดียเชื่อแน่ว่าสหรัฐอเมริกามักให้ความช่วยเหลือแก่ตนโดยมีเงื่อนไขทางการเมืองผูกพัน⁴⁶ ณ จุดนี้เองที่ทำให้อินเดียมองว่าสหภาพโซเวียตมีความจริงใจที่จะช่วยเหลืออินเดียมากกว่าสหรัฐอเมริกา ดังนั้น ความสัมพันธ์ในการจัดซื้อจัดหาอาวุธยุทโธปกรณ์ระหว่างสหภาพโซเวียตและอินเดียในระยะยาวจึงเริ่มขึ้นและต่อเนื่องมาจนกระทั่งสหภาพโซเวียตล่มสลายลงในปี ค.ศ. 1991⁴⁷ ขณะที่ความหวาดระแวงของอินเดียที่มีต่อสหรัฐอเมริกาก็ยังคงดำเนินต่อมาเช่นกัน

ประการสุดท้าย ความพ่ายแพ้ในสงครามพรมแดนต่อจีน ทำให้อินเดียมองจีนเป็นภัยคุกคามสำคัญที่สุดของอินเดีย

โดยสรุป การกำหนดและดำเนินนโยบายนิเวศลิษฐ์ของอินเดียในสมัยของนายกรัฐมนตรีเนห์รูได้แสดงให้เห็นว่าในระยะนี้การคำนึงถึงประเด็นความมั่นคงระหว่างประเทศยังมีบทบาทน้อยต่อการกำหนดและดำเนินนโยบายนิเวศลิษฐ์ของอินเดีย ผู้นำบางท่าน อาทิเช่น ดร.โฮมิ บาหลีบาร์ทระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของอาวุธนิวเคลียร์ก่อนที่จะมีภัยคุกคามต่อความมั่นคงของอินเดียที่อาจเกิดจากอาวุธนิวเคลียร์ปรากฏขึ้นเสียอีก แรงจูงใจสำคัญสำหรับแผนการเบื้องต้นเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งเครื่องกลไกในการจุดระเบิดนิวเคลียร์ของอินเดียจึงมาจากความเชื่อของผู้นำประเทศ ทั้งนายกรัฐมนตรีเนห์รูและดร.โฮมิ บาหลีบาร์ท ที่ว่า เทคโนโลยีนิวเคลียร์จะเป็นหนทางลัดอันจะนำอินเดียไปสู่ความทันสมัย การได้รับการยอมรับบทบาทในการเมืองระหว่างประเทศและสถานะแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศเป็นสำคัญ อีกทั้ง การเป็นเจ้าเหนือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนิวเคลียร์ยังจะทำให้อินเดียอยู่เหนืออดีตอันขมขื่นที่ตนเคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกมาก่อนด้วย ดร.โฮมิ บาหลีบาร์ทและผู้นำด้านวิทยาศาสตร์คนต่อมา ยังคงรู้สึกว่าการแสดงถึงความยิ่งใหญ่หรือพลังอำนาจทางนิวเคลียร์จะช่วยหักล้างการ

⁴⁶ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 96.

⁴⁷ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, India in the World Order: Searching for Major Power Status, p. 151.

ดูเหมือนเหยียดหยามความรู้ความสามารถของนักวิทยาศาสตร์ในประเทศโลกที่สาม ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่มพูนความหยิ่งทะนงในศักดิ์ศรีของตนและสถานะระหว่างประเทศของอินเดียต่อไป

2.2 ระยะที่ 2: วิฤตการณ์เอเชียใต้ (ค.ศ. 1962-1971)

ถ้าเราจะย้อนกลับไปพิจารณาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1962 สองปีก่อนการอสัญกรรมของ นายกรัฐมนตรีเนห์รูจนกระทั่งปี ค.ศ. 1971 เราอาจจะเรียกช่วงเวลานี้ว่าเป็นช่วงวิฤตที่สุดช่วงหนึ่งในประวัติศาสตร์หลังได้รับเอกราชของอินเดีย จากมุมมองที่เกี่ยวข้องกับความอยู่รอด (survival) ของรัฐที่มีเอกราชกับบูรณภาพแห่งดินแดนที่มีอาจยอมให้เปลี่ยนแปลง ทศวรรษที่ 1960 กระทั่งต้นทศวรรษที่ 1970 นี้ เป็นระยะเวลาที่อินเดียต้องเผชิญกับสงครามถึง 3 ครั้งตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุด สงครามพรมแดนกับจีนในปี ค.ศ. 1962 ได้สั่นคลอนเสถียรภาพทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองของอินเดีย การอสัญกรรมของนายกรัฐมนตรีเนห์รูในปี ค.ศ. 1964 ผู้นำซึ่งปกครองอินเดียมานานเกือบ 2 ทศวรรษได้สร้างคำถามถึงแนวทางที่อินเดียจะดำเนินต่อไปในอนาคต การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ของจีนในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1964 ยิ่งสร้างความหวาดวิตกต่อปัญหาความมั่นคงของอินเดีย ท่ามกลางสถานการณ์ที่อินเดียกำลังวุ่นวายอยู่นี้ ปากีสถานยังถือโอกาสโจมตีอินเดียอันนำไปสู่สงครามแคชเมียร์ในปี ค.ศ. 1965 อีกด้วย สงครามปี ค.ศ. 1962 และ 1965 ทั้งสองครั้งถือเป็นบทเรียนสำคัญสำหรับผู้นำและประเทศอินเดียที่ต้องตระหนักถึงการเมืองที่แท้จริง (realpolitik) ซึ่งกำลังอำนาจทางทหารมีบทบาทอยู่ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐมากกว่าจะคงอยู่ในโลกแห่งอุดมคติ (idealistic) ที่อินเดียเคยเชื่อมั่น⁴⁸ อินเดียยังเผชิญกับภัยฤดูแล้งถึงสองปีติดต่อกันซึ่งทำให้เศรษฐกิจของอินเดียซบเซาอย่างหนัก จนกระทั่งอินเดียต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและอาหารจากสหรัฐอเมริกาจำนวนมหาศาล และขณะเดียวกันก็มีการพึ่งพาสหภาพโซเวียตทางด้านเครื่องมือทางการทหารอยู่ การพึ่งพิงความช่วยเหลือจากทั้งสองอภิมหาอำนาจได้สร้างความกดดันมหาศาลให้แก่อินเดียด้วยกลัวว่ามันจะเป็นนโยบายของทั้งสองประเทศที่จะทำให้อินเดียกลายเป็นรัฐบริวารหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อสองอภิมหาอำนาจตกลงที่จะจัดตั้งกฎระเบียบระหว่างประเทศขึ้นมาอีกฉบับหนึ่งเพื่อห้ามไม่ให้ประเทศอื่นฯนอกเสียจากห้าประเทศมหาอำนาจที่ได้เคยทดลองระเบิดนิวเคลียร์ไปแล้วสามารถทำการทดลองระเบิดนิวเคลียร์อีก สิ่งนี้ยิ่งจะเป็นการยกระดับความเป็นไปได้ที่จะทำให้อินเดียกลายเป็นประเทศที่หมดความสำคัญไปอย่างถาวร (permanent marginalization) ในกิจการระหว่างประเทศ เพราะหากสนธิสัญญาดังกล่าวบรรลุผลสำเร็จก็เท่ากับเป็นการปิดประตูในการแสวงหาเพื่อให้ได้มาซึ่งบทบาทและสถานะของประเทศมหาอำนาจโดยผ่านทางกรอบครอบครองพลังอำนาจทางนิวเคลียร์

⁴⁸ Ibid., p. 164.

และยังจะเป็นการลดบทบาทของอินเดียสู่ผู้ถูกควบคุม (object) โดยถาวร⁴⁹ ครั้นเมื่อสหรัฐอเมริกาในสมัยประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) ได้หันมาปรับความสัมพันธ์กับจีน ซึ่งถือเป็นความพยายามปรับโครงสร้างระบบถ่วงดุลภาพแห่งอำนาจของโลกใหม่ อินเดียก็ยิ่งถูกลดบทบาทลงและยิ่งรู้สึกถึงความไม่มั่นคงมากขึ้น ต่อมาเมื่อปากีสถานเผชิญกับความแตกแยกภายในประเทศ ปากีสถานจึงหาหนทางแก้ปัญหาการเมืองภายในด้วยวิธีการใช้กำลังและขับไล่ผู้อพยพจำนวนมหาศาลจากปากีสถานตะวันออกให้ไหลทะลักสู่อินเดีย อีกทั้ง สงครามบังกลาเทศในปี ค.ศ. 1971 สหรัฐอเมริกาและจีนยังร่วมกันสนับสนุนฝ่ายปากีสถานในการทำสงครามกับอินเดีย จนในที่สุด อินเดียต้องแสวงหาการสนับสนุนจากสหภาพโซเวียตเพื่อมาเป็นหลักประกันความมั่นคงที่สำคัญของตน ตลอดทศวรรษนี้ อินเดียเผชิญกับสถานการณ์รุนแรงและเป็นอันตรายต่อความอยู่รอดและความมั่นคงแห่งชาติอยู่หลายต่อหลายครั้ง อย่างไรก็ตาม ภายใต้งานนำของนายกรัฐมนตรีลาล บาฮาดูร์ ศาสตรี (Lal Bahadur Shastri) และต่อมานางอินทิรา คานธี (Indira Gandhi) อินเดียก็สามารถผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่างๆไปได้

2.2.1 นโยบายของรัฐบาลศาสตรีที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์ (ค.ศ. 1964-1967)

วันที่ 16 ตุลาคม ค.ศ. 1964 นับเป็นช่วงเวลาสำคัญช่วงหนึ่งที่มีการจารึกไว้ในประวัติศาสตร์นโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย เมื่อจีนได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งแรกบริเวณทะเลทราย Lop Nor และทำให้จีนกลายเป็นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ไปในทันที⁵⁰ การทดสอบระเบิดนิวเคลียร์ของจีนซึ่งเกิดขึ้นเพียงสองปีหลังจากสงครามพรมแดนจีนกับอินเดียเพิ่งจะผ่านไปไม่นานก่อให้เกิดความหวาดวิตกถึงภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากจีนอย่างยิ่งยวด แท้จริงแล้วหลังจากสงครามพรมแดนจีนกับอินเดียยุติลง อินเดียได้คาดการณ์ล่วงหน้าว่าจีนจะดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ไว้เช่นกัน⁵¹ ในเวลานั้นเริ่มมีกระแสเรียกร้องเกิดขึ้นภายในอินเดียเป็นครั้งแรกที่จะให้อินเดียพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์⁵² แต่นายกรัฐมนตรีเนห์รูก็ยังคงคัดค้านการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างหนักแน่น 9 วันก่อนการอสัญกรรมของเขา นายกรัฐมนตรีเนห์รูให้

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ K. Subrahmanyam, "Indian Nuclear Policy -- 1964-98 (a Personal Recollection)," in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh (New Delhi: Knowledge World, 1998), p. 26.

⁵¹ India's Nuclear Weapons Program, On to Weapons Development: 1960-1967, *Nuclear Weapon Archives* [Online], Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaWDevelop.html>[2005, 12 March].

⁵² Ibid.

สัมภาษณ์ทางโทรทัศน์ในนิวยอร์กโดยย้าว่า “พวกเราตัดสินใจที่จะไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อเป้าหมายในการทำสงคราม พวกเราไม่สร้างระเบิดปรมาณู และข้าพเจ้าไม่คิดว่าพวกเราจะทำ”⁵³ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการลงนามของนาถกรัสมนตรีเนห์รูเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1964 และนาถกรัสมนตรีศาสตรีได้ขึ้นดำรงตำแหน่งนาถกรัสมนตรีคนที่ 2 ของอินเดียเมื่อวันที่ 2 มิถุนายนปีเดียวกันนั้น ความกังวลว่าจีนจะทดสอบระเบิดนิวเคลียร์ก็ยังมีมากขึ้น พร้อมกับความสนใจของหน่วยงานทางการเมืองและวิทยาศาสตร์ของอินเดียที่จะให้อินเดียพัฒนาโครงการอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมา ในเวลานั้นเอง ดร.โฮมิ บาหลีบาห์ได้จุดประกายความคิดเกี่ยวกับความสำคัญทางการเมืองและการทหารของอาวุธนิวเคลียร์ให้ประจักษ์ขึ้น ดังที่ปรากฏในเอกสารการประชุม Pugwash ครั้งที่ 12 (the Twelfth Pugwash Conference) ดร.โฮมิ บาหลีบาห์ แสดงทัศนคติของเขาไว้ว่า “อาวุธนิวเคลียร์ที่ติดตั้งกับระบบขนส่งที่เหมาะสมจะสามารถทำให้รัฐหนึ่งทำลายเมืองอุตสาหกรรม และเป้าหมายสำคัญในรัฐอื่นได้แทบทั้งสิ้น มันเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องเลยว่ารัฐที่ถูกโจมตีนั้นจะมีพลังอำนาจในการทำลายล้างที่ยิ่งใหญ่กว่าอยู่ในการควบคุมหรือไม่ ด้วยความช่วยเหลือของอาวุธนิวเคลียร์ รัฐสามารถครอบครองสิ่งที่เราอาจจะเรียกว่าเป็นสภาพแห่งการป้องปรามโดยสมบูรณ์ แม้เป็นการต้านรัฐซึ่งมีพลังอำนาจในการทำลายล้างอย่างมหาศาลกว่าหลายเท่าก็ตาม”⁵⁴

นอกจากนั้น ดร.โฮมิ บาหลีบาห์ยังได้ประกาศไว้อีกว่าหน่วยงานของเขาสามารถผลิตเครื่องกลไกนิวเคลียร์เพื่อการทดสอบ (nuclear device for testing) ได้ในระยะเวลา 18 เดือนหากได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการจากรัฐบาลอินเดีย จุดยืนดังกล่าวของดร.โฮมิ บาหลีบาห์ได้รับทั้งเสียงวิพากษ์วิจารณ์และสนับสนุนจำนวนมากในอินเดีย ถึงกระนั้นก็ตาม อินเดีย ณ เวลานี้ยังไม่มีกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์เพื่อป้องกันหรือป้องปรามอยู่ในมือ⁵⁵ ปัญหาสำคัญที่ผู้นำประเทศต้องคำนึงถึงก็คือ ภายใต้อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง อินเดียจะทำอย่างไรเพื่อปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติของตนในเมื่อภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากจีนปรากฏเป็นรูปเป็นร่างชัดเจน

⁵³ cited in G. G. Mirchandani, *India's Nuclear Dilemma* (New Delhi: Popular Book Services, 1968), p. 23.

⁵⁴ Homi J. Bhabha, “The Implications of a Wider Dispersal of Military Power for World Security and the Problem of Safeguards,” in *Proceedings of the Twelfth Pugwash Conference on Science and World Affairs, January 27–February 1, 1964, Udaipur, India*, p. 75. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 61.

⁵⁵ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 172.

ขึ้น สิ่งแรกที่นายกรัฐมนตรีศาสตร์ได้ดำเนินการเพื่อหาทางแก้ปัญหาความมั่นคงแห่งชาตินี้ คือ การแสวงหาหลักประกันความมั่นคงทางนิวเคลียร์จากประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ที่มีอาวุธนิวเคลียร์ พร้อมทั้งดำเนินทางเลือกที่จะ “พัฒนาเทคโนโลยีสำหรับการจุดระเบิดนิวเคลียร์ในทางสันติ” (technology for peaceful nuclear explosives) ดังที่ ในปี ค.ศ. 1965 นายกรัฐมนตรีศาสตร์ อุนุมดีชข้อเสนองของดร.โฮมิ บาห์บาห์อย่างเป็นทางการ เพื่อศึกษาการระเบิดนิวเคลียร์สำหรับวัตถุประสงค์ในทางสันติ (study of nuclear explosion for peaceful purposes: SNEPP)⁵⁶ แทน การดำเนินโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เต็มรูปแบบ เพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายที่อาจกระทบต่อ เศรษฐกิจของอินเดียอันเกิดจากค่าใช้จ่ายในการสร้างระเบิดนิวเคลียร์ การถูกระงับความร่วมมือ ด้านนิวเคลียร์จากสหรัฐอเมริกาและแคนาดา และการทำลายชื่อเสียงของผู้นำประเทศซึ่งยึดถือ แนวทางแบบคานธี (Gandhian) ของนายกรัฐมนตรีศาสตร์ด้วย⁵⁷

สิ่งหนึ่งที่ผู้ศึกษาเกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์จะต้องทำความเข้าใจเอาไว้ก็คือ การจุดระเบิด นิวเคลียร์ทั้งเพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติและเพื่ออาวุธเป็นสิ่งเดียวกัน⁵⁸ ฉะนั้น แผนการ พัฒนาการจุดระเบิดนิวเคลียร์ทางสันติของอินเดียเท่ากับเป็นก้าวแรกที่จะนำอินเดียไปสู่การ พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และการได้มาซึ่งการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ในอนาคต⁵⁹ แผนการด้าน นิวเคลียร์ดังกล่าวสอดคล้องและเป็นไปตามนโยบายนิวเคลียร์ซึ่งนายกรัฐมนตรีศาสตร์ได้ประกาศ ไว้ ณ ที่ประชุมประจำปีของพรรคคองเกรส เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1965 ที่ว่า “ณ เวลานั้น” อินเดีย จะจำกัดโครงการนิวเคลียร์ให้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติ “ข้าพเจ้าไม่รู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้น ต่อไป แต่นโยบายในปัจจุบันของเรา คือ ไม่สร้างระเบิดปรมาณู และมันเป็นนโยบายที่ถูกต้อง แล้ว”⁶⁰

⁵⁶ India's Nuclear Weapons Program, On to weapons development: 1960-1967, Nuclear Weapon Archives [Online], Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaWDevelop.html> [2005, 12 March]

⁵⁷ George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 85.

⁵⁸ India's Nuclear Weapons Program, On to weapons development: 1960-1967, Nuclear Weapon Archives [Online], Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaWDevelop.html> [2005, 12 March]

⁵⁹ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, India in the World Order: Searching for Major Power Status, p. 173.

⁶⁰ George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 89.

2.2.1.1 การแสวงหาหลักประกันทางนิวเคลียร์

ช่วงปลาย ค.ศ. 1964–ต้น ค.ศ. 1965 เป็นระยะเวลาที่อินเดียพยายามร้องขอการประกันความมั่นคง (security guarantees) ด้วยอาวุธนิวเคลียร์จากประเทศมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์ เพื่อต่อต้านภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากจีนที่อาจเกิดขึ้นกับอินเดียได้ทุกเมื่อ ความสนใจที่จะให้ประเทศมหาอำนาจประกันความมั่นคงให้กับอินเดียเกิดขึ้นหลังจากที่ประธานาธิบดีลินดอน จอห์นสัน (Lyndon Johnson) ของสหรัฐอเมริกากล่าวสุนทรพจน์เมื่อวันที่ 18 ตุลาคม ค.ศ. 1964 เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับอินเดียและประเทศอื่นๆว่า “ชาติใดที่ได้แสวงหาอาวุธนิวเคลียร์สามารถนับแรงสนับสนุนอันแรงกล้าของเราไว้ หากพวกเขาต้องเผชิญกับภัยคุกคามบางอย่างจากการข่มขู่ทางนิวเคลียร์ (nuclear blackmail)”⁶¹ ดังนั้น ระหว่างการเยือนกรุงลอนดอนเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1964 นายกรัฐมนตรีศาสตรียังได้กล่าวถึงความต้องการที่จะให้ประเทศมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์สร้างหลักประกันความมั่นคงด้านอาวุธนิวเคลียร์ให้แก่อินเดียและประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหลาย⁶² ผู้นำอินเดียตัดสินใจที่จะร้องขอการประกันความมั่นคงด้านนิวเคลียร์ดังกล่าวถึงแก่นักการเมืองอินเดียจำนวนหนึ่งรวมถึงกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในพรรคคองเกรสด้วยต่างเกรงว่า หากอินเดียได้รับความคุ้มครองทางนิวเคลียร์ อันหมายถึง อินเดียอยู่ใต้ร่มนิวเคลียร์ (nuclear umbrella) ของประเทศมหาอำนาจใดจริงแล้ว มันจะส่งผลกระทบต่อหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดียได้⁶³ การยึดมั่นในหลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดโดยมิได้มองว่ามันเป็นเพียงเครื่องมือหรือวิธีการ (means) ในการดำเนินนโยบายต่างประเทศแต่ยังเป็นเป้าหมาย (ends) ของนโยบายต่างประเทศด้วยแล้วได้กลายเป็นข้อจำกัดประการหนึ่งที่ส่งผลต่อท่าทีในการแสวงหาหลักประกันความมั่นคงจากประเทศมหาอำนาจของอินเดีย กล่าวคือ การประกันความมั่นคงทางนิวเคลียร์ที่จะยอมรับได้ต้องมาจากทั้งฝ่ายมหาอำนาจตะวันตกและสหภาพโซเวียตร่วมกัน หรือมาจากองค์การสหประชาชาติ มิใช่มาจากประเทศมหาอำนาจเพียงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเท่านั้น⁶⁴ ด้วยเหตุนี้ การแสวงหาการประกันความมั่นคงทางนิวเคลียร์ของอินเดียจึงไม่ถูกดำเนินการอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรมนัก ผู้นำอินเดียเพียงแต่หารือกับนายกรัฐมนตรีฮาโรลด์ วิลสัน (Harold Wilson) ของอังกฤษระหว่างการเยือนกรุงลอนดอนในครั้งนี้ และหวังว่าผู้นำ

⁶¹ Ibid., p. 87.

⁶² A. G. Noorani, “India’s Quest for a Nuclear Guarantee,” *Asian Survey* 7, 7 (July 1987): 490-502.

⁶³ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 42.

⁶⁴ George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 87–88.

อังกฤษจะหยิบยกประเด็นนี้ขึ้นมาหารือร่วมกับสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่อไป⁶⁵ แต่ท้ายที่สุด ก็ไม่มีการตอบสนองที่น่าพอใจเกิดขึ้น⁶⁶ ตลอดช่วงปี ค.ศ. 1965–1966 อินเดียยังพยายามเรียกร้องผ่านเวทีสหประชาชาติแต่ก็ไม่อาจสร้างแรงกดดันให้ประเทศมหาอำนาจต่างๆ พิจารณาถึงประเด็นหลักประกันความมั่นคงทางนิวเคลียร์ให้แก่อินเดียและประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ได้เลย⁶⁷

2.2.1.2 การเปิดเจรจาสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

หลังจากจีนทดสอบระเบิดนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1964 แล้ว ประเทศมหาอำนาจต่างๆ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้ผลักดันให้เกิดสนธิสัญญาพหุภาคีเพื่อหยุดยั้งอาวุธนิวเคลียร์มิให้แพร่ขยายออกไปอีก⁶⁸ สหรัฐอเมริกาภายใต้การบริหารของประธานาธิบดีจอห์นสันหันหันมาให้ความสำคัญกับนโยบายห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (nonproliferation policy) เป็นหลัก นับตั้งแต่คณะกรรมการกิลพาทริค (Gilpatric Committee) ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาท้าทายของการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และเสนอต่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1965 ให้สหรัฐอเมริกาสกัดกั้นอาวุธนิวเคลียร์มิให้แพร่กระจายยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งนี้ “หากมีชาติอื่นๆเพิ่มเติมครอบครองอาวุธนิวเคลียร์แล้ว อิทธิพลทางการทูตและการทหารของเราก็จะเสื่อมถอยลง และในที่สุด พวกเขาจะเป็นภัยคุกคามทางทหารโดยตรงของสหรัฐอเมริกา”⁶⁹ คณะกรรมการยังเน้นความสำคัญของความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์แห่งชาติระหว่างสหรัฐอเมริกาในฐานะมหาอำนาจระดับโลก (global power) กับอินเดียในฐานะมหาอำนาจระดับกลาง (middle power) ไว้ด้วย ซึ่งรายงานฉบับนี้ได้มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจดำเนินนโยบายห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์และนำไปสู่ความพยายามของสหรัฐอเมริกาที่จะผลักดันสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Nonproliferation Treaty: NPT) ต่อมา⁷⁰

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ K. Subrahmanyam, “Indian Nuclear Policy -- 1964-98 (a Personal Recollection),” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 27.

⁶⁷ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 88.

⁶⁸ John Simpson and Anthony G. McGrew (eds.), *The International Nuclear Proliferation System: Challenges and Choices* (New York: St. Martin's, 1984).

⁶⁹ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 102.

⁷⁰ Ibid.

อินเดียเองก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอร่างบทบัญญัติต่างๆสำหรับมาตรการควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear arms control measures) ดังปรากฏเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1965 ภายใต้วาระการประชุมของคณะกรรมการว่าด้วยการลดอาวุธแห่งสหประชาชาติ (UN Disarmament Commission) ซึ่งมีสมาชิกกว่า 114 ประเทศ ผู้แทนของประเทศอินเดีย นายบี. บี. ชากรวาร์ตี (B. B. Chakravarty) เสนอเงื่อนไขสำคัญ 5 ประการที่อินเดียต้องการให้บัญญัติไว้ในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ได้แก่⁷¹

1. “ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์” ต้องรับรองว่า “จะไม่มีการถ่ายโอนอาวุธนิวเคลียร์หรือเทคโนโลยีนิวเคลียร์ให้กับประเทศอื่นๆ”
2. ประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นต้องยินยอมที่ “จะไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์กับประเทศที่ไม่ได้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์”
3. องค์การสหประชาชาติจะต้อง “พิทักษ์ป้องกันความมั่นคงของประเทศที่อาจถูกคุกคาม” จากรัฐที่มีหรือเกือบจะมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง
4. อินเดียยื่นกรณบบน “ความก้าวหน้าอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อก่อเกิดการลดอาวุธ (disarmament) อันประกอบด้วย สนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ การแช่แข็งหรือยุติการผลิตอาวุธนิวเคลียร์และอุปกรณ์ในการขนส่ง รวมไปถึงการลดจำนวนอาวุธนิวเคลียร์ที่มีอยู่ในคลังแสงอาวุธ”
5. อินเดียต้องการให้สนธิสัญญาผูกมัด “ประเทศมหาอำนาจที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์เพื่อให้คำมั่นว่าจะไม่แสวงหาหรือผลิตอาวุธนิวเคลียร์”

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอลำต้นของอินเดียก็ถูกคัดค้านจากสหรัฐอเมริกาซึ่งขณะนั้นกำลังพิจารณาที่จะจัดตั้งกองกำลังนิวเคลียร์ผสมในกองกำลังสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือหรือกลุ่มนาโต้ (NATO) โดยใช้เรือรบติดตั้งขีปนาวุธโพลาริส (Polaris) กับลูกเรือหลายสัญชาติประจำการ เงื่อนไขตามอินเดียเสนอจึงเท่ากับเป็นการสกัดกั้นไม่ให้สหรัฐอเมริกาถ่ายโอนอาวุธนิวเคลียร์ไปให้กับประเทศพันธมิตรนาโต้ อีกทั้ง ข้อเรียกร้องให้มีมาตรการเฉพาะอื่นๆนอกจากสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ ล้วนเป็นสิ่งที่สหรัฐอเมริกาถือว่าตนไม่อาจ

⁷¹ U. S. Arms Control and Disarmament Agency, Documents on Disarmament (Washington, D.C.: U. S. Arms Control and Disarmament Agency, 1965), p. 148. cited in George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 103.

ยอมรับได้⁷² และแม้แต่การประกันความมั่นคงทางนิวเคลียร์ซึ่งอินเดียเพิ่งเข้ามาที่องค์การสหประชาชาติอย่างชัดเจนนี้ ก็พบว่าประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งหลายไม่สนใจที่จะยื่นการประกันความมั่นคงแก่รัฐที่ไม่ได้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์แต่ประการใด⁷³ และแล้วในวันที่ 15 มิถุนายน ค.ศ. 1965 คณะกรรมาธิการว่าด้วยการลดอาวุธแห่งสหประชาชาติก็ได้ผ่านร่างมติซึ่งสนับสนุนโดยสหรัฐอเมริกาให้ย้ายการเจรจาเรื่องสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์มาอยู่ในความรับผิดชอบของคณะกรรมาธิการว่าด้วยการลดอาวุธ 18 ชาติ (The Eighteen Nation Disarmament Committee: ENDC) ณ กรุงเจนีวาแทน* ซึ่งแม้ว่าสหภาพโซเวียตจะมีท่าทีที่ไม่เห็นด้วยในระยะแรก แต่ท้ายที่สุดก็ยอมรับมติดังกล่าว และการเจรจาของ ENDC ก็เปิดฉากขึ้นในปลายเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1965 ถึงกระนั้นก็ตาม มันก็แทบจะไม่มีความคืบหน้าใดๆเกิดขึ้นในการเจรจาร่างสนธิสัญญาของ ENDC เลย เมื่อความเห็นของประเทศตัวแทนกลุ่มต่างๆยังคงขัดแย้งกันอยู่ สำหรับอินเดียได้แย้งจุดยืนของสหรัฐอเมริกาและรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์อื่นๆที่ต้องการให้สนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์มีเป้าหมายในการควบคุมรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์มากกว่าการให้ความสำคัญกับการขจัดหรือทำลายอาวุธนิวเคลียร์ที่มีอยู่ในมือของรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์เอง ผู้แทนของอินเดียในการประชุม ENDC ก็คือ V. C. Trivedi ได้เสนอจุดยืนที่สำคัญ 2 ประเด็น คือ⁷⁴

1. จุดสำคัญในปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อยู่ที่รัฐที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์มากกว่ารัฐอื่นๆที่อาจจะมีการทำที่ที่สนใจในการให้ได้มาซึ่งอาวุธนิวเคลียร์ในอนาคต
2. การไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์จะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการที่องค์การสหประชาชาติจะประกันความมั่นคงให้แก่รัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ ในกรณีที่รัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์เผชิญกับการข่มขู่ด้วยอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear blackmail)

ผู้แทนของอินเดียและกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดยังย้ำถึงประเด็นความเสมอภาค (equity) และการลดอาวุธ (disarmament) ในการเจรจา ENDC โดยผู้แทนอินเดียเสนอให้มี

⁷² George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 103.

⁷³ Ibid.

* สำหรับ 18 ชาติที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมาธิการ ENDC ประกอบด้วย ตัวแทนจากกลุ่มประเทศนาโต้ 5 ประเทศ ตัวแทนจากกลุ่มสนธิสัญญาออร์ซอว์ 5 ประเทศ และตัวแทนจากกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอีก 8 ประเทศ

⁷⁴ Ashok Kapur, *India's Nuclear Option: Atomic Diplomacy and Decision Making* (New York: Praeger, 1976), p. 136.

มาตรการในลักษณะต่างตอบแทนกัน โดยก่อนอื่นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ต้องยินยอมที่จะไม่ถ่ายโอนอาวุธหรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์แก่ประเทศอื่นๆ และยุติการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ตลอดจนพาหนะขนส่งอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมดหลังจากทำการลดกำลังความสามารถของอาวุธเหล่านี้แล้ว และจากนั้นรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ก็ต้องยินยอมที่จะไม่แสวงหาหรือผลิตอาวุธนิวเคลียร์ด้วยเป็นการแลกเปลี่ยนกัน⁷⁵

กระทั่งปลาย ค.ศ. 1965 อินเดียบอกประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่เป็นผู้แทนใน ENDC รวม 8 ประเทศจึงได้ผลักดันมติเข้าสู่การประชุมของสมัชชาใหญ่องค์การสหประชาชาติเพื่อวางกรอบร่างบทบัญญัติของสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อีกครั้ง และในวันที่ 23 พฤศจิกายน ค.ศ. 1965 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติก็ได้ผ่านร่างมติที่ 2028 (มาตรา 20) ด้วยคะแนนเสียงสนับสนุน 93 ต่อ 0 คะแนนและงดออกเสียง 5 คะแนน โดยมีมติ UNGA ที่ 2028 (มาตรา 20) มีหลักการสำคัญหลายประการแต่ที่เด่นชัดและสำคัญที่สุดมี 3 ประการดังนี้

1. สนธิสัญญาพึงปราศจากช่องว่างใดๆ ซึ่งจะอนุญาตให้ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์หรือมหาอำนาจที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางตรงหรือทางอ้อมได้
2. สนธิสัญญาพึงระบุชัดเจนถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันอย่างสมดุลงាំងในส่วนของประเทศที่เป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์และที่ไม่ใช่มหาอำนาจนิวเคลียร์ ข้อเสนอแนะนี้เพื่อให้รัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์เข้าถึงเทคโนโลยีนิวเคลียร์เพื่อสันติได้เป็นการแลกเปลี่ยนกับความตกลงว่าพวกเขาจะไม่แสวงหาหรือพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์⁷⁶
3. สนธิสัญญาพึงระบุว่า การส่งเสริมการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เป็นเพียงก้าวหนึ่งเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดของการลดอาวุธโดยทั่วไปและสมบูรณ์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งความสำเร็จของการลดอาวุธนิวเคลียร์⁷⁷

⁷⁵ U. S. Arms Control and Disarmament Agency, Documents on Disarmament, p. 335-336. cited in George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 104.

⁷⁶ Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in India's Nuclear Security, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 43.

⁷⁷ U. S. Arms Control and Disarmament Agency, Documents on Disarmament, p. 533-534. cited in George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 104-105.

ต่อมาอินเดียยังได้เสนอหลักการเพิ่มเติมอีกประการหนึ่ง คือ รัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ควรมีสหสิทธิอันชอบธรรมในการกระเปิดนิวเคลียร์เพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติได้⁷⁸ ซึ่งสหรัฐอเมริกาคัดค้านต่อข้อเสนอประการสุดท้ายในทันที โดยให้เหตุผลว่าการจุดระเบิดนิวเคลียร์เพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติและที่มีใช้ทางสันติไม่แตกต่างกัน⁷⁹ การเจรจาเพื่อร่างสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ยังคงดำเนินต่อไปกระทั่งปี ค.ศ. 1968 จึงเปิดให้ประเทศต่างๆลงนามเข้าร่วมเป็นสมาชิกของสนธิสัญญานี้

2.2.1.3 สงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 ปี ค.ศ. 1965

สงครามระหว่างอินเดียและปากีสถานในปัญหาแคชเมียร์เกิดขึ้นอีกครั้งในเดือนสิงหาคม และกันยายน ค.ศ. 1965 โดยก่อนการเกิดสงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 ขึ้นมานั้นได้เกิดการสู้รบระหว่างกองทัพของอินเดียและปากีสถานที่ตำบล “ราน” หรือ “แรน” ในแคว้นกutch (Rann of Kutch) ขึ้นมาเมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. 1965 ก่อน ซึ่งทั้งสองฝ่ายต่างก็ยังไม่ถือว่าเป็นสงครามแคชเมียร์ แรนเป็นเขตพื้นที่อีกแห่งหนึ่งที่ตกเป็นกรณีพิพาทระหว่างอินเดียกับปากีสถานมาตั้งแต่ต้น ทั้งนี้เพราะอินเดียได้อ้างว่าตนมีสิทธิทางการเมืองเหนือดินแดนแห่งนี้เช่นเดียวกับแคว้นแคชเมียร์ แต่ปากีสถานไม่ยอมรับโดยให้เหตุผลว่า เนื่องจากเส้นพรมแดนระหว่างอินเดียกับปากีสถานตัดผ่านตรงกลางของตำบลแรนพอดี (คือประมาณเส้นขนานที่ 24) ฉะนั้นพื้นที่ประมาณ 3,500 ตารางไมล์ของแรนซึ่งอยู่ทางด้านปากีสถานจึงเป็นของตน ซึ่งอินเดียก็ไม่ยอมรับการตีความของปากีสถานเช่นเดียวกัน แต่ปัญหากรมสิทธิ์นี้เพิ่งมาเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการปะทะกันอย่างรุนแรงระหว่างประเทศทั้งสองเมื่อตอนต้นปี ค.ศ. 1965 นี้เอง ผู้นำปากีสถานต้องการทดสอบความสามารถของผู้บังคับใหม่และของกองทัพอินเดีย ดังนั้นปากีสถานจึงเป็นฝ่ายเริ่มต้นยกกองทัพเข้าไปในตำบลแรนและเกิดการปะทะกันขึ้นกับกองทหารอินเดียที่รักษาการอยู่ในเขตพื้นที่นี้เมื่อวันที่ 9 เมษายน ค.ศ. 1965 ในช่วง 2-3 สัปดาห์แรก ปากีสถานเป็นฝ่ายได้เปรียบอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เพราะปากีสถานมีกองทัพที่เหนือกว่าทั้งในเรื่องจำนวนทหารและอาวุธที่มีประสิทธิภาพสูง

⁷⁸ Ashok Kapur, “India’s Nuclear Politics and Policy: Janata Party’s Evolving Stance,” in *Perspectives of India’s Nuclear Policy*, ed. T. T. Poulouse (New Delhi: Young Asia Publications, 1978), p. 172.

⁷⁹ G. G. Mirchandani, *India’s Nuclear Dilemma*, pp. 121-150.

อีกทั้งมรสุมฤดูร้อนยังบีบให้กองทัพอินเดียจำต้องรีบถอยร่นออกจากพื้นที่โดยเร็วก่อนที่กองทัพจะ ถูกตัดขาดจากน้ำที่ท่วมเข้ามาในพื้นที่⁸⁰

กลางเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1965 กองทัพปากีสถานยังได้โจมตีกองทหารบริเวณด้านหน้าในเมืองคาร์กิล (Kargil) แต่ในครั้งนี้อินเดียสามารถต้านการโจมตีของปากีสถานได้สำเร็จและยังเข้ายึดดินแดนส่วนที่ปากีสถานยึดครองนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 ไว้ได้ด้วย⁸¹ และเพื่อไม่ให้เกิดการสู้รบระหว่างอินเดียและปากีสถานยึดเยื้อจนขยายใหญ่เป็นสงคราม ในที่สุด นายกรัฐมนตรีฮาโรลด์ วิลสัน (Harold Wilson) ของอังกฤษได้เข้ามาทำหน้าที่เป็นคนกลางดำเนินการไกล่เกลี่ยจนประเทศทั้งสองยอมรับการหยุดยิงในวันที่ 30 มิถุนายน ค.ศ. 1965 และยอมถอนทหารของตนออกจากจุดที่โจมตีและยึดครองไว้กลับคืนสู่สภาพเดิม

แม้ว่าการรบที่แรนจะไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของสงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 ก็ตาม แต่ก็มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เพราะว่าทั้งอินเดียและปากีสถานต่างก็ได้นำเอาการรบที่แรนนี้ไปเกี่ยวข้องกับปัญหาแคชเมียร์ โดยเฉพาะปากีสถานการรบที่แรนได้ทำให้ปากีสถานเกิดความอึดหิมและมีความเชื่อมั่นในตนเองมาก ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งมาจากการรับรู้ทางวัฒนธรรม (cultural perceptions) ของพวกเขาเอง⁸² และอีกส่วนก็มาจากความพ่ายแพ้ของอินเดียในสงครามกับจีนที่เพิ่งผ่านพ้นไปไม่นาน⁸³ สิ่งที่ปากีสถานไม่รู้ คือ ความจริงที่ว่าอินเดียตัดสินใจที่จะไม่หันเหกองกำลังขนาดใหญ่ของตนไปในการสู้รบที่แรน เนื่องจากเชื่อว่าสงครามที่แท้จริงน่าจะเกิดขึ้นทางด้านแคชเมียร์และปัญจาบมากกว่า⁸⁴ อนึ่งมีผู้วิเคราะห์ถึงเหตุจูงใจที่ทำให้ปากีสถานเริ่มต้นก่อสงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 นี้ไว้หลายประการ คือ (1) ประธานาธิบดีอายูบ ข่าน (Mohammed Ayub Khan) และแม้แต่นายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของปากีสถาน นายซัลฟิคาร์ อาลี บุตโต (Zulfikar Ali Bhutto) ต่างพิจารณาว่าขณะนั้นเป็นเวลาอันเหมาะสมที่ปากีสถานควรริบตัดกำลัง

⁸⁰ วิมลวรรณ ภัทโรตม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 104-106.

⁸¹ Hari Ram Gupta, India-Pakistan War, 1965, vol. I (Delhi: Hariyana Prakashan, 1967), pp. 62-65.

⁸² Altaf Gauhar, Four Wars, One Assumption, [Online] Available from: <http://www.pakistanlink.com/opinions/99.html>[2005, 10 May]

⁸³ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, India in the World Order: Searching for Major Power Status, p. 165.

⁸⁴ Ibid., p. 166.

ทางทหารของอินเดียลงเสียก่อนแทนที่จะปล่อยให้อินเดียเสริมสร้างกำลังกองทัพไปเรื่อยๆซึ่งจะทำให้อินเดียมีศักยภาพทางกองทัพสูงกว่าปากีสถานในระยะยาว ปากีสถานเชื่อว่าความสมดุลของอำนาจทางทหารในขณะนั้นกำลังเอื้อประโยชน์ให้แก่ปากีสถาน เนื่องจากอาวุธประสิทธิภาพสูงที่ปากีสถานได้รับจากสหรัฐอเมริกาจะช่วยให้ปากีสถานชนะศึกแคชเมียร์ในครั้งนี้ได้ไม่ยากนัก อีกทั้ง ปากีสถานยังคาดหวังว่าการประกันความมั่นคงเพื่อต่อต้านคอมมิวนิสต์ระหว่างประเทศภายใต้ข้อตกลงที่ทำร่วมกับสหรัฐอเมริกาเมื่อ ค.ศ. 1959 คงจะครอบคลุมถึงความขัดแย้งที่ปากีสถานมีกับอินเดียด้วย⁸⁵ (2) ภายหลังจากความพรมแดนระหว่างจีนกับอินเดียเมื่อ ค.ศ. 1962 แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างจีนและปากีสถานได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว และในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1965 การพบปะเจรจากันระหว่างประธานาธิบดีอายุบ ข่านและนายกรัฐมนตรีโจว เอิน ไหล (Chou En-lai) ที่กรุงปักกิ่งก็ประสบความสำเร็จอย่างดี จนนำไปสู่ความเชื่อมั่นของฝ่ายปากีสถานว่าหากสงครามครั้งนี้ขยายตัวเป็นสงครามใหญ่ จีนคงเข้ามาช่วยปากีสถานอย่างแน่นอน ความเชื่อมั่นของปากีสถานในเรื่องนี้เห็นได้อย่างชัดเจนจากการที่ผู้นำของปากีสถานและจีนมักกล่าวในช่วงก่อนเกิดการสู้รบที่แรนหลายครั้งว่า “หากปากีสถานต้องทำสงครามกับเพื่อนบ้าน ปากีสถานจะไม่อยู่โดดเดี่ยว”⁸⁶ (3) ปลายปี ค.ศ. 1964 กระทั่งต้นปี ค.ศ. 1965 รัฐบาลอินเดียได้รวมแคว้นแคชเมียร์ส่วนที่ตนครอบครองอยู่เข้ากับสหภาพอินเดียโดยใช้มาตราที่ 356 และมาตราที่ 357 ของรัฐธรรมนูญอินเดีย และได้ยุบพรรคการเมืองชื่อ “The National Conference” ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่ใหญ่ที่สุดและได้เป็นรัฐบาลของแคชเมียร์ในขณะนั้นเข้ากับพรรคคองเกรสแห่งชาติอินเดีย การเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้ทำให้ฝ่ายปากีสถานไม่พอใจอย่างรุนแรงและเกรงว่าหากปล่อยเอาไว้สมดุลแห่งอำนาจทางการเมืองและการทหารของตนกับอินเดียในดินแดนแคชเมียร์จะเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ก่อผลเสียหายร้ายแรงให้แก่ปากีสถานแน่นอน และ (4) เหตุจูงใจประการสุดท้าย ดังที่ George Perkovich ได้เสนอไว้ในหนังสือของเขา คือ โครงการนิวเคลียร์ของอินเดียเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้นำปากีสถานตัดสินใจที่จะเสี่ยงทำสงครามแคชเมียร์กับอินเดียในปี

⁸⁵ G. W. Choudhury, *India, Pakistan, Bangladesh, and the Major Powers: Politics of a Divided Subcontinent* (New York: The Free Press, 1975), p. 113., Dennis Kux, *The United States and Pakistan, 1947-2000: Disenchanted Allies* (Washington, DC: Woodrow Center Press, 2001), p. 132. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 165.

⁸⁶ J. P. Jain, *China, Pakistan, and Bangladesh* (New Delhi: Radiant Publishers, 1974), pp. 96-97. อ้างถึงใน วิมลวรรณ ภัทโรตม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 105.

ค.ศ. 1965⁸⁷ ฝ่ายปากีสถานในขณะนั้นเชื่อว่าอินเดียได้เริ่มดำเนินโครงการสร้างอาวุธนิวเคลียร์แล้ว ซึ่งหากการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียเป็นสาเหตุให้ปากีสถานก่อสงครามแคชเมียร์ในครั้งนี้จริง เหตุการณ์ครั้งนี้อาจถือเป็นตัวอย่างแรกในปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่รัฐหนึ่ง (อินเดีย) ได้กระตุ้นให้รัฐที่เป็นปรปักษ์กับตน (ปากีสถาน) ใช้การโจมตีทางทหารเพื่อขจัดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการป้องปรามด้วยนิวเคลียร์ในอนาคต⁸⁸

ปากีสถานเป็นฝ่ายเปิดฉากทำสงครามขึ้นก่อน โดยการส่งกองทัพแบบกองโจรข้ามเส้นหยุดยิง (the cease-fire line) ขององค์การสหประชาชาติเข้าไปในแคว้นแคชเมียร์ส่วนที่อินเดียครอบครองอยู่เมื่อวันที่ 5 สิงหาคม ค.ศ. 1965 แม้ว่ากองทัพของปากีสถานจะถูกต้านทานโดยกองทัพของอินเดียที่ควบคุมแคว้นแคชเมียร์อยู่ก็ตาม แต่กองทัพของปากีสถานก็สามารถรุกเข้าไปจนถึงหุบเขาแคชเมียร์และเมืองศรีนครอันเป็นเมืองสำคัญของแคว้นนี้ได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว ฝ่ายอินเดียก็ได้ตอบโต้อย่างรุนแรงปานกัน ในวันที่ 25 สิงหาคมอินเดียได้รับส่งกำลังกองทัพจากนิวเดลีเข้าไปเสริมกำลังกองทัพในแคชเมียร์อีกหลายพันคนจนกลายเป็นสงครามเต็มรูปแบบโดยไม่มีการประกาศแต่อย่างใด สถานการณ์ในสงครามครั้งนี้ตรงกันข้ามกับการรบที่แรมโดยสิ้นเชิง เพราะกองทัพของอินเดียมีความเข้มแข็งมากและมีการเตรียมตัวดีกว่าคราวที่แล้ว ทั้งๆที่ปากีสถานมีกองทัพที่มีประสิทธิภาพและมีอาวุธที่ทันสมัยก็ยังไม่อาจตีฝ่าแนวตั้งรับของอินเดียเข้าไปยึดครองจุดที่สำคัญอื่นๆของแคว้นแคชเมียร์ได้มากไปกว่าจุดที่ยึดครองไว้ได้ในช่วงแรก นอกจากนี้ ในวันที่ 6 กันยายน กองทัพของอินเดียยังได้เปิดการโจมตีปากีสถานด้านตะวันตกอีกด้านหนึ่งด้วย ซึ่งทำให้ปากีสถานต้องทำศึก 2 ด้านในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากชัยชนะของอินเดียในระยะแรกแล้ว การรบในแคชเมียร์เป็นไปในลักษณะของการตั้งรับอยู่กับที่โดยที่ทั้งสองฝ่ายต่างไม่อาจรุกไปข้างหน้าได้มากนัก

ในวันที่ 17 กันยายน ระหว่างที่กองทัพของอินเดียและปากีสถานยังคงเผชิญหน้ากันอยู่นั้น จีนได้ข่มขู่ที่จะเปิดศึกครั้งที่ 2 กับอินเดียบริเวณพรมแดนจีน-อินเดียทางด้านรัฐสิกขิม ด้วยการยื่นคำขาดต่อรัฐบาลอินเดียเรียกร้องให้อินเดียยุติกิจกรรมทางทหารและรื้อถอนเครื่องมือทางทหารต่างๆที่อินเดียติดตั้งอยู่ในบริเวณพรมแดนด้านที่ติดกับจีนทางรัฐสิกขิมออกให้หมด มิเช่นนั้นแล้วอินเดียจะต้องเผชิญกับผลลัพธ์อันเลวร้าย⁸⁹ จีนเป็นผู้ให้การสนับสนุนทั้งทางการทูตและความ

⁸⁷ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 108.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ วิมลวรรณ ภัทโรดม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 116.

ช่วยเหลือทางการทหารแก่ปากีสถาน โดยจีนไม่เพียงแต่ยืนยันว่าแคว้นแคชเมียร์เป็นส่วนหนึ่งของปากีสถานเท่านั้น หากแต่ยังได้ประณามอินเดียว่าเป็นผู้รุกรานเพื่อนบ้านและเป็นผู้คุกคามต่อสันติภาพของเอเชียได้ด้วย จีนไม่เพียงชมชูนินเดียด้วยการยื่นคำขาดต่อรัฐบาลอินเดียเท่านั้น แต่ยังสามารถเคลื่อนไหวทางทหารอย่างคึกคักบริเวณพรมแดนจีนที่ติดกับอินเดียจนทำให้เกิดความหวุ่นวิตกกันโดยทั่วไปว่าสงครามครั้งใหญ่ระหว่างมหาอำนาจของโลกกำลังจะอุบัติขึ้นในเอเชียได้อย่างไรก็ดี ภายหลังจากที่จีนต้องเผชิญกับการกดดันของสองอภิมหาอำนาจทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต รวมถึงท่าทีของอินเดียที่ไม่ยอมอ่อนข้อต่อการข่มขู่ของจีน จีนจึงตัดสินใจยุติพฤติกรรมข่มขู่ของตน

ในที่สุด อินเดียและปากีสถานก็ได้ยอมรับมติการหยุดยิงของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติเมื่อวันที่ 20 และ 22 กันยายน ค.ศ. 1965 ตามลำดับ สงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 จึงได้ยุติลงในเดือนกันยายน ค.ศ. 1965 ท่ามกลางความสำเร็จของกองทัพอินเดียที่สามารถต้านทานและทำลายกองทัพติดอาวุธของปากีสถานได้ แม้วก่อนสงครามจะยุติลง ผู้สังเกตการณ์บางคนได้คาดการณ์ว่าปากีสถานน่าจะเป็นฝ่ายได้เปรียบในสงคราม เพราะมีกองทหารที่ได้รับการฝึกฝนและอาวุธที่ทันสมัยจากสหรัฐอเมริกาซึ่งเหนือกว่ากองทัพของอินเดียมาก⁹⁰ ต่อมาในวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1966 อินเดีย ปากีสถานและบรรดาประเทศที่เกี่ยวข้องได้เดินทางไปประชุมสันติภาพที่เมืองทาชเคนท์ (Tashkent) ในประเทศสหภาพโซเวียตโดยมีโซเวียตเป็นเจ้าภาพ ผลของการประชุมปรากฏในเอกสารที่เรียกว่า “the Tashkent Declaration” ซึ่งได้มีการลงนามในวันที่ 10 มกราคม ค.ศ. 1966 โดยทั้งอินเดียและปากีสถานตกลงที่จะถอนทหารของตนกลับไปยังจุดที่ตนเคยครอบครองมาก่อนวันที่ 5 สิงหาคม และส่งคืนนักโทษที่ถูกจับระหว่างสงครามกลับประเทศ⁹¹

ชัยชนะในสงครามครั้งนี้ได้ช่วยฟื้นฟูเกียรติภูมิและความเชื่อมั่นในตนเองของอินเดียให้กลับคืนมาอีกครั้งหลังความพ่ายแพ้ในสงคราม ค.ศ. 1962 บทเรียนจากสงครามได้ตอกย้ำให้อินเดียตระหนักถึงความจำเป็นของการพึ่งพาตนเอง (self-reliance) ทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารเพื่อว่าความอยู่รอดของอินเดียจะไม่ตกอยู่ในการควบคุมของประเทศมหาอำนาจต่างๆ

⁹⁰ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 167.

⁹¹ วิมลวรรณ ภัทโรดม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 118.

อีก⁹² ทั้งยังเล็งเห็นความสำคัญในการเตรียมการป้องกันประเทศและอำนาจทางการทหารในกิจกรรมระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น⁹³ สำหรับท่าทีและนโยบายต่ออาวุธนิวเคลียร์นั้น สงครามแคชเมียร์ครั้งที่ 2 กลับกระตุ้นกระแสเรียกร้องในอินเดียให้พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ยิ่งขึ้น เพียงระยะเวลาไม่นานก่อนสงครามจะยุติลงนี้เองที่สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรกว่าร้อยคนได้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรีศาสตราจารย์ให้ตัดสินใจดำเนินการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์โดยเร่งด่วน⁹⁴ ด้วยเล็งเห็นว่าอินเดียอาจจะเผชิญกับศึกสองด้าน (ทั้งจากปากีสถานและจีน) ถึงแม้จีนจะไม่ได้รุกรานอินเดียตามคำขู่ที่มีขึ้นก็ตาม ผู้กำหนดนโยบายของอินเดียมองการกระทำของจีนว่าเป็นเสมือนสัญญาณบ่งบอกให้รู้ล่วงหน้าถึงภัยคุกคามที่ทวีความรุนแรงขึ้น กระนั้นก็ตาม นายกรัฐมนตรีศาสตราจารย์ยังคงยืนยันจุดยืนเดิมที่จะไม่พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ในขณะนี้ ดังที่เขาแถลงต่อสภาผู้แทนราษฎรหรือโลกสภา (Lok Sabha) เมื่อต้นพฤศจิกายน ค.ศ. 1965 ว่า “ถึงแม้กลางเดือนกุมภาพันธ์ถึงการรุกรานจากจีนจะมืออย่างต่อเนื่อง...รัฐบาลยังคงยึดมั่นในการตัดสินใจที่จะไม่สร้างระเบิดนิวเคลียร์ แต่จะทำงานเพื่อขจัดมันให้หมดไปแทน”⁹⁵ ผู้นำของอินเดียยังกล่าวเพิ่มเติมว่าความขัดแย้งกับปากีสถานไม่ก่อให้เกิดเหตุผลสำคัญใดๆที่อินเดียจะเปลี่ยนแปลงนโยบายนิวเคลียร์ของตน แต่แท้จริงแล้ว นายกรัฐมนตรีศาสตราจารย์ได้อนุมัติให้เริ่มดำเนินงานขั้นต้นสำหรับเตรียมการทดสอบระเบิดนิวเคลียร์เพื่อสันติไว้ตั้งแต่ปลาย ค.ศ. 1964 แล้ว ดังนั้นผู้นำอินเดียจึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะแก้ไขนโยบายนิวเคลียร์หลังสงครามกับปากีสถาน⁹⁶ ต่อมาในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1965 นายกรัฐมนตรีศาสตราจารย์ยังได้ยื่นในระหว่างการตอบข้อซักถามของวุฒิสภาหรือราชสภา (Rajya Sabha) ของอินเดียว่าถ้าจีนพัฒนาระบบขนส่งนิวเคลียร์ได้สมบูรณ์เมื่อใด อินเดียจะถูกบีบให้ต้องพิจารณานโยบายนิวเคลียร์ของตนใหม่อีกครั้ง⁹⁷ ระหว่างนี้อินเดียยังคงรู้สึกหวาดกลัวจีนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีการระบุว่าจีนกำลังพัฒนาศักยภาพทางนิวเคลียร์ของตนให้เติบโตขึ้นเรื่อยๆ⁹⁸

⁹² Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 167.

⁹³ *Ibid.*, p. 168.

⁹⁴ “Time for a Bomb — Say 100 M.P.’s,” *Indian Express* (23 September 1965): 1. cited in Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 44.

⁹⁵ cited in G. G. Mirchandani, *India’s Nuclear Dilemma*, pp. 40-41.

⁹⁶ George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 112.

⁹⁷ Lal Bahadur Shastri, “If China Develops Nuclear Weapons India will Have to Consider What to Do,” *India News*, Washington, D.C. (3 December 1965): 4. cited in Sumit Ganguly,

2.2.2 นโยบายของรัฐบาลอินทรา คานธีที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์

2.2.2.1 การปฏิเสธการลงนามในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

นับตั้งแต่สนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Nonproliferation Treaty: NPT) เปิดให้มีการลงนามเมื่อปี ค.ศ. 1968 นั้น อินเดียถือเป็นประเทศที่สำคัญที่สุดประเทศหนึ่งที่ไม่ยอมเข้าร่วมในสนธิสัญญาฉบับนี้ ('hold-out' state)⁹⁹ โดยสิ่งที่อินเดียโต้แย้งและวิพากษ์วิจารณ์สนธิสัญญา NPT อย่างเป็นทางการกลับมีสาเหตุผลในแง่ของความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียใต้ อันเกิดจากภัยคุกคามทางนิวเคลียร์ที่กำลังเผชิญอยู่เป็นสำคัญ แต่เป็นเรื่องของหลักการที่วางรากฐานของสนธิสัญญาฉบับนี้

เมื่อคณะกรรมการว่าด้วยการลดอาวุธ 18 ชาติ (ENDC) เริ่มต้นการเจรจาเพื่อร่างสนธิสัญญา NPT สิ่งที่น่าประหลาดใจยิ่งขึ้นในระหว่างการประชุมแต่ละครั้งก็คือ ความเห็นที่แตกแยกระหว่างผู้แทนของอินเดียกับประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งหลาย¹⁰⁰ อินเดียได้มุ่งไปที่ประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น อันประกอบด้วย 1) การยุติการผลิตอาวุธนิวเคลียร์และระบบขนส่งอาวุธนิวเคลียร์ 2) การสร้างความเชื่อมั่นว่าจะดำเนินการเพื่อบรรลุถึงการลดอาวุธนิวเคลียร์ 3) การให้หลักประกันความมั่นคง และ 4) การรักษาสิทธิที่จะทำการระเบิดนิวเคลียร์ในทางสันติ ขณะที่ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ให้ความสนใจกับประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) การป้องกันไม่ให้มีการถ่ายโอนอาวุธนิวเคลียร์และวัตถุดิบที่มีความอ่อนไหวตลอดจนความรู้ความชำนาญแก่รัฐอื่น 2) การห้ามรับหรือการห้ามผลิตอาวุธนิวเคลียร์หรือเครื่องกลไกในการจุดระเบิดจากรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์มาก่อนหน้านี้ และ 3) การประกันว่ารัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ต้องได้รับการพิทักษ์ป้องกัน (safeguard) ในกิจกรรมต่างๆของพวกเขา เพื่อเป็นการพิสูจน์ว่าจะไม่เกิดการ

"Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 45.

⁹⁸ Hanson W. Baldwin, "China's Atomic Potential," *New York Times* (15 March 15 1966): 3. cited in Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 45.

⁹⁹ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 181

¹⁰⁰ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 127.

ผันแปรไปสู่เป้าหมายด้านอาวุธขึ้น¹⁰¹ หรือกล่าวโดยสรุป ขณะที่บรรดาประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต้องการวางรูปแบบสนธิสัญญาที่หยุดยั้งการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ไปสู่ประเทศอื่น ๆ หรือการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในแนวราบ (horizontal proliferation) แต่อินเดียกลับต้องการสนธิสัญญาที่จะหยุดยั้งการผลิตอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์หรือการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในแนวตั้ง (vertical proliferation) มากกว่า จึงทำให้การเจรจาร่างสนธิสัญญา NPT ยากที่จะปรองดองกันได้

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1967 ประธานาธิบดีจอห์นสันของสหรัฐอเมริกาได้กล่าวเสริมการเจรจาเพื่อร่างสนธิสัญญา NPT โดยเน้นความจำเป็นที่จะหยุดยั้งการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์สู่ประเทศอื่นและยังโจมตีประเด็นการลดอาวุธนิวเคลียร์¹⁰² อีกทั้งได้แย้งว่าในทางปฏิบัติมันไม่มีความแตกต่างระหว่างการระเบิดนิวเคลียร์เพื่ออาวุธกับการระเบิดนิวเคลียร์เพื่อสันติ การไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์จะมีความหมายต่อเมื่อยุติกิจกรรมทั้งสองทาง แทนที่ผู้นำสหรัฐอเมริกานี้จะเน้นเป้าหมายการลดอาวุธนิวเคลียร์ สหรัฐอเมริกาก็กลับพยายามจำกัดการแสวงหาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างประเทศอินเดีย และแม้ว่าสหรัฐอเมริกานี้จะตระหนักถึงความสนใจในการใช้ประโยชน์จากการระเบิดนิวเคลียร์ในทางสันติและเพื่อเป้าหมายแห่งการพัฒนาของชาติต่างๆ แต่สหรัฐอเมริกาไม่ปรารถนาให้เกิดการแพร่กระจายเทคโนโลยีและความรู้ความชำนาญในสาขานิวเคลียร์ออกไป ดังนั้นเพื่อบรรเทากระแสเรียกร้องของประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ สหรัฐอเมริกาจึงเสนอให้ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเองเป็นผู้ให้บริการจัดการระเบิดนิวเคลียร์ทางสันติแก่ชาติต่างๆ ในราคาที่ย่อมเยา โดยจะต้องอยู่ภายใต้ระบบการควบคุม¹⁰³ คำกล่าวของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาดังกล่าวนี้นี้ดูเหมือนจะเป็นการยืนยันอีกครั้งว่า การเจรจา NPT คงจะก้าวสู่ทิศทางซึ่งขัดแย้งกับผลประโยชน์แห่งชาติของอินเดียเป็นแน่ ความพยายามที่จะบรรเทาความขัดแย้งด้วยข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาที่จะดำเนินกิจกรรมด้านระเบิดนิวเคลียร์ให้แทนนั้นมิได้สร้างความพึงพอใจให้แก่อินเดียเลยแม้แต่น้อย

¹⁰¹ Mohamed I. Shaker, *The Nuclear Non-Proliferation Treaty: Origin and Implementation, 1959-1979* cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 127.

¹⁰² G.G.Mirchandani, *India's Nuclear Dilemma*, p. 134.

¹⁰³ Ibid.

อินเดียมองข้อเสนอและท่าทีของสหรัฐอเมริกาว่าเป็นการกระทำของลัทธิอาณานิคม (colonialism)¹⁰⁴ ชาติที่เคยตกเป็นอาณานิคมอย่างอินเดียกำลังถูกกีดกันไม่ให้เข้าร่วมในการพัฒนาเทคโนโลยีที่มีมูลค่าเพิ่ม (value-added) แต่กลับถูกบีบบังคับให้ซื้อเทคโนโลยีนี้จากประเทศมหาอำนาจที่พัฒนาแล้ว¹⁰⁵ ดังที่ผู้แทนอินเดียในการประชุม ENDC ได้หยิบยกประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการระเบิดนิวเคลียร์สันติขึ้นใหม่เมื่อ วันที่ 23 พฤษภาคม ค.ศ. 1976¹⁰⁶ ว่าประเทศมหาอำนาจทางนิวเคลียร์นั้นสามารถอดทนต่อการแบ่งแยกด้านอาวุธนิวเคลียร์ได้¹⁰⁷ อาวุธนิวเคลียร์นับเป็นสิ่งที่แสดงและเป็นสัญลักษณ์ของโลกที่ถูกครอบงำโดยชนผิวขาวและสนธิสัญญา NPT ก็เป็นเสมือนความพยายามที่จะดึงอำนาจนี้จากโลกของชนผิวดำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศที่กำลังพัฒนา¹⁰⁸

แท้จริงแล้ว สนธิสัญญา NPT เกี่ยวพันอย่างชัดเจนกับเรื่องของอำนาจ (power) และอิทธิพล (influence) ในระบบระหว่างประเทศหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อินเดียมองสนธิสัญญา NPT ว่าเปรียบเสมือนโลกจำลองของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศที่มีความไม่สมดุลและการแบ่งแยก ขณะที่บรรดาประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งห้า อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต อังกฤษ ฝรั่งเศส และจีน เห็นว่าอาวุธนิวเคลียร์เป็นสิ่งช่วยยวมนใจและเป็นประโยชน์ต่อการสร้างอำนาจของชาติ แต่แล้วประเทศอภิมหาอำนาจทั้งสองและอังกฤษกลับหันมาเรียกร้องให้ประเทศที่เหลือในโลกละทิ้งการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและอาวุธนิวเคลียร์นี้ไปเสียซึ่งเท่ากับจำกัดความได้เปรียบทั้งทางเศรษฐกิจ การทหาร และการเมืองแบบเดียวกับที่ประเทศมหาอำนาจได้บรรลุถึงแล้ว¹⁰⁹ อีกทั้งสนธิสัญญายังเป็นการสกัดกั้นอินเดียจากการพัฒนาทางเลือกนิวเคลียร์เพื่อให้ได้มาซึ่งการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ที่เป็นอิสระต่อไปในอนาคตเมื่ออินเดียเห็นว่าไม่มีทางเลือกอื่นที่เหมาะสมกว่าแล้ว ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์จัดตั้งสนธิสัญญา NPT ขึ้นมาเพื่อป้องกันไม่ให้มีประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ประเทศใหม่เกิดขึ้นเพิ่มเติมจากมหาอำนาจนิวเคลียร์ที่มีอยู่ แม้ความเคลื่อนไหวต่างๆจะเป็นทางการ

¹⁰⁴ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 135.

¹⁰⁵ Ibid.

¹⁰⁶ U. S. Arms Control and Disarmament Agency, *Documents on Disarmament* (Washington, D.C.: U. S. Arms Control and Disarmament Agency, 1967), p. 235. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 138.

¹⁰⁷ Ibid., p.234.

¹⁰⁸ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 138.

¹⁰⁹ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 183.

จะมุ่งหมายเพื่อสกัดกั้นรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมดก็ตาม เป้าหมายเจาะจงกลับอยู่ที่ประเทศอินเดีย เพราะแทบจะไม่มีรัฐอื่นใด ณ เวลานั้นที่จะมีทั้งสิ่งกระตุ้น (incentive) และความสามารถทางเทคนิคที่จะก้าวสู่การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้มากไปกว่าอินเดียแล้ว บางทีเป้าหมายของประเทศอภิมหาอำนาจอาจจะอยู่ที่เยอรมนีและญี่ปุ่น เพื่อป้องกันทั้งสองประเทศจากการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ก็เป็นได้ แต่ประเทศทั้งสองก็อยู่ภายใต้การคุ้มครองหรือได้ร่วมนิวเคลียร์ (nuclear umbrella) ของสหรัฐอเมริกาเป็นที่เรียบร้อย และพวกเขาก็ไม่มีสิ่งกระตุ้นที่มีอิทธิพลมากพอจะทำให้พวกเขาต้องมีอาวุธนิวเคลียร์เป็นของตนเอง คงจะมีเพียงอินเดียเท่านั้นที่มีสิ่งที่ตั้งใจและกำลังทางความสามารถทางนิวเคลียร์นับตั้งแต่อินเดียล้มเหลวในการแสวงหาหลักประกันความมั่นคงเพื่อต่อต้านภัยคุกคามจากอาวุธนิวเคลียร์ที่อาจเกิดขึ้นกับตนได้¹¹⁰

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ ผู้นำอินเดียยังพบว่าสนธิสัญญา NPT มิได้มีเพียงอภิมหาอำนาจค่ายใดค่ายหนึ่ง แต่คือ ประเทศอภิมหาอำนาจทั้งสองค่าย ทั้งสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตร่วมมือกันจัดตั้งสนธิสัญญา NPT เพื่อจะปลดอาวุธนิวเคลียร์ออกจากอินเดียเป็นการถาวร¹¹¹ ท่ามกลางสภาพการณ์ที่น่าวิตกเช่นนี้ นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่ช่วยให้อินเดียรักษาอำนาจอันชอบธรรมของตนและมีบทบาทที่เป็นอิสระท่ามกลางความขัดแย้งของสองอภิมหาอำนาจก็ไม่สามารถทำอะไรได้¹¹²

ประเด็นการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์และการกีดกันรัฐอื่นๆจากการถือครองอาวุธแบบเดียวกัน นับเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงโดยตรงกับการยกระดับสถานะของประเทศมหาอำนาจระดับกลาง (middle power) ขึ้นสู่สถานะของประเทศมหาอำนาจหลักระดับโลกในด้านหนึ่ง และการสงวนความเป็นประเทศมหาอำนาจเดิมที่ดำรงอยู่เอาไว้โดยสกัดกั้นการเกิดขึ้นของมหาอำนาจประเทศใหม่ในอีกด้านหนึ่งด้วย¹¹³

ในที่สุด เมื่อสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตต่างเห็นชอบและเสนอร่างสนธิสัญญา NPT ร่างสุดท้ายต่อที่ประชุม ENDC เมื่อวันที่ 18 มกราคม ค.ศ. 1968 อินเดียตัดสินใจคัดค้านร่างสนธิสัญญานับนี้ในทันที ขณะที่สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และอังกฤษได้ร่วมลงนามเข้าร่วม

¹¹⁰ Baldev Raj Nayar and T.V.Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 173.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 137.

¹¹³ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 173.

เป็นภาคีของสนธิสัญญาเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม ค.ศ. 1968 และสนธิสัญญา NPT ก็เริ่มมีผลบังคับใช้ในวันที่ 5 มีนาคม ค.ศ. 1970* รัฐบาลอินเดียปฏิเสธการลงนามเข้าร่วมในสนธิสัญญา NPT โดยให้เหตุผลว่าสนธิสัญญาดังกล่าวไม่ได้ระบุสิ่งที่อินเดียกังวล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสนธิสัญญามีได้เชื่อมโยงประเด็นการยับยั้งทางนิวเคลียร์ (nuclear abstinence) ของรัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์กับการบังคับรัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์เป็นการแลกเปลี่ยนตอบแทนกันอย่างชัดเจน¹¹⁴

แม้ว่าโดยทางการแล้วอินเดียจะปฏิเสธสนธิสัญญา NPT ด้วยเหตุผลเชิงจริยธรรมและการเมืองเกี่ยวกับลักษณะที่เลือกปฏิบัติของสนธิสัญญา (discriminatory) การขาดความสมดุลในพันธะหน้าที่ระหว่างมหาอำนาจนิวเคลียร์และที่ไม่มีนิวเคลียร์ การปราศจากการบีบบังคับต่อการขยายและพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อย่างต่อเนื่องของมหาอำนาจนิวเคลียร์ที่ดำรงอยู่ และการปราศจากความเคลื่อนไหวอันจะนำไปสู่การลดอาวุธนิวเคลียร์ที่เป็นสากล เหตุผลที่แฝงอยู่เบื้องหลังการปฏิเสธสนธิสัญญานับนี้คือการหนึ่งก็คือ เหตุผลเชิงยุทธศาสตร์ ก็เพื่อรักษาทางเลือกในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนเองไว้ในสถานการณ์และเวลาที่อินเดียเห็นว่าเหมาะสม ฉะนั้น จุดยืนที่แฝงอยู่นี้จึงแสดงให้เห็นว่าอินเดียมิได้มองข้ามความสำคัญของประเด็นความมั่นคงแห่งชาติไปแต่ประการใด แต่เป็นการประเมินสถานการณ์อย่างรอบคอบโดยพิจารณาปัจจัยหลายประการประกอบกัน¹¹⁵

2.2.2.2 สงครามบังกลาเทศและการปรับความสัมพันธ์ระหว่าง

สหรัฐอเมริกาและจีน (ค.ศ. 1970-1972)

สงครามกลางเมืองระหว่างปากีสถานตะวันตกและปากีสถานตะวันออก (บังกลาเทศ) ซึ่งต่อมาได้แปรเปลี่ยนเป็นสงครามระหว่างอินเดียกับปากีสถานอันเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในนามของ “สงครามบังกลาเทศ” ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1971 นั้น¹¹⁶ เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญอีก

* ฝรั่งเศสและจีนซึ่งเป็นสองมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์ยังคงคัดค้านและไม่เข้าร่วมเป็นภาคีของสนธิสัญญา NPT กระทั่งปี ค.ศ.1991 ทั้งสองเริ่มให้สัตยาบันที่จะเข้าร่วมในสนธิสัญญาดังกล่าว

¹¹⁴ Sisir Gupta, “India and Non-Proliferation: Hard Choices ahead,” *Times of India*, Delhi, (January 29, 1968): 6 cited in Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 45.

¹¹⁵ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 45.

¹¹⁶ วิมลวรรณ ภัทโรดม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 128.

เหตุการณ์หนึ่งที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเพื่อสันติในปี ค.ศ. 1974 สงครามกลางเมืองครั้งนี้เกิดขึ้นเมื่อปากีสถานตะวันตกและปากีสถานตะวันออก (บังกลาเทศ) ซึ่งมีอาณาเขตอยู่คนละด้านของอินเดียได้จัดการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1970 ผลการเลือกตั้งปรากฏว่าพรรคสันนิบาตอะวามิ (the Awami League) พรรคการเมืองสำคัญในปากีสถานตะวันออกได้รับคะแนนเสียงอย่างท่วมท้นจากประชาชนในปากีสถานตะวันออก จึงทำให้กลุ่มอำนาจเดิมและฝ่ายทหารในปากีสถานตะวันตกไม่พอใจและประกาศไม่ยอมรับผลการเลือกตั้งในครั้งนี้ ในที่สุด เมื่อวันที่ 25 มีนาคม ค.ศ. 1971 กองทัพปากีสถานตะวันตกได้เข้าจับกุมชีค มุจิบูร์ ราห์มาน (Sheikh Mujibur Rahman) ผู้นำพรรคสันนิบาตอะวามิ และใช้กำลังปราบปรามกลุ่มผู้ประท้วงที่เรียกร้องให้มีการแยกประเทศในปากีสถานตะวันออก เป็นเหตุให้ประชาชนชาวปากีสถานตะวันออกจำนวนนับพันคนถูกคร่าชีวิต ผู้นำพรรคสันนิบาตอะวามิเองได้ลี้ภัยทางการเมืองเข้าไปในอินเดีย¹¹⁷ พร้อมทั้งผู้อพยพชาวปากีสถานตะวันออกจำนวนกว่า 10 ล้านคนยังพากันหลั่งไหลหนีภัยสงครามเข้ามาพักพิงในอินเดียด้วย ซึ่งกลายเป็นภาระอันหนักอึ้งของอินเดียทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง จนอินเดียไม่อาจทนแบกรับภาระนี้ต่อไปได้อีก¹¹⁸

รัฐบาลอินเดียของนางอินทิรา คานธีได้นำเรื่องนี้เสนอต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งองค์การสหประชาชาติ พร้อมกันนั้นก็ได้ยื่นประท้วงการกระทำของปากีสถานตะวันตกโดยทันที ในขณะที่เดียวกันอินเดียก็ได้เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นพันธมิตรสำคัญที่สุดของปากีสถานทำการห้ามปรามปากีสถานมิให้ดำเนินการอย่างรุนแรงและไร้มนุษยธรรมต่อประชาชนผู้บริสุทธิ์ชาวปากีสถานตะวันออกอีกต่อไป และขอให้หาทางทำให้ปากีสถานยุติสงครามกลางเมืองในปากีสถานตะวันออกโดยเร็วที่สุด เพื่อมิให้เหตุการณ์ครั้งนี้คุกคามต่อเสถียรภาพและความมั่นคงของเอเชียได้ในส่วนรวมยิ่งขึ้นไปอีก อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาก็มิได้ตอบสนองข้อเรียกร้องของอินเดียโดยทันที ทั้งยังสงวนท่าทีต่อสถานการณ์ในปากีสถานตะวันออกอย่างเห็นได้ชัด จึงทำให้อินเดียไม่พอใจสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก เพราะแลเห็นว่าสหรัฐอเมริกาไม่ร่วมมือกับตนในการแก้ไขปัญหาและยังดำเนิน “นโยบายเข้าข้างปากีสถาน” อีกด้วย¹¹⁹

¹¹⁷ วาสนี ไสภณิก, “บทบาทของอินเดียต่อกรณีการก่อตั้งรัฐบาลบังกลาเทศ,” (สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2543), หน้า 64.

¹¹⁸ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 129.

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 128.

เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่นอกเหนือไปจากการเป็นพันธมิตรของสหรัฐอเมริกาและยังส่งผลให้สหรัฐอเมริกาต้องดำเนินนโยบายเข้าข้างปากีสถานในสงครามบังกลาเทศนี้ ก็คือ ความต้องการที่จะปรับยุทธศาสตร์ทางการเมืองระดับโลกใหม่โดยการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตของสหรัฐอเมริกากับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน¹²⁰ ทั้งนี้ในวันที่ 15 กรกฎาคม ค.ศ. 1971 ประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard Nixon) แห่งสหรัฐอเมริกาได้แสดงสุนทรพจน์ทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ทั่วประเทศเพื่อประกาศให้ประชาชนชาวอเมริกันและประเทศต่างๆ ทั่วโลกทราบว่า สหรัฐอเมริกากำลังดำเนินการเพื่อปรับความสัมพันธ์กับประเทศจีนและจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างกันอย่างเป็นทางการภายในเวลาไม่นานนัก¹²¹ ในระหว่างเดือนกรกฎาคมนี้เอง ดร.เฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) ที่ปรึกษาคนสำคัญของประธานาธิบดีนิกสันได้เดินทางไปเยือนกรุงปักกิ่งอย่างลับๆ เพื่อเริ่มกระบวนการเจรจาเปิดความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ และเนื่องจากการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนนี้ได้อาศัยปากีสถานทำหน้าที่เป็น “คนกลาง” สำคัญช่วยให้สหรัฐอเมริกาและจีนสามารถดำเนินการทูตลับระหว่างกันได้เป็นผลสำเร็จ จนนำไปสู่การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการขึ้น ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงเกรงว่า หากสหรัฐอเมริกาสงบความสัมพันธ์กับปากีสถานในปัญหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเอเชียใต้แล้วอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการคืนดีกับจีนได้¹²²

การประกาศเปลี่ยนแปลงนโยบายของสหรัฐอเมริกาโดยการหันมาเป็นมิตรกับจีนครั้งนี้ นับเป็นพัฒนาการทางการเมืองระหว่างประเทศครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศ เนื่องจากได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในแทบทุกภูมิภาคทั่วโลก สำหรับอินเดียข่าวการเปลี่ยนนโยบายจีนของสหรัฐอเมริกาได้ทำให้อินเดียเกิดความวิตกกังวลเป็นอย่างมาก เนื่องจากอินเดียได้ตระหนักถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ซึ่งจะมีต่ออินเดียโดยตรงและต่อวิกฤตการณ์เอเชียใต้โดยส่วนรวมในหลายประการด้วยกัน กล่าวคือ ประการแรก อินเดียกลัวว่าในกรณีที่เกิดสงครามระหว่างปากีสถานกับอินเดียในบังกลาเทศขึ้นจริงๆ สหรัฐอเมริกาและจีนคงเข้าข้างปากีสถานอย่างแน่นอน ประการที่ 2 แม้สงครามอาจจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม แต่อินเดียก็ยังกลัวว่าสหรัฐอเมริกา จีน และปากีสถานจะร่วมมือกันสร้าง “แกนอำนาจ” ขึ้นมาเพื่อต่อต้านตนในอนาคต ประการที่ 3 อินเดียกลัวว่าความร่วมมือของประเทศทั้งสามจะทำให้ความสมดุลแห่ง

¹²⁰ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 176.

¹²¹ วิมลวรรณ ภัทโรดม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 133.

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 130.

อำนาจในเอเชียใต้ต้องสูญไป ประการที่ 4 อินเดียกลัวว่ามหาอำนาจทั้งสองจะให้ความร่วมมือทางทหารแก่ปากีสถานมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณของปากีสถานซึ่งจะทำให้ปากีสถานมีศักยภาพทางทหารสูงกว่ากองทัพของตน หากเป็นเช่นนั้นจริงก็จะทำให้การเจรจาแก้ไขปัญหาบังกลาเทศโดยสันติวิธีกระทำได้ยากยิ่งขึ้น เพราะปากีสถานย่อมถือว่าตนมีอำนาจต่อรองเหนือกว่าอินเดีย และประการที่ 5 อินเดียกลัวว่าความร่วมมือระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนที่เกิดขึ้นใหม่นี้จะเปิดโอกาสให้มหาอำนาจทั้งสองได้เข้าไปสร้างอิทธิพลในเอเชียมากขึ้นซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขยายอำนาจของตนเพื่อความเป็นผู้นำในภูมิภาคนี้ในระยะยาว ทั้งนี้เพราะว่าอินเดียมีเป้าหมายที่จะเป็นมหาอำนาจที่สำคัญที่สุดของเอเชียได้มาเป็นเวลานานแล้ว ด้วยเหตุนี้ อินเดียจึงพิจารณาว่าการเปลี่ยนนโยบายทางด้านสหรัฐอเมริกาและจีนซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างที่สถานการณ์ในเอเชียใต้กำลังตึงเครียดอยู่นี้เป็นความพยายามของมหาอำนาจทั้งสองที่จะทำให้อินเดียอยู่โดดเดี่ยวและเป็นการข่มขู่อินเดียอยู่ในที่¹²³

ความกังวลของอินเดียที่มีต่อนโยบายจีนของสหรัฐอเมริกามีใช้เรื่องที่อินเดียหวาดวิตกไปเอง แต่ได้รับการยืนยันจากท่าทีของสหรัฐอเมริกา ดังที่โฆษกของประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาอธิบายถึงการเยือนประเทศจีนของดร.คิสซิงเจอร์ด้วยแถลงการณ์ที่ว่า *ชาติหนึ่งซึ่งมีประชากรกว่า 800 ล้านคน พร้อมทั้งครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ เป็นชาติที่มีอาจมองข้ามไม่ได้ และภายหลังการเยือนกรุงปักกิ่ง ดร.คิสซิงเจอร์ยังได้บอกกับเอกอัครราชทูตอินเดียประจำกรุงวอชิงตัน ดี. ซี. คือ นาย L. K. Jha อีกว่าในกรณีที่สงครามระหว่างอินเดียและปากีสถานในปัญหาบังกลาเทศปะทุขึ้น และหากจีนจะแทรกแซงการกระทำของฝ่ายปากีสถานแล้ว สหรัฐอเมริกาก็ไม่อาจอยู่ในสถานะที่จะสนับสนุนทางฝ่ายอินเดียได้¹²⁴*

การกลับคืนดีระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนกลายเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้อินเดียหันไปเร่งดำเนินงานทางด้านการทูตกับสหภาพโซเวียตมากขึ้นโดยทันที ในที่สุด อินเดียและสหภาพโซเวียตได้ลงนามร่วมกันในสนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน (The Treaty of Peace, Friendship and Co-operation) เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม ค.ศ. 1971 ทั้งนี้ การลงนามในสนธิสัญญาอินโด-โซเวียตฉบับนี้ ก็เพื่อเสริมความมั่นคงให้แก่อินเดียเองทั้งทางด้านการทหารและการเมืองระหว่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาบังกลาเทศและเป็นความพยายาม

¹²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 133-134.

¹²⁴ K. Subrahmanyam, "Indian Nuclear Policy — 1964-98 (a Personal Recollection)," in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 30.

ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ทางการเมืองของโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้นด้วย¹²⁵ อาจกล่าวได้ว่าสนธิสัญญาอินโด-โซเวียตฉบับนี้เป็นเครื่องค้ำประกันความมั่นคงของอินเดียในระยะยาวซึ่งไม่เพียงแต่จะเป็นการป้องกันการคุกคามที่อาจจะเกิดขึ้นจากจีนเท่านั้นแต่ยังเป็นการป้องกันการคุกคามจากสหรัฐอเมริกาด้วย¹²⁶

แม้ว่าสนธิสัญญาฉบับนี้จะไม่ใช่สนธิสัญญาร่วมมือทางทหารอย่างสมบูรณ์ แต่ก็มียุทธศาสตร์ที่เอื้อประโยชน์ในทางทหารแก่อินเดียได้หลายประการ โดยเฉพาะมาตราที่ 8 ถึง 10 ซึ่งมีความโดยสรุปว่า ประเทศทั้งสองประกาศว่าจะไม่เข้าไปร่วมในระบบพันธมิตรทางทหารอื่นใด อันจะเป็นการต่อต้านอีกฝ่ายหนึ่ง จะละเว้นจากการใช้ดินแดนหรือการอนุญาตให้ประเทศอื่นใดซึ่งเป็นศัตรูกับประเทศคู่สัญญาใช้ดินแดนเพื่อทำลายอีกฝ่ายหนึ่ง (มาตรา 8) ประเทศคู่สัญญาต่างรับรองว่าจะงดเว้นการให้ความช่วยเหลือใดๆ ทั้งสิ้นกับประเทศที่สามเพื่อปฏิบัติการในความขัดแย้งทางการทหารกับประเทศคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง ในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถูกโจมตีหรือคุกคามโดยการใช้อาวุธทางทหาร ประเทศคู่สัญญาจะต้องร่วมมือกันบริกรหาหรือโดยทันที ทั้งนี้เพื่อแก้ไขปัญหานั้นหรือหามาตรการอันเหมาะสมมาต่อต้านการคุกคามหรือการโจมตีเหล่านั้นเพื่อนำสันติภาพและความปลอดภัยกลับมาสู่ประเทศทั้งสองโดยเร็ว (มาตรา 9) และประเทศทั้งสองได้ประกาศอย่างเคร่งครัดว่าจะไม่เข้าไปมีพันธะและผูกพันทั้งโดยลับและเปิดเผยกับประเทศอื่นใดที่เข้ากันไม่ได้กับประเทศคู่สัญญา นอกจากนี้แล้ว แต่ละฝ่ายจะไม่เข้าไปสร้างข้อผูกพันกับประเทศใดประเทศหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นสาเหตุแห่งการทำลายอีกฝ่ายหนึ่งโดยการใช้อาวุธทางทหาร (มาตรา 10)¹²⁷ ฉะนั้น เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วจะเห็นได้ว่าข้อความทั้ง 3 มาตรานี้ทำให้อินเดียกลายเป็นพันธมิตรทางทหารของสหภาพโซเวียตอย่างเต็มที่ ซึ่งส่งผลให้อินเดียถูกวิจารณ์ว่าโดยการลงนามสนธิสัญญาฉบับนี้อินเดียได้ผลออกจาก “นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” ซึ่งอินเดียใช้มาเป็นเวลานานอย่างเห็นได้ชัดอย่างน้อยที่สุดก็เป็นการผลโดยทฤษฎี แม้ว่าภายหลังการลงนามในสนธิสัญญาฉบับนี้แล้ว นางอินทรีรา คานธี นายกรัฐมนตรีของอินเดียจะประกาศย้ำว่าอินเดียยังคงใช้ “นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด” อยู่ก็ตาม ด้วยเหตุนี้ เราจึงอาจสรุปได้ว่าสหรัฐอเมริกา (และจีน) เป็น

¹²⁵ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 133.

¹²⁶ K. Subrahmanyam, “Indian Nuclear Policy — 1964-98 (a Personal Recollection),” in Nuclear India, ed. Jasjit Singh, p. 31.

¹²⁷ Robert C. Horn, Soviet-Indian Relation: Issues and Influence (New York: Praeger Publishers, 1982), pp. 64-66. อ้างถึงใน วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 136.

ผู้มีอิทธิพลสำคัญที่ทำให้พัฒนาการทางเมืองระหว่างประเทศในเอเชียได้เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของอินเดีย

ในส่วนที่เกี่ยวกับวิกฤตการณ์ในบังกลาเทศนั้น ภายหลังจากลงนามอินโด-โซเวียตฉบับนี้แล้ว อินเดียได้ปรับเปลี่ยนนโยบายที่มีต่อปากีสถานและปัญหาบังกลาเทศใหม่ซึ่งได้กลายเป็นนโยบายที่แน่นอนแล้วดังนี้คือ 1) อินเดียต้องการให้ปากีสถานยุติการใช้กำลังทางทหารกับบังกลาเทศและให้เอกราชแก่บังกลาเทศโดยเร็วที่สุด 2) ให้ปากีสถานและบังกลาเทศรับผู้อพยพชาวบังกลาเทศกว่า 10 ล้านคนกลับคืนไป 3) อินเดียจะให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนบังกลาเทศในการประกาศเอกราชจากปากีสถานอย่างเต็มที่ทุกวิถีทาง แม้จะต้องทำสงครามกับปากีสถานก็ตาม¹²⁸

ปรากฏว่าในช่วงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1971 ได้มีความเคลื่อนไหวทางด้านกองกำลังกองทัพตามแนวพรมแดนอินเดียด้านที่ติดกับปากีสถานเกิดขึ้นอย่างคึกคัก รวมทั้งยังมีการเคลื่อนย้ายกองกำลังกองทัพข้ามพรมแดนด้วย และในคืนวันที่ 3 ธันวาคมปีเดียวกัน ปากีสถานก็ได้เปิดฉากสงครามกับอินเดียขึ้นมาโดยการส่งฝูงบินเข้าไปโจมตี 2-3 แห่งในอินเดียตะวันตก ฝ่ายอินเดียก็ตอบโต้ด้วยการเคลื่อนกำลังทัพของตนเข้าสู่ปากีสถานตะวันออกอย่างขนานใหญ่ในวันรุ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ขบวนการชาตินิยมบังกลาเทศในการทำสงครามกู่เอกราชจากปากีสถานโดยเปิดเผย ฉะนั้นสงครามกลางเมืองบังกลาเทศจึงได้กลายเป็นสงครามระหว่างประเทศอย่างเต็มรูปแบบโดยไม่ต้องประกาศตั้งแต่บัดนั้น อินเดียได้ประกาศภาวะฉุกเฉินทั่วประเทศในวันที่ 4 ธันวาคมโดยให้การรับรองแก่ประเทศสาธารณรัฐบังกลาเทศภายใต้การนำของชีค ร่าห์มาน เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม ค.ศ. 1971 ส่วนปากีสถานได้ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตกับอินเดียในวันเดียวกันนั่นเอง¹²⁹

ระหว่างที่สงครามอุบัติอยู่นั้น จีนก็ให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางทหารแก่ปากีสถานจำนวนมากและช่วยปากีสถานในองค์การสหประชาชาติอย่างเต็มที่ ที่สำคัญจีนได้มีการเคลื่อนย้ายกำลังกองทัพตามแนวพรมแดนจีน-อินเดียทางด้านที่ติดกับทิเบตและซินเกียง เพื่อเตรียมพร้อมที่จะเข้าไปช่วยเหลือปากีสถานด้วย อย่างไรก็ตาม การเตรียมพร้อมทางทหารของจีนก็ไม่ถูกใช้ปฏิบัติการจริงแต่อย่างใด ตามที่ ดร.เฮนรี คิสซิงเจอร์ได้อธิบายรายละเอียดไว้ในหนังสือ

¹²⁸ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 137.

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 144-145.

ของเขา ตอนหนึ่งว่าเขาได้ผลักดันให้จีนเข้าแทรกแซงในสงครามบังกลาเทศเพื่อตอบโต้อินเดีย แต่จีนก็ปฏิเสธด้วยเกรงว่าตนอาจถูกตอบโต้จากทางสหภาพโซเวียต¹³⁰

ทางฝ่ายสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินใจดำเนินนโยบายแข็งกร้าวกับอินเดีย ทั้งนี้ก็เนื่องจากสหรัฐอเมริกาต้องการป้องกันมิให้สหภาพโซเวียตเข้าไปปรากฏตัวโดยตรงในสงครามบังกลาเทศ สหรัฐอเมริกาตระหนักว่าปัญหาบังกลาเทศเป็นปัญหาระหว่างประเทศอภิมหาอำนาจเท่าๆกับเป็นปัญหภายในภูมิภาคเอเชียใต้ และสหรัฐอเมริกาเข้าใจเป็นอย่างดีว่าสหภาพโซเวียตเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่ทำให้การหนุนหลังแก่อินเดียมาแต่ต้น ยิ่งไปกว่านั้นหลังจากเกิดสงครามบังกลาเทศแล้วสหภาพโซเวียตได้ทุ่มเทกำลังกองทัพเข้าไปช่วยอินเดียอย่างมหาศาล ความพยายามที่จะต่อต้านอินเดียจึงเป็นความพยายามที่จะป้องกันสหภาพโซเวียตมิให้เข้าไปร่วมในสงครามครั้งนี้โดยตรงด้วย¹³¹ ด้วยเหตุนี้ สหรัฐอเมริกาจึงตัดสินใจเข้าไปแทรกแซงในสงครามบังกลาเทศโดยได้ออกคำสั่งให้กองทัพเรือที่ 7 ของสหรัฐอเมริกาเคลื่อนย้ายกองกำลังรบทางเรือนำโดยเรือรบ “เอนเทอร์ไพรส” (*USS Enterprise*) ซึ่งเป็นเรือรบบรรทุกเครื่องบินติดอาวุธนิวเคลียร์อันทันสมัยและทรงประสิทธิภาพที่สุดของโลกในเวลานั้นเข้าไปยังอ่าวเบงกอลในวันที่ 8 ธันวาคม ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตือนและข่มขู่อินเดียไม่ให้ทำการโจมตีปากีสถานตะวันตกและเพื่อเป็นการเตรียมส่งกำลังกองทัพเข้าที่ตั้งในกรณีที่ต้องเผชิญหน้ากับสหภาพโซเวียตโดยตรง เรือรบ “เอนเทอร์ไพรส” เดินทางไปยังอ่าวเบงกอลในคืนวันที่ 13 ต่อเช้าวันที่ 14 ธันวาคม โดยที่มิได้เข้าไปใกล้ชายฝั่งของอ่าวเบงกอล ตะวันออกแต่แล่นวนเวียนตรวจการอยู่ในบริเวณรอบนอกของอ่าวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม สงครามได้ยุติลงโดยการยอมแพ้อย่างไม่มีเงื่อนไขของปากีสถานในวันที่ 16 ธันวาคมจึงมิได้มีการปะทะของกองทัพเรือในอ่าวเบงกอลเกิดขึ้นแต่ประการใด กระนั้นก็ตาม การส่งเรือรบ “เอนเทอร์ไพรส” ของสหรัฐอเมริกาเข้าไปในอ่าวเบงกอลครั้งนี้ก็ถือได้ว่าเป็นการทำทลายอำนาจของอินเดียและโซเวียตครั้งยิ่งใหญ่ และเป็นการเสี่ยงครั้งสำคัญที่สุดครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศที่จะเกิดวิกฤตการณ์นิวเคลียร์ขึ้น¹³² เนื่องจากในเวลานั้นสหภาพโซเวียตได้ส่งเรือรบจำนวนหนึ่งเข้าไปแล่นวนเวียนอยู่ในน่านน้ำมหาสมุทรอินเดียแถบอ่าวเบงกอลเช่นเดียวกัน เพื่อเตรียมพร้อมให้ความช่วยเหลืออินเดียอย่างทันท่วงทีและตอบโต้สหรัฐอเมริกาในการส่งเรือ “เอนเทอร์ไพรส” เข้า

¹³⁰ Henry Kissinger, *The White House Years* (Bastion: Little Brown & Co., 1979). cited in K. Subrahmanyam, “Indian Nuclear Policy — 1964-98 (a Personal Recollection),” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 31.

¹³¹ วิมลวรรณ ภัทโรดม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 147.

¹³² Jasjit Singh, “Why Nuclear Weapons?,” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 15.

ไปในอ่าวเบงกอลด้วย ฉะนั้นโอกาสที่เรือรบของสหรัฐอเมริกาจะปะทะกับเรือรบของสหภาพโซเวียตหรือถูกเครื่องบินของอินเดียโจมตีจึงมีอยู่มากทีเดียว¹³³

ไม่ว่าวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสหรัฐอเมริกาในการส่งเรือ “เอนเทอร์ไพรส” เข้าไปในน่านน้ำเบงกอลจะเป็นอย่างไร แต่เป็นการแน่นอนว่าอินเดียมองปฏิบัติการดังกล่าวเป็นวิธีการข่มขู่ด้วยอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear intimidation)¹³⁴ จากประเทศอหิมาอำนาจซึ่งพยายามบีบบังคับอินเดียในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวพันถึงผลประโยชน์แห่งชาติของอินเดีย เรือ “เอนเทอร์ไพรส” ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของการข่มขู่และการแสดงอำนาจบาตรใหญ่ของชาวอเมริกันที่มีต่อชาวอินเดีย และกลายเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้นางอินทรา คานธี นายกรัฐมนตรีของอินเดียเปิดไฟเขียวในปี ค.ศ. 1972 ให้ทบวงพลังงานปรมาณูของอินเดียเดินหน้าพัฒนาทางเล็กด้านนิวเคลียร์เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินในอนาคต¹³⁵

โดยสรุปในส่วนของนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียนั้น พัฒนาการทางการเมืองระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นระหว่างสงครามบังกลาเทศ ค.ศ. 1971 ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย อีกทั้งได้มีการปรากฏตัวขึ้นใหม่ของภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากการข่มขู่ด้วยอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกาประกอบกับภัยคุกคามที่มีอยู่เดิมจากจีน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้อินเดียดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1974 ซึ่งจะกล่าวเพิ่มเติมในส่วนต่อไป

ชัยชนะในสงครามบังกลาเทศนี้ได้ทำให้อินเดียมีฐานะเป็นมหาอำนาจที่มั่นคงและทรงอิทธิพลที่สุดของเอเชียใต้โดยที่ไม่อาจมีผู้ใดโต้แย้งได้ซึ่งเท่ากับเป็นการกอบกู้ศักดิ์ศรีและฐานะอันยิ่งใหญ่ของอินเดียกลับคืนมา เพราะว่าชัยชนะในครั้งนั้นนอกจากเป็นเครื่องพิสูจน์ว่าอินเดียมีความเหนือกว่าปากีสถานแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าอินเดียสามารถเอาชนะเงินที่ตนเคยพ่ายแพ้เมื่อค.ศ. 1962 ได้ อนึ่ง ชัยชนะครั้งนี้ยังทำให้อินเดียสามารถขยายอิทธิพลเข้าไปในบังกลาเทศได้อย่างเต็มที่ เนื่องด้วยบังกลาเทศเกิดขึ้นมาได้ด้วยความช่วยเหลือของอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น

¹³³ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 148.

¹³⁴ K. Subrahmanyam, “Indian Nuclear Policy — 1964-98 (a Personal Recollection),” in Nuclear India, ed. Jasjit Singh, p. 31.

¹³⁵ *Ibid.*, p. 32.

ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างอินเดียกับบังกลาเทศในสมัยซีค มูจิบูร์ ราชมานจึงเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมฐานะผู้นำของอินเดียในเอเชียได้อีกทางหนึ่งด้วย¹³⁶

2.3 ระยะที่ 3: การฟื้นฟูบทบาทความเป็นมหาอำนาจระดับกลางของอินเดีย (ค.ศ. 1971-1974)

นับตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชเมื่อ ค.ศ. 1947 นั้น อินเดียนับว่าเป็นมหาอำนาจที่มีอิทธิพลเหนือภูมิภาคเอเชียใต้ แต่แล้วบทบาทของอินเดียก็ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงจากนโยบายของสหรัฐอเมริกาและจีนที่สนับสนุนปากีสถานในการคานอำนาจกับอินเดียในภูมิภาคเอเชียใต้นี้ แต่หลังจากอินเดียได้รับชัยชนะในสงครามบังกลาเทศเมื่อ ค.ศ. 1971 และทำให้ปากีสถานตะวันออกแยกตัวจากปากีสถานตะวันตกจัดตั้งเป็นประเทศบังกลาเทศขึ้นมา สภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ที่เกิดขึ้นใหม่ในภูมิภาคนี้ได้เอื้ออำนวยให้อินเดียสามารถฟื้นฟูบทบาทการเป็นรัฐมหาอำนาจที่ครอบงำภูมิภาคเอเชียใต้ได้อีกครั้ง อินเดียได้พยายามแสวงหาการยอมรับถึงความ เป็นจริงที่เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชียใต้แห่งนี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การยอมรับในสถานะของ อินเดีย โดยมุ่งหวังว่าการยอมรับจากมหาอำนาจต่างๆจะทำให้พวกเขายุติบทบาทในการเข้าแทรกแซงกิจการภายในภูมิภาคนี้ อย่างไรก็ตาม ความคาดหวังของอินเดียดังกล่าวก็ไม่ได้รับการตอบสนองแต่ประการใด

2.3.1 การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดียปี ค.ศ. 1974

เมื่อเช้าของวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 1974 อินเดียได้ประสบความสำเร็จในการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ภายใต้พื้นดินลูกแรกของตนในทะเลทรายแถบ Lakhari ใกล้เมืองโปคราน (Pokhran หรือ Pokharan) ทางตะวันตกของรัฐราชสถาน (Rajasthan) การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งนี้เป็นการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ชนิด TNT ขนาดประมาณ 12-15 กิโลกรัมซึ่งมีอำนาจทำลายล้างใกล้เคียงกับระเบิดปรมาณูที่สหรัฐอเมริกาได้เคยใช้ถล่มเมืองฮิโรชิมาของญี่ปุ่นเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ 2¹³⁷ รัฐบาลอินเดียได้ประกาศถึงการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในครั้งนี้เป็น “การทดลองระเบิดนิวเคลียร์เพื่อสันติ” (peaceful nuclear explosion experiment) โดยไม่มีความมุ่งหวังให้เป็นไปเพื่อการผลิตอาวุธนิวเคลียร์แต่ประการใด

¹³⁶ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 151-152.

¹³⁷ Chris Smith, India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?, p. 186.

คำประกาศดังกล่าวของรัฐบาลอินเดียยังได้รับการยืนยันทั้งจากแถลงการณ์ของ นายกรัฐมนตรีและผู้เกี่ยวข้องในคณะรัฐบาลในเวลานั้น ดังที่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม นายจัจจีแวน ราม (Jagjivan Ram) ได้ออกมาระบุว่า การทดลองในครั้งนี้ไม่มีหรือแทบจะไม่มีส่วน เกี่ยวพันกับทหารเลย มันเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามเพื่อการใช้พลังงานนิวเคลียร์ในทางสันติ เท่านั้น¹³⁸ และแม้แต่นักวิทยาศาสตร์ผู้มีความสำคัญและร่วมอยู่ในโครงการนิวเคลียร์ของอินเดีย อย่าง ดร.อาร์. จิตตัมบาราม (R. Chidambaram) และ ดร.ราชา รามานนา (Raja Ramanna) ก็ ยืนยันด้วยท่าทีแบบเดียวกัน¹³⁹ อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการทดลองได้ผ่านพ้นไปเป็นเวลานาน ผู้เกี่ยวข้องในการทดลองบางท่านจึงให้การยอมรับว่าการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดินในปี ค.ศ. 1974 นั้นเป็นการทดลองเพื่อการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์จริง เพราะฉะนั้น การที่รัฐบาลอินเดีย ออกมาประกาศในปี ค.ศ. 1974 ว่าเป็นการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เพื่อสันติก็อาจเป็นไปได้ที่ รัฐบาลอินเดียพิจารณาแล้วว่าถ้าอินเดียยืนยันถึงการทดลองเพื่ออาวุธนิวเคลียร์แล้ว มันจะส่งผล เสียหายแก่อินเดียมากกว่าจะเป็นผลดี ประการแรก การประกาศว่าอินเดียกำลังพัฒนาอาวุธ นิวเคลียร์จะเป็นการทำลายชื่อเสียงและเกียรติภูมิของประเทศโดยตรง เพราะก่อนหน้านั้นอินเดีย ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการต่อต้านการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ของบรรดา อหิมหาอำนาจโดยตลอด ประการที่ 2 มันอาจจะยิ่งสร้างแรงกดดันให้มหาอำนาจต่างๆ บังคับให้ อินเดียต้องเข้าร่วมในสนธิสัญญาห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1968 ยิ่งขึ้น กระนั้นก็ตาม บุคคลสำคัญที่สุดที่มีอำนาจตัดสินใจให้อินเดียดำเนินการทดลองระเบิดอาวุธนิวเคลียร์ได้ดินใน ครั้งนี้ และเป็นบุคคลที่เราไม่อาจมองข้ามในการทำความเข้าใจถึงเหตุจูงใจที่อินเดียดำเนินการ ทดลองระเบิดนิวเคลียร์นี้ได้ ก็คือ นายกรัฐมนตรีอินทிர่า คานธี

และแน่นอนว่า การที่อำนาจสหราชอาณาจักรตัดสินใจและดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของ อินเดียขึ้นอยู่กับนายกรัฐมนตรีของอินเดียเป็นสำคัญ จึงทำให้นักวิชาการบางท่านมองว่าเป็น เพราะปัจจัยทางการเมืองภายในประเทศที่ต้องการดึงคะแนนนิยมในตัวนางอินทிர่า คานธีและ พรรคคองเกรสแห่งชาติให้กลับคืนมาอีกครั้ง จึงทำให้นายกรัฐมนตรีอินทிர่าตัดสินใจอนุมัติการ

¹³⁸ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน "India Rules out Atomic Arms' Use," *New York Times* (23 May 1974): 5. cited in Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Test of 1998," in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 47.

¹³⁹ R. Chidambaram and R. Ramanna, "Some Studies on India's Peaceful Nuclear Experiment," *Peaceful Nuclear Explosions IV* (Vienna: International Energy Agency, 1975). cited in Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Test of 1998," in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 50.

ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1974¹⁴⁰ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอดังกล่าวจะเป็นการละเลยการพิจารณาถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับระยะเวลาที่ผู้นำอินเดียได้เปิดไฟเขียวให้กับสำนักงานพลังงานปรมาณูแห่งชาติของอินเดียมาตั้งแต่ ค.ศ. 1972 เพื่อเตรียมการทุกอย่างให้พร้อมสำหรับการทดลองที่จะเกิดขึ้นหลังการตัดสินใจขั้นสุดท้ายของนายกรัฐมนตรี

ทั้งนี้ การพัฒนาขั้นพื้นฐานก่อนที่จะมาสู่การเตรียมการให้พร้อมสำหรับทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดำเนินไปได้มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา โดยเฉพาะในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 โดยหน่วยงานที่มีความรู้ความชำนาญด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของอินเดีย ได้แก่ BARC (Bhabha Atomic Research Center), DRDO (Defence Research and Development Organization, TBRL (Terminal Ballistics Research Laboratory) เป็นต้น ขณะเดียวกัน หลังการเสียชีวิตของ ดร. Homi Bhabha ผู้อำนวยการคนแรกของทบวงพลังงานปรมาณูแห่งชาติของอินเดียและถือเป็นบิดาแห่งโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียเมื่อปี ค.ศ. 1966 แล้ว ผู้อำนวยการคนต่อมาได้แก่ ดร. วิกรม ศารภย์ (Vikram Sarabhai) ซึ่งมีความเชี่ยวชาญทางด้านงานวิจัยทางอวกาศก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญของตัวระเบิดนิวเคลียร์ ตามที่เขาได้กล่าวถึงคุณลักษณะสำคัญและเป้าหมายของโครงการนิวเคลียร์และอวกาศสำหรับทศวรรษที่ 1970 ไว้ในเอกสารที่เผยแพร่ต่อสาธารณชน เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม ค.ศ. 1970 โดยอินเดียจะต้องพัฒนางานวิจัยด้านอวกาศอันรวมไปถึงการพัฒนาความสามารถของระบบจรวดที่จะบรรทุกน้ำหนักได้ถึง 1,200 กิโลกรัมในการวิ่งสู่วงโคจร การพัฒนาระบบนำทางการบินสำหรับจรวด (flight guidance system for rocket) และการก่อสร้างแท่นโลหะที่ใช้เป็นตัวขับเคลื่อนขนาดใหญ่ (large solid-propellant block) เป็นต้น¹⁴¹ ด้วยเหตุนี้ นับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นขึ้น อินเดียจึงมีขีดความสามารถที่พร้อมจะดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้อีกไม่ช้า

ในวันที่ 7 กันยายน ค.ศ. 1972 นายกรัฐมนตรีอินทิวา คานธี ได้อนุมัติอย่างเป็นทางการในระหว่างการประชุมการปฏิบัติงานของ BARC (Bhabha Atomic Research Center) ให้เตรียมความพร้อมสำหรับการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ที่จะมีขึ้นในอนาคต ซึ่งภายหลังการตัดสินใจดังกล่าวของนายกรัฐมนตรีอินเดียนั้นก็ทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบดำเนินการสร้างเครื่องกลไกนิวเคลียร์ (nuclear device) ที่ได้ทำการศึกษาและออกแบบไว้ อีกทั้ง เริ่มการสำรวจหาตำแหน่ง

¹⁴⁰ K. Subrahmanyam, "Indian Nuclear Policy -- 1964-98 (a Personal Recollection)," in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 33.

¹⁴¹ "India's Nuclear Weapons Program, Smiling Buddha: 1974" *Nuclear Archive* [Online] Available from <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaSmiling.html> [2005, 12 March]

ที่ตั้งที่จะสร้างสถานที่สำหรับการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดิน การดำเนินงานทุกขั้นตอนเป็นไปอย่างรอบคอบและระมัดระวังที่สุด แม้กระทั่งไม่กี่วันก่อนการทดลองนักวิทยาศาสตร์และผู้เกี่ยวข้องยังต้องเฝ้าสังเกตการณ์จนแน่ใจว่า การทดลองจะไม่ถูกค้นพบโดยดาวเทียมสอดแนมของประเทศมหาอำนาจต่างๆและอินเดียจะไม่ถูกขัดขวางให้จำต้องยุติการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินในครั้งนี้¹⁴²

การที่อินเดียหันมาเร่งดำเนินการสร้างระเบิดนิวเคลียร์จนสามารถทำการทดลองได้เป็นครั้งแรกใน ค.ศ. 1974 นั้นน่าจะเกิดจากแรงผลักดันในทางการเมืองระหว่างประเทศในช่วงปลายทศวรรษที่ 1960 กระทั่งต้นทศวรรษที่ 1970 นั้นเอง¹⁴³

ประการแรกน่าจะได้แก่ สงครามบังกลาเทศที่เป็นตัวกระตุ้นสำคัญให้อินเดียต้องการเป็นเจ้าของอาวุธนิวเคลียร์ เพราะถึงแม้ว่าอินเดียจะเป็นฝ่ายได้ชัยชนะในสงครามครั้งนั้นก็ตาม แต่อินเดียก็เผชิญกับ “การข่มขู่ด้วยอาวุธนิวเคลียร์” จากการนำเรือรบ “เอนเทอร์ไพรส์” เข้ามาแล่นบริเวณอ่าวเบงกอลของสหรัฐอเมริกา อีกทั้งอินเดียก็รู้สึกอยู่แก่ใจเป็นอย่างดีว่าชัยชนะในสงครามครั้งนั้นเกิดจากความช่วยเหลือของสหภาพโซเวียตเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น หากอินเดียต้องการเป็นมหาอำนาจของเอเชียได้อย่างถาวร อินเดียจำเป็นต้องเป็นเจ้าของอาวุธนิวเคลียร์อย่างแน่นอน

ประการที่ 2 “การผ่อนคลายความตึงเครียด” ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตในปี ค.ศ. 1972 ทำให้อินเดียเกิดความไม่มั่นใจว่าสหภาพโซเวียตจะสามารถทำหน้าที่เป็นผู้ให้ “ความคุ้มครอง” แก่อินเดียได้ตลอดไปหรือไม่ อินเดียคงต้องการแสวงหาทางเลือกในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนอย่างเป็นอิสระโดยไม่ต้องพึ่งพาสหภาพโซเวียตตลอดไปก็เป็นได้ อีกทั้งความร่วมมือระหว่างอภิมหาอำนาจทั้งสองในการจัดตั้งกฎระเบียบระหว่างประเทศอย่างสนธิสัญญาห้ามการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1968 ก็ได้เป็นตัวอย่งบทเรียนที่ทำให้อินเดียเรียนรู้แล้วว่า ความร่วมมือของสองอภิมหาอำนาจอาจเกิดขึ้นได้ทุกเมื่อ และมันอาจเป็นไปได้ในทิศทางที่ขัดแย้งกับผลประโยชน์แห่งชาติของอินเดียได้

ประการสุดท้าย การคืนดีระหว่างสหรัฐอเมริกากับจีนรวมทั้งการที่มหาอำนาจทั้งสองให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีกับปากีสถานในระยะเดียวกัน ทำให้ปัญหาความมั่นคงปลอดภัยของ

¹⁴² Ibid.

¹⁴³ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 168.

ประเทศกลับมาเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้ผู้นำอินเดียเกิดความวิตกกังวลเป็นอย่างมากอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนั้น ยุทธศาสตร์การปรับความสัมพันธ์กับจีนของสหรัฐอเมริกาดูประหนึ่งว่า สหรัฐอเมริกาได้มองข้ามความสำคัญของอินเดียในการเมืองระหว่างประเทศไป ดังนั้น อินเดียจึงจำเป็นต้องยื่นข้อเสนอประเทศมหาอำนาจและประเทศอื่นๆในโลกให้ระลึกถึงว่าอินเดียยังคงเป็นตัวแสดงสำคัญของภูมิภาคเอเชียอยู่¹⁴⁴

ด้วยเหตุนี้ ผู้นำอินเดียจึงมองเห็นว่าการเป็นเจ้าของอาวุธนิวเคลียร์ นอกจากจะทำให้อินเดียมีทางเลือกในการดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างเป็นอิสระมากขึ้นโดยไม่ต้องยอมเสียผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่มหาอำนาจภายนอกเพื่อแลกเปลี่ยนกับ “การผ่อนคลายความตึงเครียด” ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต และ “ความร่วมมือ” ระหว่างสหรัฐอเมริกา จีน และปากีสถานแล้ว ยังจะเป็นมาตรการค้ำประกันความมั่นคงปลอดภัยของประเทศได้อย่างดีที่สุดโดยไม่ต้องพึ่งพิงมหาอำนาจทั้งสองมากจนเกินไป¹⁴⁵ ทั้งนี้อาวุธนิวเคลียร์จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างฐานอำนาจ (power base) ของชาติให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น อันนำไปสู่บทบาทและสถานะในการเมืองระหว่างประเทศที่ได้รับการยอมรับ ดังที่นักวิชาการท่านหนึ่งได้กล่าวถึงสาเหตุที่อินเดียทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินไว้ว่า

“การระเบิดนิวเคลียร์ของจีนได้ยุติลงในการเป็นประเด็นโต้แย้งหลักสำหรับระเบิดนิวเคลียร์ของอินเดีย บางทีอาจเป็นเพราะการที่จีนไม่อาจช่วยเหลือปากีสถานได้ และมันอาจจะเป็นเพราะการปรับความสัมพันธ์ในขั้นปกติของอินเดียกับจีนเริ่มต้นขึ้น ข้อเสนอเพื่อที่จะสร้างระเบิดนิวเคลียร์ ณ เวลานั้น ก็คือ หากปราศจากมันแล้ว อินเดียไม่อาจคาดหวังว่าจะได้รับการยอมรับเข้าสู่เส้นทางแห่งการเป็นประเทศมหาอำนาจของโลกหรือไม่แม้แต่จะมีสิทธิในฐานะประเทศมหาอำนาจหลักของภูมิภาคได้ การมีระเบิดนิวเคลียร์อาจช่วยให้การปรับความสัมพันธ์กับจีนพัฒนาไปรวดเร็วขึ้น มันจะเป็นการประกาศอิสรภาพของอินเดียจากสหภาพโซเวียต และจะเป็นการบีบให้สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงทัศนคติของการเป็นศัตรูหรือการมองข้ามอินเดียด้วย”¹⁴⁶

¹⁴⁴ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 186.

¹⁴⁵ วิมลวรรณ ภัทโรดม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 177-178.

¹⁴⁶ Bhabhani Sen Gupta, *Nuclear Weapons? Policy Options for India* (New Delhi: Sage, 1983), p. 4.

โดยสรุป ผู้นำของอินเดียมองเห็นว่าการมีอาวุธนิวเคลียร์เป็นของตนเองจะก่อให้เกิดผลดีแก่อินเดียหลายประการกล่าวคือ

1. การมีอาวุธนิวเคลียร์จะช่วยทำให้อินเดียสามารถเป็นมหาอำนาจที่ครอบงำ (dominant power) ภูมิภาคเอเชียใต้ได้อย่างมั่นคงและถาวร
2. การมีอาวุธนิวเคลียร์จะช่วยทำให้อินเดียสามารถเป็นมหาอำนาจผู้นำของเอเชียได้อย่างทัดเทียมกับจีนซึ่งเป็นเจ้าของอาวุธนิวเคลียร์มาก่อนหน้าอินเดียแล้ว
3. การมีอาวุธนิวเคลียร์จะทำให้อินเดียสามารถรักษาสถานะการเป็นผู้นำของโลกที่สามและขบวนการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดไว้ได้อย่างมั่นคง
4. การมีอาวุธนิวเคลียร์จะทำให้อินเดียลดความหวาดกลัว “การข่มขู่ทางนิวเคลียร์” จากทั้งสหรัฐอเมริกาและจีนลงได้อย่างมาก
5. การมีอาวุธนิวเคลียร์ นอกจากเป็นการสร้างศักดิ์ศรีและส่งเสริมเกียรติภูมิของชาติแล้วยังจะเป็นเครื่องช่วยดึงความสนใจของประชาชนชาวอินเดียออกมาจากการเมืองภายในประเทศให้หันมาชื่นชมกับความสำเร็จและชื่อเสียงของประเทศในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี¹⁴⁷

เราจะเห็นได้ว่า ความสำคัญของการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินนั้นเป็นความสำคัญในแง่ทางการเมืองมากกว่าทางทหาร¹⁴⁸ การทดลองระเบิดนิวเคลียร์เป็นเสมือนสิ่งที่ยิ่งใหญ่ตำแหน่งและอำนาจสำหรับอินเดียซึ่งเป็นประเทศหนึ่งที่มีความปรารถนาอันยิ่งใหญ่ที่จะได้รับการยอมรับให้เป็นมหาอำนาจ (major power) ประเทศหนึ่งของเอเชียและของโลก ดังนั้น สิ่งใดที่กระทำแล้วจะเอื้อประโยชน์ต่อการฟื้นฟูสถานะของประเทศซึ่งตกต่ำลงในช่วงทศวรรษที่ 1960 ได้ดังเช่นการแสดงแสนยานุภาพด้วยการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินนี้ จึงเป็นแนวทางที่ผู้นำของอินเดีย

¹⁴⁷ Robert C. Horn, *Soviet-Indian Relations: Issues and Influence* (New York: Praeger Publishers, 1982), p. 96-97., Raju G. C. Thomas, “Indian Defence Policy: Continuity and Change under the Janata Government,” *Pacific Affairs* 53, 2 (Summer 1980): 228., และวิมลวรรณ ภัทโรดม, *ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980)*, หน้า 178.

¹⁴⁸ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 187.

ตัดสินใจที่จะกระทำ¹⁴⁹ มันเป็นการตัดสินใจบนฐานความคิดว่าด้วย “การเมืองแห่งอำนาจ” (power politics) ที่มีขอบเขตกว้างขวางครอบคลุมมากกว่าจะเป็นการจำกัดอยู่เพียงเรื่องของความมั่นคงและการทหาร และที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่ช่วยยืนยันได้ว่าการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เป็นยุทธศาสตร์ทางการเมือง (political strategy) ที่เกี่ยวพันอยู่กับความมั่นคงปลอดภัยของชาติโดยรวมมากกว่าจะเป็นยุทธศาสตร์ทางทหารเหมือนกับประเทศอื่นๆ ในโลกก็คือฝ่ายทหารและกองทัพของอินเดียไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดและดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียเลย แม้แต่น้อย

อย่างไรก็ตาม ผลสำเร็จของการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในครั้งนี้กลับมิได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ดังที่ผู้นำอินเดียคาดหวังไว้ มีเพียงกลุ่มประเทศโลกที่สามและกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่แสดงความชื่นชมต่อความสำเร็จของอินเดีย ดังที่ P. N. Haksar ระบุว่า “โลกของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดทั้งปวงต่างสรรเสริญชื่นชมกับความสามารถของนักวิทยาศาสตร์และผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีของเรา”¹⁵⁰ และฝรั่งเศสโดยคณะกรรมการพลังงานปรมาณูแห่งชาติของฝรั่งเศสได้ส่งสารแสดงความยินดีผ่านไปยังประธานคณะกรรมการพลังงานปรมาณูของอินเดีย ถึงแม้อินเดียได้ประกาศยืนยันว่า การทดลองเป็นการทดลองเพื่อประโยชน์ในทางสันติแล้วก็ตาม ยังมีประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำของอินเดีย ได้แก่ สหรัฐอเมริกา แคนาดา ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ สวีเดน อังกฤษ และปากีสถาน เป็นต้น ในส่วนของสหภาพโซเวียตและจีนนั้น แม้จะไม่เห็นด้วยกับการทดลองแต่ก็ไม่ได้วิพากษ์วิจารณ์ใดๆ ต่อการกระทำของอินเดีย¹⁵¹

2.4 ระยะที่ 4: บทบาทมหาอำนาจระดับกลางภายใต้สภาวะความกดดัน (ค.ศ. 1975-1984)

ดูเหมือนว่าเส้นทางการก้าวสู่ความเป็นมหาอำนาจระดับกลางหรือมหาอำนาจที่เหนือกว่าของภูมิภาคเอเชียใต้ของอินเดียน่าจะมั่นคงยิ่งขึ้นหลังจากอินเดียได้รับชัยชนะในสงครามบังกลาเทศเมื่อปี ค.ศ. 1971 และประสบความสำเร็จในการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดินในปี ค.ศ. 1974 แต่แล้วกลางทศวรรษที่ 1970 กลับเป็นช่วงเวลาอีกช่วงหนึ่งที่อินเดียถูกสั่นคลอนด้วยภัยคุกคามความมั่นคงภายในประเทศ จนก่อให้เกิดการประกาศภาวะฉุกเฉินทั่วประเทศเป็นเวลานาน

¹⁴⁹ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 178.

¹⁵⁰ P. N. Haksar, interview published in *Blitz*, August 10, 1974, reprinted in P. K. Haksar, *India's Foreign Policy and its Problems*, p.193. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 183.

¹⁵¹ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 47.

ถึง 18 เดือน คือตั้งแต่วันที่ 26 มิถุนายน ค.ศ. 1975 เป็นต้นไปจนกระทั่งต้นปี ค.ศ. 1977 อินเดียจึงได้มีการเลือกตั้งทั่วประเทศขึ้นและในครั้งนี้นายมอราจี เดชาย (Morarji Desai) ก็ได้รับการเลือกตั้งให้ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อมา

2.4.1 นโยบายของรัฐบาลมอราจี เดชายและจรัญ ซิงห์ที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์ (ค.ศ. 1977-1979)

ระหว่างสมัยของพรรคชนะตะ (Janata Party) ภายใต้การนำของนายมอราจี เดชาย และ นายจรัญ ซิงห์ (Charan Singh) นั้น อินเดียมีนโยบายนิวเคลียร์ที่แตกต่างไปจากรัฐบาลชุดก่อนของนางอินทิดา คานธีอย่างชัดเจน แต่ก็มีความแตกต่างในประเด็นของรูปแบบ (form) ของนโยบายมากกว่าจะเป็นในส่วนของเนื้อหาสาระ (content) ของนโยบาย¹⁵² กล่าวคือ นายกรัฐมนตรีเดชายได้ประกาศคัดค้านการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ทั้งในทางสันติและทางอื่นๆ ตลอดจนการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ในระยะเวลาที่เขาดำรงตำแหน่งผู้นำของอินเดีย¹⁵³ ทั้งนี้ ท่าทีดังกล่าวของนายกรัฐมนตรีเดชายส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความต้องการที่จะได้รับความร่วมมือทางเทคโนโลยีที่สูญเสียไปจากการถูกระงับความช่วยเหลือในด้านต่างๆ จากสหรัฐอเมริกาเพื่อลงโทษที่อินเดียทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดินเมื่อ ค.ศ. 1974 นั้นกลับคืนมา¹⁵⁴ อนึ่ง การระงับความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของทั้งสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกยังได้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียด้วย

2.4.1.1 การระงับความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาภายหลังการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ของอินเดีย ค.ศ. 1974

เนื่องจากในสมัยของประธานาธิบดีจิมมี คาร์เตอร์ (Jimmy Carter) ของสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1977-1980) สหรัฐอเมริกาได้มีนโยบายควบคุมและป้องกันการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่สหรัฐอเมริกามีต่อประเทศในโลกที่สามซึ่งได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางเทคโนโลยีนิวเคลียร์จากสหรัฐอเมริกาโดยวิธีการแก้ไขกฎหมายและออกกฎหมายเพิ่มเติมเพื่อบังคับประเทศเหล่านั้นให้เข้มงวดยิ่งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาห้ามการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1968 (Nuclear Nonproliferation Treaty, 1968) กล่าวคือ ในปี ค.ศ. 1977

¹⁵² Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 188.

¹⁵³ R. G. C. Thomas, *Indian Security Policy* (New Jersey: Princeton University Press, 1986), p. 108.

¹⁵⁴ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 188.

สหรัฐอเมริกาได้แก้ไขกฎหมายการให้ความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศ (the Foreign Assistance Act) ซึ่งรู้จักกันในนาม “Glenn-Symington Amendment” เพื่อให้อำนาจแก่รัฐบาลอเมริกันในการตัดความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจแก่ประเทศใดก็ตามที่ไม่ยอมรับเอาระบบการป้องกันนิวเคลียร์อันเป็นที่ยอมรับของนานาชาติไปใช้ในการป้องกันอุปกรณ์นิวเคลียร์ของตน หรือแก่ประเทศใดก็ตามที่ดำเนินโครงการซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งไปในทางพัฒนาความสามารถทางอาวุธนิวเคลียร์ และต่อมาใน ค.ศ. 1978 สภาของเกรสก็ได้ออกกฎหมายห้ามการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Nonproliferation Act: NNPA) อีกหนึ่งฉบับ เพื่อให้อำนาจทางนิติบัญญัติและบริหารแก่สหรัฐอเมริกาในการควบคุมและรับผิดชอบการส่งออกเทคโนโลยีและวัสดุนิวเคลียร์ให้แก่ประเทศต่างๆที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางด้านนิวเคลียร์อยู่¹⁵⁵

กฎหมายทั้งสองฉบับนี้จึงมีผลกระทบต่ออินเดียในทันที เพราะโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายทั้ง 2 ฉบับทำให้อินเดียซึ่งรวมอยู่ในกลุ่มประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือทางนิวเคลียร์จากสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องยอมรับระบบการป้องกันวัสดุอุปกรณ์นิวเคลียร์อย่างเต็มที่ตามระบบขององค์การพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (International Atomic Energy Agency: IAEA) ซึ่งเรียกระบบนี้ว่า “full-scope” หรือ “comprehensive safeguards” และนั่นจะหมายรวมถึงการเปิดให้มีการตรวจสอบโรงปฏิกรณ์ทั้งหมดในอินเดียได้ทุกเวลาอย่างไม่มีเงื่อนไข อันเป็นสิ่งที่อินเดียไม่สามารถยอมรับได้ การปฏิเสธของอินเดียก่อให้เกิดปัญหาเชื่อมโยงไปถึงปัญหาการรับความช่วยเหลือแร่ยูเรเนียมเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงสำหรับโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่ตะระปุรี (Tarapur) ของอินเดียด้วย¹⁵⁶

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975 คณะกรรมาธิการควบคุมนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกา (Nuclear Regulatory Commission: NRC) ซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระได้พยายามถ่วงเวลาการส่งเชื้อเพลิงเพิ่มเติมให้แก่โรงงานปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่ตะระปุรีตามข้อตกลงสนธิสัญญาที่สหรัฐอเมริกาได้ทำขึ้นไว้กับอินเดียเมื่อ ค.ศ. 1963 และค.ศ. 1966 แล้วหลังจากอินเดียทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1974 และต่อมาเมื่อได้มีการบัญญัติกฎหมายห้ามการแพร่กระจายนิวเคลียร์ฉบับ ค.ศ. 1978 (NNPA) ขึ้น ก็ทำให้คณะกรรมาธิการควบคุมนิวเคลียร์ของสหรัฐฯไม่ออกใบอนุญาตส่งยูเรเนียมซึ่ง

¹⁵⁵ Norman D. Palmer, *The United States and India: The Dimensions of Influence*, p. 216.

อ้างถึงใน วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 181-182.

¹⁵⁶ วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 182.

เสนอขอมาตั้งแต่ ค.ศ. 1976 ให้แก่อินเดีย การกระทำดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดความโกรธเคืองและการต่อต้านอเมริกันอย่างกว้างขวาง โดยมองว่าสหรัฐอเมริกากำลังใช้นโยบาย “ข่มขู่ทางนิวเคลียร์” กับอินเดีย ดังนั้นเพื่อไม่ให้สัมพันธภาพระหว่างอินเดียบกับสหรัฐอเมริกาต้องเสื่อมลงด้วยเรื่องนี้ ประธานาธิบดีคาร์เตอร์จึงได้ใช้อำนาจของเขาในการอนุมัติให้คณะกรรมการการควบคุมนิวเคลียร์จัดส่งยูเรเนียมให้แก่อินเดียได้อีก 2 งวด ถึงกระนั้นก็ตาม ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1979 เมื่อกำหนดเวลาที่กฎหมายห้ามกระจายอาวุธนิวเคลียร์ค.ศ. 1978 ของสหรัฐฯ ให้แก่อินเดียเพื่อตัดสินใจว่าจะยอมรับระบบการป้องกันอุปกรณ์อย่างเต็มที่หรือไม่นั้นกำลังจะสิ้นสุดลง ได้ส่งผลให้สหรัฐอเมริกากระทำการส่งยูเรเนียมให้แก่อินเดียในวันที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 1980¹⁵⁷

ความพยายามควบคุมการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกาประกอบกับปฏิริยาจากนานาประเทศได้ส่งผลกระทบต่อโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างยิ่ง แคนาดาได้ระบับความร่วมมือทางนิวเคลียร์ทั้งหมดที่เคยให้แก่อินเดียลง ซึ่งส่งผลให้แผนการก่อสร้างโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ Rajasthan II และโรงพลังน้ำหนัก Kota ต้องหยุดชะงักลง อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากความพยายามควบคุมการส่งออกเทคโนโลยีและวัสดุนิวเคลียร์ของนานาประเทศนี้ก็ก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างมิได้ตั้งใจประการหนึ่ง คือ มันยังเป็นการผลักดันให้อินเดียหันมาเล็งเห็นความจำเป็นของการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์ด้วยภูมิปัญญาและความสามารถของอินเดียโดยแท้จริงยิ่งขึ้น (indigenous)¹⁵⁸

ตลอดปี ค.ศ. 1978 รัฐบาลพรรคชนะตะได้ดำเนินความพยายามที่จะปรับความสัมพันธ์กับจีนและปากีสถานอีกครั้ง ซึ่งความพยายามครั้งนี้ไม่ได้เชื่อมโยงกับนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียมากนักแม้ว่าสัญญาณของความพยายามพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถานจะปรากฏให้เห็นมากขึ้นก็ตาม

เจ้าหน้าที่ของจีนและอินเดียได้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกันหลายครั้งในช่วงต้น ค.ศ. 1978 อันเป็นการส่งสัญญาณของผลประโยชน์ร่วมกันที่จะปรับความสัมพันธ์ขึ้นปกติ¹⁵⁹ แต่ความพยายามของทั้งสองประเทศก็ยังประสบอุปสรรคปัญหาหลายประการ ทั้งสองฝ่ายไม่อาจจะเลย

¹⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 183-185.

¹⁵⁸ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 48.

¹⁵⁹ David Albright and Mark Hibbs, “India’s Silent Bomb,” *Bulletin of the Atomic Scientists* (September 1992): 28., Peter Clausen, *Nonproliferation and the National Interest* (New York: HarperCollins Collage, 1993), p.124.

ปัญหาพิพาทเรื่องพรมแดนที่ยังมีอยู่แต่ประการใด โดยฝ่ายอินเดียยังแสดงความกังวลเกี่ยวกับการสนับสนุนกลุ่มแบ่งแยกตนเองในรัฐสิกขิม (Sikkim) ของจีนและความแตกต่างในทัศนคติของสองประเทศต่อปัญหาแคชเมียร์ (Kashmir) ดังนั้น ทั้งสองประเทศจึงตกลงที่จะยอมรับให้มีการพูดคุยกันในบริบทแห่งความเกี่ยวพันทางความร่วมมือ (cooperative engagement) มากกว่าจะกำหนดเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นสำหรับการเจรจา ความกังวลในประเด็นของความสัมพันธ์ระหว่างจีนและสหรัฐอเมริกาซึ่งกำลังเข้าสู่กระบวนการสถาปนาความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1978 โดยมีเป้าหมายเพื่อสกัดกั้นสหภาพโซเวียต ยังส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและจีนด้วย อีกทั้ง เมื่อจีนได้เข้าแทรกแซงในสงครามเวียดนามโดยให้เหตุผลว่าเป็นการส่งสอนเวียดนามเหมือนกับที่จีนเคยส่งสอนอินเดียในปี ค.ศ. 1962¹⁶⁰ ก็สร้างความไม่พอใจให้กับอินเดียเป็นอย่างมาก ท่าทีของอินเดียต่อสงครามเวียดนามนั้นเป็นการโจมตีการแทรกแซงของสหรัฐอเมริกาในสงครามเวียดนามมาตลอด จึงทำให้อินเดียมองการรุกรานของจีนอย่างไม่เห็นด้วยไม่เพียงเท่านั้น ระหว่างการเยือนของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินเดีย นายอตัล พิหารี วัชปายี (Atal Behari Vajpayee) เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1979 ก็ปรากฏว่า ปัญหาพิพาทเรื่องพรมแดนของจีนและอินเดียยังเป็นเรื่องที่จีนยังไม่เต็มใจจะแก้ปัญหาให้ลุล่วงในเวลานี้ จึงทำให้การปรับความสัมพันธ์ในขั้นปกติของทั้งสองประเทศยังต้องรอต่อไป

นโยบายต่างประเทศของนายกรัฐมนตรีเดชาายนัน ได้พยายามจะดึงอินเดียให้กลับมาสู่นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดอย่างแท้จริง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องรักษาช่องทางที่จะดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศมหาอำนาจทั้งสาม อันหมายถึง สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และจีน โดยไม่ทำให้ความสัมพันธ์กับประเทศใดประเทศหนึ่งต้องบาดหมางกับอินเดีย ด้วยเหตุนี้ เมื่อนายกรัฐมนตรี Alexei Kosygin ของสหภาพโซเวียตได้เยือนกรุงนิวเดลีเมื่อมีนาคม ค.ศ. 1979 เพื่อพยายามดึงอินเดียออกจากการปรับความสัมพันธ์กับจีน โดยขอรับรองให้อินเดียประณามการรุกรานเวียดนามของจีน นายกรัฐมนตรีเดชายจึงปฏิเสธคำขอดังกล่าวด้วยความที่ไม่ต้องการจะขัดช่องทางในการปรับความสัมพันธ์กับจีนลงเสีย¹⁶¹

¹⁶⁰ Government of India, Department of Atomic Energy, Annual Report of the Department of Atomic Energy, 1974-1975, p, 61. cited in George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 217.

¹⁶¹ George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 217.

ช่วงปี ค.ศ. 1979 ปากีสถานถือเป็นภัยคุกคามที่แท้จริงที่สุดของอินเดีย¹⁶² รัฐบาลพรรคชนะตะได้พยายามปรับความสัมพันธ์กับปากีสถานอีกครั้ง แต่ภัยคุกคามทางนิวเคลียร์ของปากีสถานก็ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1979 หน่วยข่าวกรองของสหรัฐอเมริกาได้แจ้งต่อสภาคองเกรสว่าปากีสถานกำลังดำเนินการในโรงปฏิกรณ์ที่คาฮูตา (Kahuta) และมีแนวโน้มในการผลิตยูเรเนียมสำหรับการสร้างอาวุธ สหรัฐอเมริกาได้ระงับความช่วยเหลือทั้งทางเศรษฐกิจและทางทหารแก่ปากีสถานบนเงื่อนไขของการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ตามกฎหมาย Symington Amendment ของสหรัฐอเมริกา

อย่างไรก็ตาม นายกรัฐมนตรีเดชายดำรงตำแหน่งผู้นำของอินเดียได้ไม่นานนักได้เกิดความขัดแย้งภายในพรรคคร่อมรัฐบาลเมื่อปลายมิถุนายน ค.ศ. 1979 และนายจรัญ ซิงห์ ก็ขึ้นดำรงตำแหน่งสืบต่อเป็นเวลา 6 เดือนก่อนจะมีการเลือกตั้งทั่วไปขึ้นในเดือนมกราคม ค.ศ. 1980 ในระหว่างที่นายจรัญ ซิงห์ เป็นนายกรัฐมนตรีรักษาการอยู่ไม่มีการพูดถึงนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียมากเท่าไรนักมีเพียงแต่คำแถลงการณ์ในโอกาสวันฉลองได้รับเอกราชของอินเดียเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1979 ที่เขาประกาศว่าอินเดียไม่ต้องการที่จะใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อเป้าหมายทางทหาร “แต่พวกเราอาจพิจารณาการตัดสินใจของเราอีกครั้งหากปากีสถานเดินหน้าสร้างระเบิดปรมาณู”¹⁶³ ท่าทีของนายกรัฐมนตรีจรัญ ซิงห์ มีความมุ่งหมายที่จะ “รักษาการเปิดทางเลือกนิวเคลียร์” (keep nuclear option open) เอาไว้ต่อไป

2.4.1.2 การบุกอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียต ค.ศ. 1979

ในวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1979 กองทัพของสหภาพโซเวียตได้บุกเข้าไปในอัฟกานิสถานและเข้าถึงกรุงคาบูล (Kabul) เมืองหลวงของอัฟกานิสถานเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม การบุกรุกของสหภาพโซเวียตในครั้งนี้เกิดขึ้นหลังจากรัฐบาลคอมมิวนิสต์ของอัฟกานิสถานได้ร้องขอความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียตหลังจากต้องเผชิญกับการต่อสู้ทางการเมืองกับกลุ่มต่างๆ ในประเทศ ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมษายน ค.ศ. 1978 สงครามในอัฟกานิสถานได้ขยายตัวรุนแรงขึ้นนับจากมีการแทรกแซงจากต่างชาติทั้งสหภาพโซเวียต ปากีสถาน และสหรัฐอเมริกา (โดยสนับสนุนกลุ่มก่อการร้าย การแพร่กระจายอาวุธ และขบวนการค้ายาเสพติด) การบุกอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียตยังส่งผลให้การผ่อนคลายความตึงเครียดของสองอภิมหาอำนาจที่มีความพยายามมาตลอดทศวรรษที่ 1970 ต้องยุติลง รวมไปถึงความหวังในการเจรจาเพื่อลดอาวุธนิวเคลียร์ที่สำคัญ

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Achin Vanaik and Praful Bidwai, “India and Pakistan,” in *Security with Nuclear Weapons?: Different Perspectives on National Security*, ed. Regina Cowen Karp, p. 267.

ระหว่างสองอภิมหาอำนาจด้วย ไม่เพียงเท่านั้น สภาวการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ยังส่งผลสำคัญต่ออินเดียและบทบาทของสหรัฐอเมริกาในการจัดการกับปัญหาการแพร่กระจายนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียใต้ด้วย¹⁶⁴

นับตั้งแต่มีการค้นพบว่าปากีสถานกำลังเริ่มต้นดำเนินการในโครงการนิวเคลียร์ของตน อินเดียซึ่งมีความกังวลถึงภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากปากีสถานก็หวังจะให้สหรัฐอเมริกาเป็นผู้กดดันให้ปากีสถานยกเลิกโครงการนิวเคลียร์ ด้วยการที่สหรัฐอเมริกาเป็นผู้ส่งออกและอุปการะสำคัญทางด้านอาวุธให้แก่ปากีสถานฉะนั้นจึงมีอิทธิพลต่อปากีสถานอย่างยิ่งยวด อย่างไรก็ตามทันทีที่สหภาพโซเวียตบุกรุกอัฟกานิสถาน ความสนใจของสหรัฐอเมริกาได้พุ่งไปที่สงครามอัฟกานิสถานมากกว่าความสนใจในการกดดันให้ปากีสถานยุติโครงการนิวเคลียร์ของตนเนื่องจากสหรัฐอเมริกาเล็งเห็นว่าปากีสถานเป็นฐานสำคัญที่จะช่วยลำเลียงอาวุธให้กับกลุ่มต่อต้านสหภาพโซเวียตในอัฟกานิสถาน สหรัฐอเมริกาจึงไม่ต้องการบาดหมางกับปากีสถานด้วยปัญหานิวเคลียร์ ดังนั้น แทนที่สหรัฐอเมริกาจะกดดันในโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถาน สหรัฐอเมริกาก็กลับเพิ่มงบประมาณในการช่วยเหลือทางทหารแก่ปากีสถานจำนวนมหาศาลซึ่งยิ่งทำให้ขีดความสามารถทางทหารของปากีสถานแข็งแกร่งมากขึ้นอีก¹⁶⁵ ไม่เพียงเท่านั้น เมื่อวันที่ 3 มกราคม ค.ศ. 1980 สหรัฐอเมริกายังได้ยกเลิกการคว่ำบาตรความช่วยเหลือที่เคยระงับตามกฎหมายว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ “Symington Amendment” แก่ปากีสถานเมื่อ ค.ศ. 1979 ด้วย และตลอดช่วงทศวรรษที่ 1980 ซึ่งสงครามอัฟกานิสถานยังยืดเยื้ออยู่นั้น สหรัฐอเมริกาก็ยังคงไม่ใช้อำนาจของตนกดดันความพยายามทางด้านนิวเคลียร์ของปากีสถานและไม่มีการคว่ำบาตรความช่วยเหลือดังที่อินเดียปรารถนาจะให้เกิดขึ้นแต่ประการใด¹⁶⁶

หลังการบุกอัฟกานิสถานของโซเวียตได้เพียงหนึ่งสัปดาห์ นางอินทรีรา คานธีซึ่งขณะการเลือกตั้งด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นก็กลับเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของอินเดียเป็นสมัยที่ 2 ท่าทีของอินเดียในสมัยนางอินทรีรา คานธี ต่อปัญหาอัฟกานิสถานต่างจากท่าทีของอินเดียในสมัยนายจรัญ ซึ่งชี้ให้เห็นต่อสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกาโดยชี้ให้เห็นว่าอินเดียมีนโยบายต่ออภิมหาอำนาจทั้งสองที่ค่อนข้างสมดุลกัน ดังที่ครั้งหนึ่งนายจรัญ ซึ่งหย้าว่า “รัฐบาลอินเดียหวังเป็นอย่างมากว่าจะไม่มีประเทศใดๆหรืออำนาจภายนอกใดๆเข้าไปมีส่วนทำให้สถานการณ์

¹⁶⁴ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 221.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Ibid.

เลวร้ายกว่าเดิมแน่นอน”¹⁶⁷ เมื่อนางอินทิดา คานธี กลับคืนสู่อำนาจแล้ว ก็ได้เปลี่ยนแปลงความสมดุลนี้โดยหันไปเข้าข้างสหภาพโซเวียตอย่างเห็นได้ชัด ดังพิจารณาได้จาก เมื่อปัญหาการโจมตีอัฟกานิสถานของสหภาพโซเวียตถูกนำเข้าสู่คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเป็นครั้งแรก โดยการนำเสนอของสหรัฐอเมริกาและประเทศอื่นอีก 5 ประเทศนั้น ผู้แทนของอินเดียไม่ได้ออกเสียงหรือแสดงปฏิกิริยาต่อปัญหานี้แต่ประการใด และเมื่อปัญหาอัฟกานิสถานถูกโอนเข้าสู่สมัชชาใหญ่สหประชาชาติแล้ว นายBrajesh C. Mishra เอกอัครราชทูตถาวรของอินเดียประจำองค์การสหประชาชาติได้เป็นผู้แทนของประเทศนอกค่ายคอมมิวนิสต์ประเทศแรกซึ่งแสดงตัวเข้าข้างสหภาพโซเวียตอย่างเปิดเผยในการอภิปรายทั่วไปในเวทีสมัชชาสหประชาชาติโดยการกล่าวว่า “อินเดียไม่อาจทนดูเหตุการณ์ในอัฟกานิสถาน โดยที่มีอำนาจจากภายนอกเข้าไปแทรกแซงกิจการภายในของอัฟกานิสถานโดยการฝึกรบ ให้อาวุธ และส่งเสริมกิจกรรมต่อต้านรัฐบาลของอัฟกานิสถาน เพื่อก่อความรุนแรงด้วยความเฉยเมยต่อไปอีกได้” และ “อินเดียต่อต้านการเข้าไปปรากฏตัวของกองทัพต่างชาติในทุกประเทศ” อนึ่ง ผู้แทนของอินเดียยังได้อ้างเหตุผลอันชอบธรรมของสหภาพโซเวียตในการส่งกองทัพเข้าไปทำการปราบปรามพวกกบฏในอัฟกานิสถาน โดยกล่าวเพิ่มเติมว่าสหภาพโซเวียตเข้าไปโดยการเรียกร้องของรัฐบาลที่ถูกต้องตามกฎหมายของอัฟกานิสถานเอง และสหภาพโซเวียตจะถอนกำลังทางทหารออกจากอัฟกานิสถานเมื่อได้รับการเรียกร้องจากรัฐบาลอัฟกานิสถานให้ทำเช่นนั้น อินเดียไม่มีเหตุผลอันใดที่จะไม่เชื่อการให้คำมั่นสัญญาของสหภาพโซเวียตในเรื่องนี้¹⁶⁸

การที่ผู้นำของอินเดียหันมาดำเนินนโยบายเข้าข้างสหภาพโซเวียตก็เป็นเพราะผู้นำอินเดียเล็งเห็นว่านโยบายดังกล่าวเป็นวิธีการหนึ่งในการถ่วงดุลย์กับอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาและจีน¹⁶⁹ นอกจากนั้น อินเดียยังต้องการความช่วยเหลือทางทหารจำนวนมากจากสหภาพโซเวียตด้วย อย่างไม่รู้ดี ผู้นำของอินเดียก็เล็งเห็นว่าอินเดียไม่ควรสร้างความบาดหมางกับสหรัฐอเมริกา จีน

¹⁶⁷ Robert C. Horn, “Afghanistan and the Soviet-Indian Influence Relationship,” *Asian Survey* 23, 3 (March 1983): 245. อ้างถึงใน วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 201.

¹⁶⁸ Robert C. Horn, *Soviet-Indian Influence Relations: Issues and Influence*, p. 182. อ้างถึงใน วิมลวรรณ ภัทโรดม, ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับสหรัฐอเมริกา (ค.ศ. 1974-ค.ศ. 1980), หน้า 201-202.

¹⁶⁹ Dilip Bobb, Chotu Karadia and Inderjit Badhwar, “The Super Power Game,” *India Today* (1-15 February 1980): 10. cited in George Perkovich, India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation, p. 222.

และปากีสถานในเวลา นี้ ทั้งนี้เนื่องจาก ประการแรก อินเดียยังไม่ต้องการจะละทิ้งโอกาสที่จะปรับความสัมพันธ์กับปากีสถานและไม่ต้องการให้ปากีสถานใช้โอกาสจากวิกฤตการณ์อัฟกานิสถานเพิ่มภัยคุกคามแก่อินเดียยิ่งขึ้นอีก¹⁷⁰ ประการที่ 2 อินเดียเกรงว่าสหรัฐอเมริกาและจีนจะยิ่งเพิ่มการติดอาวุธให้แก่ปากีสถานมากขึ้น ซึ่งนั่นจะยิ่งทำให้กำลังอำนาจทางทหารของปากีสถานแข็งแกร่งขึ้นไปอีก และประการสุดท้าย อินเดียเกรงว่าจีนจะใช้เหตุผลของการสกัดกั้นสหภาพโซเวียตในภูมิภาคเอเชียกลางและเอเชียใต้ เพื่อให้ความช่วยเหลือโครงการนิวเคลียร์และขีปนาวุธแก่ปากีสถาน ดังนั้น ผู้นำของอินเดียจึงพยายามรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับประเทศทั้งสามเอาไว้ เพื่อไม่ให้เกิดแกนอำนาจระหว่างจีน-ปากีสถาน-สหรัฐอเมริกาที่หันมาคุกคามประเทศอินเดีย และอาจเป็นไปได้ว่าภายใต้สภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศเช่นนี้ที่มีอิทธิพลให้นางอินทรีรา คานธี ตัดสินใจที่จะคง “นโยบายแห่งภาวะกำกวมทางนิวเคลียร์” (nuclear ambiguity)¹⁷¹ อันหมายถึง อินเดียยังคงมีกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ไว้ เพื่อเปิดทางเลือกที่จะพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ต่อไปในอนาคตในสถานการณ์ที่อินเดียเห็นว่ามีควมจำเป็นก็จะสามารถรวบรวมชิ้นส่วนอุปกรณ์นิวเคลียร์ต่างๆ เพื่อสร้างอาวุธนิวเคลียร์ได้ในเวลาอันรวดเร็ว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น อินเดียยังคงสถานะและจุดยืนที่จะไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองโดยสมบูรณ์และเปิดเผย ณ ช่วงเวลานี้ จึงไม่มีการดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เพิ่มเติมจากเมื่อครั้งปี ค.ศ. 1974 แต่อย่างใด

นายกรัฐมนตรีอินทรีราได้แถลงต่อราชสภา (Rajya Sabha) หรือวุฒิสภาเมื่อปี ค.ศ. 1980 ไว้ว่า อินเดียจะยังคงไม่ดำเนินการทดลองต่อไป เมื่อกิจกรรมดังกล่าวสอดคล้องกับผลประโยชน์แห่งชาติของอินเดีย¹⁷² อีกทั้ง ในปี ค.ศ. 1981 นายกรัฐมนตรีอินทรีรา คานธี ยังแถลงต่อสื่อมวลชนเพื่อย้ำถึงการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์บนฐานของภาวะกำกวมทางนิวเคลียร์ว่า ประการแรก “พวกเราไม่เชื่อในทฤษฎีการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์” และประการที่ 2 “พวกเราไม่รู้ว่าถ้าอินเดียเป็นเจ้าของอาวุธนิวเคลียร์แล้วมันจะช่วยอินเดียได้อย่างไร”¹⁷³

¹⁷⁰ Kuldeep Naryar, interview with Zia-ul-Haq, 'Learn a Lesson from History,' *India Today* (16-29 February 1980): 85. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 222.

¹⁷¹ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 190

¹⁷² K. Nayar, 'India Would Explode a Nuclear Device,' *The Time* (14 March 1980). cited in Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 180.

¹⁷³ "N-Deterrent Policy not for India: Mrs. Gandhi Points to F-16 Threat," *The Statesman* (11 August 1981). cited in Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 190.

2.4.2 นโยบายของรัฐบาลอินทรี คานธีสมัยที่ 2 ที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์ (ค.ศ. 1979-1984)

ดังที่ได้กล่าวไปบ้างแล้วว่าอินเดียในสมัยของนางอินทรี คานธี ยังคงยึดแนวทางที่จะเปิดทางเลือกของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เอาไว้ และแนวทางนี้ทำให้อินเดียดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ในลักษณะที่เป็นนโยบายแห่งภาวะกำกวมทางนิวเคลียร์ อินเดียไม่ได้เลิกล้มโครงการนิวเคลียร์ของตนลงแต่ประการใด แต่ตลอดระยะเวลาของการดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในสมัยที่ 2 ของนางอินทรี คานธี ยังมีความก้าวหน้าของโครงการนิวเคลียร์อย่างต่อเนื่อง แม้จะเผชิญอุปสรรคจนเป็นเหตุให้ไม่สามารถทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดินครั้งต่อไปได้ก็ตาม

หลังจากกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง นายกรัฐมนตรีอินทรี คานธี มิได้ประกาศว่าจะยุติการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เพื่อสันติในอนาคตอย่างเด็ดขาด¹⁷⁴ แต่ขณะเดียวกันนางอินทรีก็ได้หยิบยกแนวคิดของอดีตนายกรัฐมนตรีวาหะดาล เนห์รูอันเป็นสิ่งที่ทำให้อินเดียปฏิเสธการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์มาโดยตลอด ดังในเอกสารฉบับหนึ่งที่นายกรัฐมนตรีอินทรี คานธีได้เขียนรำลึกถึงเหตุการณ์ถล่มเมืองฮิโรชิมาว่า “ระเบิดที่ถูกทิ้งลง ณ เมืองฮิโรชิมา บิดาของข้าพเจ้าวาหะดาล เนห์รู ได้เรียกมันว่าเป็น “ผู้ติดต่อกับความตาย” และนับจากนั้นเป็นต้นมา พวกเราก็นิ่งเงียบเพื่อการลดอาวุธโดยสมบูรณ์” ผู้นำของอินเดียยังยืนยันว่าการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดินเมื่อ ค.ศ. 1974 มีเป้าหมายในทางสันติ และ “อินเดียไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ในครอบครอง และไม่มีเจตนารมณ์แห่งการพัฒนาหรือสร้างมันขึ้นมา”¹⁷⁵ แถลงการณ์นี้อาจจะเป็นเพียงการโฆษณาชวนเชื่อ (propaganda) ก็เป็นได้ แต่พฤติกรรมของอินเดียตั้งแต่ ค.ศ. 1974 เป็นต้นมาได้สนับสนุนว่าสิ่งนี้เป็นความปรารถนาอย่างแท้จริงของผู้นำอินเดีย

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การเป็นผู้นำประเทศของนายกรัฐมนตรีอินทรี คานธีนั้น อินเดียก็เผชิญกับภัยคุกคามทางนิวเคลียร์ที่ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนจากศัตรูที่ขัดแย้งมาตั้งแต่อดีตอย่างปากีสถาน เนื่องจากกำลังอำนาจทางทหารของปากีสถานได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา อินเดียในปีค.ศ. 1980 จึงดำเนินแผนการเพื่อเพิ่มงบประมาณในการนำเข้าระบบอาวุธที่ทันสมัยจำนวนมากจากสหภาพโซเวียต โดยเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1980

¹⁷⁴ “Testimony of U.S. Deputy Secretary of State Warren Christopher in Senate Committee on Foreign Relations and Committee on Government Affairs,” *The Tarapur Nuclear Fuel Export Issue: Joint Hearings*, 96th Cong., 2d sess. (18-19 June 1980): 69. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 222.

¹⁷⁵ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 222.

อินเดียได้ซื้ออาวุธจากสหภาพโซเวียตโดยมีมูลค่าถึง 1.63 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ¹⁷⁶ ในเดือนเมษายน ค.ศ. 1981 ได้มีรายงานว่าสหรัฐอเมริกาและปากีสถานกำลังเตรียมร่างข้อตกลงในการให้ความช่วยเหลือทางทหารและเศรษฐกิจแก่ปากีสถาน เป็นมูลค่าสูงถึง 2.5 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ เป็นระยะเวลา 5 ปี¹⁷⁷ มูลค่านี้ยังได้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 3.2 พันล้านเหรียญสหรัฐฯในเดือนกรกฎาคมปีเดียวกันอีก¹⁷⁸ ความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกาแก่ปากีสถานยังครอบคลุมไปถึงการจัดส่งเครื่องบิน F-16 จำนวน 40 ลำซึ่งเป็นเครื่องบินที่ทันสมัยที่สุดของสหรัฐอเมริกาในเวลานั้นด้วย การจัดส่งเครื่องบิน F-16 ให้แก่ปากีสถานได้สร้างความไม่พอใจให้อินเดียเป็นอย่างมาก เพราะการมีเครื่องบิน F-16 ประจำการในกองทัพของปากีสถานเท่ากับเป็นการเพิ่มกำลังความสามารถทางทหารของปากีสถาน ที่สามารถโจมตีเป้าหมายต่างๆในอินเดียได้และยังเป็นภัยคุกคามต่ออินเดียมากยิ่งขึ้น อินเดียจึงมองว่าสหรัฐอเมริกาเสริมสร้างขีดความสามารถในระบบการปล่อยอาวุธให้ปากีสถาน¹⁷⁹ อินเดียได้พยายามวิ่งเต้นเพื่อคัดค้านการขายเครื่องบิน F-16 ของสหรัฐอเมริกาแก่ปากีสถาน แต่ความพยายามดังกล่าวก็ไม่ประสบความสำเร็จ¹⁸⁰ ข้ำร้ายยิ่งกว่าสหรัฐอเมริกากลับโต้แย้งว่าการขายอาวุธตามแบบจำนวนมากให้กับปากีสถานจะช่วยลดแรงจูงใจของปากีสถานในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้¹⁸¹

¹⁷⁶ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 111.

¹⁷⁷ Don Oberdorfer, "U.S. Pakistan Protesting on New Aid Plan," *Washington Post* (22 April 1981): 1. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 222.

¹⁷⁸ Dennis Kux, *Estranged Democracies*, p. 383. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 222.

¹⁷⁹ Harold A. Gould and Sumit Ganguly, "Introduction: The Strain Relationship," *The Hope and the Reality: US-Indian Relations from Roosevelt to Reagan* (Westview Press, Inc. 1992), pp. 165-166. อังใน จินตนา สุขทัศน, "การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่ออินเดีย สมัยประธานาธิบดีบิล คลินตัน (ปี ค.ศ. 1993-2000)," (ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 21-22.

¹⁸⁰ Ibid.

¹⁸¹ Ibid.

ดังนั้น ผู้นำของอินเดียจึงได้แสวงหาแนวทางที่จะเสริมสร้างความมั่นคงให้แก่ประเทศท่ามกลางสภาพการณ์ที่ภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากปากีสถานเริ่มปรากฏชัดเจนนั่น แนวทางดังกล่าวได้แก่¹⁸²

ประการแรก การใช้เครื่องมือทางการทูตเพื่อสร้างเสถียรภาพในความสัมพันธ์กับปากีสถานอันจะมีเป็นการปลุกปั่น หรือยั่วยุให้อินเดียและปากีสถานต้องเผชิญหน้ากันและนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางนิวเคลียร์ พร้อมกับปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับสหรัฐอเมริกา โดยมุ่งหวังที่จะให้สหรัฐอเมริกากดดันโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถานและฟื้นฟูความช่วยเหลือทางเทคโนโลยี ตลอดจนเศรษฐกิจให้แก่ตน

ประการที่สอง การพิจารณาถึงแผนการโจมตีโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถานก่อน (preemptive attack) เพื่อยับยั้งกำลังความสามารถในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถานก่อนที่จะรุนแรงขึ้นจนเป็นอันตรายต่อความมั่นคงแห่งชาติของอินเดีย แต่แผนการนี้ก็เพียงแนวคิดหนึ่งเท่านั้นเมื่อไม่สามารถปฏิบัติได้จริง

ประการที่สาม การเพิ่มและแสดงศักยภาพความแข็งแกร่งแห่งอำนาจทางนิวเคลียร์ของอินเดีย สิ่งนี้ประกอบด้วยการเตรียมความพร้อมสำหรับการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินครั้งใหม่ ทั้งนี้ นายกรัฐมนตรีอินทรา คานธี ได้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายที่จะดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อราวปลาย ค.ศ. 1982-ต้น ค.ศ. 1983 แต่ก็เปลี่ยนความคิดไป นอกจากนั้น ในช่วงต้น ค.ศ. 1983 อินเดียยังได้เริ่มพัฒนาโครงการขีปนาวุธที่สำคัญซึ่งคาดการณ์ว่าจะสามารถติดตั้งหัวรบนิวเคลียร์ได้อีกด้วย

ดังจะได้กล่าวต่อไปนั้น ผู้กำหนดนโยบายของอินเดียได้ไตร่ตรองและดำเนินขั้นตอนต่างๆ ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและสอดคล้องกันในแต่ละแนวทาง โดยมีได้ยึดถือแนวทางใดแนวทางหนึ่งอย่างเหนียวแน่นไม่เปลี่ยนแปลง แต่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เกิดขึ้น โดยผู้นำอินเดียพิจารณาถึงข้อจำกัดที่ตนมีอยู่เลือกแนวทางที่เอื้อต่อผลประโยชน์แห่งชาติของอินเดียมากที่สุด อันหมายรวมถึง การเผชิญต่อความเสี่ยงและการสูญเสียให้น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

2.4.2.1 การปรับความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่างๆ

¹⁸² George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 226.

อินเดียได้พยายามสร้างเสถียรภาพในความสัมพันธ์ระหว่างตนกับปากีสถานอย่างต่อเนื่องในเดือนเมษายน ค.ศ. 1980 นายกรัฐมนตรีอินทิวรา คานธี ได้ส่งทูตพิเศษไปยังปากีสถานเพื่อประเมินเจตนาของผู้นำปากีสถานต่ออินเดียพร้อมกับถ่ายทอดความปรารถนาของอินเดียที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันให้ดีขึ้น จากนั้นผู้นำของทั้งสองประเทศได้มีโอกาสพบปะกันครั้งหนึ่งในเมืองฮาราเร่ (Harare) ประเทศซิมบับเว (Zimbabwe) ในปัจจุบันก่อนที่ผู้นำของปากีสถานจะได้ตอบสนองความพยายามของอินเดียโดยการส่งที่ปรึกษาด้านกิจการระหว่างประเทศคนสำคัญนายอัคราคาห์ ซาฮี (Agha Shahi) มายังอินเดีย ความสัมพันธ์ของอินเดียและปากีสถานเริ่มพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้นในปี ค.ศ. 1981 เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียนายนาราซิมฮา ราว (Narasimha Rao) เดินทางเยือนปากีสถานในเดือนมิถุนายน พร้อมทั้งพยายามลดความกังวลในปัญหานิวเคลียร์ของทั้งสองประเทศลงและนำไปสู่แถลงการณ์ร่วมกันที่ย้ำถึง “นโยบายว่าด้วยการใช้พลังงานนิวเคลียร์เพื่อวัตถุประสงค์ในทางสันติเพียงอย่างเดียว”¹⁸³ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ของอินเดียกับปากีสถานยังเป็นไปอย่างต่อเนื่องโดยได้ขยายไปถึงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมด้วย และในเดือนกันยายนปีเดียวกันนี้ ปากีสถานได้ประกาศถึงความพร้อมที่จะหารือกับอินเดีย “สำหรับเป้าหมายของการแลกเปลี่ยนการประกันว่าจะไม่รุกรานและจะไม่ใช้กำลังซึ่งกันและกัน” (mutual guarantees of non-aggression and non-use of force)¹⁸⁴ อินเดียรับข้อเสนอดังกล่าวด้วยมิตรไมตรี กระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1982 นายกรัฐมนตรีอินทิวรา คานธี ได้เสนอให้ทั้งสองประเทศลงนามสนธิสัญญาว่าด้วยมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างกัน¹⁸⁵ และใน ค.ศ. 1983 อินเดียและปากีสถานได้ตกลงที่จะจัดตั้งคณะกรรมการร่วมอย่างเป็นทางการขึ้นเพื่อหารือเกี่ยวกับการจัดทำสนธิสัญญาไม่รุกรานและมิตรภาพระหว่างกันต่อไป อย่างไรก็ตาม ปัญหาความไม่มั่นคงภายในประเทศทั้งสองก็เป็นอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและปากีสถาน เมื่อต่างฝ่ายต่างกล่าวหากันว่าให้การสนับสนุนกลุ่มก่อจลาจลในปัญจาบ (Punjab) ของอินเดียและในซินด์ห์ (Sindh) ของปากีสถาน¹⁸⁶

ขณะเดียวกันอินเดียยังพยายามปรับความสัมพันธ์อันดีกับจีนอย่างต่อเนื่อง ในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1980 จีนได้ทดสอบขีปนาวุธซึ่งอินเดียไม่แสดงท่าทีตอบโต้ใดๆ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียยังประกาศว่า การทดสอบขีปนาวุธของจีนไม่ได้ก่อให้เกิด

¹⁸³ Ibid., p. 231.

¹⁸⁴ J. N. Dixit, *Anatomy of a Flawed Inheritance, Indo-Pak Relations, 1970-1994* (Delhi: Konark, 1995), p. 65.

¹⁸⁵ Ibid., p. 71.

¹⁸⁶ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 231.

“ภัยคุกคามใหม่” ต่ออินเดีย¹⁸⁷ ทั้งสองประเทศได้จัดประชุมระหว่างกันหลายครั้ง ก่อนที่จะมีการประชุมร่วมกันเป็นเวลา 5 วัน ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1981 ที่กรุงปักกิ่งของจีนซึ่งทั้งสองประเทศเห็นพ้องที่จะเลื่อนปัญหาพิพาทเรื่องพรมแดนระหว่างกันออกไปก่อน เพื่อมิให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกัน อีกทั้ง การเริ่มต้นกระบวนการแก้ไขปัญหาคือปัญหาอื่น ๆ ที่จะสามารถตกลงกันได้ น่าจะเป็นช่องทางที่ช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาพิพาทเรื่องพรมแดนในอนาคตได้

ในส่วนของสหรัฐอเมริกา นั้น ความสัมพันธ์ในช่วง 1-2 ปีแรกของการกลับมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของนางอินทิดา คานธีเป็นสมัยที่ 2 ไม่ค่อยราบรื่นนัก ส่วนหนึ่งก็เนื่องจากทางสหรัฐอเมริกาเองก็เพิ่งเปลี่ยนแปลงผู้นำคนใหม่โดยประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกน (Ronald Reagan) ได้รับเลือกตั้งให้เป็นประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกาในเดือนมกราคม ค.ศ. 1981 คณะบริหารของประธานาธิบดีในระยะแรกมองอินเดียว่าเป็นเครื่องมือของสหภาพโซเวียต ซึ่งทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ค่อยใส่ใจต่อความกังวลของอินเดียในเรื่องการให้ความช่วยเหลือทางทหารจำนวนมหาศาลแก่ปากีสถานเพื่อต่อต้านสหภาพโซเวียตในอัฟกานิสถานมากนัก¹⁸⁸ ขณะเดียวกันความสนใจในประเด็นการไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในคณะบริหารของประธานาธิบดีเรแกนก็ไม่มีมากเหมือนสมัยประธานาธิบดีจิมมี่ คาร์เตอร์ จึงทำให้สหรัฐอเมริกาไม่ดำเนินการกดดันให้ปากีสถานยุติโครงการอาวุธนิวเคลียร์อย่างรุนแรง ไม่เพียงเท่านั้น การที่สหรัฐอเมริกาคัดค้านไม่ให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) อนุมัติการขอกู้ยืมเงินจำนวนกว่า 5.8 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ แก่อินเดียเมื่อปลายปี ค.ศ. 1981 ก็ยิ่งสร้างความผิดหวังให้แก่อินเดียมากขึ้นไปอีก¹⁸⁹

ถึงกระนั้นก็ตาม สัมพันธภาพระหว่างสหรัฐอเมริกาและอินเดียก็เริ่มมีที่ท่าจะสดใสขึ้นเมื่อต้น ค.ศ. 1982 ทำเนียบขาวมีแผนประจำปีที่จะเชิญผู้นำระหว่างประเทศมาเยือนและหนึ่งในบรรดาผู้นำที่ได้รับเชิญมาเป็นแขกของทำเนียบขาวก็คือผู้นำของอินเดีย การเชิญนี้ได้รับการตอบรับอย่างยินดีจากนางอินทิดา คานธี ทั้งนี้ ผู้นำของอินเดียปรารถนาที่จะใช้โอกาสนี้ปรับความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาหลังจากการเยือนสหรัฐอเมริกาครั้งล่าสุดของนายกรัฐมนตรี

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid., p.232.

อินทிர้า คานธีได้เกิดขึ้นเมื่อ 11 ปีก่อน โดยทั้งสองประเทศขัดแย้งกันอย่างดุเดือดในปัญหาบังกลาเทศ ค.ศ. 1971¹⁹⁰

ก่อนที่การเยือนสหรัฐอเมริกาของผู้นำอินเดียจะมีขึ้นในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1982 อินเดียได้พยายามสร้างบรรยากาศอันดีที่จะช่วยส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับตน โดยเฉพาะปัญหามิวเคลียร์ ด้วยการหลีกเลี่ยงการโจมตีสหรัฐอเมริกาที่ไม่พยายามกดดันโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถาน การแสดงเจตนาของอินเดียที่จะไม่ทดลองระเบิดนิวเคลียร์¹⁹¹ ตลอดจนไม่แข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์กับปากีสถาน อนึ่ง อินเดียยังพยายามหลีกเลี่ยงการโต้แย้งรุนแรงในประเด็นการจัดส่งเชื้อเพลิงยูเรเนียมให้แก่โรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่ตะระปุร์ของอินเดียด้วย และที่สำคัญ ผู้นำของอินเดียยังได้แสดงออกถึงความมุ่งหมายที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาด้วยใจจริง ดังคำยืนยันของนายกรัฐมนตรีอินทிர้า คานธีที่ว่า มิตรภาพที่ดีกับสหภาพโซเวียตมิได้หมายความว่าอินเดียจะไม่สามารถ “เป็นมิตรกับจีนหรือสหรัฐอเมริกาได้”¹⁹²

ในที่สุด นายกรัฐมนตรีอินทிர้า คานธี ได้เดินทางเยือนสหรัฐอเมริกาในปลายเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1982 ท่ามกลางบรรยากาศการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งถือเป็นสิ่งบ่งชี้สำคัญของพัฒนาการที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพระหว่างสองประเทศ ผู้นำของทั้งสองประเทศได้ริเริ่มความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างเป็นทางการขึ้น และได้กำหนดให้ปี ค.ศ. 1985 เป็น “ปีของอินเดีย” (the Year of India) โดยมีการแสดงนิทรรศการงานศิลปะและวัฒนธรรมที่สำคัญของอินเดียในสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้น ผู้นำของอินเดียและสหรัฐอเมริกายังได้บรรลุความตกลงในปัญหาการจัดส่งเชื้อเพลิงยูเรเนียมแก่โรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่ตะระปุร์ โดยสหรัฐอเมริกาทกลงให้ฝรั่งเศสเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้จัดหาเชื้อเพลิงให้แก่อินเดียแทนสหรัฐอเมริกา ขณะที่อินเดียจะยอมรับการคุ้มกัน (safeguard) โรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ตะระปุร์อย่างต่อเนื่อง กระทั่งสัญญาการจัดส่งเชื้อเพลิงหมดอายุในปี ค.ศ. 1993 ทั้งนี้ คณะบริหารประธานาธิบดีเรแกนได้ประนีประนอมที่จะไม่บังคับให้อินเดียต้องยอมรับระบบการคุ้มกันทั้งหมดในกิจกรรมทางนิวเคลียร์ของอินเดียตามที่กฎหมายว่าด้วยการห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (NNPA) ของ

¹⁹⁰ Ibid., p.237.

¹⁹¹ Bhattacharya, *Another Nuclear Blast at Pokhran?*, pp. 12-15. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 237.

¹⁹² Indira Gandhi, *Estranged Democracies*, p. 390. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 238.

สหรัฐอเมริกากำหนดไว้ ขณะที่อินเดียก็ได้ผ่อนคลายท่าทีต่อต้านของตนที่ต้องการให้การสิ้นสุดของการจัดส่งเชื้อเพลิงจากสหรัฐอเมริกาหมายถึงการสิ้นสุดของข้อผูกมัดทั้งหมดที่อินเดียจำต้องยอมรับด้วย

แม้อินเดียจะไม่ประสบผลสำเร็จในการผลักดันให้สหรัฐอเมริกายุติความช่วยเหลือทางด้านอาวุธตามแบบและการดำเนินโครงการอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถานก็ตาม แต่ความพยายามของอินเดียในการปรับความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาได้ทำให้สหรัฐอเมริกาเล็งเห็นความสำคัญของประเทศอินเดียมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้อินเดียประสบความสำเร็จในการเจรจาแก้ไขปัญหากล่องเชื้อเพลิงแก่โรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ที่ตะระปุระของตนได้ด้วย

2.4.2.2 การพิจารณาถึงแผนการโจมตีโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถาน

ต้นปี ค.ศ. 1982 ผู้นำของอินเดียและปากีสถานต่างแสดงออกถึงความต้องการสันติภาพ ทั้งนี้เพื่อแสวงหาความนิยมในการเมืองระหว่างประเทศ แต่การพิจารณาถึงข้อเสนอเพื่อให้เกิดอนุสัญญาที่จะไม่ทำสงครามหรือสนธิสัญญาไม่รุกรานกันในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1982 ก็ต้องชะลอออกไปเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างกล่าวหากันในปัญหาแคชเมียร์ กระทั่งเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1982 ปากีสถานจึงฟื้นฟูการเจรจาอีกครั้งโดยเสนอร่างข้อตกลงที่ได้แก้ไขใหม่เกี่ยวกับการไม่รุกราน การไม่ใช้กำลังทหาร และการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ทางฝ่ายอินเดียได้ตอบสนองโดยการเสนอร่างข้อตกลงเพื่อการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมอินเดีย-ปากีสถานขึ้น (Indo-Pak Joint Commission)¹⁹³ ในวันที่ 1 พฤศจิกายน ค.ศ. 1982 นายกรัฐมนตรีอินทิลรา คานธี และประธานาธิบดีเซียฮ์ อุล ฮัค (Zia-ul-Haq) ได้จัดประชุมระดับทวิภาคีอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นครั้งแรกที่กรุงนิวเดลีซึ่งก่อให้เกิดการจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อสานความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศและเพื่อดำเนินการเจรจาเกี่ยวกับสนธิสัญญาเพื่อยุติการรุกรานและส่งเสริมมิตรภาพระหว่างกันต่อไป¹⁹⁴

อย่างไรก็ตาม เมื่อธันวาคม ค.ศ. 1982 กลับมีข่าวร้ายไหลจากทางสำนักข่าวกรองของสหรัฐอเมริกาโดยระบุว่าผู้นำทางทหารของอินเดียได้เตรียมแผนการสำหรับการโจมตีทางอากาศไปยังโรงงานเพิ่มสมรรถนะแร่ยูเรเนียมของปากีสถานที่เมืองคาฮูตา (Kahuta) และโรงงานขนาดเล็กที่ PINSTECH ในรวันพินดี (Rawalpindi) โดยที่ปรึกษาทางทหารเสนอให้อินเดียโจมตี

¹⁹³ J. N. Dixit, *Anatomy of a Flawed Inheritance, Indo-Pak Relations, 1970-1994*, p. 72.

¹⁹⁴ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 240.

ปาکیสถานก่อน (preemptive attack) แต่นายกรัฐมนตรีอินทรีรา คานธีได้ปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว¹⁹⁵ เจ้าหน้าที่ของอินเดียได้ออกมาได้แย้งรายงานดังกล่าว พร้อมกับระบุว่าอินเดียและปากีสถานกำลังเข้าสู่กระบวนการสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศอย่างแข็งขันซึ่งนั่นหมายความว่า การปรับความสัมพันธ์กับปากีสถานมีความสำคัญมากกว่าผลประโยชน์ใดๆ ในการโจมตีทางทหาร¹⁹⁶ การที่ผู้นำอินเดียคัดค้านแผนการเพื่อทำลายหรือทำให้กำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ของปากีสถานอ่อนแอลงก่อนที่ปากีสถานจะสามารถใช้คุกคามอินเดียได้นั้น น่าจะเกิดจากเหตุผลหลายประการ ได้แก่ ประการแรก การโจมตีโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ของปากีสถานก่อน มีแต่จะทำให้ความขัดแย้งขยายตัวเป็นสงครามระหว่างสองประเทศขึ้น ซึ่งแม้ว่าใน ค.ศ. 1981 จะได้มีตัวอย่างของอิสราเอลที่ใช้การโจมตีโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ Osiraq ของอิรักก่อนแล้วก็ตาม แต่รูปแบบของอิสราเอลนี้อาจประยุกต์ใช้กับของอินเดียและปากีสถานได้ ประการที่ 2 แม้จะมีข้อเสนอให้ความร่วมมือในการโจมตีปากีสถานจากทางอิสราเอลซึ่งเป็นอีกประเทศหนึ่งที่กลัวภัยคุกคามจากความร่วมมือทางนิวเคลียร์ของปากีสถานกับประเทศมุสลิมหัวรุนแรงอย่างลิเบียที่อาจสร้าง“ระเบิดแห่งอิสลามิกชน” (Islamic Bomb) อันเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของอิสราเอล แต่อินเดียก็มองว่าความร่วมมือกับอิสราเอลในการโจมตีปากีสถานนั้น จะทำให้ชาวมุสลิมกว่าร้อยล้านคนในอินเดียไม่พอใจและนำไปสู่ความหายนะทางการเมืองและปัญหาหัวรุนแรงในประเทศได้ ประการสุดท้าย การโจมตีดังกล่าวอาจสร้างความสูญเสียให้แก่อินเดียมากกว่าที่จะเกิดกับปากีสถาน ตราบใดที่ปากีสถานสามารถโจมตีโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ของอินเดียเป็นการตอบโต้ ทั้งนี้ หากเกิดการโจมตีโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ของอินเดียที่ Trombay ขึ้นจริง การรั่วไหลของสารกัมมันตรังสีจะแพร่ขยายไปไกลกว่าและนำหายนะมาสู่ประชาชนผู้บริสุทธิ์จำนวนมากกว่าเมื่อเทียบกับความเสียหายที่ปากีสถานจะได้รับ¹⁹⁷ และด้วยการตระหนักถึงอันตรายของการโจมตีสถานที่ดำเนินการเกี่ยวกับพลังงานนิวเคลียร์ของแต่ละฝ่าย ในปี ค.ศ. 1985 ผู้นำของอินเดียและปากีสถานจึงได้บรรลุข้อตกลงร่วมกันที่จะไม่โจมตีสถานประกอบการด้านนิวเคลียร์ของอีกฝ่ายหนึ่ง สภากาชาดนี้ได้แสดงให้เห็นว่ารูปแบบของการป้องปรามทางนิวเคลียร์ได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว โดยประเทศคู่ปรปักษ์ไม่จำเป็นต้องมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองเพียงแค่มีอาวุธตามแบบที่ทันสมัยพอสำหรับใช้โจมตี

¹⁹⁵ Ibid.

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid., pp. 240-241.

กิจกรรมทางนิวเคลียร์ของฝ่ายตรงข้าม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการรั่วไหลของสารกัมมันตรังสีบนผืนแผ่นดินของประเทศผู้ถูกโจมตีได้¹⁹⁸

2.4.2.3 การเสริมสร้างความแข็งแกร่งแห่งอำนาจทางนิวเคลียร์ของอินเดีย

ในเดือนมกราคม ค.ศ. 1981 ผู้อำนวยการของ BARC ดร.ราชา รามานนา (Raja Ramanna) ได้เสนอต่อนายกรัฐมนตรีอินทிரาคานธี ของอินเดีย ให้ดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินครั้งใหม่ขึ้น ทั้งนี้จะเป็นการทดสอบรูปแบบการระเบิดที่ได้มีการพัฒนาขึ้นในระยะ 6 ปีหลังการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อปี ค.ศ. 1974 โดยเป็นระเบิดปรมาณูทั้งแบบฟิวชันและแบบฟิชชัน ซึ่งในส่วนของระเบิดปรมาณูแบบฟิชชันนั้นได้พัฒนาให้มีขนาดกะทัดรัดจากน้ำหนัก 1,400 กิโลกรัมลดลงเหลือเพียง 170-200 กิโลกรัมเท่านั้น¹⁹⁹ นายกรัฐมนตรีอินทிரาคานธีได้เห็นชอบให้เตรียมการต่างๆ สำหรับการทดลองดังกล่าว และในเดือนกุมภาพันธ์ ปีเดียวกันจึงได้เริ่มดำเนินการสร้างระบบปล่อง (shaft) สำหรับใช้ในการทดลองขึ้นที่โกคราน อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของอินเดียในครั้งนี้ถูกสืบทอดโดยดาวเทียมสอดแนมของสหรัฐอเมริกาและมีการเผยแพร่ข่าวสู่สาธารณชนในอีกสองเดือนถัดมา ในที่สุด ราวปลายปี ค.ศ. 1982-ต้นปี ค.ศ. 1983 นางอินทிரาคานธีได้ตัดสินใจขั้นสุดท้ายเพื่ออนุมัติให้ดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินขึ้นในระหว่างการประชุมร่วมกับบุคคลสำคัญๆ ได้แก่ ดร.ราชา รามานนา (Raja Ramanna) ผู้อำนวยการ BARC และเลขาธิการสำนักงานพลังงานปรมาณูแห่งชาติ, นายรามาสวามิ เวนคาธารามาน (Ramaswami Venkataraman) เจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการเมือง พร้อมด้วย วี. เอส. อรุณาชาลาม (V. S. Arunachalam) ที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์, นายพี. ซี. อเล็กซานเดอร์ (P. C. Alexander) ที่ปรึกษาคนสำคัญของนางอินทிரาคานธี และเค. ราว ซาฮิบ (K. Rao Sahib) เลขาธิการคณะรัฐมนตรี เพื่อหารือถึงประเด็นการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดิน ซึ่งตามรายงานของ *The Kargil Review Committee* ในปี ค.ศ. 2000 ระบุว่า “ตามคำให้สัมภาษณ์ของอดีตประธานาธิบดีเวเนกาธารามาน และที่ปรึกษาด้านวิทยาศาสตร์ วี. เอส. อรุณาชาลาม เปิดเผยว่านางอินทிரาคานธีได้เห็นชอบให้ดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1983 โดยเรียก้องว่า

¹⁹⁸ Ibid.

¹⁹⁹ India's Nuclear Weapons Program, The Long Pause: 1974-1989 [Online] Available from:

<http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaPause.html>[2005, March 2005]

(การดำเนินการทดลอง) จะต้องไม่ได้อยู่ภายใต้การกดดันของสหรัฐอเมริกา²⁰⁰ แต่เพียงไม่กี่ชั่วโมง หลังการประชุมร่วมกับผู้เกี่ยวข้องและคณะที่ปรึกษาคนสำคัญนี้ นายกรัฐมนตรีอินทรีวา คานธีกลับ ยกเลิกคำสั่งที่จะให้ดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ลง

สำหรับสาเหตุที่ทำให้ผู้นำของอินเดียเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจที่จะไม่ทดลองระเบิดนิวเคลียร์นั้นน่าจะมาจากความกังวลว่าการทดลองจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับประเทศต่างๆ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญ เพราะในช่วงเวลานั้นอินเดียยังต้องพึ่งพาความช่วยเหลือและเงินกู้จากต่างประเทศ รวมถึงสถาบันการเงินระหว่างประเทศอย่างธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศจำนวนมหาศาลอยู่²⁰¹ ทั้งนี้ การยกเลิกคำสั่งให้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์มีขึ้นหลังจากนายกรัฐมนตรีอินทรีวา คานธีได้พบกับเลขาธิการด้านการต่างประเทศ นายมหาราชา กฤษณะ ราชโกธรา (Maharaja Krishana Rasgotra) ที่เพิ่งกลับจากการเดินทางเยือนกรุงวอชิงตัน ดี ซี ในระหว่างการเยือนครั้งนี้ เขาได้พบกับปลัดกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา นายลอร์เรนซ์ อีเกลเบอร์เกอร์ (Lawrence Eagleburger) และได้มีการแสดงภาพถ่ายดาวเทียมของการเตรียมการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ที่โกคราน ซึ่งหน่วยข่าวกรองของสหรัฐอเมริกาได้สืบพบ พร้อมกับเตือนอินเดียถึงการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินที่กำลังจะมีขึ้น ทั้งนี้ที่นายกรัฐมนตรีอินทรีวาได้ทราบถึงคำเตือนของสหรัฐอเมริกา ผู้นำของอินเดียก็ตัดสินใจยกเลิกการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินในทันที²⁰²

²⁰⁰ K. Subrahmanyam, *Kargil Review Committee Report*, tabled to Parliament 23 February 2000 in "India's Nuclear Weapons Program, The Long Pause: 1974-1989" *Nuclear Archive* [Online] Available from <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaPause.html> [2005, 12 March]

²⁰¹ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 244.

²⁰² Raj Chengappa, *Weapons of Peace* (New Delhi: HarperCollins Publishers, 2000), p. 286. สำหรับข้อเท็จจริงในส่วนนี้ นักวิชาการผู้ศึกษาถึงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียได้อธิบายถึงเหตุการณ์ในช่วงเวลานี้ไว้ต่างกัน บางท่านเชื่อว่าเป็นเพราะการกดดันจากสหรัฐอเมริกา แต่บางท่านก็กลับเห็นว่าสหรัฐอเมริกาไม่รู้ถึงการตัดสินใจที่มีขึ้นของนายกรัฐมนตรีอินทรีวา คานธี จึงไม่น่าจะเป็นผู้กดดันให้ผู้นำของอินเดียเปลี่ยนแปลงความคิดในช่วงเวลาไม่กี่ชั่วโมงได้ โปรดดูเพิ่มเติมใน George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, pp. 243-244., Raj chengappa, *Weapons of Peace*, p.286., และ K. Subrahmanyam, "Indian Nuclear Policy -- 1964-98 (a Personal Recollection)," in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p.37.

แม้ว่าการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินที่กำลังจะเกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1983 ของอินเดียจะยุติลงแต่ในช่วงเวลานี้ อินเดียก็ได้พัฒนาโครงการขีปนาวุธ (ballistic missile program) ของตนจนประสบความสำเร็จ อินเดียได้พัฒนาขีปนาวุธพิสัยระยะสั้น “Prithvi” และขีปนาวุธพิสัยไกล “Agni” ขึ้นมาอันเป็นส่วนประกอบที่สำคัญในคลังสรรพาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียเรื่อยมากระทั่งปัจจุบัน ไม่เพียงเท่านั้น อินเดียยังมีการพัฒนาเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับขีปนาวุธ อาทิเช่น การพัฒนาเชื้อเพลิงแข็ง (solid fuel) และ SLV-3 (satellite launch vehicle) ซึ่งได้ทดลองปฏิบัติการครั้งแรกเป็นผลสำเร็จในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1980 และในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1983 ได้มีการจัดตั้งโครงการพัฒนาขีปนาวุธนำวิถี (the Integrated Guided Missile Development Programme: IGMDP) ด้วยงบประมาณ 39.8 พันล้านรูปี หรือราวๆ 370 ล้านดอลลาร์สหรัฐ²⁰³

ตามจุดยืนของนักวิชาการอย่าง George Perkovich มองการตัดสินใจยกเลิกการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1983 ของผู้นำอินเดียว่าเกิดจากพื้นฐานความคิดในเชิงจริยธรรมของนายกรัฐมนตรีอินทிர่า คานธีที่ต่อต้านอาวุธนิวเคลียร์ หรือเกิดจากผลกระทบของการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1974 เป็นสำคัญ แต่ผู้เชี่ยวชาญนิพนธ์กลับมองว่าการตัดสินใจยกเลิกการทดลองระเบิดนิวเคลียร์นั้นเป็นการดำเนินนโยบายอย่างมีเหตุมีผลโดยคำนวณถึงผลได้และผลเสียที่จะเกิดกับประเทศโดยรวมอย่างรอบคอบมากกว่า

ทั้งนี้ ลักษณะและพฤติกรรมในการแสวงหาแนวทางและเลือกดำเนินนโยบายต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อภัยคุกคามทางนิวเคลียร์ของอินเดียนั้น ได้แสดงให้เห็นว่าผู้นำของอินเดียมิได้พิจารณาการสร้างเสริมกำลังอำนาจของอินเดียอย่างแคบๆ โดยจำกัดอยู่เพียงเรื่องของการทหารเท่านั้น แต่ยังคงคำนึงถึงการสร้างพลังอำนาจแห่งชาติด้านอื่นๆ โดยเฉพาะความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของอินเดียด้วย เนื่องจากเศรษฐกิจของอินเดียประสบกับภาวะหยุดนิ่งซบเซาอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่าทศวรรษตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 เรื่อยมากระทั่งกลางทศวรรษที่ 1970 นายกรัฐมนตรีอินทிர่า คานธีจึงเริ่มปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจของอินเดียใหม่ในปี ค.ศ. 1974 จากระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (socialism) ให้เบี่ยงเบนมาสู่การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจมากขึ้นถึงกระนั้นก็ตาม การปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจของผู้นำอินเดียก็ต้องเผชิญกับเสียงคัดค้านภายในประเทศอย่างหนักหน่วง ทำให้นายกรัฐมนตรีอินทிர่า คานธีต้องเลือกเปิดเสรีทางเศรษฐกิจเพียงส่วนน้อย แต่สิ่งนี้ก็นับเป็นการเริ่มต้นที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของอินเดีย

²⁰³ Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 50.

เพื่อให้ก้าวหน้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีต่อไปได้ และจะเป็นหนทางสำคัญที่เร่งอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศให้สูงขึ้นด้วย

2.4.3 นโยบายของรัฐบาลราจีฟ คานธีที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์ (ค.ศ. 1984-1989)

ครึ่งหลังของทศวรรษที่ 1980 เป็นช่วงเวลาที่เต็มไปด้วยความโกลาหลและความหวังของอินเดียในขณะเดียวกัน หลังจากนายกรัฐมนตรีอินทிர่า คานธีถูกลอบสังหารจากผู้คุ้มกันชาวซิกข์ของนางเมื่อเดือนตุลาคม ค.ศ. 1984 นายราจีฟ คานธี บุตรชายของนางอินทிர่า คานธีก็ได้รับการเลือกตั้งจากประชาชนอินเดียด้วยการสนับสนุนอย่างท่วมท้น อินเดียในเวลานี้ยังคงเผชิญกับปัญหาความวุ่นวายภายในประเทศอย่างต่อเนื่อง หลังจากวิกฤตการณ์ในรัฐปัญจาบ (Punjab) ในปี ค.ศ. 1984 ก็เกิดปัญหาการทำร้ายและการลอบสังหารชาวซิกข์โดยชาวฮินดูและการจลาจลที่เกิดขึ้นในรัฐอัสสัม (Assam) และที่อื่นๆทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย²⁰⁴ แต่ในทางกลับกัน การได้ผู้นำคนใหม่อย่างนายราจีฟ คานธีมาเป็นนายกรัฐมนตรีก็นับเป็นความหวังสำคัญของอินเดีย เขาเป็นผู้นำที่มีความสนใจทางด้านเทคโนโลยีเป็นอย่างมากและมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาอินเดียให้กลายเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในศตวรรษที่ 21²⁰⁵ ดังที่กล่าวในสภาคองเกรสของสหรัฐอเมริการะหว่างการเยือนสหรัฐอเมริกาอย่างเป็นทางการของผู้นำอินเดียในเดือนมิถุนายน ค.ศ. 1985 ว่า “ข้าพเจ้ามีความฝันที่จะเห็นอินเดียเป็นชาติที่แข็งแกร่ง มีอิสระพึ่งพาตนเองได้ (และ) อยู่ในชั้นแนวหน้าของชาติต่างๆบนโลก ในด้านการบริการของมนุษยชาติ”²⁰⁶ แน่นนอนว่า ผู้นำของอินเดียต้องการให้อินเดียก้าวขึ้นมาสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจสำคัญของโลก²⁰⁷ ผู้นำของอินเดียเล็งเห็นว่าสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศชั้นนำทางด้านเทคโนโลยีระดับโลก จึงได้ผลักดันความร่วมมือทางด้านเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีด้านการทหารกับสหรัฐอเมริกาอย่างแข็งขัน ในสมัยของนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีนี้ เรายังพบว่าอินเดียมีความมั่นใจเด็ดเดี่ยวในเชิงอำนาจในภูมิภาคเอเชียใต้มากกว่าอดีต ดังจะเห็นได้จากการเข้าไปสกัดกั้นการก่อรัฐประหารของกลุ่มทหารในมัลดีฟส์ตามคำขอของรัฐบาลมัลดีฟส์ การส่งกองกำลังรักษาสันติภาพของอินเดียเข้าไปช่วยเหลือรัฐบาลของศรีลังกาในการควบคุมการจลาจลโดย

²⁰⁴ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 262.

²⁰⁵ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 194.

²⁰⁶ Kathleen Healy, *Rajiv Gandhi: The Years of Power* (New Delhi: Vikas, 1989), p. 6.

²⁰⁷ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 199.

กลุ่มแบ่งแยกดินแดนในศรีลังกา การใช้มาตรการจำกัดด้านการค้ากับเนปาลเมื่อเกิดการคุกคามผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ของอินเดียที่ต้องเผชิญหน้ากับจีน และการปรับปรุงกองทัพของอินเดียเองให้มีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหลายนี้ได้แสดงให้เห็นว่านายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีของอินเดียเองตระหนักถึงพลังอำนาจและการใช้อำนาจของชาติเป็นอย่างดี²⁰⁸

พัฒนาการต่างๆที่เกิดขึ้นภายใต้อินเดียดูเหมือนจะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในบริบทระดับโลกเป็นอย่างดี กล่าวคือ ผู้นำของอินเดียได้พยายามผลักดันระบบเศรษฐกิจของอินเดียสู่ระบบการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจอย่างช้าๆ ขณะที่ในส่วนของสหภาพโซเวียตภายใต้การนำของประธานาธิบดีมีคาอิล กอร์บาชอฟ (Mikhail Gorbachev) ได้เริ่มปฏิรูปเศรษฐกิจและการเมืองของสหภาพโซเวียตใหม่ หรือแม้แต่แนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีและการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศกำลังพัฒนาที่เริ่มเบ่งบาน²⁰⁹

สภาวะแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์ทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกก็มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยเฉพาะหลังจากที่สหภาพโซเวียตได้ประกาศที่จะถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานเมื่อ ค.ศ. 1988 ส่งผลให้เหตุผลในการเสริมสร้างกำลังความสามารถทางทหารของปากีสถานและความช่วยเหลือในการติดอาวุธให้แก่ปากีสถานของสหรัฐอเมริกาลดลงไปด้วย อนึ่ง สภาวะการณ์ของสงครามเย็นที่เริ่มลดความตึงเครียดระหว่างประเทศอภิมหาอำนาจก็ยังเอื้ออำนวยให้อินเดียพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาและจีนได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ในสมัยของนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธี อินเดียยังคงเผชิญกับภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากปากีสถานอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง ณ เวลานี้ ปากีสถานพัฒนาความสามารถทางนิวเคลียร์จนใกล้บรรลุถึงระดับความสามารถในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ได้แล้ว ด้วยเหตุนี้ ผู้นำของอินเดียจึงเผชิญกับเสียงเรียกร้องภายในประเทศที่เพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะจากกลุ่มนักวิเคราะห์และผู้เชี่ยวชาญด้านยุทธศาสตร์ที่ต้องการให้อินเดียพัฒนายุทธศาสตร์และกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์เพื่อคงความเหนือกว่าปากีสถานทั้งการเมืองและการทหารเอาไว้²¹⁰ โครงการนิวเคลียร์และชีปนาวุธของอินเดียยังคงมีการวิจัยและพัฒนาจากนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรอินเดียอย่างต่อเนื่อง แม้ผู้นำของอินเดียจะมีได้สั่งการให้ดำเนินการทดลองหรือติดตั้งอาวุธนิวเคลียร์ไว้ประจำการเพื่อใช้ประโยชน์ในทางทหารก็ตาม

²⁰⁸ Ibid.

²⁰⁹ Ibid., p.195.

²¹⁰ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 261.

ดังนั้น นโยบายที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์ในสมัยนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีโดยทั่วไป จึงยังเป็นความต่อเนื่องของวิถีทาง (approach) ซึ่งนายกรัฐมนตรีอินทรา คานธีได้ดำเนินไว้ในสมัยที่ 2 ของการดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศของอินเดีย ในส่วนต่อไปจึงขอเริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงปัจจัยที่กระตุ้นการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของอินเดีย อันได้แก่ การพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถานและการให้ความช่วยเหลือหรือความร่วมมือทางด้านนิวเคลียร์ของจีนแก่ปากีสถาน ก่อนที่จะกล่าวถึงการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของอินเดีย และสุดท้าย ปัจจัยที่ยับยั้งการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผย (overt nuclear weaponization) ของอินเดียเพื่อตอบโต้ต่อการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถาน

2.4.3.1 การพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของปากีสถาน

ในช่วงกลางทศวรรษที่ 1980 ได้มีสิ่งบ่งชี้บางประการเกี่ยวกับกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ที่เพิ่มสูงขึ้นของปากีสถาน โดยในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1984 ดร.อับดุล เคเดอร์ ข่าน (Abdul Qader Khan) ผู้บุกเบิกคนสำคัญของโครงการพัฒนานิวเคลียร์ของปากีสถานได้ให้สัมภาษณ์โดยกล่าวยืนยันเป็นครั้งแรกว่า ปากีสถานได้บรรลุถึงความสามารถที่จะสร้างอาวุธนิวเคลียร์เป็นผลสำเร็จแล้ว ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ปีเดียวกัน หนังสือพิมพ์ *New York Times* ได้รายงานว่าหน่วยข่าวกรองของสหรัฐอเมริกาสืบพบการจัดส่งรูปแบบของกลไกทางนิวเคลียร์ซึ่งทดสอบได้จริงแล้ว (actual tested nuclear device) ของจีนให้แก่ปากีสถานเมื่อปีที่ผ่านมามี²¹¹ กระทั่งเดือนมีนาคม ค.ศ. 1985 ได้มีคำพิพากษาของศาลประเทศเยอรมนีตะวันตกซึ่งตัดสินลงโทษนักธุรกิจชาวเยอรมันในข้อหาลักลอบขายยูเรเนียมเฮกซาฟลูออไรด์ (uranium hexafluoride) ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ใช้ในกระบวนการเพิ่มสมรรถนะแร่ยูเรเนียมให้กับโรงงานเคมีในปากีสถานอย่างผิดกฎหมายตั้งแต่ ค.ศ. 1977-1980 อีกทั้ง หน่วยข่าวกรองของสหรัฐอเมริกายังได้สรุปว่าปากีสถานมีความก้าวหน้าในศักยภาพของการเพิ่มสมรรถนะแร่ยูเรเนียมดังกล่าว ซึ่งสิ่งนี้ส่งผลให้คณะบริหารของประธานาธิบดีโรนัลด์ เรแกนกดดันประธานาธิบดีเซีย อูล ฮัคของปากีสถานให้ยืนยันว่าจะระงับการเพิ่มสมรรถนะแร่ยูเรเนียมไม่ให้สูงเกินร้อยละ 5 ของกำลังการผลิต²¹² ต่อมาในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1985 สำนักข่าว ABC ของสหรัฐอเมริกาได้รายงานว่ปากีสถานประสบความสำเร็จในการทดสอบการระเบิดภายในแบบเย็น (cold implosion test)

²¹¹ "India's Nuclear Weapons Program, The Long Pause: 1974-1989" Nuclear Archive
[Online] Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaPause.html> [2005, 12 March]

²¹² Ibid.

และในปี ค.ศ. 1987 สถานการณ์ก็มาถึงจุดสำคัญเมื่อมีแถลงการณ์จากทั้งดร.อับดุล เคเดออร์ ช่าน และประธานาธิบดีเซี่ย อูล ฮัคของปากีสถานในลักษณะของการข่มขู่ว่าปากีสถานมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง ด้วยข้อมูลต่างๆที่เกิดขึ้นทำให้นักวิเคราะห์ต่างคาดการณ์ว่าปากีสถานได้มาถึงหรือเหนือกว่าระดับการเริ่มเข้าสู่การสร้างอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear threshold) ด้วยการมีปริมาณแร่ยูเรเนียมที่เพิ่มสมรรถนะระดับสูงจากโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์คาฮูตา (Kahuta)²¹³ อีกทั้ง มันยังมีความเป็นไปได้ว่าปากีสถานจะสามารถทำการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ในอีกไม่กี่ปีนับจากนี้

2.4.3.2 การลดอาวุธนิวเคลียร์กับการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของอินเดีย

นับตั้งแต่ นายราจีฟ คานธีขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีหลังชนะการเลือกตั้งที่มีขึ้นเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1984 โดยพรรคคองเกรสแห่งชาติได้รับที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรหรือโลกสภาสูงถึง 415 ที่นั่งจากทั้งหมด 542 ที่นั่ง ซึ่งนับเป็นชัยชนะสูงสุดในการเลือกตั้งที่เคยมีมาของอินเดีย นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีได้แสดงทัศนคติของเขาเกี่ยวกับภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากปากีสถานเป็นครั้งแรกหลังเข้ารับตำแหน่งในสุนทรพจน์เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1985 ว่า

“ณ เวลานั้น ข้าพเจ้าไม่เห็นว่าการณ์กำลังลุกคืบจนทำให้เราต้องเริ่มต้น... สร้างระเบิด (ปรมาณู) หากเพียงเพราะความจริงที่ว่า ปากีสถานได้สร้างระเบิด (มัน) จะไม่ทำให้นโยบายของเราเปลี่ยนแปลง”²¹⁴

ท่าทีของนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีที่ยังไม่เห็นความจำเป็นในแง่ของยุทธศาสตร์และความมั่นคงด้านนิวเคลียร์นี้ ได้สะท้อนให้เห็นความไม่เชื่อว่าอาวุธนิวเคลียร์จะมีคุณประโยชน์ (value) สำหรับอินเดียได้อย่างไร สิ่งที่ผู้นำอินเดียปรารถนาคือ การส่งเสริมความปรองดองกับปากีสถานเป็นหลักมากกว่าโดยเชื่อว่าสันติภาพเป็นพื้นฐานสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศของอินเดีย ดังที่เขาได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“สำหรับการสร้างชาติ สิ่งที่จะขาดเสียมิได้ประการแรกคือสันติภาพ--สันติภาพกับเพื่อนบ้านของเราและสันติภาพบนโลก... พวกเราต้องการที่จะพัฒนาความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดยิ่งขึ้นกับเพื่อนบ้านแต่ละประเทศ... สิ่งนั้นคือสิ่งที่พวกเราได้เสนอแก่ปากีสถาน”²¹⁵

²¹³ Chris Smith, *India's Ad Hoc Arsenal: Direction or Drift in Defence Policy?*, p. 191.

²¹⁴ Neil Joeck, “Tacit Bargaining and Stable Proliferation in South Asia,” *Journal of Strategic Studies* 13, 3 (September 1980): 86. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 263.

และนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีได้กล่าวถึงอาวุธนิวเคลียร์อีกว่า

“อินทรีรา คานธีได้เตือนให้พวกเราระลึกว่าสิ่งที่ทำทายเป็นสำคัญที่สุดสิ่งเดียวบนโลก
ทุกวันนี้คือ ภัยคุกคามของสงครามนิวเคลียร์ พวกเราจะต้องต่อสู้อย่างไม่ย่อท้อเพื่อ
ต่อต้านการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธต่อไป”²¹⁶

ด้วยเหตุนี้ก้าวแรกของการดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ของนายกรัฐมนตรี
ราจีฟ คานธีของอินเดียจึงเป็นการส่งเสริมการลดอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear disarmament) ทั่วโลก
นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีได้สร้างภาพลักษณ์ของอินเดียให้เป็นเสมือนนักต่อสู้เพื่อการลดอาวุธ
(a crusader for disarmament)²¹⁷ โดยในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1985 นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธี
ได้ร่วมกับผู้นำของประเทศอาร์เจนตินา แคนซาดเนีย กรีซ สวีเดน และเม็กซิโก ผลักดัน “Six-Nation
Five-Continent Initiative” ซึ่งมีผลอยู่ในคำประกาศแห่งเมืองเดลี (Delhi Declaration) เรียกร้อง
ให้ประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ยุติการทดลอง พัฒนา และผลิตอาวุธนิวเคลียร์ในทันที²¹⁸ อีกทั้ง
ในระหว่างการเยือนต่างประเทศของผู้นำอินเดีย เขายังได้กล่าวย้าว่า “เพื่อการลดอาวุธนิวเคลียร์
โดยสมบูรณ์ พวกเรากำลังค่อยๆยกเลิกอาวุธที่ละขั้นตอนและทำลายการเก็บสะสม พวกเรา
ปรารถนาจะให้สิ่งนี้เกิดขึ้นตราบที่จะเป็นไปได้” และในคำถามเกี่ยวกับการมีอาวุธนิวเคลียร์ของ
อินเดีย นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีได้แสดงจุดยืนเช่นเดียวกันซ้ำแล้วซ้ำเล่าว่า

“พวกเราไม่มีความมุ่งหมายที่จะผลิตอาวุธนิวเคลียร์ พวกเราไม่ต้องการอาวุธ
นิวเคลียร์ พวกเราคิดว่ามันเป็นสิ่งที่ผิด มันเป็นเรื่องที่เลวร้าย (และ) มันไม่ได้ช่วยเหลือระบบ
โลกทั้งมวล...การก้าวสู่อาวุธนิวเคลียร์ จะเป็นทางเลือกสุดท้ายของพวกเรา”²¹⁹

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1986 นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธี และนายมิคาอิล กอร์บาชอฟ
ผู้นำของสหภาพโซเวียตยังได้ร่วมลงนามในคำประกาศแห่งเมืองเดลี (Delhi Declaration) ใน

²¹⁵ Rajiv Gandhi, “Broadcast to the Nation,” in *Rajiv Gandhi: Selected Speeches and Writings* (New Delhi: Ministry of Information and Broadcasting, 1987), p. 5. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 263.

²¹⁶ Ibid., p. 6.

²¹⁷ K. Subrahmanyam, “Indian Nuclear Policy -- 1964-1998 (a Personal Recollection),” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 43.

²¹⁸ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 199.

²¹⁹ Kathleen Healy, *Rajiv Gandhi: The Years of Power*, pp. 32-37. คำที่เน้นตามต้นฉบับ

ระหว่างการเยือนอินเดียอย่างเป็นทางการของผู้นำสหภาพโซเวียต โดยเรียกร้องให้นานาชาติระงับการใช้หรือขู่ว่าจะใช้อาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งข้อตกลงได้ระงับห้ามไม่ให้มีการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ทุกชนิดรวมทั้งในอวกาศ ทั้งให้ทำลายอาวุธนิวเคลียร์ก่อนสิ้นศตวรรษที่ 20 และไม่ให้พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ชนิดใหม่ขึ้น²²⁰ และในปี ค.ศ. 1988 ผู้นำของอินเดียยังได้เสนอแผนการที่ครอบคลุมเพื่อขจัดอาวุธนิวเคลียร์ลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป ดังที่รู้จักกันในนาม “แผนปฏิบัติการราจีฟ คานธี” (Rajiv Gandhi Action Plan) ซึ่งเสนอในการประชุมวาระพิเศษขององค์การสหประชาชาติว่าด้วยการลดอาวุธครั้งที่ 3 (Third UN Special Session on Disarmament) โดยเรียกร้องให้ทำลายอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมดภายในปี ค.ศ. 2010²²¹ อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอต่างๆของผู้นำอินเดียที่เรียกร้องให้ดำเนินการลดอาวุธนิวเคลียร์นี้กลับถูกมองข้ามจากประเทศมหาอำนาจที่ครองความเป็นเจ้าทางนิวเคลียร์ทั้งห้าและบรรดาประเทศพันธมิตรของพวกเขาโดยสิ้นเชิง สิ่งนี้ได้สร้างความผิดหวังแก่นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีเป็นอย่างมาก²²²

อนึ่ง แม้นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีของอินเดียจะต่อต้านการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์และส่งเสริมแนวทางการลดอาวุธนิวเคลียร์อย่างแข็งขัน แต่ในทางกลับกัน ผู้นำของอินเดียก็ได้ยับยั้งการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของสถาบันด้านวิทยาศาสตร์และการทหารของอินเดียแต่ประการใด อินเดียยังคงขัดเกลาช่องทางต่างๆที่จำเป็นต่อการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อว่าหากถึงเวลาที่อินเดียจำเป็นต้องใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้จริงๆแล้ว อินเดียก็พร้อมที่จะรวบรวมอาวุธดังกล่าวมาใช้ปฏิบัติการได้ทันที

ตลอดสมัยที่ราจีฟ คานธีเป็นผู้นำของอินเดีย สถาบันด้านวิทยาศาสตร์และการป้องกันประเทศอย่าง BARC และ DRDO ยังคงเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่พัฒนาและปรับปรุงรูปแบบต่างๆของอาวุธและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ทั้งในห้วงปฏิบัติการและสนามทดสอบ

²²⁰ พัฒนพงศ์ ประคัลภ์พงศ์, “อินเดียในรอบปี 1986” เอเชียรายปี 2530 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 243.

²²¹ Rajiv Gandhi, “Address to the Third Special Session on Disarmament,” UN General Assembly, New York, June 9, 1988. cited in Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in India’s Nuclear Security, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 51.

²²² K. Subrahmanyam, “Indian Nuclear Policy -- 1964-1998 (a Personal Recollection),” in Nuclear India, ed. Jasjit Singh, p.44.

อย่างต่อเนื่อง แม้จะไม่มีข้อกำหนดทิศทางหรือนโยบายที่เจาะจงสำหรับการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์จากฝ่ายบริหารของประเทศก็ตาม²²³

ความพยายามในครั้งแรกที่จะกำหนดทิศทางหรือนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียและการพิจารณาว่าวิธีการใดที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถบรรลุถึงเป้าหมายของนโยบายนั้นได้เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1985 โดยนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีได้เรียกประชุมคณะทำงานชุดหนึ่งเพื่อศึกษาเกี่ยวกับการวางแผนป้องกันภัยคุกคามทางนิวเคลียร์ ซึ่งคณะทำงานชุดนี้ได้เสนอให้สร้างกองกำลังในการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุด (minimum nuclear deterrent force) ร่วมกับการดำเนินนโยบายไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ก่อน (no first use policy) จำนวนของอาวุธนิวเคลียร์ที่คำนวณกันไว้จะประกอบด้วยหัวรบนิวเคลียร์จำนวน 70-100 ลูก ซึ่งต้องมีการเพิ่มงบประมาณทางทหารขึ้นร้อยละ 9 ของงบประมาณทั้งหมดเป็นเวลา 10 ปี และแม้ว่าข้อเสนอในรายงานของคณะทำงานชุดนี้จะมีได้ถูกนำมาปฏิบัติจริงแต่ประการใด แต่รายงานดังกล่าวก็ผลักดันให้นายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีอนุมัติโครงการพัฒนาส่วนประกอบที่สำคัญเกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์เพิ่มมากขึ้น อินเดียได้มีการปรับปรุงระบบขนส่งของเครื่องบินให้มีความปลอดภัยและน่าเชื่อถือมากกว่าระบบเดิม รวมทั้งพัฒนาระบบทิ้งระเบิดของเครื่องบินด้วยซึ่งราวปลาย ค.ศ. 1986 อินเดียมีความคิดที่จะใช้เครื่องบินมิราจ-2000 (Mirage-2000) สำหรับเป็นเครื่องบินบรรทุกหัวรบนิวเคลียร์แทนเครื่องบินจากัวร์ (Jaguar) ที่มีขนาดไม่เหมาะสมสำหรับบรรทุกระเบิดนิวเคลียร์ที่อินเดียได้พัฒนาขึ้น²²⁴ ตามข้อมูลของดร. Badri Maharaj ผู้เขียน *The Armageddon Factor* ได้ชี้ว่าอินเดียมีระบบขนส่งอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นต้นเมื่อ ค.ศ. 1986-1988 ซึ่งมาจากระบบขนส่งของเครื่องบินมิราจ-2000 นี้เอง²²⁵

นอกจากนั้น ตามคำให้สัมภาษณ์ของดร.เอ็ม. อาร์. ศรีนิวาซาร์ (M. R. Srinivasan) ประธานคณะกรรมการพลังงานปรมาณูของอินเดียยืนยันว่า อินเดียมีความก้าวหน้าที่สำคัญในกำลังความสามารถด้านอาวุธนิวเคลียร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเดียมีแร่พลูโตเนียมเก็บสะสมได้ถึง

²²³ "India's Nuclear Weapons Programme, The Long Pause: 1974-1989" [Online] Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaPause.html> [2005, 12 March]

²²⁴ Ibid.

²²⁵ Indian Express, (18 June 2000). cited in "India's Nuclear Weapons Programme, The Long Pause: 1974-1989" [Online] Available from <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaPause.html> [2005, 12 March]

100-200 กิโลกรัมซึ่งเป็นปริมาณที่เพียงพอสำหรับสร้างระเบิดนิวเคลียร์ได้ถึง 12-14 ลูก²²⁶ และในเดือนมกราคม ค.ศ. 1989 อินเดียยังประสบความสำเร็จในการทดสอบการยิงขีปนาวุธพิสัยระยะปานกลางที่ได้รับขนานนามว่า “อัคนี” (Agni) ด้วย ตามความเห็นของนักยุทธศาสตร์คนสำคัญของอินเดีย K. Subrahmanyam เชื่อว่าความก้าวหน้าในการพัฒนาขีปนาวุธและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์นี้ได้ก่อให้เกิดลักษณะของการป้องปรามทางนิวเคลียร์ของอินเดียต่อภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากภายนอกได้เป็นครั้งแรกเมื่อต้น ค.ศ. 1990²²⁷ แม้จะยังไม่มีการประกอบชิ้นส่วนของระบบขนส่งขีปนาวุธและระเบิดนิวเคลียร์เข้าด้วยกันเพื่อใช้ปฏิบัติการจริงก็ตาม

สำหรับปัจจัยที่เป็นตัวจุดรั้งให้อินเดียยังคงยึดถือแนวทางพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์อย่างลับๆ หรือไม่เปิดเผย แม้จะเผชิญกับภัยคุกคามทางนิวเคลียร์จากปากีสถานก็ตาม น่าจะเกิดจาก

ประการแรก ผู้นำของอินเดียเกรงว่า การมีอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียจะส่งผลเสียต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองของอินเดียมากกว่าที่จะเป็นผลดี

ประการที่ 2 ผู้นำของอินเดียมองความขัดแย้งระหว่างอินเดียกับปากีสถานว่า หากลุกลามจนเป็นสงครามระหว่างสองประเทศจริง ก็จะเป็นสงครามตามแบบ (conventional war) มากกว่าจะกลายเป็นสงครามนิวเคลียร์ (nuclear war)

ประการที่ 3 ความรู้สึกต่อต้านการมีอาวุธนิวเคลียร์ของผู้นำอินเดียทำให้ทางเลือกสู่การมีอาวุธนิวเคลียร์จะเป็นทางเลือกสุดท้ายที่อินเดียจะดำเนินการ

ประการที่ 4 อินเดียต้องการปรับความสัมพันธ์ที่ดีกับสหรัฐอเมริกาเพื่อผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจ การทหาร และเทคโนโลยี จึงพยายามหลีกเลี่ยงการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ที่จะสร้างความไม่พอใจแก่สหรัฐอเมริกา

ประการสุดท้าย ความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ทางยุทธศาสตร์ เมื่อไซเวียตถอนทหารออกจากอัฟกานิสถาน ได้ทำให้ความจำเป็นที่สหรัฐอเมริกาจะต้องเข้าข้างและสนับสนุน

²²⁶ Steven R. Weisman, “India’s Nuclear Energy Policy Raises New Doubts on Arms,” *New York Times* (May 7, 1988): 1. cited in Sumit Ganguly, “Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998,” in *India’s Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 51.

²²⁷ K. Subrahmanram, “Indian Nuclear Policy --1964-1998 (a Personal Recollection),” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p. 44.

ปากีสถานด้านกำลังอาวุธลดลง อีกทั้ง สหรัฐอเมริกาก็หันมาเข้มงวดในนโยบายห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์อีกครั้ง ซึ่งรวมถึงการดำเนินการกับปากีสถานด้วย

2.4.4 นโยบายของรัฐบาลนายวี. พี. ซิงห์ที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์ (ค.ศ. 1989-1990)

เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1989 ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลของอินเดียขึ้น โดยการจัดตั้งรัฐบาลผสมที่นำโดยพรรคแนวร่วมแห่งชาติ (National Front)* ซึ่งนายวี. พี. ซิงห์ (V. P. Singh) ผู้นำพรรคชนะตะ ดาล (Janata Dal) และเป็นประธานแนวร่วมแห่งชาติได้เป็นผู้จัดตั้งรัฐบาล ซึ่งแม้จะดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศอยู่ได้เพียง 11 เดือน แต่ในสมัยของนายกรัฐมนตรีวี. พี. ซิงห์ ก็มีความเคลื่อนไหวที่สำคัญอันได้แก่ วิกฤตการณ์แคชเมียร์ในปี ค.ศ. 1990 ที่ทำให้นานาประเทศกังวลว่าวิกฤตการณ์ของความขัดแย้งในครั้งนี้จะลุกลามกลายเป็นวิกฤตการณ์ทางนิวเคลียร์ระหว่างอินเดียกับปากีสถานขึ้นมา ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

2.4.4.1 วิกฤตการณ์แคชเมียร์ ค.ศ. 1990

วิกฤตการณ์ครั้งใหม่ที่เกี่ยวข้องระหว่างอินเดียและปากีสถานได้เกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อ ค.ศ. 1990 ในเขตแคชเมียร์ ซึ่งเมื่อ 3 ปีก่อนหน้านี้อันทั้งสองประเทศก็เกือบจะเผชิญหน้ากันครั้งหนึ่งในวิกฤตการณ์ทางทหาร หลังจากอินเดียได้ทำการซ้อมรบครั้งใหญ่ที่สุดเท่าที่เคยมีมาเพื่อทดสอบแสนยานุภาพในการจัดการสงครามครั้งใหญ่ของตน โดยขนานนามการซ้อมรบครั้งนี้ว่า “ปฏิบัติการ Brasstacks” ซึ่งเริ่มขึ้นในเดือนกรกฎาคม ค.ศ. 1986 วิกฤตการณ์ทางการทหารได้เริ่มตั้งเค้าในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1986 เมื่อกองกำลังทางทหารของอินเดียจำนวนหนึ่งเคลื่อนทัพอยู่บริเวณรัฐราชสถาน (Rajasthan) ซึ่งติดกับจังหวัดซินด์ห์ (Sindh) ของปากีสถาน โดยทางฝ่ายอินเดียมิได้ดำเนินมาตรการใดๆ เพื่อบรรเทาความกังวลของปากีสถาน ดังเช่น เชิญผู้สังเกตการณ์เข้าร่วมในการซ้อมรบ หรือแจ้งให้รู้ล่วงหน้าถึงปฏิบัติการครั้งนี้แม้แต่น้อย ดังนั้น ปากีสถานจึงตัดสินใจเคลื่อนกำลังกองหนุนทางเหนือและได้ไปตั้งฐานอยู่บริเวณพรมแดนที่สามารถโจมตีรัฐปัญจาบหรือแคชเมียร์ของอินเดียได้ สถานการณ์ยิ่งเลวร้ายลงเมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1987 จนมีที่ทำจะลุกลามเป็นสงครามพรมแดนระหว่างสองประเทศ จนในที่สุด รัฐบาลของอินเดียและปากีสถานจึงหาแนวทางเพื่อควบคุมสถานการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผู้นำของอินเดียและปากีสถานต่าง

* พรรคแนวร่วมแห่งชาติ (National Front) เป็นการรวมกลุ่มของพรรคการเมืองสำคัญ 5 พรรค คือ (1) พรรคชนะตะ ดาล (Janata Dal) ซึ่งได้ 141 ที่นั่ง (2) พรรคเทเลกู ดีแซม (Telugu Desam) 2 ที่นั่ง (3) พรรค Dravida Munnetra Kazhagam (DMK) (4) พรรคอาศรม กานา ปารีชาต (Asom Gana parishad) และ (5) พรรคคองเกรส (s) ที่แยกตัวมาจากพรรคคองเกรส (I) 1 ที่นั่ง

สังเกตเห็นตรงกันว่าไม่ต้องการให้เกิดสงครามระหว่างกันขึ้นจึงมีการต่อสายด่วนทางโทรศัพท์ (hotline) ระหว่างผู้นำทั้งสองประเทศเพื่อทำความเข้าใจและคลี่คลายวิกฤตการณ์ในครั้งนี้ กระนั้นก็ตามชนวนแห่งความหวาดระแวงก็ได้ถูกถ่ายทอดและเชื่อมโยงสู่วิกฤตการณ์ระหว่างสองประเทศต่อไป²²⁸

สำหรับวิกฤตการณ์ในรัฐแคชเมียร์ ค.ศ. 1990 เริ่มต้นขึ้นนับตั้งแต่สหภาพโซเวียตประกาศที่จะถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานตามข้อตกลงเจนีวาภายในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1989 ซึ่งได้สร้างความเชื่อมั่นให้กับประธานแนวร่วมปลดปล่อยจัมมู-แคชเมียร์ (Jammu-Kashmir Liberation Front: JKLF) คือ นายอามานุลลาห์ ข่าน (Amanullah Khan) ซึ่งมีความเชื่อว่าถ้ามติมหาชนระหว่างประเทศสามารถกดดันให้อิหมากานาจอย่างเช่นสหภาพโซเวียตถอนทหารออกจากอัฟกานิสถานได้ ในทางกลับกันก็คงไม่เป็นปัญหายุ่งยากที่จะกดดันให้อินเดียถอนตัวออกจากแคชเมียร์²²⁹ และให้สหประชาชาติเข้ามาดำเนินการจัดการลงมติในการกำหนดใจตนเอง (self-determination) ของชาวมุสลิมแคชเมียร์ว่าจะเลือกขึ้นอยู่กับปากีสถานหรือเป็นอิสระจากทั้งอินเดียและปากีสถาน ดังนั้น ความวุ่นวายที่เรื้อรังมา 18 เดือนจึงเริ่มประทุขึ้นเป็นความรุนแรงอีกครั้งภายหลังจากที่นายวี. พี. ซิงห์ได้ขึ้นสู่อำนาจได้เพียงเดือนเดียว กล่าวคือ ในตอนต้นเดือนมกราคม ค.ศ. 1990 ขบวนการก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดนแคชเมียร์ได้เริ่มออกปฏิบัติการที่รุนแรงโดยสังหารตัวแทนของทางการอินเดียไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่รัฐบาลระดับล่างหรือผู้พิพากษา รวมทั้งจัดการชุมนุมเรียกร้องให้มีการแบ่งแยกดินแดนแคชเมียร์ออกจากอินเดีย รัฐบาลอินเดียได้ส่งกองกำลังกึ่งทหาร (paramilitary force) ซึ่งส่วนใหญ่มิได้เป็นชาวมุสลิมไปเสริมในแคชเมียร์ และใช้ความรุนแรงในการปราบปรามผู้ต่อต้านอินเดีย สถานการณ์ความรุนแรงนี้ยังได้ลุกลามถึงขนาดมีการลอบวางระเบิดถล่มธนาคารและร้านค้าหลายแห่งในนครศรีนาการ์ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่ขบวนการแบ่งแยกดินแดนในจัมมู-แคชเมียร์ได้ใช้อาวุธสงครามที่ร้ายแรงในการต่อต้านอินเดียด้วย²³⁰

²²⁸ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Kanti Bajpai, P. R. Chari, Pervaiz Iqbal Cheema, Stephen P. Cohen, and Sumit Ganguly, *Brasstacks and Beyond: Perception and Management of Crisis in South Asia* (New Delhi: Manohar, 1995).

²²⁹ *Time* (February 5, 1990): 10. อ้างถึงใน ปรีชา พงศ์ทองคำ, "อินเดีย," ใน *เอเชียรายปี* 1991/2534 (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 271.

²³⁰ ปรีชา พงศ์ทองคำ, "อินเดีย," ใน *เอเชียรายปี* 1991/2534, หน้า 273.

สถานการณ์ความรุนแรงนี้ไม่ได้เป็นปัญหาภายในของอินเดียอีกต่อไปเมื่อนายกรัฐมนตรีวี. พี. ซิงห์ ได้กล่าวหาปากีสถานว่าช่วยฝ่ายต่อต้านรัฐบาลอินเดียในแคชเมียร์ทั้งทางการเงิน อาวุธ และกำลังใจ ปากีสถานได้ปฏิเสธข้อกล่าวหาดังกล่าวโดยสิ้นเชิง ใน 2-3 สัปดาห์ต่อมาเหตุการณ์ทำท่าจะถูกลามกลายเป็นสงครามชายแดนขนาดย่อมระหว่างอินเดียกับปากีสถาน เมื่อชาวปากีสถานประมาณ 150 คนล่องลำพรหมแดนเข้าไปเดินร่วมขบวนกับชาวมุสลิมในแคชเมียร์ของอินเดียเพื่อสนับสนุนเพื่อนร่วมศาสนาและได้ถูกกองกำลังรักษาความปลอดภัยชายแดนยิงกราดเข้าใส่ผู้ล่องลำพรหมแดนดังกล่าว มีผู้บาดเจ็บ 12 คนและเสียชีวิตทันที 3 คนสร้างความโกรธแค้นให้กับชาวปากีสถานถึงกับเดินขบวนครั้งใหญ่ตามเมืองใหญ่ทั่วประเทศ เพื่อเรียกร้องให้นางเบนาศีร์ บุตโต (Benazir Bhutto) ดำเนินนโยบายเผชิญหน้ากับอินเดีย ในขณะที่พรรคฝ่ายค้านของอินเดียก็เดินขบวนและปลุกระดมประชาชนให้ต่อต้านปากีสถาน ณ กรุงนิวเดลี นอกจากนี้ ผู้บัญชาการทหารของทั้งสองประเทศได้ออกคำสั่งให้ทหารเตรียมพร้อมเต็มอัตราศึก โดยผู้นำทางทหารของปากีสถานได้เรียกร้องให้ทำสงครามศาสนา หรือ “จีฮัด” (Jihad) เพื่อปลดแอกแคชเมียร์ ในขณะที่นายวี. พี. ซิงห์ นายกรัฐมนตรีอินเดียได้ประกาศเตือนปากีสถานว่าไม่ว่าจะสูญเสียมากเพียงใด อินเดียก็จะปกป้องดินแดนแคชเมียร์นี้ไว้อย่างสุดความสามารถ²³¹

การกล่าวหาและตอบโต้กันไปมาของผู้นำอินเดียและปากีสถานยังเป็นไปอย่างดุเดือดในวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1990 นายกรัฐมนตรีเบนาศีร์ บุตโต ได้เดินทางไปยังแคว้นแคชเมียร์ในส่วนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของปากีสถานพร้อมกับให้คำสัญญากับชาวปากีสถานว่าจะทำ “สงคราม 1000 ปี” (thousand-year war) เพื่อสนับสนุนการต่อสู้²³² ขณะที่นายกรัฐมนตรีวี. พี. ซิงห์ของอินเดียก็กล่าวตอบโต้เมื่อวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1990 โดยเรียกร้องให้ชาวอินเดีย “เตรียมใจให้พร้อมรับสงครามกับปากีสถาน”²³³ ปากีสถานยังคงแทรกซึมข้ามพรหมแดนเข้ามาร่วมกับกลุ่มต่อต้านอินเดียในแคชเมียร์อย่างต่อเนื่อง ซึ่งสถานการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้มีผู้คาดการณ์ว่าผู้นำของอินเดียกำลังพิจารณาที่จะโจมตีเข้าไปในดินแดนของปากีสถานเพื่อทำลายค่ายฝึกและที่หลบภัยของขบวนการก่อการร้ายในแคชเมียร์ แหล่งข่าวกรองของปากีสถานได้ยืนยันถึงการสืบทอดแผนการดังกล่าวของอินเดีย และด้วยเกรงว่าปากีสถานอาจถูกรุกรานจากอินเดียจึงได้มีการเตรียม

²³¹ *Newsweek* (February 19, 1990): 31 อ้างถึงใน ปรีชา พงศ์ทองคำ, “อินเดีย,” ใน *เอเชียรายปี 1991/2534*, หน้า 274.

²³² K. Subrahmanyam, “Indian Nuclear Policy -- 1964-1998 (a Personal Recollection),” in *Nuclear India*, ed. Jasjit Singh, p.41.

²³³ Albright and Hibbs, “India’s Silent Bomb,” p. 29, cited in George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 308.

ความพร้อมทางทหารโดยเฉพาะในส่วนของกองทัพอากาศอย่างแข็งขัน นอกจากนั้น ยังมีรายงาน ว่าผู้กำหนดนโยบายของปากีสถานได้พิจารณาอย่างน่าสงสัยที่จะพึงการใช้อาวุธนิวเคลียร์ใน สถานการณ์ที่หากว่าอินเดียทำการบุกรุกเข้าถึงดินแดนใจกลางของปากีสถานจริง²³⁴

เหตุการณ์ความรุนแรงมีที่ท่าจะเข้าสู่จุดวิกฤตเมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1990 จนในที่สุด คณะบริหารของประธานาธิบดีจอร์จ บุช ของสหรัฐอเมริกาตัดสินใจส่งคณะทำงานระดับสูงซึ่งนำ โดยที่ปรึกษาด้านความมั่นคงแห่งชาติ นายโรเบิร์ต เกตต์ (Robert Gates) เข้าพบผู้นำของอินเดีย และปากีสถานเมื่อวันที่ 20-21 พฤษภาคม ค.ศ. 1990 เพื่อเจรจายุติวิกฤตการณ์ในครั้งนี้ ซึ่ง ระหว่างการประชุมร่วมกับผู้นำของอินเดียและปากีสถาน คณะทำงานระดับสูงของสหรัฐอเมริกา พบข้อเท็จจริงที่สำคัญประการหนึ่งว่าผู้นำของทั้งสองประเทศต่างมีความกังวลถึงโอกาสที่ วิกฤตการณ์ในครั้งนี้จะประทุขึ้นกลายเป็นสงครามตามแบบระหว่างอินเดียและปากีสถานอีกครั้ง แต่มิได้มีฝ่ายใดคาดคิดถึงโอกาสที่จะเกิดสงครามนิวเคลียร์ระหว่างกันขึ้น²³⁵ ซึ่งข้อมูลดังกล่าว แตกต่างจากการนำเสนอในบทความของ Seymour Hersh ที่ชี้ว่า การเผชิญหน้ากันของอินเดีย และปากีสถานในวิกฤตการณ์แคชเมียร์ ค.ศ. 1990 มีแนวโน้มที่จะเป็นสงครามนิวเคลียร์²³⁶ ในทาง กลับกันนักวิชาการอีกท่านหนึ่ง George Perkovich ได้โต้แย้งว่าอาวุธนิวเคลียร์มีบทบาทเพียง น้อยนิดหรือแทบจะไม่มีเลยในกระบวนการตัดสินใจของผู้นำทั้งสองประเทศที่ชักนำให้เกิดการ เผชิญหน้า ตลอดจนการหาหนทางเพื่อแก้ไขวิกฤตการณ์ระหว่างกันในค.ศ. 1990 นี้ สิ่งจูงใจที่ พอจะเป็นไปได้เพียงประการเดียวที่ทำให้ปากีสถานมีความเคลื่อนไหวในส่วนของโครงการอาวุธ นิวเคลียร์ก็คือ เพื่อกระตุ้นให้สหรัฐอเมริกาเข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยวิกฤตการณ์ระหว่าง ปากีสถานกับอินเดีย²³⁷

ต่อมาในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1990 ประธานาธิบดีจอร์จ บุช ของสหรัฐอเมริกาได้แถลงต่อ สภาของเกรสของสหรัฐอเมริกาว่าปากีสถานประสบความล้มเหลวที่จะบรรลุถึงความคาดหวังของ สหรัฐอเมริกา ซึ่งทำให้เขาไม่อาจให้การรับรองต่อสภาของเกรสต่อไปได้ว่าปากีสถานไม่ได้

²³⁴ Seymour Hersh, "On the Nuclear Edge," *The New Yorker* (March 29, 1993): 56-73. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 306.

²³⁵ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, pp. 310-311.

²³⁶ Seymour Hersh, "On the Nuclear Edge," *The New Yorker* (March 29, 1993): 56-73.

²³⁷ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, pp. 307-313.

กรอบของระเบิดนิวเคลียร์ แลกการณดังกล่าวของประธานาธิบดีจอร์จ บุช เท่ากับเป็นการเปิดให้กฎหมายว่าด้วยการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ (the Foreign Assistance Act) ในส่วนของ Pressler Amendment มีผลบังคับใช้กับปากีสถานในทันที ซึ่งทำให้ปากีสถานถูกระงับความช่วยเหลือที่สำคัญๆทางเศรษฐกิจและการทหารจากสหรัฐอเมริกา²³⁸ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและทางทหารจากสหรัฐอเมริกาจะถูกระงับลง แต่นั่นก็ได้หมายความว่าโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถานจะสิ้นสุดลงตามไปด้วย โครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถานยังคงดำเนินต่อไปพร้อมกับกาให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการสร้างอาวุธนิวเคลียร์และขีปนาวุธจากจีน²³⁹

2.5 ระยะที่ 5: อินเดียในโลกหลังสงครามเย็น (ค.ศ. 1990-ปัจจุบัน)

การสิ้นสุดของสงครามเย็นซึ่งได้ถูกชี้ให้เห็นจากการเป็นอิสระของประเทศที่เคยสังกัดค่ายคอมมิวนิสต์ของสหภาพโซเวียต (Soviet bloc) ใน ค.ศ. 1990 และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการล่มสลายของสหภาพโซเวียตเมื่อ ค.ศ. 1991 อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญในสภาวะตามธรรมชาติของระบบระหว่างประเทศจากระบบสองขั้วอำนาจ (bipolar system) มาสู่ระบบกึ่งขั้วอำนาจเดียว (semi-unipolar system) โดยมีสหรัฐอเมริกาเป็นอภิมหาอำนาจสำคัญยิ่งเพียงหนึ่งเดียว (sole superpower)²⁴⁰

ชัยชนะในสงครามเย็นของสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกได้สร้างความมั่นใจให้กับประเทศเหล่านี้ถึงอำนาจและสถานะของตนในระบบระหว่างประเทศหลังสงครามเย็น อีกทั้งการที่สหรัฐอเมริกาคือประเทศที่ยังคงมีกำลังอำนาจทางทหารสูงที่สุดในโลกโดยมีอาจมีชาติหนึ่งชาติใดทัดเทียมอำนาจทางทหารของสหรัฐอเมริกาได้เลยก็ยิ่งทำให้สหรัฐอเมริกาตระหนักในบทบาทการเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวของตนมากขึ้นและสิ่งนี้ได้ส่งผลต่อแนวทางการดำเนินนโยบาย

²³⁸ Michel R. Gordon, "Nuclear Issue Slows U.S. Aid to Pakistan," *New York Times* (October 1, 1990): A3. cited in Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 52.

²³⁹ Steven A. Holmes, "China Denies Violating Pact by Selling Arm to Pakistan," *New York Times* (July 26, 1993): 6. cited in Sumit Ganguly, "Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 52.

²⁴⁰ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 203.

ต่างประเทศและความมั่นคงของสหรัฐอเมริกา ดังที่มีการระบุไว้ในร่างเอกสารการแนะนำการวางแผนการป้องกัน (Draft Defense Planning Guidance Paper) เมื่อ ค.ศ. 1992 ว่า

“วัตถุประสงค์ประการแรกของเรา คือ เพื่อที่จะป้องกันการเกิดขึ้นใหม่อีกครั้งของศัตรูใหม่ ทั้งบนดินแดนของอดีตสหภาพโซเวียตหรือที่ใดก็ตาม...สิ่งนี้ถือเป็นความกังวลหลัก...และจำเป็นที่เราต้องพยายามป้องกันอำนาจที่เป็นปรปักษ์ใดๆจากการครอบงำเหนือภูมิภาคที่เมื่อควบคุมทรัพยากร (ของภูมิภาคนั้น) เข้าด้วยกันแล้ว จะเพียงพอสำหรับการก่อเกิดรัฐมหาอำนาจระดับโลกขึ้น...ยุทธศาสตร์ของเราขณะนี้ต้องมุ่งประเด็นสู่การขัดขวางการปรากฏตัวของรัฐที่มีศักยภาพจะเป็นคู่แข่งระดับโลกในอนาคตอีกครั้ง”²⁴¹

ผู้นำทางการเมืองของสหรัฐอเมริกาตระหนักถึงการเป็นชาติที่สำคัญยิ่งของสหรัฐอเมริกา เช่นเดียวกัน และด้วยเหตุนี้ ลักษณะเด่นของยุทธศาสตร์เพื่อรักษาสถานะการเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งของสหรัฐอเมริกาเอาไว้ก็คือ การสกัดกั้นบรรดาประเทศมหาอำนาจอันดับรอง (second tier of major powers) ทั้งที่คงอยู่หรือปรารถนาที่จะเป็นมหาอำนาจ ในกรณีนี้ประเทศเหล่านั้นไม่ต้องการจะเป็นพันธมิตรที่อยู่ใต้อำนาจของสหรัฐอเมริกาเหมือนกับประเทศอื่นๆ²⁴² กลไกสำคัญในนโยบายสกัดกั้นประเทศมหาอำนาจที่จะทำลายสหรัฐอเมริกา ได้แก่ การสนับสนุนประเทศพันธมิตรเพื่อคานอำนาจ การจัดตั้งและผลักดันกฎระเบียบระหว่างประเทศที่จะแข่งหรือจำกัดกำลังอำนาจที่สำคัญอย่างกำลังความสามารถทางด้านนิวเคลียร์และซีปนาอูธของประเทศที่เป็นศัตรูกับสหรัฐอเมริกา และเพื่อที่จะป้องกันการเกิดขึ้นของมหาอำนาจประเทศใหม่ ด้วยกำลังความสามารถดังกล่าวด้วย²⁴³

แม้ว่าสถานการณ์ต่างๆจะทำให้เราเห็นว่าสหรัฐอเมริกาดำรงสถานะของการเป็นประเทศอภิมหาอำนาจที่เหนือกว่าเพียงหนึ่งในระบบระหว่างประเทศปัจจุบัน แต่สิ่งที่ปรากฏชัดเจนอีกประการหนึ่งในระบบระหว่างประเทศนี้คือ มันมีการกระจายตัวของอำนาจ (diffusion of power) ที่สำคัญอยู่ ดังที่นักวิชาการสังคมนิยมบางคนได้มองว่าผู้ท้าทายใหม่ที่ต่อต้านสหรัฐอเมริกา

²⁴¹ cited in Barry R. Posen and Andrew L. Ross, “Competing Visions for U.S. Grand Strategy,” *International Security* 21 (winter 1996-97): 5-53.

²⁴² Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 203.

²⁴³ *Ibid.*, p.204.

จะปรากฏขึ้นหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต²⁴⁴ การกระจายตัวของอำนาจที่ปรากฏอยู่ในระบบระหว่างประเทศเห็นได้จาก การเกิดขึ้นของญี่ปุ่นในฐานะมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก (ถึงแม้ว่าญี่ปุ่นจะเผชิญกับภาวะเศรษฐกิจซบเซาในช่วงทศวรรษ 1990 ก็ตาม) การปรากฏขึ้นของจีนในฐานะที่เป็นประเทศมหาอำนาจผู้มีศักยภาพในการทำนายสหรัฐอเมริกาได้ อีกทั้งสหภาพยุโรป (European Union-EU) ซึ่งมีเยอรมนีเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่สำคัญและฝรั่งเศสกับอังกฤษที่เป็นศูนย์กลางด้านนิวเคลียร์ อาจจะกลายเป็นผู้ทำนายสำคัญของสหรัฐอเมริกา เมื่อกลุ่มประเทศนี้ก้าวหน้าในความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการทหารร่วมกัน นอกจากนี้ รัสเซียในฐานะผู้สืบต่อจากสหภาพโซเวียตเดิมาก็กำลังฟื้นฟูเศรษฐกิจผ่านกลไกตลาดเพื่อส่งเสริมอำนาจทางทหารที่รัสเซียยังคงไว้ได้อย่างดี²⁴⁵

แน่นอนว่า การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์นี้ได้ส่งผลกระทบต่ออินเดียอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การล่มสลายของสหภาพโซเวียตทำให้อินเดียขาดที่พึ่งที่สำคัญทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร อีกทั้งสูญเสียประเทศที่เป็นหลักประกันความมั่นคงจากการคุกคามทางทหารของจีนลง อนึ่ง การสิ้นสุดของสงครามเย็นอันหมายถึงการสิ้นสุดของความขัดแย้งทางอุดมการณ์และการขยายอิทธิพลระหว่างค่ายประชาธิปไตยและค่ายคอมมิวนิสต์ด้วย นั้นยังได้ทำให้หลักการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดของอินเดียลดความสำคัญลงภายใต้สภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นอย่างไม่ทันตั้งตัว ซึ่งได้ทำให้อินเดียดังทรรศนะของนักวิชาการคนสำคัญอย่าง Samuel Huntington มองว่า อินเดียกลายเป็นประเทศมหาอำนาจที่ “โดดเดี่ยว” และ “ขาดมิตร” (lonely and friendless) ในทันที²⁴⁶

นอกจากนั้น การสิ้นสุดของสงครามเย็น ยังสอดคล้องไปกับปรากฏการณ์ระหว่างประเทศที่สำคัญอีกประการหนึ่ง นั่นคือ กระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (economic globalization) ซึ่งทำให้ประเด็นเศรษฐกิจมีความโดดเด่นยิ่งขึ้นในกิจกรรมระดับโลกและมีอิทธิพลสำคัญต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระดับทวิภาคีของประเทศต่างๆ ด้วย ประเทศต่างๆ โดยเฉพาะประเทศด้อยพัฒนาได้ถูกผลักดันขึ้นสู่การเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ (economic liberalization) ด้วย

²⁴⁴ Christopher Layne, “The Unipolar Illusion: Why New Great Powers will Rise,”

International Security 17, 1993: 5-51.

²⁴⁵ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 204.

²⁴⁶ cited in J. Mohan Malik, “India Goes Nuclear: Rationale, Benefits, Costs and Implications,” *Contemporary Southeast Asia* 20 (August 1998): 103.

เล็งเห็นว่าการแยกตัวทางเศรษฐกิจ (economic insulation) ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อประเทศมากกว่า อนึ่ง อินเดียเองก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่เผชิญกับผลกระทบของการแยกตัวทางเศรษฐกิจอยู่หลายปีและได้พยายามปฏิรูปนโยบายทางเศรษฐกิจของตนอยู่หลายครั้ง ถึงกระนั้นก็ตาม ในปี ค.ศ. 1990 เศรษฐกิจของอินเดียก็ประสบกับภาวะวิกฤตอย่างรุนแรงจากปัญหาการชำระหนี้สินของประเทศ²⁴⁷

ด้วยเหตุนี้ รัฐบาลชุดใหม่ของอินเดียภายใต้การนำของนายกรัฐมนตรีนาราซิมฮา ราว (Narasimha Rao) จึงต้องรับภาระหน้าที่สำคัญในการแสวงหาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศของอินเดียเพื่อให้สอดคล้องกับการเมืองระหว่างประเทศที่ปรากฏขึ้นภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น อีกทั้ง ภารกิจที่จะต้องแก้ไขวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของอินเดียอย่างเร่งด่วน และแน่นอนว่าในส่วนของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียในระยะนี้ย่อมเกี่ยวพันกับสถานะแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีความเปลี่ยนแปลงและความจำเป็นที่เกิดขึ้นของอินเดีย ดังจะได้กล่าวถึงต่อไป

2.5.1 นโยบายของรัฐบาลนาราซิมฮา ราวที่มีต่ออาวุธนิวเคลียร์ (ค.ศ. 1991-1996)

ภายหลังการสิ้นสุดของสงครามเย็น คณะบริหารของประธานาธิบดีจอร์จ บุช (George Bush) ของสหรัฐอเมริกาได้มีแนวคิดที่จะจัดระเบียบโลกใหม่ (new world order) อีกทั้งยังได้ฟื้นฟูความสำคัญของปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมาอีกครั้ง ด้วยความที่สหรัฐอเมริกาต้องการสกัดกั้นมิให้อาวุธนิวเคลียร์ตกอยู่ในมือของประเทศที่อาจเป็นภัยคุกคามความมั่นคงและสถานะการเป็นอภิมหาอำนาจเพียงหนึ่งเดียวของสหรัฐอเมริกาได้ ดังนั้น นับตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้หันความสนใจในปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์มายังภูมิภาคเอเชียใต้แห่งนี้เช่นเดียวกัน

ในส่วนของอินเดียนั้น ทันทีที่นายกรัฐมนตรีนาราซิมฮา ราว เข้าดำรงตำแหน่งผู้นำประเทศ เขาได้พยายามแสวงหาแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจของอินเดียอย่างเร่งด่วน และเป้าหมายนี้ได้ทำให้อินเดียหันมาดำเนินนโยบายเกี่ยวพัน (engagement) ทางเศรษฐกิจกับประเทศมหาอำนาจต่างๆ มากยิ่งขึ้น การดำเนินงานทางการทูตและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในระยะแรกล้วนให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นอันดับหนึ่ง และด้วยความ

²⁴⁷ Baldev Raj Nayar, *Globalization and Nationalism: The Changing Balance in India's Economic Policy, 1950-2000* (New Delhi: Sage, 2001). cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 207.

ต้องการได้รับเงินช่วยเหลือทั้งจากสถาบันการเงินระหว่างประเทศและรัฐบาลปัจเจกต่างๆจึงทำให้ผู้นำของอินเดียคัดค้านการทดลองหรือดำเนินการใดๆเพื่อให้อินเดียมีอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผย (overt nuclear weaponization) เพราะเกรงว่าการกระทำเช่นนั้นจะทำให้อินเดียถูกระงับความช่วยเหลือด้านการเงินจากต่างประเทศได้

ในเดือนกันยายน ค.ศ. 1991 อินเดียประสบความสำเร็จในการขอรับเงินช่วยเหลือจากการประชุมที่กรุงปารีสเป็นมูลค่ารวม 6.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ โดยที่ญี่ปุ่น เยอรมนี และอังกฤษ ซึ่งล้วนเป็นประเทศมหาอำนาจที่จะตอบโต้ได้อย่างเด็ดขาดในกรณีที่อินเดียทำการทดลองหรือสร้างอาวุธนิวเคลียร์ ได้ตกลงที่จะให้เงินช่วยเหลือเป็นมูลค่าสูงถึง 2.2 พันล้านเหรียญสหรัฐจากกองทุนของรัฐบาลแต่ละประเทศ ขณะที่ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (Asian Development Bank) และธนาคารโลก (World Bank) จะเป็นผู้จัดการดูแลการชำระเงินเกือบทั้งหมดให้

ดังนั้น โดยภาพรวมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียในสมัยของนายกรัฐมนตรีอินดิราชานมฮารา โดยภาพรวมจึงยังไม่มีเปลี่ยนแปลงใดๆเกิดขึ้น กล่าวคือ อินเดียยังคงใช้อิทธิพลของการป้องปรามทางนิวเคลียร์ด้วยการมีกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ที่ก้าวหน้าอย่างชัดเจน การมีทางเลือกนิวเคลียร์ (nuclear option) โดยแท้จริงที่จะสร้างอาวุธนิวเคลียร์ซึ่งพร้อมปฏิบัติการได้ทันทีที่เห็นว่าจำเป็น แต่ขณะเดียวกันอินเดียยังคงเลือกที่จะหลีกเลี่ยงผลเสียหายทางการเมืองและเศรษฐกิจด้วยการปฏิเสธไม่ยอมรับ (อย่างเปิดเผย) ว่าตนได้พัฒนาโครงการนิวเคลียร์จนคืบหน้าไปสู่ขั้นตอนของการสร้างอาวุธนิวเคลียร์เต็มรูปแบบแล้ว²⁴⁸

2.5.1.1 สหรัฐอเมริกากับปัญหานิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียใต้

ในเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1991 สหรัฐอเมริกาได้เริ่มต้นกระบวนการผลักดันการแก้ปัญหา นิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียใต้ขึ้นอีกครั้ง โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ นายริจินัลด์ บาร์โธโลมิว (Rijinald Bartholomew) ได้เดินทางเยือนอินเดียและปากีสถาน ต่อเนื่องจากที่ก่อนหน้านี้ที่ประชุมใหญ่สมัชชาสหประชาชาติมีมติประกาศ

²⁴⁸ India's Nuclear Weapons Programme, The Momentum Builds: 1989-1998, Nuclear Archives [Online] Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaMomentum.html> [2005, 12 March]

ให้ภูมิภาคเอเชียใต้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ (nuclear-weapon-free-zone)²⁴⁹ ซึ่งมติดังกล่าว ยังคงมีข้อถกเถียงกันถึงการพิจารณาข้อเท็จจริงอยู่หลายประการ อาทิเช่น จีนจัดอยู่ในภูมิภาคนี้หรือไม่? และจะระบุถึงการปรากฏอยู่ของเรือและเรือดำน้ำติดหัวรบนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกา และประเทศอื่นๆในมหาสมุทรอินเดียอย่างไร? ฯลฯ เป็นต้น อินเดียได้คัดค้านมติของสหประชาชาติดังกล่าวอย่างรุนแรง ขณะที่ปากีสถานสนับสนุนมติ²⁵⁰ ระหว่างการเยือนอินเดียของนายวีจินด์ บาร์โธโลมิว เขาได้เรียกร้องให้อินเดียร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการแก้ปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ โดยขอให้อินเดียละเว้นการให้ความช่วยเหลือแก่ชาติอื่นๆในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ให้อินเดียละเว้นจากการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ และมีส่วนร่วมในการอภิปรายถึงปัญหานิวเคลียร์ในระดับภูมิภาค²⁵¹ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังได้กดดันให้รัฐบาลอินเดียยกเลิกข้อเสนอที่จะขายเครื่องปฏิกรณ์นิวเคลียร์เพื่อการวิจัยขนาด 10 เมกะวัตต์ให้แก่อิหร่าน ซึ่งรัฐบาลอินเดียตกลงที่จะยอมรับตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกาในส่วนนี้

กระทั่งวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 1992 อินเดียและปากีสถานได้ดำเนินการแลกเปลี่ยนรายชื่อเครื่องดำเนินงานทางนิวเคลียร์ของกันและกัน ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากทั้งสองประเทศได้บรรลุข้อตกลงที่จะไม่โจมตีเครื่องสาธารณูปโภคทางนิวเคลียร์ (nuclear facility) ของกันและกันอย่างเป็นทางการเมื่อ ค.ศ. 1988 และให้สัตยาบันต่อข้อตกลงนี้เมื่อมกราคม ค.ศ. 1991 ความพยายามต่างๆที่เกิดขึ้นได้แสดงให้เห็นถึงความสนใจที่จะสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน แต่ถึงกระนั้น ความเคลือบแคลงสงสัยถึงความจริงใจของอีกฝ่ายก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ เมื่อสื่อมวลชนของปากีสถานรายงานว่ารายชื่อที่อินเดียส่งให้แก่ปากีสถานไม่สมบูรณ์ และอีกไม่กี่สัปดาห์ต่อมาได้มีรายงานใน *Nucleonic week* ว่าอินเดียและปากีสถานต่างยกเว้นรายชื่อโรงปฏิกรณ์เพิ่มสมรรถนะแร่ยูเรเนียม ทั้งนี้ ปากีสถานได้สร้างโรงปฏิกรณ์เพิ่มสมรรถนะยูเรเนียมแห่งที่ 2 ซึ่งเชื่อกันว่าตั้งอยู่ในเมืองโกลรา (Golra) ขณะที่อินเดียได้สร้างโรงปฏิกรณ์เพิ่มสมรรถนะการแยกความหนาแน่นของก๊าซ (gas centrifuge) แห่งใหม่ใกล้กับเมืองมายซอร์ (Mysore)²⁵² ความหวาดระแวงของอินเดียที่มีต่อปากีสถานยิ่งทวีขึ้นเมื่อปรากฏว่าจีนได้ประกาศที่จะขายโรงงานพลังนิวเคลียร์ขนาดกำลังผลิต

²⁴⁹ Nawaz Sharif, "Statement to the Qatari News Agency," in *FBIS-NESA* (15 November 1991): 46. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 324.

²⁵⁰ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 324.

²⁵¹ Ibid.

²⁵² Mark Hibbs, *Nucleonics Week* (26 February 1992): 9-10. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 325.

300 เมกะวัตต์ให้แก่ปากีสถานโดยจะตั้งอยู่ที่เมืองชาสมา (Chasma) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของ
 รัวันพินดี (Rawalpindi)²⁵³

ความกังวลในการพัฒนาขีดความสามารถทางนิวเคลียร์และชีปนาวุธของอินเดียและ
 ปากีสถานได้ทำให้สหรัฐอเมริกากดดันอินเดียให้ร่วมกับปากีสถาน สหรัฐอเมริกา รัสเซีย และจีน
 จัดประชุมเพื่อหาทางระงับการแข่งขันกันสร้างสมความสามารถทางนิวเคลียร์และชีปนาวุธใน
 ภูมิภาคเอเชียใต้ ผู้นำของอินเดียคัดค้านข้อเสนอที่จะจัดตั้งมาตรการห้ามแพร่กระจายอาวุธ
 นิวเคลียร์ในภูมิภาค (regional nonproliferation measure) เพราะเกรงว่าการควบคุมทาง
 นิวเคลียร์ของอินเดียและปากีสถานอาจทำให้สหรัฐอเมริกาหันมาผ่อนคลายมาตรการคว่ำบาตร
 ทางเศรษฐกิจและการทหารตามกฎหมาย Pressler Amendment แก่ปากีสถาน และอาจนำไปสู่
 การติดอาวุธให้ปากีสถานอีกครั้ง²⁵⁴

อย่างไรก็ตาม เพื่อบรรเทาแรงกดดันของสหรัฐอเมริกา และด้วยการตระหนักถึงความ
 จำเป็นที่จะต้องเกี่ยวพันทางเศรษฐกิจกับชาติตะวันตก จึงทำให้อินเดียเสนอให้มีการหารือในระดับ
 ทวิภาคีระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาในประเด็นปัญหานิวเคลียร์²⁵⁵ ซึ่งผู้นำของสหรัฐอเมริกาได้
 ตอบตกลงและการหารือก็มีขึ้นในช่วงปลาย ค.ศ. 1992 แต่สหรัฐอเมริกาก็ไม่ประสบความสำเร็จ
 ในการโน้มน้าวให้อินเดียยุติโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ลงได้

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1992 เกิดความขัดแย้งในปัญหานิวเคลียร์ระหว่างอินเดียและ
 สหรัฐอเมริกาขึ้น เมื่ออินเดียได้ทำการทดสอบการบินครั้งใหม่ของชีปนาวุธพิสัยระยะสั้น “Prithvi”
 ในวันที่ 5 พฤษภาคม และต่อมาเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม คณะบริหารของประธานาธิบดีจอร์จ บุช
 (George Bush) ได้ตอบโต้การทดสอบชีปนาวุธของอินเดียโดยระงับความช่วยเหลือและร่วมมือ
 กับองค์กรเพื่อการวิจัยทางอวกาศของอินเดีย (Indian Space Research Organization: ISRO)
 และองค์กรเพื่อการวิจัยทางอวกาศของรัสเซีย (Glavkosmos) เป็นเวลา 2 ปี ด้วยข้อกล่าวหาว่า
 รัสเซียขายเครื่องยนต์จรวดที่ขับเคลื่อนด้วยไฮโดรเจนเหลวและเทคโนโลยีในการก่อสร้าง
 เครื่องยนต์ดังกล่าวให้แก่อินเดีย ซึ่งการกระทำดังกล่าวของรัสเซียถือเป็นการละเมิดข้อตกลงว่า
 ด้วยการควบคุมเทคโนโลยีชีปนาวุธ (Missile Technology Control Regime: MTCR) ที่รัสเซียให้

²⁵³ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 325.

²⁵⁴ Steve Coll, “U.S. Nuclear Diplomacy in South Asia Faces Obstacles,” *Washington Post*
 (8 February 1992). cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global
 Proliferation*, p. 325.

²⁵⁵ George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 325.

คำมั่นที่จะปฏิบัติตาม²⁵⁶ อินเดียตอบโต้สหรัฐอเมริกาด้วยท่าทีไม่พอใจโดยยืนยันว่าเทคโนโลยีได้มาเพื่อวัตถุประสงค์ทางสันติใช้ในโครงการอวกาศของฝ่ายพลเรือนอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการส่งดาวเทียมเพื่อการสื่อสารสู่วงโคจรของโลก การคว่ำบาตรของสหรัฐอเมริกาต่อองค์กรเพื่อการวิจัยทางอวกาศของอินเดียได้ทวีความรู้สึกต่อต้านสหรัฐอเมริกายิ่งขึ้น หลังจากเมื่อเดือนที่ผ่านมาเพิ่งมีการประกาศของกลุ่มผู้ส่งออกนิวเคลียร์ (Nuclear Supplier Group) ที่จะให้มีมาตรการควบคุมการส่งออกเทคโนโลยีที่สามารถใช้ได้สองทาง (dual-use technology) จำนวน 65 กลุ่มกับประเทศต่างๆรวมถึงอินเดีย เพื่อลดความพยายามในการพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของอินเดียนลง²⁵⁷ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้อินเดียมองการกระทำของสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกว่าเป็นการกระทำของประเทศอุตสาหกรรมที่กีดกันการเข้าถึงเทคโนโลยีและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีในยุคของดาวเทียม (satellite age)²⁵⁸

หลังจากที่การคว่ำบาตรอินเดียถูกประกาศไม่นาน ในเดือนเดียวกันนี้ประธานาธิบดีอาร์. เวนคาธารามาน (R. Venkataraman) ของอินเดียได้เดินทางเยือนประเทศจีนอย่างเป็นทางการ ซึ่งถือเป็นการเยือนจีนครั้งแรกของบุคคลในระดับประธานาธิบดีของอินเดีย หลังจากเมื่อเดือนธันวาคม ค.ศ. 1991 นายกรัฐมนตรีหลี่ เฝิง (Li Peng) ของจีนได้เดินทางเยือนอินเดียอย่างเป็นทางการครั้งหนึ่ง นับเป็นครั้งแรกตั้งแต่ทั้งสองประเทศได้ทำสงครามพรมแดนระหว่างกันในปี ค.ศ. 1962 โดยการเยือนของบุคคลในระดับผู้นำประเทศนี้ถือเป็นสัญลักษณ์แห่งความก้าวหน้าที่สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและจีน ความพยายามในการสานสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศทั้งสองมีอย่างต่อเนื่อง ดังในปี ค.ศ. 1991 รัฐบาลอินเดียและจีนตกลงที่จะจัดตั้งกลไกเพื่อขจัดปัญหาความตึงเครียดบริเวณพรมแดนจีน-อินเดีย และลงนามข้อตกลงเพิ่มเติมอีกสามฉบับเกี่ยวกับการยกระดับผู้แทนทางการทูตของกันและกัน การขยายความร่วมมือทางอวกาศ และการเปิดการค้าชายแดนอย่างเป็นทางการหลังจากหยุดชะงักมานานกว่า 30 ปี²⁵⁹ ตลอดทศวรรษที่ 1990 นี้ เราจะเห็นการปฏิสัมพันธ์ในระดับทวิภาคีของเจ้าหน้าที่ทั้งฝ่ายพลเรือนและทหารระดับสูงของจีนและอินเดียที่มีเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามท่ามกลางสัมพันธภาพของสองประเทศก็ยังคงมีความหวาดระแวงกันอยู่ ดังปรากฏในระหว่างการเยือนจีนของประธานาธิบดีอินเดีย จีนกลับทำการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ขนาดใหญ่ถึง 1 เมกะตันซึ่งการกระทำของจีนถูกมองจากฝ่ายอินเดียว่า

²⁵⁶ Ibid.

²⁵⁷ Ibid.

²⁵⁸ Ibid., p. 328.

²⁵⁹ Ramesh Thakur, *The Politics and Economics of India's Foreign Policy*, p. 81. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 325.

เป็นเครื่องแสดงถึงความทะนงตนที่จีนต้องการเป็นผู้กำหนดจุดมุ่งหมายหรือทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับจีน²⁶⁰ และเพื่อเป็นการตอบโต้การกระทำของจีนในวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1992 องค์การเพื่อการวิจัยและพัฒนาการป้องกันประเทศ หรือ DRDO ของอินเดียจึงดำเนินการทดสอบการบินครั้งที่ 2 ของขีปนาวุธ “Agni” สื่อมวลชนของอินเดียกล่าวว่า การทดสอบในครั้งนี้สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจให้แก่ชาวอินเดียดังปรากฏในคำกล่าวว่ามัน “เป็นการค้นหาความเคียดแค้นและเกียรติภูมิระหว่างประเทศ”²⁶¹ แต่แล้วนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรผู้ออกแบบขีปนาวุธ “Agni” ก็ค้นพบในภายหลังว่าระบบนำวิถี (guidance system) และส่วนประกอบของตัวขีปนาวุธ “Agni” ยังมีข้อผิดพลาดอยู่มากมาย

ในส่วนของสหรัฐอเมริกา นั้น ได้รับทราบล่วงหน้าถึงการทดสอบขีปนาวุธ “Agni” ที่จะมีขึ้นแล้ว จึงไม่แสดงท่าทีวิพากษ์วิจารณ์ใดๆรุนแรง ด้วยความที่คณะบริหารของประธานาธิบดีจอร์จ บุชเล็งเห็นว่าหนทางที่ดีที่สุดในการดึงความสนใจของอินเดียมาสู่การระงับหรือควบคุมโครงการนิวเคลียร์และขีปนาวุธ ก็คือ การสร้างสัมพันธภาพในเชิงสร้างสรรค์และกว้างขวางยิ่งขึ้นกับอินเดีย ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกาได้ตระหนักว่าอินเดียเป็นประเทศมหาอำนาจที่กำลังเติบโตขึ้น (rising power)²⁶² การรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับอินเดียย่อมจะเป็นผลดีกว่าการยึดติดกับความก้าวร้าวในประเด็นการห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ด้วยวิธีกดดันอินเดียอย่างรุนแรง ดังนั้น ในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1992 สหรัฐอเมริกาจึงเริ่มผ่อนปรนมาตรการคว่ำบาตรที่มีต่อองค์การเพื่อการวิจัยทางอวกาศของอินเดีย (ISRO) และอนุญาตให้จัดส่งสินค้าที่ได้ทำความตกลงกันไว้ก่อนหน้านี้ที่สหรัฐอเมริกาจะบังคับใช้มาตรการคว่ำบาตรดังกล่าว²⁶³

โครงการพัฒนาขีปนาวุธพิสัยระยะสั้น “Prithvi” ของอินเดียยังคงคืบหน้าอย่างต่อเนื่อง ในวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1992 องค์การ DRDO ภายใต้ผู้อำนวยการคนใหม่ คือ ดร.อับดุล คาลาม (Abdul Kalam) ได้ทำการทดสอบระบบการบินทั้งระบบของขีปนาวุธ “Prithvi” เป็นครั้งที่ 9 โดยมีการติดตั้งอุปกรณ์ภายในขีปนาวุธอย่างครบถ้วนสมบูรณ์เป็นครั้งแรกสำหรับทดสอบบินด้วย

²⁶⁰ K. Subrahmanyam, “An Indo-Pakistan Nuclear Restraint Regime,” paper prepared for the Forty-Second Pugwash Conference on Science and World Affairs, Berlin, (September 11-17): 10-12. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 328.

²⁶¹ Brahma Chellaney, *Nuclear Proliferation*, p. 275. cited in George Perkovich, *India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 328.

²⁶² Ibid.

²⁶³ Ibid., p. 329.

ระยะทางที่เพิ่มขึ้นจากเดิมอีก 250 กิโลเมตรและการทดสอบก็สามารถดำเนินไปด้วยความราบรื่น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น เพื่อมิให้โครงการพัฒนาขีปนาวุธของตนดำเนินการรุดหน้าจนถึงระดับที่จะสร้างความเสี่ยงต่อเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศ อันเนื่องมาจากความไม่พอใจของสหรัฐอเมริกา ซึ่งอาจหันมาดำเนินมาตรการคว่ำบาตรและกีดกันอินเดียให้ยุติขีดความสามารถที่สำคัญๆที่เป็นหัวใจของการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ดังนั้น นายกรัฐมนตรีอินเดียนามอราลี จารวจึงมีคำสั่งให้ชะลอโครงการพัฒนาขีปนาวุธของอินเดียเอาไว้ก่อน²⁶⁴

ปี ค.ศ. 1993 ได้มีสัญญาณบ่งชี้ว่าสหรัฐอเมริกาจะเริ่มดำเนินนโยบายเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างแข็งกร้าวมากขึ้น โดยวันที่ 24 กุมภาพันธ์ หัวหน้าหน่วยสืบราชการลับของสหรัฐอเมริการายงานต่อสภาคองเกรสว่า “การแข่งขันกันสร้างสมอาวุธระหว่างอินเดียและปากีสถานก่อให้เกิดโอกาสที่มีความเป็นไปได้อย่างมากที่สุดของการใช้อาวุธที่มีคุณภาพทำลายล้างสูงในอนาคต รวมไปถึงอาวุธนิวเคลียร์ด้วย”²⁶⁵ ในเดือนเมษายนปีเดียวกัน คณะบริหารชุดใหม่ของสหรัฐอเมริกาภายใต้การนำของประธานาธิบดีบิล คลินตัน (Bill Clinton) เสนอรายงานต่อสภาคองเกรสซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สำคัญต่อภูมิภาคเอเชียใต้ว่า “เป้าหมายของเราคือ ประการแรกเพื่อที่จะควบคุม จากนั้นลด และสุดท้ายทำลายการครอบครองอาวุธที่มีคุณภาพทำลายล้างสูงและเครื่องมือในการขนส่งของพวกเขา”²⁶⁶ รายงานฉบับนี้ยังระบุถึงการให้ความพยายามทางการทูตและข้อเสนอเพื่อส่งเสริมให้อินเดียและปากีสถานผลักดันมาตรการสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน อีกทั้ง ประกาศว่า “การห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์เป็นประเด็นสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างเรากับทั้งสองประเทศ”²⁶⁷ ยิ่งไปกว่านั้น กระทรวงกลาโหมของสหรัฐอเมริกายังได้กำหนดแนวทางต่อต้านการแพร่กระจายอาวุธที่มีคุณภาพทำลายล้างสูง (Defense Counter-Proliferation Initiative) ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1993 โดยระบุที่จะใช้เครื่องมือทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และการทหาร เพื่อยับยั้งการแพร่กระจายอาวุธเหล่านี้ และเหนืออื่นใด รายงานฉบับดังกล่าวยังระบุว่าเป้าหมายสำคัญของสหรัฐอเมริกา

²⁶⁴ “India’s Nuclear Weapons Program, The Momentum Builds: 1989-1998,” *Nuclear Archives* [Online] Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaMomentum.html> [2005, March 20]

²⁶⁵ Ibid.

²⁶⁶ George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 335.

²⁶⁷ Ibid.

คือ การจำกัดจำนวนประเทศที่เป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์²⁶⁸ สิ่งเหล่านี้แสดงนัยยะว่า สหรัฐอเมริกาจะเข้ามาแทรกแซงในปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในเอเชียได้มากยิ่งขึ้น และเท่ากับเป็นการย้ำถึงเป้าหมายของสหรัฐอเมริกาต่อโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียว่าคือ การยุติ หรือพลิกกลับขีดความสามารถทางนิวเคลียร์ของอินเดียลงเสีย สิ่งนี้ได้กลายเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้อินเดียปฏิเสธแนวทางและข้อเสนอใดๆของสหรัฐอเมริกาที่อาจจำกัดกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ของอินเดียในอนาคตได้

ในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1994 อินเดียทำการทดสอบการบินของขีปนาวุธ “Agni” เป็นครั้งที่ 3 ในเขตทดสอบที่บาลาซอร์ (Balasore) ของอินเดียซึ่งก็สามารถบรรลุผลสำเร็จในการขยายวิถีการยิงได้ไกลถึง 1,200 กิโลเมตร การทดสอบในครั้งนี้ถือเป็นการสิ้นสุดในขั้นตอนแรกของกระบวนการพัฒนาขีปนาวุธชนิดนี้ ดังนั้น อินเดียจึงได้ชะลอโครงการพัฒนาขีปนาวุธ “Agni” ไว้ก่อน ขณะที่ได้หันมาพัฒนาขีปนาวุธ “Agni II” ซึ่งมีพิสัยระยะการยิงได้ไกลกว่าและใช้เชื้อเพลิงชนิดแข็ง (solid fuel) แทนการใช้เชื้อเพลิงชนิดเหลวแบบ “Agni” อีกทั้ง อินเดียยังได้พัฒนาเพิ่มเติมในส่วนของตัวระเบิดและระบบจุดระเบิดภายในของระเบิดนิวเคลียร์โดยติดตั้งกับเครื่องบินมิราจ-2000 ด้วย ผลสำเร็จของการพัฒนาระบบนำส่งอาวุธนิวเคลียร์ที่พร้อมสำหรับใช้ในการโจมตีต่อผู้ข่มขู่อย่างสมบูรณ์นี้ทำให้อินเดียสามารถมีอาวุธนิวเคลียร์ที่พร้อมจะปฏิบัติการได้จริง โดยไม่มีข้อกังขาใดๆทั้งสิ้น²⁶⁹

การพุ่งความสนใจมายังภูมิภาคเอเชียได้มากขึ้นของสหรัฐอเมริกาในสมัยประธานาธิบดีคลินตันได้ปรากฏชัดเมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1993 นายไมค์ แมคเคอร์รี่ (Mike McCurry) โฆษกกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาออกมาแถลงว่ากฎหมาย Pressler Amendment ไม่เอื้อประโยชน์ต่อเป้าหมายแห่งการห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์อีกต่อไป ซึ่งสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องมีแนวทางอื่นๆมาแทนที่กฎหมายฉบับนี้²⁷⁰ คณะบริหารของสหรัฐอเมริกามองการใช้มาตรการคว่ำบาตรที่มีต่อปากีสถานว่าไม่สามารถกดดันให้ปากีสถานยุติโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ได้ และในเวลาอันสั้น สหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องมีแนวทางที่ยืดหยุ่นกว่าเพื่อสร้างสิ่งจูงใจให้

²⁶⁸ Michael Cox, *US Foreign Policy after the Cold War*, (London: Royal Institute of International Affairs, 1995), pp. 47-48.

²⁶⁹ “India’s Nuclear Weapons Program, The Momentum Builds: 1989-1998”, *Nuclear Archives* [Online] Available from: <http://nuclearweaponarchive.org/India/IndiaMomentum.html> [2005, March 12]

²⁷⁰ George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation*, p. 329.

ปากีสถานยอมตกลงตามมาตรการ อาทิเช่น ยุติการผลิตวัตถุดิบเชื้อเพลิงที่ไม่อยู่ใต้ระบบพิทักษ์ป้องกัน (unsafeguarded fissile material) เป็นต้น และแล้วในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1994 สหรัฐอเมริกาก็เป็นฝ่ายยื่นข้อเสนอแก่ปากีสถานโดยหวังว่าปากีสถานจะยุติการผลิตวัตถุดิบนิวเคลียร์ที่ไม่อยู่ใต้ระบบพิทักษ์ป้องกัน ซึ่งหมายความว่า ปากีสถานจะไม่ดำเนินการและไม่มีการผลิตเชื้อเพลิงในโรงปฏิกรณ์ที่คาชกูตาหรือที่อื่นๆ ถ้าโรงปฏิกรณ์เหล่านั้นไม่อยู่ใต้ระบบพิทักษ์ป้องกันตามเงื่อนไขของสำนักงานพลังงานปรมาณูระหว่างประเทศ (IAEA) โดยสหรัฐอเมริกาเสนอจะผ่อนผันการคว่ำบาตรแก่ปากีสถานด้วยการส่งเครื่องบิน F-16 จำนวน 28 ลำที่ทั้งสองประเทศได้เคยทำความตกลงซื้อขายเอาไว้ แต่ถูกระงับการจัดส่งอันเนื่องมาจากผลบังคับใช้ของกฎหมาย Pressler Amendment ข้อเสนอดังกล่าวของสหรัฐอเมริกาสร้างความไม่พอใจให้แก่อินเดียเป็นอย่างมาก แม้ว่าท้ายที่สุดแล้วข้อเสนอนี้จะตกไป เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้มีการบัญญัติกฎหมายป้องกันการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (the Nuclear Proliferation Prevention Act of 1994) หรือ Glenn Amendment ขึ้นในเดือนเมษายน ค.ศ. 1994 โดยการผลักดันของวุฒิสมาชิกจอห์น เกลนนี (John Glenn) ระบุให้สหรัฐอเมริกาดำเนินการขัดขวางมิให้เกิดการให้สินเชื่อ การประกันสินเชื่อ และความช่วยเหลืออื่นใดของสหรัฐอเมริกาและของสถาบันการเงินระหว่างประเทศ ได้แก่ ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ แก่ประเทศที่ “ทำการระเบิดนิวเคลียร์”²⁷¹

ความไม่พอใจของอินเดียที่มีต่อสหรัฐอเมริกายิ่งทวีความรุนแรงขึ้น เมื่อสหรัฐอเมริกาประกาศยกเลิกการคว่ำบาตรที่มีขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 จากการที่จีนจัดส่งเครื่องบินและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับขีปนาวุธ M-11 ให้แก่ปากีสถานในเดือนตุลาคม ค.ศ. 1994 เพื่อแลกกับการให้คำมั่นสัญญาของจีนว่าจะไม่ถ่ายโอนจรวดนำวิถีที่สามารถเดินทางจากฐานภาคพื้นดินไปยังเป้าหมายที่อยู่บนพื้นดิน (ground-to-ground missiles) หรือเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับจรวดนำวิถีเพิ่มเติมแก่ปากีสถานหรือประเทศอื่นๆ²⁷² อินเดียตีความการกระทำของสหรัฐอเมริกาว่าเป็นอีกตัวอย่างของการคำนึงถึงผลประโยชน์ทางการค้าของสหรัฐอเมริกาเองซึ่งเข้ามาแทนที่เป้าหมายแห่งการห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ ทั้งนี้ สหรัฐอเมริกาในสมัยของประธานาธิบดีคลินตันได้หันมาดำเนินนโยบายเกี่ยวพันทางยุทธศาสตร์กับจีนมากขึ้นกว่าในอดีต แต่ในทางตรงกันข้าม สหรัฐอเมริกาก็กลับดำเนินนโยบายกดดันอินเดียให้ปฏิบัติตามข้อเรียกร้องต่างๆ เพื่อการห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ของสหรัฐอเมริกา²⁷³ ความเคลือบแคลงสงสัยเกี่ยวกับการเข้าข้างฝ่ายจีนของ

²⁷¹ Ibid., p. 343.

²⁷² Ibid., p. 350.

²⁷³ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 212.

สหรัฐอเมริกา การเลือกปฏิบัติ และการส่งเสริมของจีนให้ปากีสถานสร้างกำลังอำนาจทางทหาร ล้วนทำให้อินเดียไม่อาจยอมรับพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศของประเทศมหาอำนาจทั้งสอง ในทางสร้างสรรค์และเป็นมิตรได้

2.5.1.2 การขยายอายุของสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์

ในปี ค.ศ. 1995 นับเป็นปีสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย ทั้งนี้ได้มีการหยิบยกประเด็นสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Nonproliferation Treaty: NPT) ขึ้นมาหารือในเวทีสหประชาชาติอีกครั้ง เนื่องจากสนธิสัญญา NPT กำลังจะหมดอายุลง ดังนั้น สหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้สนับสนุนหลักและผลักดันสนธิสัญญาฉบับนี้มาตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 และพิจารณาสนธิสัญญาฉบับนี้ในฐานะที่เป็นหัวใจสำคัญที่จะหยุดยั้งการแพร่ขยายอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูงอย่างอาวุธนิวเคลียร์ จึงพยายามรณรงค์ให้ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์สนับสนุนสนธิสัญญา NPT โดยมีความคิดที่จะ “ขยายอายุของสนธิสัญญาออกไปอย่างไม่มีเงื่อนไขและไม่มีกำหนดเวลา” (unconditional and indefinite extension)²⁷⁴

การประชุมเพื่อทบทวนการขยายอายุของสนธิสัญญา NPT ได้มีขึ้นเมื่อเดือนเมษายน-พฤษภาคม ค.ศ. 1995 ที่กรุงนิวยอร์กของสหรัฐอเมริกา อินเดียซึ่งเป็นประเทศที่เลือกอยู่นอกกรอบของสนธิสัญญาฉบับนี้มาตั้งแต่ต้นได้ตัดสินใจที่จะไม่เข้าร่วมการพิจารณาและดำเนินการทบทวนสนธิสัญญา NPT หรือไม่แม้ว่าจะเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประชุม²⁷⁵ ทั้งนี้ อินเดียยังคงจุดยืนในเรื่องการคัดค้านสนธิสัญญา NPT ไว้อย่างแข็งขันโดยเห็นว่าสนธิสัญญา NPT เป็นสนธิสัญญาที่เลือกปฏิบัติ เพราะจำกัดการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครอง แต่ไม่ลดหรือจำกัดอาวุธนิวเคลียร์ในประเทศที่ประกาศว่ามีอาวุธดังกล่าวไว้ในครอบครองแล้วแต่อย่างใด²⁷⁶ นอกจากนี้อินเดียยังมองว่าสนธิสัญญา NPT ทำให้การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของรัฐมหาอำนาจทั้งห้า คือ สหรัฐอเมริกา จีน รัสเซีย ฝรั่งเศส และอังกฤษ เป็นสิ่งที่

²⁷⁴ Michael Cox, *US Foreign Policy after the Cold War*, pp. 47-48.

²⁷⁵ Rakesh Sood, “The NPT and Beyond,” paper presented at a seminar on Non-proliferation and Technology Transfer, University of Pennsylvania (October 3-6, 1993), pp. 1-20. cited in Sumit Ganguly, “Explaining the India Nuclear Test,” in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 53.

²⁷⁶ Deepa Ollapally and Raja Ramanna, “U.S.-India Tension, Misperception on Nuclear Proliferation,” *Foreign Affairs* (January/ February 1995): 13.

ถูกต้องตามกฎหมายอีกด้วย ความหวังของอินเดียในเวลานั้น คือ สหรัฐอเมริกาจะล้มเหลวในการตั้งแนวร่วมเพื่อขยายกรอบระยะเวลาของสนธิสัญญา NPT ออกไป แต่แล้วผลของการประชุมกลับไม่เป็นดังที่อินเดียคาดหวังแม้แต่น้อย ความพยายามดำเนินการทางการทูตเพื่อขัดขวางการต่ออายุสนธิสัญญา NPT ของอินเดียได้ก่อให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์การดำเนินนโยบายการทูตด้านนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างมากมา²⁷⁷ แต่ในที่สุดสหรัฐอเมริกาก็ประสบผลสำเร็จในการผลักดันสนธิสัญญา NPT โดยสมัชชาแห่งองค์การสหประชาชาติต่างรับรองการขยายอายุของสนธิสัญญานับนี้ออกไปโดยไม่มีกำหนดและไม่มีเงื่อนไข²⁷⁸ ภายหลังจากเจรจาขยายอายุของสนธิสัญญา NPT ออกไปอย่างไม่มีกำหนดปรากฏว่ามีเพียงอินเดีย ปากีสถาน และอิสราเอล สามประเทศที่ยังคงอยู่นอกกรอบของกฎระเบียบระหว่างประเทศนี้

ความสำเร็จของสหรัฐอเมริกาในการผลักดันสนธิสัญญา NPT สร้างความตกตะลึงให้กับกลุ่มผู้กำหนดนโยบายและนักยุทธศาสตร์ความมั่นคงของอินเดียเป็นอย่างยิ่ง เพราะนั่นเป็นสัญญาณเตือนว่า อินเดียอาจถูกบีบบังคับให้ต้องลงนามเข้าเป็นสมาชิกของสนธิสัญญา NPT หรืออย่างน้อยที่สุด อินเดียอาจถูกกดดันให้ยอมรับระบบพิทักษ์ป้องกันและตรวจสอบอย่างเต็มรูปแบบ (full-scale safeguard) ในโรงปฏิกรณ์นิวเคลียร์ทั้งหมดของอินเดีย ซึ่งรวมถึงส่วนที่เป็นของอินเดียโดยสมบูรณ์ที่ไม่มีการร่วมมือกับต่างประเทศในการสร้างและดำเนินการด้วย (indigenous origin)²⁷⁹

2.5.2 นโยบายของรัฐบาลนายอตัล พินารี วัชปายีต่ออาวุธนิวเคลียร์ (ค.ศ. 1998-2004)

2.5.2.1 การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดิน ค.ศ. 1998

อินเดียภายใต้รัฐบาลผสมซึ่งนำโดยพรรคภารตียะ ชนะตะ (Bharatiya Janata Party: BJP) มีนายอตัล พินารี วัชปายี (Atal Behari Vajpayee) เป็นหัวหน้ารัฐบาลได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินจำนวน 5 ลูก เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 จำนวน 3 ลูก ณ บริเวณทะเลทรายธารี ในรัฐราชสถาน (Rajasthan) ใกล้ชายแดนปากีสถานห่างจากกรุงนิวเดลีไปทาง

²⁷⁷ Sumit Ganguly, "India in 1996: A year of Upheaval," *Asian Survey* XXXVII, 2 (February 1997): 131.

²⁷⁸ Lewis A. Dunn, "High Noon for the NPT," *Arms Control Today* 25, 6 (July/ August 1995): 3-9. cited in Sumit Ganguly, "Explaining the India Nuclear Test," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 53.

²⁷⁹ Sumit Ganguly, "Explaining the India Nuclear Test," in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, p. 53.

ภาคตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ 500 กิโลเมตร และอีก 2 วันต่อมา ในวันที่ 13 พฤษภาคมก็ได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์อีกเป็นครั้งที่ 2 จำนวน 2 ลูก ในบริเวณเดียวกัน การทดลองครั้งนี้สร้างแรงสั่นสะเทือนคล้ายแผ่นดินไหว แต่ทางการอินเดียได้ออกมาแถลงว่าการทดลองครั้งนี้ใช้อุปกรณ์จุดระเบิดขนาดเล็ก (low yield device) จึงไม่มีสารกัมมันตรังสีรั่วไหลออกมาสู่บรรยากาศของโลก และเป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าอินเดียมีความสามารถเพียงพอที่จะผลิตอาวุธนิวเคลียร์ได้* ขณะเดียวกันการทดลองดังกล่าวของอินเดียได้สร้างความหวั่นวิตกอย่างรุนแรงให้แก่ปากีสถาน ประเทศเพื่อนบ้านที่มีความขัดแย้งกับอินเดียมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะในปัญหาเขตแดนบริเวณจัมมู-แคชเมียร์ (Jammu and Kashmir) ที่ยังคงยึดเยื้อกระทั่งปัจจุบัน และเพื่อเป็นการตอบโต้ต่อการกระทำของอินเดีย รัฐบาลปากีสถานจึงทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดินตามมาในวันที่ 28 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 จำนวน 6 ลูก ในเขตซาโด ในเมืองบาลูจิสถาน (Baluchistan) ทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศ²⁸⁰ การทดลองของทั้งสองประเทศในครั้งนี้ได้นำมาสู่ปัญหาการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียได้อย่างเปิดเผยชัดเจน ซึ่งสร้างความวิตกกังวลและกระแสดักดันจากประชาคมโลกว่า จะทำให้การแข่งขันกันสะสมอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียใต้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น อีกทั้ง กระทบต่อความพยายามลดอาวุธนิวเคลียร์และสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ด้วย²⁸¹

ต่อมาในวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ผู้นำอินเดียได้แถลงต่อรัฐสภาอินเดียถึงผลสำเร็จของการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินที่เกิดขึ้นและได้แสดงให้เห็นว่าอินเดียเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองแล้วอย่างชัดเจน ไม่เพียงเท่านั้นในเอกสารเรื่อง “วิวัฒนาการนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย” (Evolution of India's Nuclear Policy) ก็ได้ย้ำถึงสถานะของการเป็นประเทศมหาอำนาจที่ครอบครองอาวุธดังกล่าวไว้เช่นกัน²⁸² และในวันที่ 1 มิถุนายน ค.ศ. 1998 รัฐบาลอินเดียได้ประกาศที่จะเพิ่มงบประมาณด้านการป้องกันประเทศเป็นร้อยละ 14 ใน

* คำแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรีวิชัยชยาตีต่อรัฐสภาอินเดียเมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ระบุว่า การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในวันที่ 11 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 เป็นการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ประเภท fission device, low yield sub-kiloton device และ thermonuclear device และในวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 เป็นการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ประเภท low yield sub-kiloton device อีกจำนวน 2 ลูก

²⁸⁰ กนกพรพรณ อัญญา, “อินเดีย,” ใน *เอเชียรายปี 1999/ 2542* (กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 262.

²⁸¹ เรื่องเดียวกัน.

²⁸² ไปรตดูรายละเอียดยใน “Suo Motu Statement by Prime Minister Shri Atal Behari Vajpayee in Parliament, 27 May 1998” และ “Evolution of India's Nuclear Policy,” [Online] Available from: <http://www.indianembassy.org/pic/pm-parliament.htm>[2003, October 24]

ปีงบประมาณ 1998/1999 เป็นเงิน 10,098 ล้านดอลลาร์สหรัฐ โดยเป็นค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน ประมาณเป็นเงิน 341 ล้านดอลลาร์สหรัฐ²⁸³

กระทั่งในเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1999 อินเดียได้เสนอร่างหลักการนิวเคลียร์ (Draft of Nuclear Doctrine) ของตนขึ้นเป็นครั้งแรก ร่างดังกล่าวฉบับเป็นเอกสารสำคัญที่ระบุถึงหลักการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุด (minimum nuclear deterrence) อันเป็นหลักยุทธศาสตร์สำคัญของนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย²⁸⁴ และอินเดียยังยืนยันว่าจะยึดหลักการไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์โจมตีก่อน (no-first-use) คือ จะไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ในการโจมตีหรือรุกรานประเทศใดก่อนโดยเด็ดขาด แต่จะมีไว้เพื่อการป้องกันประเทศเท่านั้น

โดยสรุป ภายหลังจากทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินของอินเดีย นายกรัฐมนตรีวิจัชปายีของอินเดียได้ประกาศนโยบายเกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียไว้ ดังนี้

1. อินเดียจะไม่เป็นประเทศแรกที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์ และจะไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ต่อประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์
2. อินเดียจะไม่แข่งขันสร้างสมอาวุธกับประเทศใดๆ อาวุธนิวเคลียร์เป็นเพียงเครื่องมือป้องปรามทางนิวเคลียร์ (nuclear deterrence) เพื่อปกป้องความมั่นคงของอินเดีย
3. อินเดียจะยังคงยึดมั่นต่อเป้าหมายที่จะให้มีการกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ทั้งหมดทั่วโลกภายในกรอบขององค์การสหประชาชาติ
4. อินเดียประกาศพักการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินโดยสมัครใจและยินดีที่จะเปลี่ยนการพักการทดลองโดยสมัครใจเป็นข้อผูกพันทางนิตินัย

ท่าทีและพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียนี้นปรากฏให้เห็นถึงความขัดแย้งกันบางประการและทำให้ยากที่จะเชื่อว่าการดำเนินการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1998 และประกาศตนเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผยของอินเดีย จะเป็นการตัดสินใจที่คำนึงถึงประเด็นความมั่นคงแห่งชาติเป็นเป้าหมายสำคัญเพียงประการเดียวได้ โดยประเด็นปัญหานี้จะได้อธิบายถึงในบทต่อไป

²⁸³ กนกพรพรณ อุษูชา, “อินเดีย,” ใน เอเชียรายปี1999/ 2542, หน้า 262.

²⁸⁴ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ใน “Draft Report of National Security Advisory Board on Indian Nuclear Doctrine,” [Online] Available from: <http://www.indianembassy.org/policy/CTBT/nuclear-doctrine-aug-17-1998.html#Preamble>[2004, January 20]

2.5.2.2 ปฏิกริยาตอบโต้ของประชาคมระหว่างประเทศต่อการทดลอง ระเบิดนิวเคลียร์ของอินเดีย

ในวันที่ 13 พฤษภาคม ค.ศ. 1998 ประธานาธิบดีคลินตันของสหรัฐอเมริกาได้ประกาศมาตรการลงโทษทางเศรษฐกิจต่ออินเดียตามกฎหมายป้องกันการแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (the Nuclear Proliferation Prevention Act of 1994) หรือที่เรียกว่า Glenn Amendment ซึ่งระบุว่า เมื่อประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ทำการทดลองนิวเคลียร์ รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะต้องดำเนินมาตรการลงโทษต่อประเทศดังกล่าว²⁸⁵ และในวันเดียวกันวุฒิสมาชิก Jesse Helms ประธานคณะกรรมการวิเทศสัมพันธ์วุฒิสภา กล่าวว่า การทดลองนิวเคลียร์ของอินเดียเป็นความผิดพลาดครั้งใหญ่และรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะต้องกดดันอินเดียในการลงนามในสนธิสัญญาห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Nonproliferation Treaty: NPT) ในฐานะประเทศไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งหมายความว่า อินเดียจะต้องไม่สร้างอาวุธนิวเคลียร์ เพราะปัจจุบันอินเดียมีขีดความสามารถในการสร้างอาวุธนิวเคลียร์แล้ว²⁸⁶ ขณะเดียวกันนายวิลเลียม โคเฮน (William Cohen) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสหรัฐฯ ได้กล่าวต่อคณะอนุกรรมการจัดสรรงบประมาณกลาโหมของวุฒิสภาว่า การทดลองนิวเคลียร์ของอินเดียจะทำให้ประเทศอื่นๆ ดำเนินรอยตาม โดยเฉพาะปากีสถาน และว่าการลงโทษอินเดียถือเป็นทางเลือกที่ดีที่สุดขณะนี้²⁸⁷

สำหรับการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในครั้งนี้ อินเดียได้มีการเตรียมพร้อมไว้ล่วงหน้าเพื่อรับมือกับการคว่ำบาตรจากนานาประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา โดยได้มีการคาดการณ์ว่า จะต้องสูญเสียความช่วยเหลือและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำจากสหรัฐอเมริกาเป็นเงินราวๆ 8 พันล้านเหรียญสหรัฐฯ ต่อปีหรือประมาณร้อยละ 10 ของรายได้ แต่ทางการสหรัฐฯ คาดว่าตัวเลขสูญเสียจะสูงถึง 20,700 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ทั้งนี้ นอกจากสหรัฐอเมริกาจะตัดความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจที่ไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นมนุษยธรรมและความช่วยเหลือด้านการทหารให้กับอินเดียแล้ว สหรัฐอเมริกายังห้ามมิให้ธนาคารสหรัฐฯ ธนาคารโลก และสถาบันทางการเงินระหว่างประเทศปล่อยเงินกู้ให้แก่รัฐบาลอินเดียเว้นแต่เพื่อการซื้ออาหาร และจำกัดการส่งออกยุทธปัจจัย

²⁸⁵ Daniel Morrow and Michael Carriere, "The Economic Impacts of the 1998 Sanction on India and Pakistan," *The Nonproliferation Review* (Fall 1999): 2.

²⁸⁶ Available from: <http://www.cnn.com/ALLPOLITICS/1998/05/13/senate/india.htm> อ้างถึงใน จินตนา ศุขทัศน์, "การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่ออินเดีย สมัยประธานาธิบดีบิล คลินตัน (ปี ค.ศ. 1993-2000)," (ภาคนิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), หน้า 52.

²⁸⁷ เรื่องเดียวกัน.

ทางการทหารไปยังอินเดีย ชัดขวางมิให้ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้าปล่อยเงินกู้เพื่อสนับสนุนการส่งออกของสหรัฐอเมริกาไปยังอินเดีย²⁸⁸

นอกจากสหรัฐอเมริกาจะทำการคว่ำบาตรต่ออินเดียโดยตรงแล้ว ยังได้เรียกร้องให้นานาประเทศเข้าร่วมในการประกาศต่อต้านการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียครั้งนี้ด้วย แต่ประเทศพันธมิตรจำนวนหนึ่งของสหรัฐอเมริกาก็ไม่เห็นด้วยกับการคว่ำบาตร แม้ว่าจะประณามการกระทำดังกล่าวของอินเดียก็ตามที่ ชาติที่คัดค้านการคว่ำบาตรครั้งนี้ได้แก่ อังกฤษ ฝรั่งเศส และรัสเซีย ซึ่งกลุ่มผู้นำเหล่านี้ล้วนเป็นสมาชิกของชาติอุตสาหกรรมชั้นนำทั้ง 8 (จี-8)

ส่วนท่าทีของประชาคมโลกอื่นๆที่แสดงออกมาหลังจากการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียในครั้งนี้ประกอบด้วย รัฐบาลญี่ปุ่นได้ระงับความช่วยเหลือทางการเงินประมาณ 25 ล้านดอลลาร์สหรัฐและลดการให้เงินกู้ยืมใหม่กับอินเดียจำนวน 986 ล้านดอลลาร์สหรัฐ เป็นการชั่วคราว ขณะที่ยังสงวนโครงการปล่อยเงินกู้สำคัญบางส่วนไว้ ส่วนประเทศในยุโรป อาทิ เดนมาร์ก สวีเดน และออสเตรเลีย ก็ประกาศงดความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่อินเดีย ในขณะที่แคนาดาได้เรียกทูตประจำกรุงนิวเดลีกลับและงดแผนการส่งออกอาวุธไปยังอินเดีย ในส่วนของจีนและญี่ปุ่นยังได้เรียกร้องให้คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติใช้มาตรการแข็งกร้าวเพื่อต่อต้านการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียด้วย

นอกจากนั้น ในวันที่ 6 มิถุนายน ค.ศ. 1998 คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติยังได้ผ่านมติที่ 1172 ประณามการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินและเรียกร้องให้อินเดียและปากีสถาน ลงนามในสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (Nuclear Nonproliferation Treaty: NPT) และสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (Comprehensive Test Ban Treaty: CTBT) อีกทั้ง ยังกระตุ้นให้ทั้งสองฝ่ายมีการเจรจาวิภาคีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันรวมทั้งปัญหาแคชเมียร์ด้วย²⁸⁹ และในวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1998 นายโคฟี อันนัน เลขาธิการสหประชาชาติได้ประกาศว่าจะส่งผู้แทนพิเศษไปยังอินเดียและปากีสถานเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในเรื่องต่างๆให้ยุติโดยการเจรจา²⁹⁰ ซึ่งท่าทีของอินเดียต่อมติของสหประชาชาติ

²⁸⁸ กนกพรพรณ อยู่ชูชา, "อินเดีย," ใน เอเชียรายปี 1999/2542, หน้า 262.

²⁸⁹ "Comprehensive Test Ban Treaty Site: Coalition to Reduce Nuclear Dangers," Available from: <http://www.clw.org/pub/clw/coalition/unsco0606.htm> อ้างถึงใน ศรีตระกูล เวลาคี, "บทบาทของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดีย-ปากีสถาน: ศึกษากรณีปัญหาจัมมู-แคชเมียร์ (พ.ศ. 2490-2542)," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 112.

²⁹⁰ กนกพรพรณ อยู่ชูชา, "อินเดีย," ใน เอเชียรายปี 1999/2542, หน้า 263.

ครั้งนี้ ปรากฏว่านายอติล พินารี วัชปายี นายกรัฐมนตรีของอินเดียได้แถลงถึงความพร้อมที่จะเจรจาโดยตรงกับปากีสถานโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ แต่ทางฝ่ายปากีสถานกลับออกมาปฏิเสธและชี้ว่าการกระทำของอินเดียถือเป็นเพียงกลอุบายทางการทูต เพราะอินเดียได้ตั้งเงื่อนไขให้ปากีสถานยกเลิกข้อเรียกร้องที่ให้ต่างชาติเข้ามาเจรจาไกล่เกลี่ยก่อน ทั้งนี้ ปากีสถานต้องการให้แก้ไขปัญหาแคชเมียร์ โดยให้ประชาชนในแคชเมียร์ลงประชามติภายใต้การดูแลของสหประชาชาติว่าต้องการจะอยู่ในความดูแลของอินเดียหรือปากีสถาน แต่อินเดียไม่เห็นด้วยและต้องการแก้ไขปัญหาแบบทวิภาคี²⁹¹

ในขณะที่ทางกลุ่มประเทศสมาชิกอุตสาหกรรมชั้นนำทั้ง 8 หรือ จี-8 ได้ตกลงในระหว่างการประชุมระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน ค.ศ. 1998 ที่จะระงับการให้เงินกู้จากสถาบันการเงินระหว่างประเทศ รวมทั้งธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศแก่อินเดีย ทั้งนี้ เพื่อลงโทษในเรื่องการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใต้ดิน แต่อย่างไรก็ตามที่ประชุมจะยังคงสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือด้านมนุษยธรรมต่อไปเพื่อไม่ให้ประชาชนต้องเดือดร้อน²⁹²

อย่างไรก็ตาม มาตรการคว่ำบาตรของนานาประเทศ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาที่ค่อยๆ ได้รับการผ่อนผันและยกเลิกไปในที่สุด ซึ่งทำให้ความเสียหายที่อินเดียได้รับภายหลังการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1998 ไม่ได้รุนแรงหนักหน่าอย่างที่ผู้มีผู้คาดการณ์ไว้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹¹ เรื่องเดียวกัน.

²⁹² เรื่องเดียวกัน.

บทที่ 3

เป้าหมายแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดีย

การสร้างอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ซึ่งบรรลุผลสำเร็จสูงสุดในการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อพฤษภาคม ค.ศ. 1998 และต่อมาอินเดียก็ประกาศตนในฐานะของประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์ (nuclear power) อย่างชัดเจน พฤติกรรมนโยบายระหว่างประเทศเช่นนี้ของอินเดียได้ก่อให้เกิดความฉงนสนเท่ห์บางประการสำหรับการศึกษาในเชิงยุทธศาสตร์ (strategic studies) อันเนื่องมาจากความสลับซับซ้อนและยากลำบากของการหาคำอธิบายถึงแรงจูงใจสำคัญในมุมมองของยุทธศาสตร์การทหารที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ในเชิงยุทธศาสตร์กับปากีสถานซึ่งเป็นศัตรูสำคัญของอินเดียแล้ว การเป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์อย่างชัดเจนของอินเดียกลับส่งผลกระทบต่อในทางตรงกันข้ามให้แก่อินเดีย ดังปรากฏว่าอาวุธนิวเคลียร์ได้กลายเป็น “เครื่องมือที่ทำให้เกิดความเสมอภาคกันอย่างยิ่ง” (great equalizer) ในความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศ และปากีสถานสามารถสร้างความมั่นคงให้กับตนยิ่งขึ้นจากการป้องปรามการโจมตีด้วยอาวุธตามแบบของอินเดียด้วยการข่มขู่ที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์ตอบโต้¹ ความเหนือกว่าปากีสถานอย่างท่วมท้นในอำนาจทางการทหารของอินเดียดูเหมือนจะลดลงในทันที ประกอบกับได้นำไปสู่การแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียใต้อย่างรุนแรงขึ้น ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการและนักยุทธศาสตร์จำนวนมากจึงได้หันมาให้ความสำคัญกับการอธิบายปัจจัยที่ทำให้อินเดียก้าวสู่การเป็นประเทศมหาอำนาจนิวเคลียร์อย่างชัดเจนว่ามาจาก “ปัจจัยทางด้านจีน” เป็นสำคัญ นั่นคือ ภัยคุกคามต่อความมั่นคงของอินเดียซึ่งเกิดจากประเทศเพื่อนบ้านทางตอนเหนือที่มีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองและอินเดียได้เคยพ่ายแพ้ต่อประเทศดังกล่าวในสงครามพรมแดนเมื่อ ค.ศ. 1962 มาก่อน อีกทั้ง จีนยังได้ให้ความช่วยเหลือปากีสถานในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เพื่อคานอำนาจของอินเดียในภูมิภาคเอเชียใต้ด้วย

อย่างไรก็ตาม เหตุผลในเชิงยุทธศาสตร์ข้างต้นจะไม่เพียงพอสำหรับการอธิบายถึงวิถีทางของพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียได้โดยลำพัง เพราะมันยังคงมีข้อโต้แย้งหลายประการต่อการพิจารณาในมุมมองของยุทธศาสตร์การทหารที่จำกัดอยู่เพียงการระบอบอย่างแคบๆว่า ปัจจัยทางด้านปากีสถานและจีนเท่านั้น คือ ปัจจัยคุกคามความมั่นคงแห่งชาติของอินเดียและเป็น

¹ Mario E. Carranza, “An Impossible Game: Stable Nuclear Deterrence after the Indian and Pakistani Tests,” *The Nonproliferation Review* (Spring-Summer 1999): 11.

ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ดังจะขอนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาของคำอธิบายดังกล่าวในบริบทของการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและปากีสถานดังนี้

3.1 การป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ในความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับปากีสถาน

ก่อนที่ทั้งอินเดียและปากีสถานจะทำการทดลองอาวุธนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 นั้น ประเด็นที่เป็นปัญหาพิพาทสำคัญของสองประเทศนี้คือ ปัญหาแคชเมียร์และนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1998 เป็นต้นมา การแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคเอเชียใต้ได้ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ระหว่างอินเดียและปากีสถานอย่างรุนแรง สำหรับอินเดียและปากีสถานนั้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดในสัมพันธภาพระหว่างสองประเทศภายหลังจากทดลองอาวุธนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 ก็คือ การปรากฏตัวขึ้นของยุทธศาสตร์การป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์อันกลายเป็นคุณลักษณะที่เด่นชัดในปฏิสัมพันธ์เชิงยุทธศาสตร์ระหว่างอินเดียและปากีสถาน

การป้องปรามโดยทั่วไป อาจหมายถึง การโน้มน้าวใจฝ่ายศัตรูให้ตระหนักว่าความสูญเสียและหรือความเสี่ยงของการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปนั้นมีมากกว่าผลประโยชน์ที่เขาพึงจะได้รับจากการกระทำนั้น หรือการป้องปรามอาจมีเป้าหมายเพื่อทำให้ศัตรูไม่กล้าปฏิบัติการทางทหารโดยศัตรูจะวิเคราะห์คาดการณ์ล่วงหน้าถึงความสูญเสียและความเสี่ยงซึ่งจะมีมากกว่าผลประโยชน์ที่ตนพึงจะได้รับ² เมื่อพิจารณาตามเป้าหมายของการป้องปรามดังกล่าวกับปัจจัยทางด้านปากีสถาน หากพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียที่ได้ดำเนินการทดลองอาวุธนิวเคลียร์และประกาศตนเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจนเป็นเพราะการคำนวณถึงเป้าหมายและผลที่จะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ สิ่งที่จะควรเกิดขึ้นหลังพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ดังกล่าวของอินเดีย คือ ความขัดแย้งหรือภัยคุกคามความมั่นคงจากปากีสถานได้ลดลง แต่มันกลับปรากฏผลลัพธ์ในทางตรงกันข้ามและทำให้ยากต่อการเชื่อมั่นว่าอินเดียได้คำนวณโดยนำเป้าหมายของการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ดังกล่าวมาใช้เพื่อการป้องปรามปากีสถานให้ยุติพฤติกรรมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริง

ทั้งนี้ ประการแรก การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียและประกาศตนเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างเปิดเผย ได้ส่งผลให้ปากีสถานดำเนินแนวทางแบบเดียวกัน โดย

² James E. Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, Jr., *Contending Theories of International Relations: A Comparative Survey*, 5th ed. (New York: Longman, 2001), p. 344.

ปรากฏว่าการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ของทั้งสองประเทศกลับไม่มีบทบาทโดยตรงต่อปัญหาพิพาทเรื่องดินแดนแคชเมียร์อันเป็นปัญหาความขัดแย้งที่ฝังรากลึกในความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศแต่อย่างใด ซึ่งต่างจากการป้องปรามด้วยอาวุธตามแบบโดยสิ้นเชิง กล่าวคือ การมีอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียไม่ได้ทำให้ปากีสถานยุติพฤติกรรมก่อการร้ายและสร้างความวุ่นวาย หรือยังคงมีรูปแบบของความขัดแย้งที่จะนำไปสู่สงครามที่เรียกกันว่าเป็น สงครามแบบจำกัด (limited war) ต่อไป การครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ทั้งของอินเดียเองและของศัตรูอย่างปากีสถานเพียงแต่ช่วยป้องปรามการก่อสงครามเต็มรูปแบบ ที่อาจมุ่งหวังจะทำลายและเข้ายึดครองดินแดนส่วนอื่นๆ ระหว่างอินเดียและปากีสถานได้เท่านั้น

ประการที่สอง ก่อนการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียและปากีสถานเมื่อ ค.ศ. 1998 กลับปรากฏว่าอินเดียไม่มีหลักการ (doctrine) หรือการประเมินสถานะแวดล้อมเชิงยุทธศาสตร์อย่างกว้างขวางครอบคลุมแต่ประการใด เพียงเมื่อหลังการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 นี้เองที่นักยุทธศาสตร์และเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลอินเดียได้เริ่มร่างหลักการที่เป็นไปได้ขึ้นมาเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงในนโยบายนิวเคลียร์ที่เกิดขึ้น

อินเดียได้มีการร่างหลักการนิวเคลียร์ (Draft of Indian Nuclear Doctrine) สำหรับกำหนดท่าทีของการป้องปรามขึ้นมาใหม่โดยยึดหลักการที่เรียกกันว่า “หลักการไม่ใช่อาวุธนิวเคลียร์โจมตีก่อน” (no-first-use doctrine) ซึ่งเท่ากับเป็นการประกาศทางเลือกที่จะไม่ใช่อาวุธนิวเคลียร์โจมตีภัยคุกคามใดๆ ที่อาจมีขึ้นทั้งจากการใช้อาวุธนิวเคลียร์ของจีนและปากีสถานก่อน สิ่งนี้ดูจะเป็นความเคลื่อนไหวเพื่อสร้างความไว้วางใจให้แก่จีนอีกครั้งมากกว่า เพราะมันไม่สามารถมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียกับปากีสถานได้เลย ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องมาจากในด้านหนึ่งอินเดียมีความเหนือกว่าปากีสถานทางกำลังกองทัพตามแบบอย่างท่วมท้นอยู่แล้ว ทางเลือกที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์ในการโจมตีปากีสถานก่อนจึงไม่เป็นแผนการทหารที่จำเป็นสำหรับอินเดีย แต่ในอีกด้านหนึ่งทางเลือกที่จะใช้อาวุธนิวเคลียร์โจมตีก่อนกลับมีความสำคัญยิ่งสำหรับปากีสถาน เพราะความใกล้ชิดของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอินเดียและปากีสถานและความด้อยกว่าในกำลังอำนาจทางทหารและอาวุธตามแบบ ทำให้ปากีสถานมองว่าตนจะสามารถต้านทานการโจมตีขีปนาวุธใหญ่จากกองทัพของอินเดียได้ก็ด้วยอาวุธนิวเคลียร์³

³ Mario E. Carranza, “An Impossible Game: Stable Nuclear Deterrence after the Indian and Pakistani Tests,” *The Nonproliferation Review* (Spring-Summer 1999): 15.

ประการที่ 3 ท่าทีของการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุด (minimum nuclear deterrence) ซึ่งถูกปรับใช้โดยอินเดียและปากีสถานได้ชี้ให้เห็นว่า อินเดียและปากีสถานจะติดตั้งประจำการ “อาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุดที่จำเป็นสำหรับการลงโทษให้เกิดความเสียหายอันไม่อาจยอมรับได้แก่ฝ่ายตรงข้าม แม้ภายหลังจากตนต้องเผชิญกับการโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์แล้วก็ตาม”⁴ แนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดของการโจมตีเป้าหมายสิ่งที่มีค่า (countervalue target) แทนที่จะเป็นการโจมตีเป้าหมายกำลังรบ (counterforce target)⁵ แต่ปัญหาสำคัญที่ยังปรากฏอยู่ก็คือ ทั้งอินเดียและปากีสถานยังไม่สามารถระบุให้แน่ชัดได้ว่าอาวุธนิวเคลียร์ปริมาณเท่าไรจึงจะถือว่าเพียงพอสำหรับการป้องปรามนิวเคลียร์ด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุด

ประการที่ 4 ด้วยความใกล้ชิดของที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอินเดียและปากีสถาน และการมีเวลาจำกัดมากสำหรับเตือนภัยล่วงหน้าก่อนโจมตี จึงทำให้เครื่องบินเป็นระบบขนส่งที่มีโอกาสเหลือรอดสำหรับใช้ในการโจมตีตอบโต้ได้น้อย และการติดตั้งหัวรบนิวเคลียร์ในเครื่องบินยังสามารถทำให้การป้องปรามไร้เสถียรภาพได้มากกว่าความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นของการถูกโจมตีก่อน ดังนั้น หากอินเดียต้องการให้การป้องปรามอาวุธนิวเคลียร์กับปากีสถานมีประสิทธิภาพ ทั้งอินเดียและปากีสถานจะต้องหันมายกระดับการพัฒนาระบบขนส่งสำหรับขีปนาวุธที่มีฐานยิงบนพื้นดินแทน (mobile land-based ballistic missiles) และในส่วนของโครงการพัฒนาเรือดำน้ำที่อินเดียดำเนินอยู่เพื่อให้เป็นระบบขนส่งที่มีประสิทธิภาพสูงสุดที่จะเหลือรอดสำหรับการโจมตีตอบโต้แน่นอนมีผู้วิเคราะห์ว่าอาจกลายเป็นสิ่งที่ไกลจากความสำเร็จ⁶

โดยสรุปแล้ว เมื่อพิจารณาถึงสัมพันธภาพทางด้านยุทธศาสตร์ของอินเดียกับปากีสถานแล้ว การประกาศว่าเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจนของอินเดียดูเหมือนจะสร้างผลเสียหายให้กับอินเดียมากกว่าจะเป็นผลดี ดังนั้น หากกล่าวถึงปัจจัยทางด้านปากีสถาน คือ สิ่งที่มีการคำนวณอย่างรอบคอบและนำไปสู่พฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียเมื่อ ค.ศ. 1998 แล้ว คงเป็นคำอธิบายที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง แต่หากเรานำปัจจัยทางด้านปากีสถานมา

⁴ Nicholas Wheeler, “Minimum Deterrence and Nuclear Abolition,” in *Security without Nuclear Weapons?*, ed. Regina Karp (New York: Oxford University Press, 1992), p. 205. cited in Mario E. Carranza, “An Impossible Game: Stable Nuclear Deterrence after the Indian and Pakistani Tests,” *The Nonproliferation Review* (Spring-Summer 1999): 14.

⁵ Clayton P. Bowen and Daniel Wolven, “Command and Control Challenges in South Asia,” *The Nonproliferation Review* (Spring-Summer 1999): 25-35.

⁶ Karsten Frey, “State Interests and Symbolism in India’s Nuclear Build-up,” *Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics* 8 (October 2002): 6.

อธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นหลังการตัดสินใจก้าวขึ้นสู่การเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างเปิดเผยได้เกิดขึ้นแล้วก็อาจทำให้เราได้คำอธิบายที่ถูกต้องกว่า ขณะที่ความกังวลของอินเดียต่อการสร้างอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถานอาจจะช่วยให้เราเข้าใจบางส่วนของกรณีการณ์พฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ในระยะก่อนและหลัง ค.ศ. 1998 ได้ แต่คำอธิบายในส่วนของปัจจัยทางด้านปากีสถานนี้ไม่สามารถอธิบายการตัดสินใจที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการละทิ้งแนวทางเดิมมาสู่พฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียใหม่ อันเป็นการเริ่มต้นสภาวะของการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ภายในภูมิภาคอย่างเปิดเผยได้ เมื่อมองย้อนกลับไปเมื่อ ค.ศ. 1998 ดังที่มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าหากอินเดียไม่ทำการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ในครั้งนั้นและตกลงที่จะลงนามในสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (CTBT) แทนแล้ว ปากีสถานก็คงไม่สามารถจะต่อต้านแรงกดดันระหว่างประเทศและคัดค้านการเข้าร่วมในสนธิสัญญา CTBT ได้เช่นกัน และการแข่งขันโครงการพัฒนานิวเคลียร์ของทั้งสองประเทศภายใต้กฎระเบียบระหว่างประเทศดังกล่าวก็จะทำให้อินเดียคงความเหนือกว่าปากีสถานได้ต่อไป อีกทั้งจะนำความมั่นคงปลอดภัยมาสู่อินเดียและภูมิภาคเอเชียใต้ยิ่งขึ้นด้วย⁷

บทสรุปจากคำอธิบายข้างต้น ทำให้เราเห็นภาพบางอย่างที่พอจะยืนยันได้ว่า การศึกษาถึงเป้าหมายของพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียนั้น ไม่สามารถสร้างกรอบในการวิเคราะห์ที่จำกัดเพียงการพิจารณาบทบาทของอาวุธนิวเคลียร์ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการทหารหรือจำกัดความคำว่า “ยุทธศาสตร์” เอาไว้เพียงการเน้นถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกำลังทางทหารและเป้าหมายของสงคราม⁸ หรือกำหนดให้ปากีสถานเป็นตัวแปรสำคัญเพียงประการเดียวของการศึกษาได้ ในหัวข้อต่อไปผู้เขียนวิทยานิพนธ์จึงขอขยายกรอบการวิเคราะห์เพิ่มเติมไปสู่การพิจารณาในบริบทที่กว้างขึ้น ในส่วนของปัจจัยทางด้านจีนและปากีสถานภายใต้ขอบเขตของแรงผลักดันเชิงยุทธศาสตร์ที่มีต่ออินเดียในบริบทของภูมิภาคเอเชียใต้หรือสภาวะแวดล้อมระดับภูมิภาค ทั้งนี้ ในการทำความเข้าใจในบริบทที่กว้างขวางขึ้นก็ยังคงก่อให้เกิดบทสรุปที่ขัดแย้งกันบางประการอยู่เช่นกัน อย่างไรก็ตาม ในส่วนต่อไปนี้จะทำให้เราเข้าใจนัยยะของคำว่า “ยุทธศาสตร์” ของอินเดียมากขึ้นว่ายุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียนั้น เป็นยุทธศาสตร์ที่มีมิติของความเชื่อมโยงที่ซับซ้อนหลากหลายซึ่งเกี่ยวพันอยู่กับการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศในเรื่องอื่นๆด้วย ดังนั้น นัยยะของคำว่า “ยุทธศาสตร์” ที่

⁷ Ibid.

⁸ สำหรับความเข้าใจในแนวทางการศึกษาเชิงยุทธศาสตร์ โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมจาก Joh Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray (eds.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies* (Oxford: Oxford University Press, 2002).

ถูกต้องกว่าน่าจะหมายถึง แนวทางที่จะทำให้รัฐบรรลุเป้าหมายทางการเมืองระหว่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล⁹

คำอธิบายในบริบทเชิงยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียใต้ต่อไปนี้ ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ต้องการชี้ให้เห็นนัยยะสำคัญ 3 ประการคือ (1) ความมั่นคงแห่งชาติเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับการรับรู้ถึงภัยคุกคามของชาตินั้นๆ (2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศและความมั่นคงของรัฐ ณ เวลาใดเวลาหนึ่งอาจจะมีหรือไม่มีภัยคุกคามเฉพาะหน้าเกิดขึ้นก่อนก็ได้ (3) ความรู้สึกคุกคามหรือไม่มั่นคงอาจเกิดจากการรับรู้ถึงความเสื่อมถอยลงของสภาวะแวดล้อมภายนอกที่รัฐนั้นดำรงอยู่ และเป็นแรงผลักดันที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือดำเนินนโยบายความมั่นคงและต่างประเทศของรัฐได้เช่นกัน

3.2 บริบทในเชิงยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียใต้

การศึกษาส่วนใหญ่ถึงพลวัตทางยุทธศาสตร์ในภูมิภาคเอเชียใต้นั้นได้อธิบายการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียว่าเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ (reaction) ต่อภัยคุกคามจากปากีสถานและจีนหรือทั้งสองประเทศร่วมกัน ด้วยการทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียตั้งแต่อดีตเรื่อยมา ทั้งนี้จะเห็นว่าประเด็นปัญหานิวเคลียร์ได้เป็นสิ่งที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในอินเดียนับตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 1960 เมื่อจีนดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ครั้งแรกขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1964 เป็นช่วงเวลาเพียงสองปีหลังจากอินเดียเพิ่งพ่ายแพ้จีนในสงครามพรมแดนจีน-อินเดียเมื่อเผชิญกับช่วงเวลาแห่งการหยุดนิ่งทางนิวเคลียร์อยู่ระยะหนึ่ง โครงการพัฒนานิวเคลียร์ของอินเดียก็ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งในช่วงต้นทศวรรษที่ 1980 เมื่อเกิดข่าวลือที่แพร่กระจายไปทั่วเกี่ยวกับความพยายามของปากีสถานที่จะส่งเสริมขีดความสามารถทางนิวเคลียร์ของตน การทดลองระเบิดนิวเคลียร์ได้ดินเมื่อ ค.ศ. 1998 ก็เป็นอีกครั้งหนึ่งที่มีผู้ตีความว่าเป็นปฏิกิริยาตอบโต้ต่อพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลงของขีดความสามารถทางอาวุธนิวเคลียร์ของปากีสถาน ทั้งนี้อินเดียได้ดำเนินการทดลองหลังจากที่ปากีสถานทดสอบยิงขีปนาวุธพิสัยกลางเการี (Ghauri) ซึ่งมีความสามารถที่จะโจมตีเป้าหมายในเมืองสำคัญๆของอินเดียได้ การพัฒนาขีดความสามารถแห่งอำนาจ (power capabilities) ของจีนและปากีสถานนี้บ่อยครั้งได้เป็นชนวนนำไปสู่การโต้แย้งถึงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ในประเทศอินเดียด้วยการรับรู้ถึงภัยคุกคามความมั่นคงที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ขณะที่สาธารณชนในอินเดียมองการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของตนเมื่อ

⁹ Bernard Brodie, *World and Politics* (London: Cassell, 1973). cited in Joh Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray (eds.), *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, p. 4.

ค.ศ. 1998 ด้วยความเชื่อมั่นว่ามันจะเป็นก้าวหนึ่งที่น่าอินเดียไปสู่ความเหนือกว่า ทั้งทางเทคโนโลยีและทางยุทธศาสตร์โดยเปรียบเทียบกับศัตรูสำคัญอย่างปากีสถาน แต่ในเวลาเดียวกัน บรรดาผู้แวดล้อมอยู่ในวงการศึกษายุทธศาสตร์ต่างก็ตระหนักดีถึงศักยภาพของอาวุธดังกล่าวว่ายังไม่เพียงพอที่จะสร้างความเหนือกว่าทางยุทธศาสตร์ภายใต้สัมพันธภาพระหว่างอินเดียและปากีสถานได้¹⁰

กระนั้นก็ตาม ได้ปรากฏว่านักวิชาการและนักยุทธศาสตร์ส่วนหนึ่งกลับค่อนข้างให้ความสำคัญกับภัยคุกคามจากอาวุธนิวเคลียร์ของจีนและธรรมชาติของความบาดหมางอันเนื่องมาจากผลประโยชน์แห่งชาติของสองมหาอำนาจหลักแห่งเอเชีย (major Asian powers)¹¹ เป็นสำคัญ ดังที่ นักยุทธศาสตร์คนสำคัญของอินเดีย K. Subrahmanyam เสนอไว้ว่า อินเดียควร “ปรับนโยบายมาเป็นมิตรกับจีนโดยตรงและในเวลาเดียวกัน” ดำเนินการก่อตั้ง “ระบบถ่วงดุลยภาพแห่งอำนาจทั้งในเอเชียและระดับโลก”¹² นั่นคือ อินเดียต้องสร้างขีดความสามารถแห่งอำนาจอันหมายรวมถึง อำนาจทางนิวเคลียร์ที่เพียงพอสำหรับคานอำนาจกับจีน ตามที่แนวคิดทฤษฎีถ่วงดุลย์แห่งอำนาจ (balance of power theory) ได้เสนอไว้

อย่างไรก็ตาม ความคิดดังกล่าวก็ยังก่อให้เกิดข้อโต้แย้งที่สำคัญหลายประการ กล่าวคือ ประการแรก การป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ที่เชื่อถือได้ (credible nuclear deterrence) ต่อจีนจะต้องมีขีดความสามารถของอาวุธนิวเคลียร์ที่มั่นคงเพื่อการโจมตีครั้งที่ 2 (เพื่อตอบโต้) ได้ อีกทั้งอินเดียจะต้องมีระบบขนส่งขีปนาวุธที่เหมาะสมที่จะเข้าถึงเป้าหมายทางยุทธศาสตร์สำคัญๆ ซึ่งล้วนแต่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของประเทศจีน แต่ในปี ค.ศ. 1998 ขีดความสามารถทั้งสองประการของอินเดียล้วนยังห่างไกลจากความพร้อมที่จะใช้โจมตี (combat-ready) และเมื่อเราพิจารณาแถลงการณ์อย่างเป็นทางการของอินเดียแล้วจะพบว่าสิ่งนี้ไม่น่าจะเป็นสิ่งที่รัฐบาลอินเดียให้ความสำคัญเป็นลำดับต้นๆ ประการที่ 2 การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1998 เกิดขึ้นหลังจากช่วงเวลาที่สัมพันธภาพระหว่างจีนและอินเดียกำลังก้าวหน้าอย่างมีนัยสำคัญ นับตั้งแต่การเยือนกรุงปักกิ่งของนายกรัฐมนตรีราจีฟ คานธีเมื่อ ค.ศ. 1988 และการแลกเปลี่ยนการเยือนระหว่างผู้นำของสองประเทศ ตลอดจนได้มีความตกลงเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาพรมแดนระหว่าง

¹⁰ Karsten Frey, “State Interests and Symbolism in India’s Nuclear Build-up,” *Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics* 8 (October 2002): 7.

¹¹ Ibid.

¹² cited in George Perkovich, *India’s Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation* (Berkeley: University of California Press, 1999), p. 385.

กันในปี ค.ศ. 1993 และ ค.ศ. 1996 ก่อนการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย รัฐบาลจีนได้ส่งสัญญาณให้ชาวอินเดียและชาวโลกได้รับรู้ว่าผลประโยชน์ทางด้านยุทธศาสตร์ของจีนอยู่ที่ประเด็นของไต้หวันและทะเลจีนใต้เป็นสำคัญ อีกทั้งจีนยังมีผลประโยชน์สำคัญในการรักษาสถานภาพเดิม (status quo) บริเวณพรมแดนตะวันตกเฉียงใต้ที่ติดกับอินเดียไว้ด้วย¹³ การพิจารณาปัจจัยทางด้านจีนตามทฤษฎีของ K. Subrahmanyam ถึงธรรมชาติของความเป็นศัตรูระหว่างจีนและอินเดียนั้น จึงมีผู้โต้แย้งว่าเป็นการรับรู้ที่ผิด (misperception) และการประเมินผลของความเคลื่อนไหว การส่งสัญญาณ และเจตนาของจีนไปในทางที่ผิด (misjudgement) เพราะการปรับเปลี่ยนท่าทีของจีนมาสู่การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับอินเดียโดยละทิ้งความเป็นศัตรูกับอินเดียไว้ก่อนนั้น มิได้เป็นผลมาจากการเติบโตของกำลังความสามารถทางการทหารของอินเดีย แต่เกิดจากแรงดึงดูดทางเศรษฐกิจของการเติบโตในตลาดที่จะรองรับสินค้าและบริการจากจีนมากกว่า ในความเป็นจริง ความขัดแย้งที่ฝังแน่นอยู่เพียงประการเดียวในผลประโยชน์ระหว่างสองประเทศ คือ การกำหนดเส้นเขตแดนที่ยังไม่อาจแก้ไขได้ ถึงกระนั้น ข้อตกลงและความเข้าใจร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยสันติวิธี ก็ทำให้ความเป็นไปได้ของการเกิดสงครามพรมแดนจีน-อินเดียเหมือนเช่นเมื่อ ค.ศ. 1962 และโอกาสที่จะขยายไปสู่สงครามนิวเคลียร์ด้วยแล้วแทบไม่น่าจะเกิดขึ้นได้เลย และประการสุดท้าย การพิจารณาว่าการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์เป็นเครื่องมือที่เหมาะสมที่จะสร้างความเท่าเทียมกับภัยคุกคามจากจีนนั้น ยังไม่สามารถอธิบายถึงประเด็นเงื่อนไขของการเลือกเวลา (timing) ในการดำเนินการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียและความจำเป็นที่จะเปิดเผยโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียได้ เพราะในด้านหนึ่งแนวคิดเรื่องการป้องปรามด้วยการดำรงอยู่ของอาวุธนิวเคลียร์ (existential nuclear deterrence) ซึ่งมีอิทธิพลต่อยุทธศาสตร์ของอินเดียในระยะก่อนทดลองอาวุธนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 ก็สามารถทำงานได้ดีอยู่แล้ว¹⁴

โดยสรุป คำอธิบายถึงความต้องการอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียด้วยเหตุผลเชิงยุทธศาสตร์จากการพิจารณาในขอบเขตของภูมิภาคเอเชียใต้และปัจจัยทางปาก็สถานและจีน ยังก่อให้เกิดคำอธิบายที่คลุมเครือและสับสนอย่างมาก และบางครั้งก็ไม่สามารถสร้างความเข้าใจถึงการดำเนินพฤติกรรมบางอย่างของอินเดียที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ ดังเช่นว่า เพราะอะไร

¹³ Karsten Frey, "State Interests and Symbolism in India's Nuclear Build-up," *Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics* 8 (October 2002): 7.

¹⁴ สำหรับแนวคิดเรื่องการป้องปรามด้วยการรับรู้ว่ามีอยู่ของอาวุธนิวเคลียร์ โปรดดู MacGeorge Bundy, "Existential Deterrence and Its Consequences," in *The Security Gamble: Deterrence Dilemmas in the Nuclear Age*, ed. Douglas MacLean (Totowa: Rowman and Allanheld, 1984).

อินเดียจึงปฏิเสธไม่ลงนามในสนธิสัญญา NPT และ CTBT? แล้วทำไมอินเดียจึงตัดสินใจทดลองอาวุธนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 แม้จะมีผู้มองว่าเพื่อตอบโต้กับการที่ปากีสถานทดสอบขีปนาวุธเกาหลี แต่การกระทำของอินเดียกลับจะเป็นการช่วยให้ปากีสถานเดินหน้าพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนเพื่อแข่งขันกับอินเดียมากยิ่งขึ้น? แล้วเหตุใดนักยุทธศาสตร์ของอินเดียจึงให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านเงินมากกว่าปากีสถาน ทั้งๆที่หากเปรียบเทียบสัดส่วนกำลังความสามารถของอินเดียกับจีนแล้ว อินเดียยังคงห่างไกลจากจีนมาก? คำถามที่เกิดขึ้นมากมายนี้ไม่ได้หมายความว่าความมั่นคงแห่งชาติจะไม่ใช่เป้าหมายสำคัญในการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย แต่มันได้สะท้อนให้เห็นว่าความมั่นคงแห่งชาติคงจะมีใช่เป้าหมายหลักเพียงประการเดียวที่กำหนดพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย มันน่าจะมีเป้าหมายสำคัญอย่างอื่นอีกที่จะช่วยให้เราเข้าใจว่าอะไรเป็นแรงจูงใจและกระตุ้นที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ยังคงเชื่อมั่นตามกรอบแนวคิดของสำนักสังคมนิยมที่มองว่ารัฐเป็นตัวแสดงที่มีเหตุผล และแน่นอนว่าการตัดสินใจและดำเนินการใดๆของรัฐย่อมกระทำด้วยการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ (prudence) ซึ่งคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติและเรื่องของอำนาจเป็นสิ่งสำคัญ ดังนั้น การอธิบายถึงพฤติกรรมและนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียด้วยกรอบแนวคิดของสำนักสังคมนิยมยังเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้ ทั้งนี้ การอธิบายที่จะช่วยให้เราเข้าใจถึงพลวัตที่อยู่เบื้องหลังการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การตัดสินใจทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียเมื่อ ค.ศ. 1998 และประกาศตนเป็นมหาอำนาจนิวเคลียร์ อันเป็นจุดสำคัญที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต้องการหาคำตอบนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่าในด้านหนึ่งเราจำเป็นต้องพิจารณาความสำคัญของอาวุธนิวเคลียร์ในมิติที่นอกเหนือไปจากการเป็นเครื่องมือทางยุทธศาสตร์การทหารเท่านั้น แต่เราจะต้องพิจารณามิติเชิงนามธรรมหรือคุณค่า (normative) ของอาวุธนิวเคลียร์ในฐานะที่เป็น “สัญลักษณ์แห่งอำนาจ” (symbols of abstract power) ที่แข็งแกร่งที่สุดของโลกด้วย

ในส่วนต่อไปของบทที่ 3 นี้จะเป็นการพิสูจน์สมมติฐานของการวิจัยที่ว่า นอกเหนือจากความมั่นคงแห่งชาติแล้ว ความต้องการได้รับการยอมรับในฐานะของรัฐมหาอำนาจที่เท่าเทียมกับรัฐมหาอำนาจอื่นๆในการเมืองระหว่างประเทศ เป็นเป้าหมายหลักที่กำหนดพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย ทั้งนี้ การจะพิสูจน์สมมติฐานข้างต้นได้นั้น ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ตั้งเห็นว่า จะต้องเริ่มต้นจากการหาคำตอบต่อประเด็นปัญหาที่ว่าความเป็นรัฐมหาอำนาจเกิดขึ้นอย่างไร? ผู้นำอินเดียมองสถานะของอินเดียในระบบระหว่างประเทศอย่างไร? แล้วรัฐมหาอำนาจมองสถานะของอินเดียอย่างไร? อาวุธนิวเคลียร์มีความสำคัญอย่างไรต่อการเป็นรัฐมหาอำนาจ? และสุดท้ายพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียเช่นไรที่บ่งชี้สถานะและบทบาทระหว่างประเทศ

คือ เป้าหมายของอินเดีย มิใช่เกิดจากการตีความอย่างมีจิตวิสัย (subjectivity) ของผู้ศึกษาเองซึ่งจะทำให้ความเข้าใจคลาดเคลื่อนเกินความเป็นจริงได้

3.3 ความเป็นรัฐมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศ

ความเป็นรัฐมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศเกิดขึ้นได้อย่างไร? ไม่มีตัวชี้วัดอย่างแน่นอนเบ็ดเสร็จสมบูรณ์ที่จะนำมาเป็นเกณฑ์เทียบเคียงหาความเป็นมหาอำนาจของรัฐได้ ทั้งที่การจัดตำแหน่งของมหาอำนาจนั้นจะสัมพันธ์กับการจัดสรรขีดความสามารถภายในระบบระหว่างประเทศ และอาจรวมไปถึงขั้วอำนาจภายในระบบระหว่างประเทศด้วย¹⁵ อย่างไรก็ตาม นักสังคมศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการศึกษาแบบพฤติกรรมศาสตร์ (behavioralism) ก็ได้พยายามนำวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อหาคำตอบของสิ่งที่ศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมหรือสามารถชี้วัดได้ รวมถึงการศึกษาความเป็นรัฐมหาอำนาจ (great power) ก็เช่นเดียวกันโดยอาศัยการพิจารณาอำนาจภายในและเปรียบเทียบระหว่างรัฐซึ่งมาจาก **คุณสมบัติแห่งชาติ (national attributes)** ที่สัมผัสได้หรือมีตัวตน (tangible) และที่ไม่มีตัวตน (intangible) เป็นตัวชี้วัดถึงอำนาจของรัฐนั้นๆ เป็นสำคัญ¹⁶ การที่นักวิชาการให้ความสำคัญต่อคุณสมบัติแห่งชาติ (national attributes) ก็เพราะมันบ่งบอกถึง **ขีดความสามารถหรือสมรรถนะของชาติ (national capabilities)** รวมทั้งบ่งบอกถึง **สถานภาพ (status)** ของรัฐที่ดำรงอยู่ในระบบระหว่างประเทศว่ารัฐใดเป็นมหาอำนาจ รัฐใดเป็นแค่รัฐมีอำนาจ รวมไปถึงการบ่งบอกความเป็นไปได้ว่ารัฐจะเข้าไปมีบทบาท มีกิจกรรมในเรื่องราวระหว่างประเทศในระดับใด หรือประเด็นอะไร ทั้งนี้เพราะสถานภาพที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างรัฐต่างๆ ในระบบระหว่างประเทศนี้ทำให้เกิดคำอธิบายที่แตกต่างกันตามมามาก¹⁷

ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศนับตั้งแต่การเริ่มต้นของระบบรัฐสมัยใหม่ราวศตวรรษที่ 17 เรื่อยมานั้นได้มีปรากฏการณ์ของการเกิดขึ้นและตกลงของรัฐมหาอำนาจในระบบ

¹⁵ อภิญา รัตนมงคลมาศ, นโยบายต่างประเทศ: แนวทางศึกษา ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 199.

¹⁶ George Perkovich, "The Measure of India: What Makes Greatness?," CASI Sixth Annual Fellow's Lecture 2003 (April 23, 2003) [Online]. University of Pennsylvania: Center for the Advanced Study of India, 2003. Available from: <http://www.sas.upenn.edu/casi/paperonline.html>[2005, June 21]

¹⁷ อภิญา รัตนมงคลมาศ, นโยบายต่างประเทศ: แนวทางศึกษา ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย, หน้า 130.

ระหว่างประเทศ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่นักประวัติศาสตร์และนักการทูตจำนวนมากต่างมองว่าเป็นลักษณะสำคัญของการเมืองระหว่างประเทศ¹⁸ การเกิดขึ้นและตกลงของรัฐมหาอำนาจได้เป็นไปโดยมีสงครามครั้งสำคัญเป็นเสมือนกลไกชี้ขาดของการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของรัฐมหาอำนาจและระบบระหว่างประเทศ ทั้งนี้ ผู้ชนะสงครามซึ่งเป็นรัฐที่ครอบครองทรัพยากรทางเศรษฐกิจและการทหารที่เหนือกว่าก็จะได้รับสถานภาพแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจอย่างเป็นทางการผ่านการจัดตั้งสนธิสัญญาสันติภาพและกลไกระหว่างประเทศร่วมกันโดยมีเพียงรัฐผู้ชนะสงครามที่อยู่ในการประชุมและมีสิทธิกำหนดระเบียบระหว่างประเทศหลังสงคราม ขณะที่ผู้พ่ายแพ้ในสงครามก็ต้องสูญเสียสถานภาพของรัฐมหาอำนาจไปอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ โดยครั้งแรกที่ปรากฏกลไกลักษณะนี้ขึ้นก็ได้แก่ ในการประชุมที่เวียนนา (Congress of Vienna) เมื่อ ค.ศ. 1814-1815 ซึ่งห้าประเทศได้แก่ ออสเตรีย รัสเซีย ปรัสเซีย อังกฤษ และฝรั่งเศส ได้รับการระบุว่า เป็นมหาอำนาจของโลก มหาอำนาจทั้งห้านี้ดำรงสถานะของตนกว่าศตวรรษ แม้ในปี ค.ศ. 1914 อำนาจของออสเตรีย (ซึ่งกลายเป็นประเทศออสเตรีย-ฮังการี) ได้ตกต่ำลงอย่างมาก ขณะที่ฐานะของปรัสเซีย (ซึ่งกลายมาเป็นเยอรมนี) ได้แข็งแกร่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 นั้นได้ปรากฏรัฐที่มีอำนาจใหม่ ๆ ขึ้นมา อันได้แก่ อิตาลีซึ่งได้อำนาจในสถานะรัฐมหาอำนาจนับตั้งแต่สามารถรวมประเทศเป็นปึกแผ่นเมื่อ ค.ศ. 1860 นอกจากนี้ยังปรากฏรัฐมหาอำนาจภายนอกทวีปยุโรป อันได้แก่ สหรัฐอเมริกาซึ่งกลายเป็นมหาอำนาจชั้นนำทางด้านอุตสาหกรรมหลังจากสงครามกลางเมืองในประเทศสิ้นสุดลงราว ค.ศ. 1865 และญี่ปุ่นซึ่งก้าวสู่ความทันสมัยอย่างรวดเร็วอีกทั้งได้ชัยชนะในสงครามกับรัสเซียเมื่อ ค.ศ. 1904-1905 ด้วย¹⁹

แน่นอนว่าสงครามโลกครั้งที่ 1 มีผลกระทบต่อจำนวนของรัฐมหาอำนาจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ออสเตรีย-ฮังการีไม่อาจรักษาสถานภาพเดิมของตนไว้ได้ ในขณะที่ฐานะของสหรัฐอเมริกาที่เป็นรัฐมหาอำนาจก็ได้รับการยืนยันอย่างชัดเจน ส่วนอิตาลีและญี่ปุ่น แม้จะได้ที่นั่งของสมาชิกถาวรแห่งองค์การสันนิบาตแห่งชาติ อีกทั้งอิตาลียังจัดอยู่ในกลุ่ม “4 ยักษ์ใหญ่” (Big Four) ตามสนธิสัญญาแวร์ซาย (Versailles Treaty) ด้วยแล้วแต่ฐานะแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจของอิตาลีและญี่ปุ่นก็ยังคงไม่มีความชัดเจนนัก กระทั่งราวทศวรรษที่ 1930 ทั้งอิตาลีและญี่ปุ่นได้จัดการสร้างความมั่นคงให้กับสถานภาพแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจของพวกเขา เยอรมนีและรัสเซียทั้งสองประเทศก็ฟื้นฟูอำนาจของตนกลับมาอีกครั้งเมื่อราวๆ ค.ศ. 1939 หลังจากได้พ่ายแพ้ใน

¹⁸ Paul Kennedy, *The Rise and Fall of Great Powers* (New York: Random House, 1987).

¹⁹ G. R. Berridge, *International Politics: State, Power, and Conflict since 1945*, 3rd ed.

สงครามเมื่อ ค.ศ. 1918 ฉะนั้น ในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นี้จึงมีรัฐมหาอำนาจที่ได้รับการยอมรับ ก็คือเยอรมนี รัสเซีย อังกฤษ ฝรั่งเศส อิตาลี ญี่ปุ่น และสหรัฐอเมริกา²⁰

กระทั่ง ค.ศ. 1945 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง ดูเหมือนว่ามีเพียง “3 ยักษ์ใหญ่” (Big Three) ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต และอังกฤษ ที่ยังเป็นรัฐมหาอำนาจอยู่ อย่างไรก็ตาม การก่อตั้งองค์การสหประชาชาติหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงโดยรัฐผู้ชนะสงครามได้กำหนดให้มีกลไกสำคัญหนึ่งคือสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่ง

สหประชาชาติ จึงทำให้ฝรั่งเศสและจีนซึ่งเป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติด้วยได้รับการจัดสถานะให้อยู่ในลำดับชั้นของรัฐมหาอำนาจเช่นกัน จำนวนของรัฐมหาอำนาจนับตั้งแต่ ค.ศ. 1945 เป็นต้นมายังคงจำกัดอยู่ที่ห้ารัฐมหาอำนาจที่เป็นสมาชิกถาวรของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติไม่เปลี่ยนแปลง แต่ที่เป็นเช่นนี้มีได้หมายความว่าอำนาจของรัฐมหาอำนาจเหล่านี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว ชีตความสามารถในเชิงอำนาจทั้งของอังกฤษและฝรั่งเศสได้หยุดนิ่งตั้งแต่ทศวรรษที่ 1960 และเมื่อ ค.ศ. 1991 สหภาพโซเวียตได้ล่มสลายลงโดยมีรัสเซียเป็นผู้สืบทอดสถานภาพเดิมของสหภาพโซเวียตก็ก่อให้เกิดคำถามต่อการเป็นรัฐมหาอำนาจของประเทศเหล่านี้เช่นกัน²¹ ณ จุดนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นประการหนึ่งที่เราต้องเข้าใจด้วยว่าองค์ประกอบของอำนาจอะไรที่เป็นตัวบ่งบอกความเป็นมหาอำนาจ และถือเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการคงสถานภาพแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศ? ดังนั้น การให้คำจำกัดความของ “รัฐมหาอำนาจ” โดยนักวิชาการน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความเข้าใจได้เป็นอย่างดี

ตามการให้คำจำกัดความของ “รัฐมหาอำนาจ” ตามแบบแผนเดิมนั้น นักวิชาการบางท่านระบุว่าขีดความสามารถทางการทหารอาจจะเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการบ่งบอกและถือเป็นองค์ประกอบทางอำนาจที่จำเป็นสำหรับการคงอยู่และรักษาสถานภาพเดิมของรัฐมหาอำนาจไว้²² ทั้งนี้ก็เพราะอำนาจทางเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นหลังจากรัฐมีอำนาจทางการทหาร หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งอำนาจทางการทหารเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจทางเศรษฐกิจนั่นเอง นอกจากนี้ เมื่อรัฐมีขีดความสามารถทางกายภาพ (physical) ที่เหนือกว่าและสามารถใช้มันในการทำอันตราย ถอดถอน ปฏิเสธ หรือสร้างความมั่นคงทางทหารให้แก่รัฐอื่นๆได้ รัฐนั้นก็จะสามารถครอบครอง

²⁰ Ibid., p. 11.

²¹ Ibid., p. 13.

²² Jack Levy, *War in the Modern Great Power System, 1945-1975* (Lexington: University Press of Kentucky, 1983), pp. 10-19.

สถานการณ์ที่ครอบงำรัฐอื่นๆ ได้ด้วย²³ อย่างไรก็ตาม การให้ความสำคัญกับอำนาจหรือขีดความสามารถทางทหารเป็นตัวบ่งบอกความเป็นมหาอำนาจเริ่มจะกลายเป็นแนวคิดที่เสื่อมถอยลง โดยเฉพาะยุคหลังสงครามเย็น ในแง่หนึ่งก็เป็นผลมาจากการที่รัฐสามารถครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ได้สำเร็จ จึงทำให้ความคิดที่จะใช้สงครามเป็นตัวตัดสินหรือชี้ขาดฐานะของรัฐในระบบระหว่างประเทศเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากยิ่งขึ้น²⁴ นักวิชาการบางท่านมองว่าน่าจะพิจารณาจากขีดความสามารถทางเศรษฐกิจหรือเทคโนโลยีเป็นตัวบ่งบอกถึงความเป็นมหาอำนาจ ขณะที่อีกหลายท่านก็เสนอว่าขีดความสามารถทั้งทางทหาร เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี รวมทั้งค่านิยมหรืออุดมการณ์บางอย่างรวมกันจึงเป็นองค์ประกอบของความเป็นมหาอำนาจได้²⁵

นักวิชาการอย่าง Jack Levy ให้ความหมายของ “รัฐมหาอำนาจ” ว่าเป็นรัฐ “ที่แสดงบทบาทสำคัญในการเมืองระหว่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง รัฐมหาอำนาจนั้นจะแยกแยะความแตกต่างจากรัฐอื่นๆ ได้จากอำนาจทางทหาร ผลประโยชน์ พฤติกรรมโดยรวมของพวกเขา และปฏิสัมพันธ์ที่เขามีกับรัฐอื่น ตลอดจนการรับรู้ของตัวแสดงอื่นๆ ต่อรัฐมหาอำนาจนั้น และบรรทัดฐานที่เป็นทางการบางอย่าง”²⁶ อำนาจทางทหารที่เหนือกว่าสามารถวัดได้จากขีดความสามารถทางทหารเปรียบเทียบกับรัฐอื่น เนื่องจากรัฐมหาอำนาจจะมีผลประโยชน์ในระดับโลกหรือในทวีป และเป้าหมายทางความมั่นคงของรัฐมหาอำนาจจะอยู่นอกเหนือการปกป้องดินแดนของตน แต่รวมไปถึงการรักษาดุลยภาพแห่งอำนาจและระเบียบในระบบระหว่างประเทศด้วย อนึ่ง รัฐมหาอำนาจยังสามารถแยกแยะความแตกต่างจากรัฐอื่นได้โดยผ่านการรับรู้ที่รัฐอื่นมีต่อรัฐนั้นและการที่รัฐนั้นรับรู้ถึงสถานการณ์ของตนด้วย ดังที่ Jack Levy อธิบายว่า “การรับรู้และปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นบรรทัดฐานที่สำคัญที่สุดของตำแหน่งมหาอำนาจด้วยการรับรู้กำหนดพฤติกรรม”²⁷ เช่นเดียวกับที่ Robert O. Keohane นิยามรัฐมหาอำนาจคือ “รัฐซึ่งผู้นำของรัฐนั้นแลเห็นว่าคุณสามารถส่งผลกระทบอย่างมากบางที่อาจจะอย่างเด็ดขาดให้กับ

²³ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status* (Cambridge: Cambridge University Press, 2003), p. 30.

²⁴ Raimo Varnynen (ed.), *The Waning of Major Wars* (Forthcoming) cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 30.

²⁵ อภิญา รัตนมงคลมาศ, นโยบายต่างประเทศ: แนวทางศึกษา ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย, หน้า 199.

²⁶ Jack Levy, *War in the Modern Great Power System, 1495-1975*, p. 16.

²⁷ *Ibid.*, p. 17-18.

ระบบระหว่างประเทศได้²⁸ ประการสุดท้าย ตามทฤษฎีของ Levy สถานภาพของรัฐมหาอำนาจเป็นการยอมตามอย่างเป็นทางการจากสนธิสัญญาหรือการประชุมระหว่างประเทศ ด้วยอธิปไตยดังเช่นอำนาจในการยับยั้ง (veto) และการเป็นสมาชิกถาวรในกระบวนการตัดสินใจสำคัญขององค์กรระหว่างประเทศ²⁹

3.4 อินเดียกับสถานะแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจ

อินเดียอาจถือว่าเป็นรัฐมหาอำนาจที่กำลังเติบโตขึ้น (rising power) โดยตัวชี้วัดถึงขีดความสามารถหลายประการแม้ว่าประเทศมหาอำนาจเดิมที่ดำรงอยู่จะยังไม่ยอมรับถึงบทบาทและสถานะภาพใหม่ของอินเดียก็ตาม³⁰ ตัวชี้วัดที่บ่งบอกถึงอำนาจของอินเดียที่สำคัญๆ ได้แก่ การที่อินเดียมีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับ 2 ของโลก การมีกองทัพขนาดใหญ่เป็นอันดับ 4 ของโลก การมีระบบเศรษฐกิจขนาดใหญ่เป็นอันดับ 4 ของโลกเมื่อพิจารณาจากกำลังอำนาจการซื้อโดยเฉลี่ย (PPP) เศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 8 ของโลก และการมีสถาบันการศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับชั้นนำ ซึ่งสามารถผลิตนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรที่มีความสามารถจำนวนมาก จนทำให้อินเดียได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้มีบทบาทระดับชั้นนำของโลกในสาขาที่มีความสำคัญต่อภาคเศรษฐกิจของโลกในศตวรรษที่ 21 อย่างน้อยที่สุดก็ 3 สาขา ได้แก่ เทคโนโลยีสื่อสาร เทคโนโลยีชีวภาพ และอวกาศ³¹ ทั้งนี้ อินเดียเป็นศูนย์รวมนักวิทยาศาสตร์และวิศวกรที่มากที่สุดเป็นอันดับ 2 รองจากสหรัฐอเมริกา ขณะที่ชนชั้นกลางของอินเดียมีมากเป็น 2 เท่าของญี่ปุ่นและทุกประเทศในโลกกำลังพัฒนา³² อย่างไรก็ตาม ตัวชี้วัดเพียงหยาบๆนี้ได้ทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่สามารถกำหนดลำดับชั้นของอินเดียในระบบระหว่างประเทศได้ เนื่องจาก การพิจารณาลงรายละเอียดถึงตัวบ่งชี้ขีดความสามารถในด้านต่างๆ

²⁸ Robert O. Keohane, "Lilliputians' Dilemmas: Small States in International Politics," *International Organization* 23 (Spring 1969): 291-310. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 30.

²⁹ Jack Levy, *War in the Modern Great Power System, 1495-1975*, p. 17-18.

³⁰ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 9.

³¹ George Perkovich, "The Measure of India: What Makes Greatness?," *CASI Sixth Annual Fellow's Lecture 2003* (April 23, 2003): 9.

³² World Bank, *India: Sustaining Rapid Economic Growth* (Washington, D. C.: 1997), p. XIII. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 9.

ของอินเดียกลับให้ข้อมูลที่ซับซ้อนและหลากหลายแตกต่างจากการมองเพียงตัวเลขแบบกว้างที่จะบอกได้เพียงขีดความสามารถที่มีศักยภาพรวมกัน (collective potential power) ของประเทศเท่านั้น³³ นับตั้งแต่อินเดียปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1991 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของอินเดียโดยเฉลี่ยอยู่ที่ร้อยละ 5-7 ต่อปี ขณะที่ล่าสุดเมื่อ ค.ศ. 2005 ที่ผ่านม้อัตราการขยายตัวอยู่ที่ร้อยละ 7.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GNP) ซึ่งทำให้เศรษฐกิจของอินเดียกลายเป็นประเทศหนึ่งที่มีอัตราการขยายตัวที่น่าสนใจมากที่สุดประเทศหนึ่งของโลก การขยายตัวทางเศรษฐกิจนี้ได้สะท้อนให้เห็นด้วยการขึ้นเป็นประเทศที่มีกำลังอำนาจการซื้อโดยเฉลี่ยสูงที่สุดเป็นอันดับ 4 แทนที่เยอรมนีในปี ค.ศ. 2000 และการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นโดยอาศัยค่าดังกล่าวเป็นตัวชี้วัด ก็ทำให้เศรษฐกิจของอินเดียตามหลังเพียงสหรัฐอเมริกา จีน และญี่ปุ่นเท่านั้น ขณะที่อยู่เหนือเยอรมนี รัสเซีย อังกฤษ และฝรั่งเศส³⁴

การเติบโตดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นอำนาจแห่งชาติของอินเดียที่เพิ่มมากขึ้นและยังทำให้นักวิชาการคนสำคัญๆหลายท่านเล็งเห็นความสำคัญของอินเดียในฐานะที่เป็น “รัฐมหาอำนาจที่กำลังเติบโตขึ้น” ดังเช่น Samuel Huntington ได้คาดการณ์ไว้ว่าทศวรรษที่กำลังจะมาถึง “อินเดียจะสามารถก้าวขึ้นสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว และปรากฏตัวขึ้นมาในฐานะคู่แข่งสำคัญในการมีอิทธิพลในกิจการระดับโลก”³⁵ ดร.เฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry Kissinger) ก็ทำนายไว้

³³ สำหรับผู้สนใจเกี่ยวกับการวิเคราะห์อย่างละเอียดถึงองค์ประกอบทางอำนาจของอินเดียและการเป็นรัฐมหาอำนาจที่กำลังเติบโตนั้น โปรดดูเพิ่มเติมใน Baldev Raj Nayar, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, Chapter 2-3., George Perkovich, “Is India a Major Power?,” *The Washington Quarterly* 27, 1 (Winter 2003-2004): 129-144. และ Subrata K. Mitra, “The Reluctant Hegemon: India’s Self-Perception and the South Asian Strategic Environment,” *Contemporary South Asia* 12, 3 (September 2003): 399-417. ไม่เพียงเท่านั้น ยังได้มีผลงานทางวิชาการที่ศึกษาพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศของอินเดียในเรื่องต่างๆด้วยมุมมองที่อินเดียเป็นรัฐมหาอำนาจที่กำลังเติบโตด้วย โปรดดู Sumit Ganguly (ed.), *India as an Emerging Power* (London: Frank Cass, 2003). และ Stephen P. Cohen, *India: Emerging Power* (Oxford: Oxford University Press, 2001).

³⁴ World Bank, *The World Development Report, 2000/2001* (Washington, D. C.: 2001), pp. 274-275. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 10.

³⁵ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order* (New York: Simon & Schuster, 1996), p. 121. ทั้งนี้ Huntington ได้แยกแหล่งอารยธรรมหลักของโลกเป็น 8 แห่ง โดยอินเดียเป็นรัฐแกนรัฐหนึ่งในระเบียบระหว่างประเทศที่กำลังเกิดขึ้นนี้ โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน Chapter 9 ของหนังสือ

เช่นกันว่าในศตวรรษที่ 21 ระบบระหว่างประเทศจะถูกครอบงำโดย 6 รั้วมหาอำนาจสำคัญของโลก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป จีน ญี่ปุ่น รัสเซีย และที่เป็นไปได้มากคือ อินเดีย³⁶ ในทำนองเดียวกันกับ นักวิชาการชาวนอร์เวย์ Johan Galtung กล่าวว่า อินเดียและสหภาพยุโรป กำลังอยู่บนเส้นทางของพวกเขาเพื่อก้าวสู่สถานะการเป็นรั้วมหาอำนาจ³⁷

อย่างไรก็ดี ความคิดเห็นของนักวิชาการต่อสถานภาพของอินเดียในระบบระหว่างประเทศก็ยังคงมีผู้ให้ภาพของอินเดียที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ นักวิชาการกลุ่มหนึ่งมองว่า แม้อินเดียจะเป็นประเทศที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะเป็นรั้วมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศ และมีสิ่งบ่งชี้ถึงศักยภาพทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารของอินเดียที่กำลังเติบโตขึ้นอย่างน่าสนใจ แต่ข้อสรุปของนักวิชาการบางท่านก็ยังคงมองอินเดียว่าเป็น “อำนาจที่มีศักยภาพ” (power potential) หรือ “อำนาจที่กำลังสร้าง” (power in the making) มากกว่าจะเป็นรั้วมหาอำนาจหลักโดยแท้จริง (actual major power) การศึกษาที่สำคัญเกี่ยวกับรั้วมหาอำนาจใน ค.ศ. 1999 ได้เสนอว่า “แม้อินเดียจะมีประชากรมากที่สุดเป็นอันดับสองของโลกและมีขีดความสามารถทางนิวเคลียร์ ซึ่งทำให้อินเดียมีโอกาสจะเป็นมหาอำนาจประเทศที่ 8 ของโลก (ต่อจากเยอรมนีและญี่ปุ่น) แต่อำนาจของอินเดียยังคงเป็นอำนาจที่มีศักยภาพหรือคาดหมายว่าจะเป็นเท่านั้น (potential power) เพราะอิทธิพลของอินเดียยังจำกัดอยู่ในเขตภูมิภาคเอเชียใต้เป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งขีดความสามารถทางการค้ายังอยู่ในระดับต่ำ” แต่ก็ยอมรับว่า “หากอินเดียสามารถเร่งอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนอยู่ในระดับร้อยละ 10 ของรายได้ประชาชาติ และสามารถแก้ปัญหาบูรณภาพและความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาติได้เมื่อใด อินเดียจะกลายเป็นมหาอำนาจในศตวรรษที่ 21 อย่างแน่นอน”³⁸ ในทางกลับกันก็มีนักวิชาการบางท่านที่ยืนยันว่าอินเดียกลายเป็นมหาอำนาจในศตวรรษที่ 21 แล้ว³⁹

³⁶ Henry Kissinger, *Diplomacy* (New York: Simon & Schuster, 1994), pp. 23-24.

³⁷ Johan Galtung, “On the Way to Superpower Status: India and the EC Compared,” *Futures*, 24 (November 1992): 917-929.

³⁸ Robert A. Pastor, “The Great Powers in the Twentieth Century,” in *A Century's Journey: How the Great Powers Shape the World*, ed. Robert A. Pastor (New York: Basic Books, 1999), p. 25.

³⁹ Bhabani Sen Gupta, “India: The Next Great Power,” in *India's Foreign Policy: Agenda for the 21st Century*, vol. I (New Delhi: Foreign Policy Institute and Konark, 1997), p. 129. cited in Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 27.

อนึ่ง ไม่ว่าจะสถานการณ์ของอินเดียในขณะนี้จะได้ชื่อว่าเป็นรัฐมหาอำนาจหลักหรือจะยังเป็นเพียงรัฐมหาอำนาจระดับกลาง (middle power) ก็ตาม สิ่งนี้มิได้เป็นอุปสรรคของการวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แต่ประการใด เพราะคำถามของการวิจัยมีได้อยู่ที่ว่าอินเดียเป็นหรือไม่เป็นรัฐมหาอำนาจ? แต่สิ่งที่ต้องการหาคำตอบและนำเสนออยู่นั้นอยู่ที่ เป้าหมายหรือความมุ่งหวัง ของอินเดียที่จะก้าวขึ้นสู่การเป็นรัฐมหาอำนาจต่างหาก เพราะมันจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศตลอดจนนโยบายนิเวศสิทธิ์ของอินเดียด้วย กระนั้นก็ตาม คำอธิบายข้างต้นก็ได้ช่วยให้เรามั่นใจได้ประการหนึ่งว่า อินเดียมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาไปสู่ความเป็นรัฐมหาอำนาจในอนาคตได้ และหากผู้นำอินเดียจะรับรู้ถึงขีดความสามารถดังกล่าวของประเทศตน และกำหนดเป้าหมายของนโยบายต่างประเทศเพื่อนำอินเดียไปสู่ฐานะของการเป็นรัฐมหาอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศก็คงมิใช่สิ่งที่จะเป็นไปได้เสียเลย หลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญวิทยานิพนธ์ได้ไขข้อสงสัยถึงความเป็นไปได้ที่จะกล่าวอ้างถึงอินเดียกับความเป็นรัฐมหาอำนาจแล้ว ในส่วนต่อไปจึงจะเป็นคำอธิบายต่อประเด็นปัญหาที่ว่า ความเป็นรัฐมหาอำนาจเป็นสิ่งที่ผู้นำอินเดียปรารถนาจริงหรือไม่? แล้วความปรารถนาที่จะเป็นรัฐมหาอำนาจนี้เกิดขึ้นจากอะไร?

3.5 เป้าหมายแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดีย

อินเดียเป็นประเทศหนึ่งที่มีเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ที่ต้องการเป็นรัฐมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศ เป้าหมายดังกล่าวเป็นสิ่งที่สืบทอดมายาวนานและอาจถือเป็นเป้าหมายระยะยาวที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศของอินเดียก็ได้ นับตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชจากอังกฤษเมื่อ ค.ศ. 1947 นั้น ผู้นำของอินเดียได้พยายามต่อสู้ดิ้นรนตลอดระยะเวลาของสงครามเย็น เพื่อที่จะยืนหยัดด้วยตนเองในฐานะที่เป็นมหาอำนาจของโลกที่กำลังเติบโตขึ้น (rising world power) ถึงแม้ว่าการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจและสถานะแห่งการเป็นรัฐมหาอำนาจนี้จะก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ปะปนกันไป ดังที่อินเดียกลับต้องถูกดึงเข้าสู่การแข่งขันกันของอภิมหาอำนาจในสงครามเย็นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้และสถานการณ์ที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่สงครามเย็นนี้ก็ยังคงผลต่อเนื่องมากระทั่งปัจจุบัน⁴⁰ ความปรารถนาที่จะเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดียนั้นเกิดขึ้นจากการรับรู้และการมองภาพลักษณ์ของผู้นำอินเดียที่มีต่อประเทศของตน (self-image) เป็นสำคัญ ทั้งนี้ ผู้นำของอินเดียต่างตระหนักและเชื่อมั่นว่าอินเดียเป็นประเทศที่มีขีดความสามารถและกำลังอำนาจที่จะก้าวขึ้นมามีบทบาทเป็นรัฐมหาอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศ ทศนคติหรือการ

⁴⁰ Raju G. C. Thomas, "The Shifting Landscape of Indian Foreign Policy," in *Comparative Foreign Policy: Adaptation Strategies of the Great and Emerging Powers*, Steven W. Hook, ed. (New Jersey: Prentice Hall, 2002), p. 171.

รับรู้เช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจาก (1) ความเชื่อมั่นในคุณสมบัติแห่งชาติหรือฐานอำนาจที่มีอยู่ของอินเดีย และ (2) อิทธิพลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชาติ ซึ่งจะอธิบายต่อไปดังนี้

(1) ความเชื่อมั่นในคุณสมบัติแห่งชาติที่มีอยู่ของอินเดีย และแม้ว่าคุณสมบัติแห่งชาติหลายประการของอินเดียจะยังมีอำนาจในเชิงเปรียบเทียบกับรัฐอื่นน้อยอยู่ก็ตาม แต่ผู้นำอินเดียก็สังเกตเห็นว่าเมื่ออินเดียพัฒนาคุณสมบัติแห่งชาติ อันเป็นองค์ประกอบของอำนาจที่สำคัญให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นแล้ว มันจะเพิ่มพูนขีดความสามารถของชาติได้อย่างดีเยี่ยม คุณสมบัติแห่งชาติที่เด่นชัดในทัศนคติของผู้นำอินเดีย ได้แก่

ประการแรก ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์และยุทธศาสตร์ อินเดียเป็นประเทศที่มีพื้นที่กว้างใหญ่ไพศาลประมาณ 3,287,590 ตารางกิโลเมตรซึ่งมีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 7 ของโลก⁴¹ และมีลักษณะค่อนข้างโดดเดี่ยว คือ อินเดียถูกล้อมรอบด้วยภูเขาและมหาสมุทร โดยทางเหนือมีเทือกเขาหิมาลัย ส่วนทางด้านตะวันตกติดกับทะเลอาระเบีย ทางใต้ติดกับมหาสมุทรอินเดีย และทางตะวันออกก็ติดกับอ่าวเบงกอล การมีป้อมปราการทางธรรมชาติเช่นนี้มีความสำคัญต่อการป้องกันประเทศของอินเดียและยังสร้างความรู้สึกมั่นคงให้กับประชาชนชาวอินเดียอย่างมาก ด้วย นักวิเคราะห์จำนวนมากถือว่า พื้นที่ในเขตเอเชียใต้นับตั้งแต่เทือกเขาหิมาลัยลงมาจรดมหาสมุทรอินเดียนั้นเป็น “เขตความมั่นคงตามธรรมชาติของอินเดีย” (natural security zone)⁴² นอกจากนี้ อินเดียยังได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีนยาวที่สุดในโลก เป็นประเทศที่สำคัญในด้านยุทธศาสตร์ของโลก เป็นที่ต้องการของประเทศมหาอำนาจต่างๆมาตั้งแต่ยุคแสวงหาอาณานิคม ที่ตั้งของอินเดียทำให้ประเทศนี้เป็นศูนย์กลางที่ควบคุมเส้นทางการค้าและการคมนาคมระหว่างทวีปเอเชีย แอฟริกา และยุโรปเอาไว้ตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน⁴³ ประกอบกับอินเดียยังเป็นประเทศที่มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับสองของโลกโดยในปี ค.ศ. 2005 อินเดียมีประชากรประมาณ 1,102 พันล้านคน⁴⁴ ซึ่งเรียกได้ว่า

⁴¹ กองเอเชียใต้, สาธารณรัฐอินเดีย, กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ [Online] Available from: <http://www.mfa.go.th/web/479.php?id=125> [2006, January 5]

⁴² A. Z. Hilali, “India’s Strategic Thinking and Its National Security Policy,” *Asian Survey* 41, 5 (September/October 2001): 741.

⁴³ วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ, “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดีย พ.ศ. 2493-2529,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 38-39.

⁴⁴ กองเอเชียใต้, สาธารณรัฐอินเดีย, กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ [Online] Available from: <http://www.mfa.go.th/web/479.php?id=125> [2006, January 5]

ประชากรกว่า 1 ใน 6 ของโลกอาศัยอยู่ในประเทศอินเดีย ปัจจัยเหล่านี้ล้วนทำให้อินเดียมองภาพแห่งความยิ่งใหญ่และมีอำนาจในระดับโลกของตนเอง⁴⁵ และเป็นเหตุผลหนึ่งที่อินเดียมักอ้างสำหรับความชอบธรรมที่อินเดียสมควรได้รับที่นั่งในสมาชิกถาวรแห่งคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

ประการที่สอง สถานะแห่งความเป็นเจ้าผู้ครอบงำ (hegemony) เหนือภูมิภาคเอเชียใต้ โดยอินเดียเป็นศูนย์กลางและเป็นตัวแสดงที่สำคัญที่สุดของภูมิภาคแห่งนี้ แม้ว่าปัจจุบันจะมีผู้โต้แย้งว่าความมั่นคงของภูมิภาคเอเชียใต้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ในลักษณะสามเส้าระหว่างอินเดีย-จีน-ปากีสถาน (India-China-Pakistan triangle) ก็ตาม⁴⁶ แต่การที่อินเดียเป็นประเทศมหาอำนาจที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียใต้จึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ความมั่นคงของภูมิภาคนี้จะขึ้นอยู่กับบทบาทของอินเดียเป็นหลัก อินเดียได้รับเอกราชฐานแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันทางยุทธศาสตร์ของภูมิภาคเอเชียใต้โดยรวมจากอังกฤษในสมัยที่เข้ามาเป็นเจ้าอาณานิคมเหนือพื้นที่แห่งนี้โดยรูปแบบของการสร้างรัฐกันชน (buffer state) ระหว่างอินเดียกับรัฐมหาอำนาจอย่างจีนและรัสเซีย รวมไปถึงการมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันที่ไม่เพียงแต่จำกัดอยู่เฉพาะดินแดนในภูมิภาคเอเชียใต้เท่านั้นแต่ครอบคลุมไปถึงบทบาทการป้องกันในเขตมหาสมุทรอินเดียและบริเวณอื่นๆด้วย⁴⁷

(2) อิทธิพลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม นอกเหนือจากขีดความสามารถของชาติที่อินเดียมีอยู่แล้ว ปัจจัยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมบางประการก็ส่งเสริมความรู้สึกนึกคิดของผู้นำอินเดียและประชาชนอินเดียถึงฐานะอันยิ่งใหญ่ของอินเดียด้วยไม่แพ้กัน

ประการแรก ในแง่ประวัติศาสตร์นั้น อินเดียเล็งเห็นถึงความรุ่งเรืองและมีอำนาจของตนในยุคโบราณเป็นเสมือนสิทธิที่ยืนยันว่าชาติตนสมควรจะเป็นรัฐมหาอำนาจ เนื่องจากประเทศอินเดียเป็นประเทศที่เก่าแก่มากมีประวัติศาสตร์อันยาวนานกว่า 5,000 ปี เป็นประเทศที่มีความหลากหลายทั้งในด้านเชื้อชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา ภาษา วรรณกรรม และวัฒนธรรม ปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้อินเดียมีลักษณะทางประวัติศาสตร์การเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่แตกต่างจาก

⁴⁵ A. Z. Hilali, "India's Strategic Thinking and Its National Security Policy," *Asian Survey* 41, 5: 741.

⁴⁶ โปรดดูเพิ่มเติมใน Subrata K. Mitra, "War and Peace in South Asia: A Revisionist View of India-Pakistan Relations," *Contemporary South Asia* 10, 3 (2001).

⁴⁷ A. Z. Hilali, "India's Strategic Thinking and Its National Security Policy," *Asian Survey* 41, 5: 741.

ประเทศอื่นๆ อินเดียมีประวัติศาสตร์อันยาวนานและครั้งหนึ่งก็เป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่และรุ่งเรืองมาก ในอดีตอินเดียเคยรวมกันเป็นปึกแผ่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังเช่น ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (Asoka) แห่งราชวงศ์โมริยะ (Mauryan) สมัยพระเจ้าจันทรคุปตะที่ 2 (Chander Gupta) แห่งราชวงศ์คุปตะ และสมัยพระเจ้าอัครบารมหาราชแห่งราชวงศ์โมกุล⁴⁸ อินเดียจึงถือว่าตนเป็นประเทศที่มีอารยธรรมเก่าแก่และสมควรจะได้รับการยอมรับให้ในฐานะของรัฐมหาอำนาจที่เสมอภาคกับรัฐมหาอำนาจอื่นๆ ในช่วงของประวัติศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศสมัยใหม่นี้ ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ารัฐมหาอำนาจที่มีอารยธรรมยาวนานอย่างประเทศจีน⁴⁹ อนึ่ง ประวัติศาสตร์และความคิดเช่นนี้ยังเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียกกันว่า “ความเป็นฮินดู” (Hinduness) อันหมายถึง การเป็นรัฐฮินดูที่ยิ่งใหญ่⁵⁰ และ “ความเป็นอินเดียที่ยิ่งใหญ่” (Great India) ด้วย

นอกจากนั้น การต่อสู้อันยาวนานและมั่นคงของแนวทางชาตินิยมของอินเดีย ที่ครั้งหนึ่งชาวอินเดียต่างมีประสบการณ์ในการต่อสู้ขับเคี่ยวกับชาติมหาอำนาจ ทั้งในพลังมวลชนและด้านการเมือง เพื่อให้ชาติของตนหลุดพ้นจากลัทธิจักรวรรดินิยม ดังนั้นอินเดียจึงมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์กับลัทธิอาณานิคมและจักรวรรดินิยม และแสวงหาทางที่จะไม่ให้รัฐมหาอำนาจที่นิยมในลัทธินี้เข้ามามีบทบาทแทรกแซงอินเดียได้อีกไม่ว่าในทางใดๆ⁵¹ ซึ่งสิ่งนี้ได้ส่งเสริมความเชื่อมั่นในความมีอิสระแห่งการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียและยืนหยัดที่จะคงความมีเสรีภาพในการกำหนดและดำเนินนโยบายต่างประเทศของตนไว้ รวมไปถึงความพยายามใดๆที่จะสร้างชาติของตนให้มั่นคงและมีอำนาจไม่น้อยหน้าชาติตะวันตกที่เคยเป็นอดีตเจ้าอาณานิคมของตนด้วย

ประการที่ 2 ในแง่ของอิทธิพลทางวัฒนธรรมนั้น เนื่องจากพื้นฐานทางความคิดและมุมมองทางวัฒนธรรมต่างๆของอินเดียมักถูกกำหนดขึ้นโดยชาวฮินดูที่เป็นชนชั้นสูงหรืออยู่ในวรรณะสูงทางสังคม ภายใต้ความเชื่อเรื่อง “รามราชา” (Ram Rajya) อันเป็นวิถีความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มผู้นำและชนชั้นสูงในสังคมอินเดียจำนวนมาก พื้นฐานความเชื่อนี้ทำให้กลุ่มผู้นำบางคนพยายามจะฟื้นฟูประเทศอินเดียให้กลับไปสู่ความเชื่อและความยิ่งใหญ่ในอดีตอีกครั้ง

⁴⁸ ประณต นันทิยะกุล, การเมืองการปกครองอินเดีย, (กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 1.

⁴⁹ A. Z. Hilali, “India’s Strategic Thinking and Its National Security Policy,” *Asian Survey* 41, 5: 741.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ วรจกนา นิพัทธ์สุขกิจ, “ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดีย พ.ศ. 2493-2529,” หน้า 38-39.

หนึ่ง ไม่เพียงเท่านั้น ลักษณะทางสังคมของชาวอินเดียซึ่งมีการแบ่งแยกชนชั้นวรรณะ (caste) ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเข้าใจในแก่นแท้ของลักษณะและโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศที่มีลำดับชั้นแห่งอำนาจ (hierarchy) ตามแนวความคิดของสำนักสังคมนิยมใหม่ (neo realism) ที่เชื่อว่า ภายใต้ระบบระหว่างประเทศนั้น ชาติต่าง ๆ มีความเหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียมกันบนฐานแห่งอำนาจและความมั่งคั่ง ทั้งนี้ อินเดียถือว่าประเทศของตนจัดอยู่ในประเทศที่มีอำนาจ เป็นชนชั้นอันดับต้นๆของโลก ความเชื่อเช่นนี้ส่วนหนึ่งอาจสรุปได้ว่ามาจากฐานความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ฮินดูที่มีต่อโลกภายนอกนั่นเอง⁵² แต่ในทางกลับกัน แง่มุมของวัฒนธรรมการเมืองการปกครองที่ยึดถือแนวทางประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชเป็นต้นมา แนวคิดแบบประชาธิปไตยนี้กลับส่งเสริมให้อินเดียมองสิทธิและความชอบธรรมของตนว่าสมควรได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมและเสมอภาคจากรัฐมหาอำนาจอื่นๆด้วยเช่นกัน

โดยสรุป ความปรารถนาของอินเดียต่อสถานะการเป็นรัฐมหาอำนาจในระบบระหว่างประเทศนั้น เกิดจากฐานความเข้าใจของกลุ่มผู้นำประเทศที่เห็นว่าไม่มีรัฐใดในโลกกำลังพัฒนาที่ครอบครองขีดความสามารถแห่งอำนาจทั้งที่เป็นอยู่จริงและที่มีศักยภาพ (actual and potential power capabilities) ได้เทียบเท่าอินเดียแล้ว⁵³ ประกอบกับรากฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของอินเดียยังเสริมให้ความปรารถนาที่จะเป็นรัฐมหาอำนาจกลายเป็นหนึ่งในเป้าหมายสำคัญของชาติยิ่งขึ้นด้วย

3.6 อารุณนิเวศลีย์ร์กับการเป็นรัฐมหาอำนาจของโลก

ในส่วนนี้จะได้พิจารณาถึงความสำคัญของอารุณนิเวศลีย์ร์กับการเป็นรัฐมหาอำนาจว่าสามารถเชื่อมโยงกันได้อย่างไร? ทั้งนี้จะเริ่มต้นจากการหาคำตอบของคำถามที่ว่าเพราะอะไรรัฐจึงต้องการแสวงหาอารุณนิเวศลีย์ร์ไว้ในครอบครอง? สิ่งใดคือมูลเหตุจูงใจต่อการมีอารุณนิเวศลีย์ร์? เพราะเหตุใดรัฐมหาอำนาจนิเวศลีย์ร์จึงพยายามกีดกันมิให้รัฐอื่นๆเข้าถึงการครอบครองอารุณนิเวศลีย์ร์นี้?

นักวิชาการทางด้านยุทธศาสตร์ ดังเช่น Malcolm R. Davis และ Colin S. Gray ได้สรุปถึงสาเหตุที่รัฐพยายามแสวงหาอารุณนิเวศลีย์ร์ไว้ในครอบครองว่าเกิดจากแรงจูงใจ (motivation) ซึ่ง

⁵² A. Z. Hilali, "India's Strategic Thinking and Its National Security Policy," *Asian Survey* 41, 5: 742.

⁵³ Baldev Raj Nayar and T. V. Paul, *India in the World Order: Searching for Major Power Status*, p. 9.

สามารถแบ่งแยกได้เป็น 4 ประการคือ (1) เพื่อยกระดับความมั่นคงของรัฐให้มากขึ้น ซึ่งหมายถึงรวมถึงความมั่นคงปลอดภัยของมิตรประเทศและพันธมิตรของรัฐนั้นด้วย (2) เพื่อให้รัฐมีความมั่นคงเพิ่มขึ้น ในสภาวะที่เกิดค่าใช้จ่ายหรือความสูญเสียแก่รัฐอื่น (3) เพื่อสนองต่อความปรารถนาอันแรงกล้าและกระตุนความสนใจของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในประเทศ และ(4) เพื่อให้ได้มาซึ่งเกียรติยศศักดิ์ศรีของประเทศ⁵⁴

นอกจากนั้น นักวิชาการทั้งสองท่านยังได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับสาเหตุที่อาวุธนิวเคลียร์กลายเป็นสิ่งที่รัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งห้า อันได้แก่ สหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียต (รัสเซีย) จีน อังกฤษ และฝรั่งเศส พยายามรักษาความเป็นผู้ผูกขาดเอาไว้และไม่ให้แพร่กระจายไปสู่ประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ว่าส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะอาวุธนิวเคลียร์มีความสำคัญอยู่ในบริบททางการเมือง กล่าวคือ การที่อาวุธนิวเคลียร์เป็นอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างสูงที่สุดในบรรดาอาวุธที่มีอานุภาพทำลายล้างมหาดาศ (weapons of mass destruction: WMDs) ทุกประเภท อาวุธนิวเคลียร์จึงถูกนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งลำดับชั้นของประเทศต่างๆในโลก โดยประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ได้อาศัยการครอบครองอาวุธทำลายล้างสูงชนิดนี้มายืนยันหรือสร้างความมั่นใจในสถานะความเป็นรัฐมหาอำนาจของตนเองเอาไว้⁵⁵

นับตั้งแต่อาวุธนิวเคลียร์ได้เข้ามาเกี่ยวพันทางด้านยุทธศาสตร์การเมืองระดับโลก ได้เกิดข้อโต้แย้งที่สำคัญ กล่าวคือ ในด้านหนึ่งอาวุธนิวเคลียร์กลายเป็นเครื่องมือในการสร้างอำนาจให้กับรัฐ โดยรัฐที่มีอำนาจน้อยกว่า (lesser power) แต่สามารถครอบครองพลังอำนาจในการโจมตีของอาวุธดังกล่าวไว้ได้ในจำนวนที่มากเพียงพอสำหรับการคงอยู่และไม่ถูกทำลายได้ง่าย (invulnerable nuclear strike force) รัฐผู้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์นั้นก็จะได้รับการเลื่อนสถานะให้ก้าวขึ้นสู่ลำดับชั้นของการเป็นรัฐมหาอำนาจ (great power) ดังปรากฏให้เห็นในกรณีของอังกฤษและฝรั่งเศส⁵⁶ ซึ่งแม้อำนาจของรัฐทั้งสองจะตกต่ำลงเมื่อเทียบกับรัฐมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตในระยะสงครามเย็นก็ตาม แต่ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสก็ยังยืนยัน

⁵⁴ Scott D. Sagan, "Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Modes in Search of a Bomb," *International Security* 21 (1996/1997): 54-86., Colin S. Gray, *The Second Nuclear Age* (Boulder, Colo.: Lynne Rienner, 1999), Chapter 3. cited in Malcolm R. Davis and Colin S. Gray, "Weapons of Mass Destruction," in *Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies*, eds. John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray, pp. 254-285.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ G. R. Berridge, *International Politics: States, Power, and Conflict Since 1945*, 3, p. 9.

ความเป็นรัฐมหาอำนาจของตนเอาไว้ได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งอาวุธนิวเคลียร์กลับเป็นสิ่งที่ไม่อาจใช้สอยได้จริง (unusable) เพราะอำนาจในการทำลายล้างที่มีอย่างมหาศาลในของมันนี่เอง จึงเป็นเหตุให้รัฐมหาอำนาจผู้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ไม่สามารถเพิ่มพูนอำนาจด้วยการใช้อาวุธดังกล่าวได้และบางครั้งก็ยังคงจะส่งผลให้รัฐมหาอำนาจนั้นประสบความยากลำบากในการดำเนินกิจกรรมระหว่างประเทศใดๆ เพราะเกรงว่าจะกระตุ้นให้เกิดสงครามนิวเคลียร์ระหว่างรัฐมหาอำนาจที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ได้⁵⁷

3.7 อาวุธนิวเคลียร์กับเป้าหมายของการเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดีย

ดังที่นักวิชาการท่านหนึ่งได้เสนอว่า “มันมีความสำคัญที่จะตระหนักถึงสถานการณ์ที่มีลักษณะพิเศษของอินเดียท่ามกลางรัฐต่างๆ ในระบบระหว่างประเทศ การดำเนินการของอินเดียได้แสดงออกให้เห็นถึงพฤติกรรมของรัฐมหาอำนาจที่กำลังเติบโตขึ้น (emerging major power) ซึ่งพบว่ามีมหาอำนาจที่ดำรงอยู่ในระบบระหว่างประเทศกำลังแสวงหาแนวทางที่จะสกัดกั้นรัฐใหม่จากการเข้าสู่สถานะของพวกเขาในลำดับชั้นระหว่างประเทศ”⁵⁸

ตามคำอธิบายของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงแห่งอำนาจ (power transition theory) นั้น ได้อธิบายว่า รัฐมหาอำนาจเดิม (status quo powers) ผู้ซึ่งได้รับผลประโยชน์ที่ดีกว่าภายใต้กฎระเบียบแบบเก่าที่ดำรงอยู่จะพยายามรักษากฎระเบียบเดิมนั้นเอาไว้ ในขณะที่ผู้ท้าทาย (challengers) ซึ่งรู้สึกว่าจะตนถูกปิดกั้นจากกฎระเบียบแบบเก่าก็อาจพยายามท้าทายรัฐมหาอำนาจเดิม⁵⁹ การพิจารณาถึงเป้าหมายของความต้องการได้รับการยอมรับในฐานะรัฐมหาอำนาจที่เท่าเทียมกับมหาอำนาจอื่นๆ ในการเมืองระหว่างประเทศของอินเดียนั้น อาจจำเป็นต้องอาศัยกรอบทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงแห่งอำนาจอันจัดว่าเป็นแนวคิดการมองแบบสำนักสังคมนิยมใหม่ (neorealism) ที่เน้นความสำคัญของโครงสร้างและระบบระหว่างประเทศว่าเป็นตัวกำหนด

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ T. V. Paul, “The Systemic Bases of India’s Challenge to the Global Nuclear Order,” *The Nonproliferation Review* (Fall 1998): 3.

⁵⁹ Edward D. Manfield, “The Concentration of Capabilities and the Onset of War,” *Journal of Conflict Resolution* 36, 1 (1992): 3-24., William R. Thompson and Karen Rasler, “War and Systemic Capability Reconcentration,” *Journal of Conflict Resolution* 32, 2 (1988): 335-366., Charles F. Doran, *Systems in Crisis: New Imperatives of High Politics at Century’s End* (New York: Cambridge University Press, 1991). cited in Joshua s. Goldstein, *International Relations*, 2 (New York: HarperCollins, 1996), p. 80.

พฤติกรรมนโยบายต่างประเทศของรัฐต่างๆในระบบ เพื่อมาเสริมคำอธิบายให้เห็นการเชื่อมโยงเป้าหมายของความต้องการได้รับการยอมรับในฐานะของรัฐมหาอำนาจที่เท่าเทียมกับรัฐมหาอำนาจอื่นๆในการเมืองระหว่างประเทศกับพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียได้ชัดเจนขึ้น

ในประเด็นของเป้าหมายที่จะเป็นรัฐมหาอำนาจของอินเดียนั้น ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างเด่นชัดที่สุด คงจะพิจารณาได้จากแนวทางพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย และพฤติกรรมของอินเดียต่อวิถีปฏิบัติระหว่างประเทศว่าด้วยการห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ดังจะนำเสนอต่อไป

3.8 แนวทางพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย: การเกิดใหม่ของอินเดีย

เทคโนโลยีนิวเคลียร์และปัจจุบันได้ขยายขอบเขตมาถึงอาวุธนิวเคลียร์ ได้รับการพิจารณาว่าเป็นสิ่งที่เกื้อหนุนต่อฐานอำนาจทางเศรษฐกิจ และเทคโนโลยีซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงอินเดียจากประเทศที่ยากจนให้ก้าวไปสู่ประเทศที่ร่ำรวยและทันสมัยได้ แนวคิดเช่นนี้เกิดขึ้นมาก่อนที่จีนจะทำการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1964 อีก ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้บรรดานักวิทยาศาสตร์นิวเคลียร์เรียกร้องให้อินเดียพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนขึ้นมา ข้อเสนอหลักของพวกเขา คือ เทคโนโลยีที่วางรากฐานอาวุธนิวเคลียร์นั้นจะสามารถช่วยให้อินเดียเป็นรัฐมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ทางวิทยาศาสตร์และทันสมัยได้ (modern power)⁶⁰ อันหมายถึง การใช้วิทยาศาสตร์เป็นยุทธศาสตร์นำ (science-led strategy) เพื่อพาประเทศสู่การเป็นรัฐมหาอำนาจในอนาคต

ยุทธศาสตร์แห่งการใช้วิทยาศาสตร์นำนี้เป็นแนวคิดหนึ่งที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่สมัยนายกรัฐมนตรีเนห์รูของอินเดีย ซึ่งได้วางรากฐานการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในด้านต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านนิวเคลียร์และอวกาศให้กับประเทศ ยุทธศาสตร์แห่งการใช้วิทยาศาสตร์นำนี้จึงถือเป็นอิทธิพลทางความคิดที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยเฉพาะในองค์การและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และยุทธศาสตร์ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้ให้การสนับสนุนอยู่

ในทหระณะความเชื่อของนายกรัฐมนตรีเนห์รูมองอำนาจในแง่มมุขของกำลังความสามารถในทางสันติ (peaceful capability) โดยเนห์รูต้องการให้อินเดียเข้าถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่างๆอย่างรวดเร็ว ด้วยความเชื่อมั่นว่าการเป็นเจ้าเหนือความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และ

⁶⁰ A. P. J. Kalam and Y. S. Rajan, *India 2020: A Year for the New Millennium* (New Delhi: Viking, 1998). cited in Stephen P. Cohen, "Why Did India "Go Nuclear"?", in *India's Nuclear Security*, eds. Raju G. C. Thomas and Amit Gupta (London: Lynne Rienner, 2000), p. 15.

เทคโนโลยีนี้จะนำพาประเทศอินเดียให้อยู่เหนือกว่าชาติตะวันตก ตลอดจนชาติมุสลิมต่างๆได้ ความเชื่อดังกล่าวได้ถูกเชื่อมโยงกับความรู้สึกชาตินิยมที่ต้องการฟื้นฟูความยิ่งใหญ่ในอดีตของประเทศขึ้นมาใหม่ โดยโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียถูกมองว่าเป็นความพยายามแก้ไขสิทธิแต่กำเนิดของอินเดีย (indigenous) อันหมายถึง อินเดียสมควรได้รับการยอมรับสมดังที่อินเดียเป็นชาติที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์

ผู้นำของอินเดียในระยะแรกยังคงคัดค้านโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศ แต่ก็ไม่ได้ปิดกั้นโอกาสของการมีทางเลือกเพื่อก้าวเข้าสู่การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ในอนาคต อย่างไรก็ตาม โครงการพลังงานนิวเคลียร์ของอินเดียก็ประสบปัญหามากมายซึ่งทำให้เป้าหมายของการพัฒนาเพื่อประโยชน์สำหรับความก้าวหน้าของประเทศเป็นสิ่งที่ยากจะบรรลุผลสำเร็จ กระทั่งราว ค.ศ. 1985 นับเป็นจุดเริ่มต้นที่ชัดเจนของการสนับสนุนโครงการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย ทั้งนี้ โครงการอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียยังคงเป็นสิ่งที่มีความหมายของการถือกำเนิดอินเดียใหม่ ผ่านการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูง ความเปลี่ยนแปลงนี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้อินเดียจึงให้ความสำคัญกับการร่วมมือทางด้านเทคโนโลยีระดับสูงกับสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะในช่วง ค.ศ. 1984-1986 และแม้แต่ทุกวันนี้ การแลกเปลี่ยนทางด้านเทคโนโลยียังเป็นสิ่งที่ทั้งสหรัฐอเมริกาและอินเดียต่างให้ความสำคัญ

ผู้กำหนดนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียมุ่งหวังว่าแผนการพัฒนาเทคโนโลยีระดับสูงจะก่อให้เกิดการกระจายผลประโยชน์สู่การพัฒนาประเทศด้านอื่นๆ โครงการนิวเคลียร์ อวกาศและเทคโนโลยีที่ใช้ประโยชน์ได้สองทาง ล้วนเป็นสิ่งที่คาดว่าจะนำความคุ้มค่ามาให้กับอินเดียในอนาคต อย่างไรก็ตาม เมื่ออินเดียกลับต้องเผชิญกับการถูกกีดกันทางเทคโนโลยีของรัฐบาลนานาชาติ จึงทำให้อินเดียเห็นความสำคัญของการพึ่งตนเองทางด้านนี้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังได้ถูกเชื่อมโยงประเด็นการกระทำของรัฐบาลนานาชาติเข้ากับความรู้สึกชาตินิยมอีกด้วย รัฐบาลอินเดียในสมัยของนายกรัฐมนตรีวีวีชยาปีเล็งเห็นว่าอาวุธนิวเคลียร์มิได้เป็นเพียงเครื่องมือทางการทหารเท่านั้น แต่ความสำคัญของอาวุธนิวเคลียร์มีต่อประเด็นการเมืองทั้งภายในและระหว่างประเทศมากกว่า ดังที่ปรากฏให้เห็นในการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1998 นั้น ผู้นำอินเดียและประชาชนอินเดียต่างมองเหตุการณ์ดังกล่าวว่าเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จอันยิ่งใหญ่ของอินเดีย อินเดียถือว่ามีนเป็นการแสดงให้รัฐต่างๆ โดยเฉพาะรัฐบาลนานาชาติภายนอกเห็นว่า แม้พวกเขาจะ

พยายามกีดกันอินเดียจากการเข้าถึงเทคโนโลยีระดับสูงนี้เพียงใด แต่ก็ยังไม่สามารถดึงเทคโนโลยีนี้ไปจากมือของอินเดียได้⁶¹

3.9 อินเดียกับวิถึปฏิบัติห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ

สิ่งกระตุ้นที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งอยู่เบื้องหลังการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียและนำไปสู่การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1998 พร้อมกับประกาศตนเป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ ก็คือ ความไม่พอใจของอินเดียต่อวิถึปฏิบัติ (regime) ทางนิวเคลียร์ที่ดำรงอยู่ในการเมืองระหว่างประเทศทุกวันนี้ ซึ่งมีลักษณะของการแบ่งแยกเลือกปฏิบัติ (discriminatory) ดังปรากฏเด่นชัดนับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1968 (Nuclear Nonproliferation Treaty: NPT) เป็นต้นมา กระทั่งเมื่อ ค.ศ. 1995 การเจรจาเพื่อกำหนดการขยายเวลาของสนธิสัญญา NPT ได้ข้อสรุปที่จะให้ขยายอายุของสนธิสัญญาฉบับนี้ออกไปอย่างไม่มีกำหนดด้วยเสียงสนับสนุนอย่างท่วมท้น อินเดียเป็นผู้คัดค้านสนธิสัญญาดังกล่าวอย่างเปิดเผยชัดเจน การแยกตัวโดดเดี่ยวจากสนธิสัญญาระหว่างประเทศฉบับนี้ของอินเดียปรากฏชัดจากการสกัดกั้นอย่างแน่นหนาและการยึดกระบวนการเจรจาที่กรุงเจนีวาออกไปด้วยการไม่เข้าร่วมการประชุมและต่อมาไม่ร่วมลงนามในสนธิสัญญา ในความเป็นจริงนั้น รัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์จำนวนมากต่างรู้สึกไม่พอใจกับสนธิสัญญาที่เลือกปฏิบัติโดยแท้จริง⁶² เพราะสนธิสัญญา NPT อนุญาตให้ประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ที่ได้รับการยอมรับเพียงห้าประเทศเท่านั้นที่สามารถคงคลังสรรพาวุธนิวเคลียร์จำนวนมากของตนไว้ได้ ขณะที่สนธิสัญญาดังกล่าวปฏิเสธสิทธิความชอบธรรมของรัฐอื่นๆที่เหลือในประชาคมระหว่างประเทศจากการครอบครองอาวุธประเภทนี้ และการมีอาวุธนิวเคลียร์ดังกล่าวดูเหมือนจะเชื่อมโยงอย่างเหมาะสมเข้ากับรัฐมหาอำนาจที่เป็นสมาชิกถาวรแห่งคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติด้วย⁶³

อย่างไรก็ดี สนธิสัญญา NPT ถูกมองว่าเป็นก้าวหนึ่งที่จะนำไปสู่การหลีกเลี่ยงการแพร่กระจายอาวุธทำลายล้างสูงไปทั่วโลก แม้จะมีความไม่สมบูรณ์แต่ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่จะมีสนธิสัญญานี้ไว้⁶⁴ อินเดียเองยังคงเห็นความสำคัญของเป้าหมายแห่งการลดอาวุธนิวเคลียร์แบบ

⁶¹ Ibid.

⁶² Dinshaw Mistry, "Domestic-International Linkages: India and the Comprehensive Test Ban Treaty," *The Nonproliferation Review* (Fall 1998): 29.

⁶³ Ibid., p. 28.

⁶⁴ Karsten Frey, "State Interests and Symbolism in India's Nuclear Build-up," *Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics* 8 (October 2002): 9.

สากลทั่วโลก ซึ่งสิ่งนี้เป็นเหตุผลหนึ่งที่แม้อินเดียจะก้าวขึ้นมาเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผยแล้วแต่ก็ยังรักษาทบตาของการเป็นนักต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้รัฐมหาอำนาจต่างๆทำลายอาวุธนิวเคลียร์ของตนต่อไป เพราะนั่นจะไม่ได้เป็นเพียงการสร้างความมั่นคงปลอดภัยในระยะยาวให้แก่อินเดียเท่านั้น แต่จะทำให้อินเดียมีโอกาสเท่าเทียมกับรัฐมหาอำนาจต่างๆมากขึ้นด้วย

นักวิเคราะห์ที่มีแนวโน้มที่จะอธิบายจุดยืนของอินเดียจากมุมมองของรัฐที่มีความก้าวหน้าในโครงการนิวเคลียร์ซึ่งหากลงนามในสนธิสัญญา NPT เมื่อ ค.ศ. 1995 แล้วจะเป็นการทำลายความสำเร็จที่ยิ่งใหญ่ทางเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของอินเดียลงในพื้นที่และก่อนที่อินเดียจะสามารถก้าวไปสู่ขั้นตอนสุดท้ายของการพัฒนาเทคโนโลยีสาขานี้ นั่นคือ การสร้างอาวุธนิวเคลียร์ที่เต็มรูปแบบ โดยการใช้แบบจำลองคอมพิวเตอร์ (computer simulation) คำอธิบายนี้นับว่ามีเหตุผลน่าเชื่อถือเมื่อมีความพยายามจากประชาคมทางด้านวิทยาศาสตร์ของอินเดียที่ต้องการให้อินเดียหลีกเลี่ยงจากข้อตกลงใดๆที่จะนำอินเดียไปสู่การยับยั้งการทำงานทางด้านนี้ของพวกเขา อนึ่ง นับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1960 เรื่อยมา การเจรจาสนธิสัญญา NPT ที่มีขึ้นครั้งแรกและการเจรจาขยายอายุของสนธิสัญญาอย่างไม่มีกำหนดเมื่อกลางทศวรรษที่ 1990 กลายเป็นความพยายามของรัฐมหาอำนาจต่างๆที่จะจำกัดขีดความสามารถทางนิวเคลียร์ของอินเดียมากกว่าจะเป็นมาตรการควบคุมอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศที่จะนำไปสู่ความพยายามในการละเลียงเพื่อไม่ให้มีการแพร่ขยายของอาวุธนิวเคลียร์อย่างแท้จริง และสิ่งนี้ยังเป็นแรงกระตุ้นให้อินเดียปรารถนาจะพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของตนยิ่งขึ้น

พลวัตหรือความเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกันได้ปรากฏขึ้นอีกครั้งระหว่างการเจรจาด้วยสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (Comprehensive Test Ban Treaty: CTBT) เมื่อ ค.ศ. 1996 และระหว่างการเจรจาระดับทวิภาคีที่มีอย่างต่อเนื่องระหว่างอินเดียกับสหรัฐอเมริกาในประเด็นห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ แรงกดดันที่ปรากฏขึ้นเพื่อให้อินเดียเข้าร่วมวิถีปฏิบัติห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศ โดยในร่างมติสุดท้ายของสนธิสัญญา CTBT ได้กำหนดให้อินเดียจำเป็นต้องร่วมลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวก่อนจึงสามารถมีผลบังคับใช้ได้* ในที่สุดได้ทำให้อินเดียตัดสินใจที่จะไม่ชะลอโครงการนิวเคลียร์ของตนต่อไปอีก จึงดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใน ค.ศ. 1998 และประกาศตนเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์ต่อมา

* บทบัญญัติของสนธิสัญญา CTBT มาตราที่ 14 ว่าด้วยเรื่องของการมีผลบังคับใช้ได้กำหนดให้สนธิสัญญาดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้ก็ต่อเมื่อรัฐที่มีกำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ทั้ง 44 ประเทศยอมรับต่อบทบัญญัติเสียก่อน ซึ่งอินเดียได้ถูกบรรจุให้เป็น 1 ใน 44 ประเทศด้วย

การวิเคราะห์ด้วยแนวทางดังกล่าวนี้ดูเหมือนจะให้ภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ถึงข้อสรุปที่ทำไมอินเดียจึงไม่ลงนามเข้าร่วมในสนธิสัญญา NPT และ CTBT แต่อย่างไรก็ตาม รัฐบาลอินเดียยังดำเนินแนวทางซึ่งเคยกระทำมาตั้งแต่อดีต คือ อินเดียจะดำเนินนโยบาย “รักษาการเปิดทางเลือกนิวเคลียร์เอาไว้” ต่อไป สิ่งนี้เป็นความพยายามที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับประชาชนในอินเดีย โดยการหยุดยั้งแรงกดดันระหว่างประเทศและปฏิเสธการยอมรับสนธิสัญญา NPT และ CTBT อย่างเป็นทางการ ซึ่งอินเดียเห็นว่ามีควมไม่ยุติธรรมและเป็นลัทธิอาณานิคมใหม่ (neo-colonialism) เพื่อลดเสียงต่อต้านระหว่างประเทศ รัฐบาลอินเดียจึงประกาศความมุ่งหมายของอินเดียที่จะไม่ล่องละเมิดสนธิสัญญาต่างๆแม้ว่าอินเดียจะไม่ได้ลงนามอย่างเป็นทางการก็ตาม⁶⁵

นับตั้งแต่อินเดียทดลองระเบิดนิวเคลียร์ ค.ศ. 1998 และประกาศตนเป็นประเทศที่มีอาวุธนิวเคลียร์นั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ดังกล่าวไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงท่าทีและจุดยืนของอินเดียต่อวิปฏิบัติห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศไป อินเดียยังคงปฏิเสธสนธิสัญญา NPT และ CTBT อย่างเป็นทางการด้วยเงื่อนไขที่มีการเลือกปฏิบัติ ซึ่งไม่ยอมรับอินเดียในฐานะรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์เช่นเดียวกับรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งห้าตามสนธิสัญญา NPT และยังคงพยายามหลีกเลี่ยงมาตรการใดๆที่จะจำกัดโครงการนิวเคลียร์ของตน ในส่วนของปากีสถานก็ยังคงยืนยันที่ว่าปากีสถานจะลงนามในสนธิสัญญาเหล่านี้ก็ต่อเมื่ออินเดียได้ลงนามเข้าร่วมก่อน

นักวิชาการท่านหนึ่งได้กล่าวว่าเพราะเสียงสะท้อนจากความรู้สึกต่อต้านลัทธิอาณานิคม (anti-colonialism) ที่ถูกจุดชนวนจากการเจรจาสนธิสัญญา NPT และ CTBT ได้กันผู้นำอินเดียออกจากการทำความเข้าใจถึงประโยชน์ทางความมั่นคงที่อินเดียจะได้รับจากสนธิสัญญาเหล่านั้น กล่าวคือ

ประการแรก ถ้าหากอินเดียเข้าร่วมในสนธิสัญญา NPT โดยปราศจากการทดลอง มันจะเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้สำหรับปากีสถานที่จะต้านแรงกดดันระหว่างประเทศและไม่ลงนามในสนธิสัญญานี้ด้วย และความได้เปรียบทางเทคโนโลยีที่อินเดียเหนือกว่าปากีสถานในสาขา นิวเคลียร์ก่อนการทดลองก็จะรักษาได้ต่อไป

ประการที่ 2 และสำคัญยิ่งกว่า ในแง่มุมมองของวิปฏิบัติระหว่างประเทศทางนิวเคลียร์ซึ่งดูเหมือนอินเดียจะละเลยในการพิจารณาไป คือ หากอินเดียไม่ทดลองอาวุธนิวเคลียร์และเข้าร่วมในสนธิสัญญา NPT และ CTBT แล้ว อินเดียจะสามารถเพิ่มอำนาจทางการทูตในการกดดันร่วมกับ

⁶⁵ Ibid.

ประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ต่างๆอย่างแข็งขันให้รัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ที่ดำรงอยู่ในระบบระหว่างประเทศขณะนี้ยอมรับที่จะไม่ใช้รูปแบบของการคุกคามหรือข่มขู่ทางนิวเคลียร์แก่รัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ ดังนั้น อินเดียก็จะสามารถหยุดยั้งความคิดที่จะใช้มาตรการคุกคามทางนิวเคลียร์ของจีนในกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ เพราะจีนจะตระหนักว่าความเสียหายระหว่างประเทศที่ตนจะได้รับมีมหาศาล แต่การหันมามีอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผยของอินเดียกลับทำให้อินเดียสูญเสียความได้เปรียบในเชิงยุทธศาสตร์ข้อนี้ไปทันที

โดยสรุป การคัดค้านวิถีปฏิบัติห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างประเทศของอินเดียเท่ากับเป็นการขจัดแนวทางนโยบายที่จะสร้างความได้เปรียบและปฏิบัติได้จริงแก่อินเดียไป และซ้ำร้ายยิ่งกว่า สถานะระหว่างประเทศของอินเดียประสบความยากลำบากเมื่อรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ที่ได้รับการยอมรับและต่างได้รับสถานะและอำนาจระหว่างประเทศจากอาวุธนิวเคลียร์ที่พวกเขาครอบครองอยู่ต่างกีดกันอินเดียจากการได้รับในสิ่งเดียวกัน ดังที่ Devin T. Hagerty ได้เขียนไว้ว่า “ด้วยลักษณะที่ขัดแย้งกันเอง มันเป็นที่สนใจของวอชิงตันเป็นสำคัญ มิใช่ของนิวเดลีหรือของอิสลามาบัดที่จะรับรองความชอบธรรมของอาวุธนิวเคลียร์ต่อไป... คำกล่าวที่ว่า “จงกระทำในสิ่งที่เราบอก ไม่ใช่ตามที่เราก่อทำ” ดูจะเป็นสิ่งที่แสดงความมีเล่ห์เหลี่ยม (ของรัฐมหาอำนาจเอาไว้)”⁶⁶

อาจจะด้วยการตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่า มันเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากยิ่งที่อินเดียจะได้รับการยอมรับในฐานะประเทศมหาอำนาจที่เท่าเทียมกับรัฐอื่นๆทั้งในเวทีระหว่างประเทศโดยทั่วไปหรือในกรอบของวิถีปฏิบัติระหว่างประเทศว่าด้วยการห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ก็ตาม อินเดียภายหลังการทดลองอาวุธนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 จึงเลือกที่จะคงกำลังสรรพาวุธนิวเคลียร์ของตนไว้ในปริมาณน้อยที่สุดต่อไป พร้อมกับแสวงหาการยอมรับและเรียกร้องให้มีการแก้ไขบทบัญญัติของสนธิสัญญา NPT ในเวทีระหว่างประเทศไม่เสื่อมคลาย

⁶⁶ Devin T. Hagerty, *The Consequences of Nuclear Proliferation: Lessons from South Asia* (Cambridge, Ma.: The MIT Press, 1998), p. 185.

บทที่ 4

บทสรุป

การศึกษาเรื่องนโยบายนิเวศวิทยาของอินเดียในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาโดยใช้อินเดียเป็นศูนย์กลาง เพื่อชี้ให้เห็นว่าการที่อินเดียหันมาพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์โดยดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1998 และประกาศตนเป็นรัฐมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างชัดเจน อันเป็นพฤติกรรมที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในวิวัฒนาการนโยบายนิเวศวิทยาของอินเดียนับตั้งแต่ได้รับเอกราชในปี ค.ศ. 1947 นั้น มีเป้าหมายและสาเหตุจูงใจอย่างไร ทั้งนี้ พฤติกรรมนโยบายนิเวศวิทยาของอินเดียและเป้าหมายของการมีอาวุธนิวเคลียร์ไว้ในครอบครองของอินเดีย เป็นสิ่งที่น่าติดตาม เพราะอินเดียถือเป็นประเทศมหาอำนาจที่ครอบงำภูมิภาคเอเชียใต้ เป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับว่ามีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นต่อเสถียรภาพและความมั่นคงทั้งของภูมิภาคเอเชียและของโลกในอนาคต อีกทั้ง เมื่อพฤติกรรมนโยบายต่างประเทศของประเทศอินเดียเกี่ยวพันกับอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงอย่างอาวุธนิวเคลียร์ด้วยแล้ว มันจึงเป็นสิ่งที่น่าจับตามองมากยิ่งขึ้นไปอีก

การศึกษาเริ่มจากนโยบายนิเวศวิทยาของอินเดียในช่วงระยะเวลาตั้งแต่อินเดียได้รับเอกราชเมื่อ ค.ศ. 1947 จนถึง ค.ศ. 1999 อันเป็นที่ที่อินเดียได้แปลงถึงหลักการนิเวศวิทยาของตนอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก วิวัฒนาการนโยบายนิเวศวิทยาของอินเดียได้แบ่งเป็นระยะต่างๆ ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นระยะภายหลังจากได้รับเอกราชของอินเดีย ซึ่งอินเดียภายใต้นายกรัฐมนตรี Jawahar Lal Nehru ได้ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูสถานะแห่งชาติของตน อันเป็นช่วงเวลาที่อินเดียเริ่มต้นโครงการพัฒนาพลังงานและเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของประเทศ ด้วยการเล็งเห็นถึงความสำคัญของเทคโนโลยีในสาขานี้และเชื่อมั่นว่าพลังอำนาจทางนิวเคลียร์จะเป็นฐานอำนาจที่สำคัญของประเทศในอนาคต จุดเริ่มต้นจากพฤติกรรมนโยบายนิเวศวิทยาของอินเดียในระยะนี้ได้ถูกถ่ายทอดและเป็นพื้นฐานสำคัญของนโยบายต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์ในระยะต่อมา

ระยะที่ 2 เป็นระยะเวลาที่อินเดียต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงแห่งชาติของตน ทั้งนี้ ตลอดทศวรรษที่ 1960 อินเดียเผชิญกับสงครามและการคุกคามจากประเทศเพื่อนบ้านสำคัญอย่างจีนและปากีสถาน ตลอดจนการเข้ามามีอิทธิพลในภูมิภาคเอเชียใต้ของสองอภิมหาอำนาจ ซึ่งล้วนเป็นสาเหตุให้สถานะ อำนาจ และความมั่นคงแห่งชาติของอินเดียต้องถูกสั่นคลอน ความต้องการจะฟื้นฟูสถานะในการเมืองระหว่างประเทศของอินเดียดูจะเป็นสิ่งที่

ยากลำบากยิ่งขึ้น ในระยะนี้อินเดียยังคงต่อต้านการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ของ
อภิมหาอำนาจต่างๆ และขณะเดียวกันก็แสวงหาแนวทางที่จะสร้างหลักประกันความมั่นคงทั้ง
การทหารและอาวุธนิวเคลียร์อย่างต่อเนื่อง ดังที่ อินเดียได้เรียกร้องให้รัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ให้
หลักประกันทางนิวเคลียร์แก่ประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ การมีบทบาทเสนอแนะข้อบัญญัติใน
สนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ และปฏิเสธไม่ลงนามในสนธิสัญญาดังกล่าวเมื่อเห็นว่า
สนธิสัญญาไม่สอดคล้องต่อผลประโยชน์แห่งชาติของตน การลงนามร่วมกับสหภาพโซเวียตใน
สนธิสัญญาสันติภาพ มิตรภาพ และความร่วมมือระหว่างกัน เป็นต้น

ระยะที่ 3 เป็นระยะเวลาที่อินเดียพยายามแสวงหาแนวทางที่จะฟื้นฟูบทบาทความเป็น
มหาอำนาจระดับกลางให้กลับมาอีกครั้ง ชัยชนะในสงครามบังกลาเทศเมื่อ ค.ศ. 1971 สร้างความ
เชื่อมั่นและเกียรติภูมิในสายตาของชาวอินเดียเป็นอย่างมาก อินเดียในช่วงเวลานี้กลายเป็น
ประเทศมหาอำนาจที่ครอบงำภูมิภาคเอเชียใต้โดยแท้จริง อย่างไรก็ตาม บทเรียนจากการข่มขู่ทาง
นิวเคลียร์และการปรับความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีน รวมไปถึงการเป็นพันธมิตรกับ
ปากีสถานของมหาอำนาจทั้งสอง ได้สร้างความกังวลให้แก่อินเดียมิใช่น้อย อินเดียจำเป็นต้อง
แสวงหาทางเลือกที่จะสร้างหลักประกันความมั่นคงให้กับเสถียรภาพและสถานะของชาติตน และ
ในที่สุด ผู้นำอินเดียก็ตัดสินใจเลือกดำเนินการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1974 ขึ้น
เพื่อมุ่งหวังให้การกระทำดังกล่าวจะช่วยสร้างอำนาจและอิทธิพลระหว่างประเทศให้กับอินเดียได้

ระยะที่ 4 เป็นระยะเวลาที่แม้ว่าอินเดียจะเป็นรัฐมหาอำนาจที่ครอบงำเหนือภูมิภาคเอเชีย
ใต้แล้วก็ตาม แต่อินเดียยังคงเผชิญกับการกดดันและความรู้สึกคุกคามจากภายนอกประเทศ ซึ่ง
ทำให้อินเดียตัดสินใจชะลอโครงการนิวเคลียร์ของตนออกไป โดยเลือกที่จะดำเนินนโยบายใน
ลักษณะที่เรียกว่าเป็น “นโยบายนิวเคลียร์แบบคลุมเครือ” ทั้งนี้ ปัจจัยที่คอยกระตุ้นการดำเนิน
นโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียในระยะนี้ ได้แก่ การคำนึงถึงผลกระทบที่จะมีต่อผลประโยชน์
แห่งชาติในด้านอื่นๆ อันประกอบด้วยผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศอินเดีย
นับตั้งแต่มาตรการคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและการทหารของสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตกได้
ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการพัฒนาโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างมหาศาลหลังการ
ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1974 แล้ว การกดดันของสหรัฐอเมริกาและชาติตะวันตก
ได้กลายเป็นปัจจัยประการหนึ่งที่ได้ถูกนำมาพิจารณาในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายเพื่อเดินหน้าหรือ
ชะลอโครงการนิวเคลียร์ของผู้นำอินเดียอยู่หลายต่อหลายครั้ง เพราะผู้นำอินเดียต่างตระหนักดีถึง
กำลังความสามารถแห่งชาติของอินเดียในช่วงเวลานี้ยังอ่อนแอเกินกว่าจะต่อกรกับการกดดันของ
ประเทศอภิมหาอำนาจได้ และอินเดียจำเป็นต้องสร้างฐานอำนาจในด้านอื่นๆ ด้วย ขณะที่ปัจจัยที่
คอยผลักดันการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาโครงการนิวเคลียร์

ของปากีสถานที่เริ่มต้นเด่นชัดนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1980 เป็นต้นมา การให้ความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกาแก่ปากีสถานซึ่งจะยิ่งทำให้กำลังอำนาจทางทหารของปากีสถานแข็งแกร่งยิ่งขึ้น

ระยะที่ 5 เป็นระยะเวลาที่สงครามเย็นได้สิ้นสุดลง อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของสมภาวะแวดล้อมระหว่างประเทศทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลก การล่มสลายของสหภาพโซเวียตทำให้สหรัฐอเมริกาก้าวขึ้นสู่การเป็นอภิมหาอำนาจหนึ่งเดียวของโลก การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะการหันมาให้ความสำคัญกับนโยบายห้ามแพร่ขยายอาวุธนิวเคลียร์ การต่ออายุสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ (NPT) การส่งเสริมสนธิสัญญาห้ามทดลองอาวุธนิวเคลียร์โดยสมบูรณ์ (CTBT) การดำเนินนโยบายเกี่ยวกับจีน ล้วนส่งผลต่อการดำเนินนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียอย่างมาก ประกอบกับการพัฒนากำลังความสามารถทางนิวเคลียร์ของปากีสถานด้วยความช่วยเหลือของจีนแล้ว ล้วนทำให้อินเดียหวาดระแวงต่อพฤติกรรมของประเทศเหล่านี้ แต่มองการครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ว่าเป็นสิ่งที่เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับอินเดีย ขณะเดียวกัน พลังอำนาจแห่งชาติที่เข้มแข็งขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและการทหารของอินเดียได้ทำให้เกิดกระแสการยอมรับสถานะและบทบาทระหว่างประเทศของอินเดียมากยิ่งขึ้นทั้งในวงวิชาการและผู้เกี่ยวข้องในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อินเดียเองซึ่งตระหนักและต้องการได้รับการยอมรับในฐานะของมหาอำนาจโดยมีบทบาทเด่นในการเมืองระหว่างประเทศ แต่กลับต้องเผชิญกับการแทรกแซง อิทธิพล และนโยบายต่างประเทศที่รัฐมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกามักปฏิบัติกับตนในฐานะมหาอำนาจระดับรอง จึงยิ่งต้องการแสวงหาแนวทางที่จะนำมาซึ่งเป้าหมายแห่งการได้รับการยอมรับมากขึ้นไปอีก ในที่สุด ผู้นำอินเดียจึงตัดสินใจทดลองอาวุธนิวเคลียร์ได้ดินเมื่อ ค.ศ. 1998 และประกาศตนเป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์อย่างเปิดเผยด้วย

จากการศึกษายังได้พบว่า การพิจารณาเป้าหมายในการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียและการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างอินเดียและปากีสถานกลายเป็นประเด็นที่มีความน่าสนใจเป็นพิเศษ ทั้งนี้เนื่องจาก การแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างสองประเทศสำคัญในภูมิภาคเอเชียใต้มีลักษณะที่แตกต่างไปจากการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ของสองอภิมหาอำนาจในช่วงสงครามเย็น กล่าวคือ

ประการแรก ประเทศอินเดียและปากีสถานมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ที่ใกล้กัน ซึ่งทำให้เพียงแค่ระบบขนส่งระเบิดนิวเคลียร์ที่แม้จะไม่มีประสิทธิภาพระดับยอดเยี่ยมก็สามารถก่อให้เกิดความเสียหายต่อฝ่ายตรงข้ามได้ อีกทั้งเวลาที่จะมีสำหรับเตรียมการป้องกันล่วงหน้าหรือยับยั้งอันตรายก็มีน้อย จึงยิ่งเพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดสงครามนิวเคลียร์โดยอุบัติเหตุได้ง่าย

ประการที่สอง ประเทศทั้งสองมีความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ที่ฝังรากลึกยาวนาน โดยเฉพาะปัญหาแคชเมียร์ที่ทำให้โอกาสของการเผชิญหน้ากันจนนำไปสู่สงครามนิวเคลียร์เป็นไปได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้ง อินเดียและปากีสถานมีความแตกต่างกันอย่างเด็ดขาดและชัดเจนในอำนาจและคุณสมบัติแห่งชาติทั้งปวง จึงทำให้โอกาสที่ปากีสถานซึ่งเป็นฝ่ายที่อ่อนแอกว่ามาก จะใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อคุกคามอินเดียเป็นไปได้สูง

การศึกษาวิวัฒนาการพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียยังพบว่า มันเป็นประเด็นที่มีความสลับซับซ้อนอยู่หลายประการ กล่าวคือ

ประการแรก พฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียได้แสดงออกมาในลักษณะที่ขัดแย้งกันในตัว (paradox) คือ ในด้านหนึ่งอินเดียเป็นผู้มีบทบาทในการต่อต้านการแข่งขันกันสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ของมหาอำนาจโดยเฉพาะในช่วงสงครามเย็นและเรียกร้องให้เกิดการลดอาวุธนิวเคลียร์อย่างเป็นสากลทั่วโลก โดยอินเดียได้แสดงบทบาทผ่านเวทีสำคัญๆ มากมาย แต่ในอีกด้านหนึ่งอินเดียกลับคัดค้านที่จะเข้าร่วมในวิถึปฏิบัติระหว่างประเทศว่าด้วยการห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ อย่าง สนธิสัญญา NPT และ CTBT แต่ก็ยืนยันที่จะปฏิบัติตามวิถึปฏิบัติเหล่านั้น โดยอินเดียจะมีบทบาทอยู่ภายนอกกรอบสนธิสัญญาดังกล่าว

ประการที่สอง ขณะที่อินเดียยืนยันต่อเป้าหมายของการลดอาวุธนิวเคลียร์อย่างเป็นสากลทั่วโลก อินเดียกลับหันหน้าสู่การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนเองและได้ประกาศตนเป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์อย่างชัดเจนหลังการทดลองระเบิดนิวเคลียร์ใต้ดินเมื่อ ค.ศ. 1998

ประการที่สาม ทั้งที่อินเดียมีแนวทางของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์มายาวนาน โดยโครงการนิวเคลียร์ของอินเดียได้เริ่มต้นนับตั้งแต่ ค.ศ. 1947 และพัฒนาเรื่อยมาแต่โครงการนิวเคลียร์ของอินเดียก็อยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของฝ่ายพลเรือน โดยนายกรัฐมนตรีของอินเดียเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตัดสินใจให้ดำเนินการต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ ขณะที่ฝ่ายทหารกลับถูกกันออกจากการมีอำนาจตัดสินใจใดๆ และชี้ขาดในประเด็นของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศ

ประการที่สี่ มีผู้ตั้งข้อสังเกตมากมายว่า เหตุจูงใจที่ทำให้อินเดียหันมาพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนนั้นมาจากเป้าหมายทางความมั่นคงแห่งชาติเป็นสำคัญ กล่าวคือ ความสนใจที่จะพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียได้เริ่มขึ้นเมื่อกลางทศวรรษที่ 1960 หลังจากที่จีนได้ทดลองระเบิดนิวเคลียร์ในปี ค.ศ. 1964 และยิ่งชัดเจนขึ้นเมื่อกลางทศวรรษที่ 1980 หลังจากที่ปากีสถานหันมาเดินหน้าพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เพื่อป้องปรามอินเดียเช่นกัน อันเป็นลักษณะของวัฏจักรการสร้างสมอาวุธนิวเคลียร์ภายในภูมิภาคเอเชียใต้ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาวินิจฉัยของนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียโดยเริ่มต้นตั้งแต่ ค.ศ. 1947 อันเป็นปีที่อินเดียได้รับเอกราชนั้น กลับพบว่าความสนใจในพลังงานและเทคโนโลยีนิวเคลียร์ของอินเดีย และเปิดทางเลือกในการพัฒนา

โครงการนิวเคลียร์ของตนไปสู่การพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ในอนาคต ได้เกิดขึ้นก่อนที่อินเดียจะเผชิญกับภัยคุกคามต่อความมั่นคงแห่งชาติเสียอีก ดังนั้น การทำความเข้าใจถึงเหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้อินเดียหันมาพัฒนาเทคโนโลยีนิวเคลียร์และต่อมากลายเป็นอาวุธนิวเคลียร์ จึงไม่อาจสรุปว่าเป็นเพราะเป้าหมายทางความมั่นคงแห่งชาติเพียงประการเดียวได้

โดยทั่วไป ผู้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์มักจะให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านปาก็สถานว่าเป็นภัยคุกคามที่ทำให้อินเดียตัดสินใจเดินทางสู่การเป็นรัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์อย่างเปิดเผย แต่การพิจารณาโดยให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านปาก็สถานเพียงประการเดียว ผู้เขียนวิทยานิพนธ์กลับค้นพบว่าเป็นคำอธิบายที่ให้ภาพโดยมองข้ามความเป็นจริงบางประการได้ คือ (1) การพัฒนาขีดความสามารถทางนิวเคลียร์ของอินเดียเกิดขึ้นก่อนที่ปาก็สถานจะเริ่มต้นพัฒนาขีดความสามารถทางนิวเคลียร์เสียอีก (2) กำลังอำนาจทางทหารของอินเดียมีความเหนือกว่าปาก็สถานมหาศาล ซึ่งทำให้อินเดียเองมองว่าเพียงแค่ขีดความสามารถทางทหารของตนก็สามารถพิชิตปาก็สถานได้โดยไม่ต้องพึ่งอาวุธนิวเคลียร์ (3) การหันมาพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เพื่อแข่งขันกับปาก็สถานมีแต่จะทำให้อินเดียเสียเปรียบ เนื่องจาก อาวุธนิวเคลียร์ถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สร้างความเสมอภาคกันอย่างยิ่งใหญ่ (great equalizer)

เนื่องจากอาวุธนิวเคลียร์เป็นเสมือนสิ่งที่จะสร้างความเท่าเทียมกันอย่างยิ่งใหญ่ให้กับรัฐที่ถือครองมัน ดังนั้น อาวุธนิวเคลียร์ในสายตาของอินเดียจึงเป็นเสมือนอำนาจที่จะนำอินเดียไปสู่ความเท่าเทียมกับรัฐมหาอำนาจต่างๆในระบบระหว่างประเทศได้ ทั้งนี้ เพราะอินเดียมองว่าตนเป็นประเทศที่มีศักยภาพที่จะก้าวขึ้นเป็นรัฐมหาอำนาจ ประกอบกับอิทธิพลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีต่อการรับรู้ของผู้นำประเทศ ยิ่งทำให้การได้ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์เป็นสิ่งที่น่าหลงใหลในสายตาของผู้นำอินเดียมากยิ่งขึ้น

อินเดียมองว่ารัฐมหาอำนาจมักปฏิบัติกับอินเดียเป็นเสมือนรัฐอำนาจลำดับรอง (second tier state) โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเปรียบเทียบกับจีน การรับรู้ดังกล่าวได้ถ่ายทอดออกมาอย่างชัดเจนในพฤติกรรมของอินเดียที่มีต่อวิถีปฏิบัติระหว่างประเทศเกี่ยวกับการห้ามแพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ที่รัฐมหาอำนาจได้จัดตั้งขึ้นและพยายามบีบบังคับให้อินเดียยอมรับ แต่เป็นการยอมรับในสถานะที่ไม่เท่าเทียมกับรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ทั้งห้า

จากการศึกษาทั้งหมด ผู้เขียนวิทยานิพนธ์สามารถสรุปได้ว่า อาวุธนิวเคลียร์ในสายตาของอินเดียนั้น มิใช่เครื่องมือทางยุทธศาสตร์ทหารแต่อย่างใด ดังปรากฏว่า ประชาชนชาวอินเดียต่างสนับสนุนการที่อินเดียครอบครองอาวุธนิวเคลียร์แต่กลับไม่ต้องการให้นำอาวุธดังกล่าวมาใช้ในการทำสงคราม แท้จริงแล้ว *คุณค่าของอาวุธนิวเคลียร์เป็นคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์* หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “*เป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจ*” มากกว่า ดังนั้น จึงไม่แปลกใจที่ผู้นำของอินเดีย โดยเฉพาะพรรคภารตียะ ชนะตะ หรือ BJP ที่มีความมุ่งหวังจะเห็นอินเดียเป็นรัฐมหาอำนาจ

นิวเคลียร์มานานแล้วจะตัดสินใจดำเนินการทดลองอาวุธนิวเคลียร์และประกาศตนเป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์ทันที และไม่แปลกอะไรที่ภายหลังจากการเป็นรัฐมหาอำนาจนิวเคลียร์แล้วอินเดียกลับเลือกดำเนินนโยบายโดยยึดหลักไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ก่อน และหลักการป้องปรามอาวุธนิวเคลียร์ด้วยจำนวนน้อยที่สุด

ดังนั้น ผลการพิสูจน์จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้คือ “นอกจากความมั่นคงแห่งชาติแล้ว ความต้องการได้รับการยอมรับในฐานะของประเทศมหาอำนาจที่เท่าเทียมกับมหาอำนาจอื่นๆในการเมืองระหว่างประเทศ เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์และทำให้อินเดียดำเนินการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นในที่สุด” และสอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยม ที่ได้วางไว้เป็นแนวทางตั้งแต่เริ่มต้นศึกษาเพื่อนำมาตอบประเด็นปัญหาและกำหนดขอบเขตของการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เพราะรูปแบบพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดีย ล้วนแสดงให้เห็นการตัดสินใจและดำเนินนโยบายของรัฐหนึ่งที่มีมุ่งแสวงหาอำนาจในการเมืองระหว่างประเทศผ่านทางเครื่องมือที่ตนเห็นว่าเหมาะสมซึ่งในที่นี้หมายถึงอาวุธนิวเคลียร์ โดยพฤติกรรมนโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียและตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียบกับประเทศต่างๆ ล้วนเกี่ยวพันกับการเมืองแห่งอำนาจและผลประโยชน์แห่งชาติทั้งสิ้น

จากการศึกษานโยบายนิวเคลียร์ของอินเดียไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใดก็ตาม จะตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของ “ผลประโยชน์แห่งชาติ” และ “การแสวงหาอำนาจ” ที่เป็นแรงจูงใจสำคัญในการเลือกแนวทางในการดำเนินนโยบายทั้งสิ้น และบ่อยครั้งที่สิ่งนี้ได้ถูกเชื่อมโยงกับเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีของประเทศด้วย

อินเดียเป็นประเทศที่ยึดมั่นอยู่บนหลักการพึ่งพาตนเอง (self-reliance) ต่อต้านลัทธิอาณานิคม (anti-colonialism) และลัทธิจักรวรรดินิยม (anti-imperialism) ซึ่งในแง่หนึ่งก็นับว่าสอดคล้องไปกับแนวคิดของสำนักสังคมนิยมที่มองว่ารัฐจะต้องช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง (self-help) ท่ามกลางสภาวะระหว่างประเทศที่เป็นอนาธิปไตย (anarchy)

ผู้เขียนวิทยานิพนธ์ยังตั้งข้อสังเกตเพิ่มเติมว่า トラบใดที่อาวุธนิวเคลียร์ยังเป็นสิ่งที่ถูกมองว่าเป็น “สัญลักษณ์แห่งอำนาจ” ที่แข็งแกร่งที่สุดในโลก และสามารถนำมาซึ่งอำนาจ อิทธิพล และสถานะระหว่างประเทศได้อยู่ นั่น อาวุธนิวเคลียร์ก็จะเป็นสิ่งที่รัฐน้อยใหญ่ โดยเฉพาะรัฐที่มีความทะเยอทะยานและมุ่งมั่นจะสร้างอำนาจต่อรองและอิทธิพลของตนมากขึ้นในการเมืองระหว่างประเทศเพื่อท้าทายรัฐศัตรูที่มีอำนาจเหนือกว่า ต่างพยายามมุ่งแสวงหาเพื่อให้ได้อาวุธนิวเคลียร์มาอย่างไม่ลดละ และที่สำคัญ ถ้าหากรัฐเหล่านั้นเป็นรัฐที่เผชิญกับภัยคุกคามจากภายนอกประเทศซึ่งเกี่ยวพันถึงความมั่นคงและความอยู่รอดของชาติด้วยแล้ว การที่รัฐจะเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมนโยบายนิเวศน์ของตนโดยละทิ้งเป้าหมายของการพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์เพื่อมีไว้ในครอบครองนั้นคงจะเป็นสิ่งที่กระทำได้ยากยิ่ง

ท้ายสุด ผู้เขียนวิทยานิพนธ์เห็นว่าประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาวุธนิวเคลียร์นั้น ยังคงเป็นเรื่องที่ศึกษาได้หลากหลายรูปแบบและน่าสนใจอยู่ ปัจจุบันนี้อิหร่านเองก็กำลังมีปัญหในเรื่องนี้และประเทศมหาอำนาจโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาได้พยายามกดดันให้อิหร่านยุติโครงการนิวเคลียร์ของตนลง เมื่อเปรียบเทียบกับอินเดียและ/หรือปากีสถานแล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ตั้งผู้เขียนวิทยานิพนธ์ไปสู่คำถามที่ใหญ่กว่าว่า อะไรคือมาตรฐานระหว่างประเทศที่จะกำหนดว่าประเทศใดสามารถครอบครองหรือไม่อาจครอบครองอาวุธนิวเคลียร์ได้? แล้วใครกันที่ เป็นผู้กำหนดว่าประเทศใดจะมีหรือไม่มีอาวุธดังกล่าวได้? ถึงแม้อินเดียและปากีสถานจะถูกคว่ำบาตรทางเศรษฐกิจและการทหาร อันเป็นผลจากการทดลองระเบิดนิวเคลียร์เมื่อ ค.ศ. 1998 แต่มาตรการลงโทษเหล่านั้นก็ค่อยๆผ่อนคลายลงและถูกยกเลิกไปในที่สุด ณ เวลานี้ ทั้งสองประเทศยังคงครอบครองและพัฒนาอาวุธนิวเคลียร์ของตนต่อไป แล้วยังอาวุธนิวเคลียร์เป็นอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างมหาศาล ซึ่งไม่เพียงแต่จะทำลายประเทศใดประเทศหนึ่ง แต่สามารถทำลายล้างโลกทั้งใบให้สิ้นซากได้ด้วยแล้ว เราจะทำอย่างไรกับปัญหานี้ เมื่อปัญหาที่เกิดขึ้นคือหลายประเทศยังคงแสวงหามันต่อไป?

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กนกพรรณ อยู่ชา. อินเดียน. เอเชียรายปี 1997/2540. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.

กนกพรรณ อยู่ชา. อินเดียน. เอเชียรายปี 2000/2543. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

กนกพรรณ อยู่ชา. อินเดียน. เอเชียรายปี 2001/2544. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

กนกพรรณ อยู่ชา และ ศราววุฒิ อารีย์. อินเดียน. เอเชียรายปี 2002/2545. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

กองเอเชียใต้. สาธารณรัฐอินเดีย. กรมเอเชียใต้ ตะวันออกกลางและแอฟริกา กระทรวงการต่างประเทศ. [Online]. (ม.ป.ป.). Available from : <http://www.mfa.go.th/web/479.php?id=125> [2006, January 5]

ไคริน เพ็ญเกษม. เอกสารประกอบคำบรรยาย ร. 385 ทฤษฎีการเมืองระหว่างประเทศและเหตุการณ์ปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

จิตติ สุวรรณิก. บทบาทของสหประชาชาติในการลดและควบคุมอาวุธ : ศึกษากรณีอาวุธตามแบบและอาวุธนิวเคลียร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

จินตนา สุขทัศน์. การดำเนินนโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาต่ออินเดียสมัยประธานาธิบดีบิล คลินตัน (ปี ค.ศ. 1993-2000). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

เบ็ญจมาศ จีนาพันธุ์. ทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: เอกสารประกอบการบรรยายวิชา PS394/ PS603. กรุงเทพฯ : ศูนย์เอกสารคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546.

ประณต นันทิยะกุล. การเมืองการปกครองอินเดีย. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.

พจน์ พงศ์สุวรรณ. หลักยุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โอ. เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, 2536.

วรางคณา นิพัทธ์สุขกิจ. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินเดีย พ.ศ. 2493-2529. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

วาสนี โสภณิก. บทบาทของอินเดียต่อกรณีการก่อตั้งรัฐบาลบังกลาเทศ. สารนิพนธ์มหาบัณฑิต
ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2543.

วิมลวรรณ ภัทโรตม. ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของอินเดียสมัยใหม่กับ
สหรัฐอเมริกา ค.ศ.1947-ค.ศ.1980. กรุงเทพฯ : คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, (ม.ป.ป.).

ศิโรตม์ ภาคสุวรรณ. อุทิมหาอำนาจกับการลดอาวุธนิวเคลียร์. กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2529.

ศุภรา ยาระโนภาส. นโยบายต่างประเทศอินเดียต่อสหรัฐอเมริกาหลังสงครามเย็น ในช่วงปี ค.ศ.
1991-2004. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

อภิญา รัตนมงคลมาศ. นโยบายต่างประเทศ : แนวทางศึกษา ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัย.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

ภาษาอังกฤษ

Abraham, Itty. The Making of the Indian Atomic Bomb : Science, Secrecy and the
Postcolonial State. London : ZED Books, 1998.

Albright, David., and Hibbs, Mark. India's Silent Bomb. Bulletin of the Atomic Scientists
(September 1992).

Ayoob, Mohammed. India's Nuclear Decision : Implications for India-U.S. Relations. in
Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, eds., India's Nuclear Security, pp. 123-144.
Boulder, Colo. : Lynne Rienner Publishers, 2000.

Bajpai, Kanti., Chari, P. R., Cheema, Pervaiz Iqbal., Cohen, Stephen P., and Ganguly,
Sumit. Brasstacks and Beyond : Perception and Management of Crisis in South
Asia. New Delhi : Manohar, 1995.

Barnds, William J. India, Pakistan, and the Great Powers. New York : Praeger, 1972.

Baylis, John., Wirtz, James J., Cohen, Eliot., and Gray, Colin S., eds. Strategy in the
Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies. Oxford : Oxford
University Press, 2002.

Beaton, Leonard., and Maddox, John. The Spread of Nuclear Weapons. New York :
Praeger, 1962.

- Berridge, G. R. International Politics : State, Power, and Conflict since 1945. 3rd ed. Wiltshire : Redwood Books, 1997.
- Bertsch, Gary K., Gahlaut, Seema., and Srivastava, Anupam., eds. Engaging India : U.S. Strategic Relations with the World's Largest Democracy. New York : RoutledgeCurzon, 1999.
- Bobb, Dilip., Karadia, Chotu., and Badhwar, Inderjit. The Super Power Game. India Today (1-15 February 1980) : 10.
- Bowen, Clayton P., and Wolven, Daniel. Command and Control Challenges in South Asia. The Nonproliferation Review (Spring-Summer 1999) : 25-35.
- Brodie, Bernard. World and Politics. London : Cassell, 1973.
- Bundy, MacGeorge. Existential Deterrence and Its Consequences. in Douglas MacLean, ed., The Security Gamble : Deterrence Dilemmas in the Nuclear Age. Totowa : Rowman and Allanheld, 1984.
- Carranza, Mario E. An Impossible Game : Stable Nuclear Deterrence after the Indian and Pakistani Tests. The Nonproliferation Review (Spring-Summer 1999) : 11-24.
- Chengappa, Raj. Weapons of Peace. New Delhi : HarperCollins, 2000.
- Chidambaram, R., and Ramanna, R. Some Studies on India's Peaceful Nuclear Experiment. in Peaceful Nuclear Explosions, IV. Vienna : International Energy Agency, 1975.
- Choudhury, G. W. India, Pakistan, Bangladesh, and the Major Powers : Politics of a Divided Subcontinent. New York : The Free Press, 1975.
- Clausen, Peter. Nonproliferation and the National Interest. New York : HarperCollins, 1993.
- Cohen, Stephen. Why Did India "Go Nuclear"? In Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, eds., India's Nuclear Security, pp. 13-36. Boulder, Colo. : Lynne Rienner Publishers, 2000.
- Cohen, Stephen P., and Park, Richard L. India : Emergent Power. New York : Crane Russak, 1978.
- Cortright, David., and Mattoo, Amitabh. India and the Bomb : Public Opinion and Nuclear Options. Indiana : University of Notre Dame Press, 1996.

- Davis, Malcolm R., and Gray, Colin S. Weapons of Mass Destruction. In John Baylis, James J. Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray, eds., Strategy in the Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies, pp. 254-285. Oxford : Oxford University Press, 2002.
- Deshingkar, Giri. India. In Eric Arnett, ed., Nuclear Weapons after the Comprehensive Test Ban : Implications for Modernization and Proliferation. New York : Oxford University Press, 1996.
- Dixit, J. N. Anatomy of a Flawed Inheritance, Indo-Pak Relations, 1970-1994. Delhi : Konark, 1995.
- Doran, Charles F. Systems in Crisis : New Imperatives of High Politics at Century's End. New York : Cambridge University Press, 1991.
- Dougherty, James E., and Pfaltzgraff, Robert L. Jr., eds. Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey. 5th ed. New York : Longman, 2001.
- Dunn, Lewis A. High Noon for the NPT. Arms Control Today 25, 6 (July/August 1995) : 3-9.
- Frey, Karsten. State Interests and Symbolism in India's Nuclear Build-Up. Heidelberg Papers in South Asian and Comparative Politics 8 (October 2002) : 1-27. [Online]. 2002. Available from : <http://www.ub.uni-heidelberg.de/archiv/4104>[2005, January 21]
- Gandhi, Rajiv. Broadcast to the Nation. in Rajiv Gandhi : Selected Speeches and Writings. New Delhi : Ministry of Information and Broadcasting, 1987.
- Ganguly, Sumit. Explaining the Indian Nuclear Tests of 1998. in Raju G. C. Thomas, Amit Gupta, eds., India's Nuclear Security, pp. 37-66. Boulder, Colo. : Lynne Rienner Publishers, 2000.
- Ganguly, Sumit., ed. India as an Emerging Power. London : Frank Cass, 2003.
- Galtung, Johan. On the Way to Superpower Status : India and the EC Compared. Futures 24 (November 1992) : 917-929.
- Gould, Harold A., and Ganguly, Sumit. The Hope and the Reality: US-Indian Relations from Roosevelt to Reagan. (n.p.) : Westview Press, Inc. 1992.
- Gray, C. S. The Second Nuclear Age. Boulder, Colo : Lynne Rienner, 1999.

- Gupta, Bhabani Sen. India : The Next Great Power. in India's Foreign Policy : Agenda for the 21st Century. vol. 1. New Delhi : Foreign Policy Institute and Konark, 1997.
- Gupta, B. Sen. Nuclear Weapons : Policy Options for India. Delhi : Sage, 1983.
- Gupta, Hari Ram. India-Pakistan War, 1965, vol. I. Delhi : Hariyana Prakashan, 1967.
- Haass, Richard N. A New U.S. Policy toward India and Pakistan. New York : Council on Foreign Relations, 1997.
- Hagerty, Devin T. The Consequences of Nuclear Proliferation : Lessons from South Asia. Cambridge, MA. : The MIT Press, 1998.
- Healy, Kathleen. Rajiv Gandhi : The Years of Power. New Delhi : Vikas, 1989.
- Hilali, A. Z. India's Strategic Thinking and Its National Security Policy. Asian Survey 41, 5 (September/October 2001) : 737-764.
- Horn, Robert C. Afghanistan and the Soviet-Indian Influence Relationship. Asian Survey 23, 3 (March 1983) : 245.
- Horn, Robert C. Soviet-Indian Relation : Issues and Influence. New York : Praeger Publishers, 1982.
- Huntington, Samuel P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. New York : Simon & Schuster, 1996.
- Jackson, Robert., and Sorensen, Georg. Introduction to International Relations. Oxford : Oxford University Press, 2001.
- Jain, J. P. China, Pakistan, and Bangladesh. New Delhi : Radiant Publishers, 1974.
- Kalam, A. P. J., and Rajan, Y. S. India 2020 : A Year for the New Millennium. New Delhi : Viking, 1998.
- Kapur, Ashok. India's Nuclear Option : Atomic Diplomacy and Decision Making. New York : Praeger, 1976.
- Kapur, Ashok. India's Nuclear Politics and Policy : Janata Party's Evolving Stance. in T. T. Poulouse, ed., Perspectives of India's Nuclear Policy. New Delhi : Young Asia Publications, 1978.
- Karanjia, R. K. The Philosophy of Mr. Nehru. London, 1966.
- Kaushik, Brij Mohan. India's Nuclear Policy. in Bimal Prasad, ed., India's Foreign Policy Studies in Continuity and Change, pp. 401-411. New Delhi : Dhawan Printing Works, 1979.

- Kennedy, Paul. The Rise and Fall of Great Powers. New York : Random House, 1987.
- Keohane, Robert. Lilliputians' Dilemmas : Small States in International Politics.
International Organization 23 (Spring 1969) : 291-310.
- Kissinger, Henry. Diplomacy. New York : Simon & Schuster, 1994.
- Kissinger, Henry. The White House Years. Boston : Little, Brown & Co., 1979.
- Kaysen, Carl., McNamara, Robert S., and Rathjens, George W. Nuclear Weapons after the Cold War. Foreign Affairs (Fall 1991).
- Kux, Dennis. The United States and Pakistan, 1947-2000 : Disenchanted Allies. Washington, D.C. : Woodrow Center Press, 2001.
- Layne, Christopher. The Unipolar Illusion : Why New Great Powers Will Rise.
International Security 17 (1993) : 5-51.
- Levy, Jack. War in the Great Power System 1495-1975. Lexington : The University Press of Kentucky, 1983.
- Malik, J. Mohan. India Goes Nuclear : Rationale, Benefits, Costs and Implications.
Contemporary Southeast Asia 20, 2 (August 1998) : 191-215.
- Manfield, Edward D. The Concentration of Capabilities and the Onset of War. Journal of Conflict Resolution 36, 1 (1992) : 3-24.
- Marwah, Onkar., and Pollack, Jonathan D. Military Power and Policy in Asian States : China, India, Japan. Boulder : Westview Press, 1980.
- Mattoo, Amitabh. ASEAN in India'S Foreign Policy. in Frédéric Grace and Amitabh Mattoo (eds.). India and ASEAN : The politics of India's look east policy. pp. 91-118. New Delhi : Centre de Sciences Humaines, 2001.
- Mirchandani, G. G. India's Nuclear Dilemma. New Delhi : Popular Book Services, 1968.
- Mitra, Subrata K. The Reluctant Hegemon : India's Self-Perception and the South Asia Strategic Environment. Contemporary South Asia 12, 3 (September 2003) : 399-417.
- Mitra, Subrata K. War and Peace in South Asia : A Revisionist View of India-Pakistan Relations. Contemporary South Asia 10, 3 (2001).
- Morgenthau, Hans J. Politics among Nations : The Struggle for Power and Peace. 5th ed. revised. New York : Alfred A. Knopf, 1978.

- Morrow, Deniel., and Carriere, Michael. The Economic Impacts of the 1998 Sanction on India and Pakistan. The Nonproliferation Review (Fall 1998) :
- Nayar, Baldev Raj. Globalization and Nationalism : The Changing Balance in India's Economic Policy, 1950-2000. New Delhi : Sage, 2001.
- Nayar, Baldev Raj., and Paul, T. V. India in the World Order: Searching for Major Power Status. Cambridge : Cambridge University Press, 2003.
- Nehru, Jawaharlal. Stand-Still Agreement. in India and Disarmament : An Anthology. New Delhi : Ministry of External Affairs, Government of India, 1988.
- Nehru, Jawaharlal. The Discovery of India. London, 1960.
- Noorani, A. G. India's Quest for a Nuclear Guarantee. Asian Survey 7 (July 1987).
- Overholt, William H. Asia's Nuclear Future. Boulder : Westview Press, 1978.
- Palmer, Norman D. The United States and India : The Dimensions of Influence. (n.p), (n.d.).
- Paul, T. V. The Systemic Bases of India's Challenges to the Global Nuclear Order. The Nonproliferation Review (Fall 1998) : 1-11.
- Pastor, Robert A. The Great Powers in the Twentieth Century. in Robert A. Pastor, ed., A Century's Journey : How the Great Powers Shape the World. New York : Basic Books, 1999.
- Pathak, K. K. Nuclear Policy of India : A Third World Perspective. New Delhi : Gitanjali Prakashan, 1980.
- Payne, Keith B., and Walton, C. Dale. Deterrence in the Post-Cold War world. in John Baylis, James Wirtz, Eliot Cohen and Colin S. Gray, eds., Strategy in the Contemporary World : An Introduction to Strategic Studies, pp. 161-182. Oxford : Oxford University Press, 2002.
- Perkovich, George. India's Nuclear Bomb: The Impact on Global Proliferation. Berkeley : University of California Press, 1999.
- Perkovich, George. Is India a Major Power?. The Washington Quarterly 27, 1 (Winter 2003-2004) : 129-144.
- Perkovich, George. The Measure of India : What Makes Greatness?. CASI Sixth Annual Fellow's Lecture 2003 (2003, April 23). University of Pennsylvania. Center for

- the Advanced Study of India. [Online]. 2003. Available from :
<http://www.sas.upenn.edu/casi/paperonline.html>[2005, June 21]
- Posen, Barry R., and Ross, Andrew L. Competing Visions for U.S. Grand Strategy. International Security 21 (winter 1996-1997) : 5-53.
- Poulose, T. T. India's Nuclear Policy. in T. T. Poulose (eds.). Perspectives of India's Nuclear Policy. New Delhi : Young Asia, 1978.
- Sagan, Scott D. Why Do States Build Nuclear Weapons? : Three Modes in Search of a Bomb. International Security 21 (1996/1997) : 54-86.
- Sethi, Manpreet. The Struggle for Nuclear Disarmament. in Jasjit Singh (eds.), Nuclear India, pp. 75-95. New Delhi : Knowledge World, 1998.
- Shaker, Mohamed I. The Nuclear Non-Proliferation Treaty : Origin and Implementation, 1959-1979, 3 vols. London : Oceana, 1980.
- Simpson, J., and McGrew, Anthony G., eds. The International Nuclear Proliferation System : Challenges and Choices. New York : St. Martin's, 1984.
- Singh, Jasjit. Why Nuclear Weapons?. in Jasjit Singh, ed., Nuclear India, pp. 9-25. New Delhi : Knowledge World, 1998.
- Smith, Chris. India's Ad Hoc Arsenal : Direction or Drift in Defence Policy?. Oxford : Oxford University Press, 1994.
- Stuligross, David. India's Vision—and the BJP's. Current History (December 1999).
- Subrahmanyam, K. Indian Nuclear Policy — 1964–98 (a Personal Recollection). in Jasjit Singh, ed., Nuclear India, pp. 26-53. New Delhi : Knowledge World, 1998.
- Tellis, Ashley J. India's Emerging Nuclear Posture : Between Recessed Deterrent and Ready Arsenal. Santa Monica : RAND Corporation, 2001.
- Thakur, Ramesh. The South Asian Nuclear Challenge. in John Baylis and Robert O'Neill, eds., Alternative Nuclear Futures : The Role of Nuclear Weapons in the Post-Cold War World, pp. 101-124. New York : Oxford University Press, 2000.
- The National Institute for Defense Studies. East Asian Strategic Review 2002. Tokyo : The Japan Times, 2002.
- Thomas, Raju. India's Nuclear and Missile Programs : Strategy, Intentions, Capabilities. in Raju G. C. Thomas and Amit Gupta, eds., India's Nuclear Security, pp. 87-122. Boulder, Colo. : Lynne Rienner Publishers, 2000.

- Thomas, Raju G. C. Indian Security Policy. New Jersey : Princeton University Press, 1986.
- Thomas, Raju G. C. The Shifting Landscape of Indian Foreign Policy. in Steven W. Hook, ed., Comparative Foreign Policy : Adaptation Strategies of the Great and Emerging Powers, pp. 170-193. New Jersey : Prentice Hall, 2002.
- Thompson, William R., and Rasler, Karen. War and Systemic Capability Reconciliation. Journal of Conflict Resolution 32, 2 (1988) : 335-366.
- U. S. Arms Control and Disarmament Agency. Documents on Disarmament, 1965. Washington, D.C. : U. S. Arms Control and Disarmament Agency, 1965.
- U.S. Arms Control and Disarmament Agency. Documents on Disarmament, 1967. Washington, D.C. : U.S. Arms Control and Disarmament Agency, 1967.
- Vanaik, Achin., and Bidwai, Praful. India and Pakistan. in Regina Cowen Karp, ed., Security with Nuclear Weapons?: Different Perspectives on National Security. New York : SIPRI, Oxford University Press, 1991.
- Viotti, Paul R., and Kauppi, Mark V. International Relations and World Politics : Security, Economy, Identity. 2nd ed. New Jersey : Prentice Hall, 2001.
- Wheeler, Nicholas. Minimum Deterrence and Nuclear Abolition. in Regina Karp, ed., Security without Nuclear Weapons?. New York : Oxford University Press, 1992.
- World Bank. The World Development Report, 2000/2001. Washington, DC : 2001.

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กิติมา อมรทัต. อินเดีย. เอเชียรายปี 1995/2538. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ไกรสร กาญจนলেখกะ. แนวทางควบคุมอาชญาในระดับภูมิภาค : ศึกษากรณีเขตปลอดอาชญา นิวเคลียร์. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

จุมพล เฉลยถ้อย. ผลประโยชน์แห่งชาติอินเดียและปากีสถานในกรณีพิพาทแคชเมียร์และแคชเมียร์จากอดีตถึงปัจจุบัน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

ชูเกียรติ พันสพรประสิทธิ์. การลดและการควบคุมอาชญา : หน่วยที่ 8 ตอนที่ 8.2. สันติศึกษา : เอกสารการสอนชุดวิชา 10101, 268-282. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

ราอิช ตูซมุฮาเหม็ด. สหภาพโซเวียตกับประเทศไม่สังกัดกลุ่ม. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2519.

รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์ และ สุรชาติ บำรุงสุข. อาชญานิวเคลียร์กับชะตากรรมของโลก : หน่วยที่ 5. สันติศึกษา : เอกสารการสอนชุดวิชา 10101, 125-159. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

ศรีตระกูล เวลาดี. บทบาทของสหประชาชาติในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างอินเดีย-ปากีสถาน : ศึกษากรณีปัญหาจัมมู-แคชเมียร์ (พ.ศ. 2490-2542). วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

ศิริรัตน์ บุญรอด. บทบาทและเส้นทางของกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดในการเมืองโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

สมพงศ์ ชูมาก. บทบาทของสหประชาชาติในเรื่องการลดอาชญา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

สุรชาติ บำรุงสุข. อาชญานิวเคลียร์กับการเมืองโลก. จุลสาร 5 ของสถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ. คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.

อภิชาติ ธีรธำรง. ยุทธศาสตร์โลก : วิวัฒนาการและอนาคต. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2525.

อังคณา กมลเพ็ชร. อินเดียน. เอเชียรายปี 1992/2535. กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

ภาษาอังกฤษ

- Andersen, Walter. Recent Trends in Indian Foreign Policy. Asian Survey 41, 5 (September/October 2001): 765-776.
- Ayoob, Mohammed. Security in the Third World : Searching for the Core Variable. in Norman A. Graham, ed., Seeking Security and Development : The Impact of Military Spending and Arms Transfers, pp. 15-28. Boulder : Lynne Rienner Publishers, 1994.
- Bandyopadhyaya, Jayantanuja. The Making of India's Foreign Policy : Determinants, Institutions, Processes and Personalities. New Delhi : Allied Publishers, 1980.
- Bhaskar, C. Uday. Nuclear Tests and Post-Cold War World. in Jasjit Singh, eds., Nuclear India, pp. 249-265. New Delhi : Knowledge World, 1998.
- Bhaskar, C. Uday. Nuclear Weapons and No First Use : Need for Strategic Restraint. Strategic Analysis XXII, 10 (January 1999) : 1455-1465.
- Bowen, Clayton P. and Woven, Daniel. Command and Control Challenges in South Asia. The Nonproliferation Review (Spring-Summer 1999) : 25-35.
- Bradnock, Robert W. India's Foreign Policy since 1971. London : Royal Institute of International Affairs, 1990.
- Brooks, Stephen G. Dueling Realisms (Realism in International Relations). International Organization 51, 3 (Summer 1997). [Online]. (n.d.). Available from : <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/brooks.htm>[2003, September 24]
- Budania, Rajpal. The Emerging International Security System : Threats, Challenges and Opportunities for India. Strategic Analysis XXVII, 1 (January-March 2003). [Online]. 2003. Available from : http://www.ciaonet.org/olj/sa/sa_jan03bur01.html[2004, June 4]
- Burchill, Scott. Realism and Neorealism. in Scott Burchill, et. al., Theories of International Relations, 2nd ed., pp. 70-102. New York : Palgrave, 2001.
- Bunn, George., and Timerbaev, Roland M. Security Assurances to Non-Nuclear-Weapon States. The Nonproliferation Review (Fall 1993) : 11-21.

- Central Intelligence Agency. The World Fact Book : India. [Online]. 2003. Available from : <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/in.html>[2003, August 29]
- Chari, P. R., Cheema, Pervaiz Iqbal, and Cohen, Stephen Philip. Perception, Politics, and Security in South Asia : The Compound Crisis of 1990. London : RoutledgeCurzon, 2003.
- Chellaney, B. After the Tests : India's Options. Survival 40 (1998) : 93-111.
- Chittaranjan, Kalpana. Five Decades of Nuclear Weapons. in Jasjit Singh, eds., Nuclear India, pp. 54-74. New Delhi : Knowledge World, 1998.
- Cirincione, Joseph and Dalton, Toby. India Tests Three Nuclear Weapons. [Online]. 1998. Available from : <http://www.ciaonet.org/pbei/ceip/cij04/cij04.html>[2004, May 26]
- Cohen, Stephen P. Nuclear Proliferation in South Asia : The Prospects for Arms Control. Boulder, Colo. : Westview Press, 1991.
- Delpech, T. Nuclear Weapons and the 'New World Order' : Early Warning from Asia?. Survival 40 (1998) : 57-76.
- Duncan, W. Raymond, Webster, B. Jancar, and Switky, B., eds. World Politics in the 21st Century. New York : Longman, 2002.
- Ganguly, Sumit. Conflict Unending : India-Pakistan Tensions since 1947. New York : Columbia University Press, 2002.
- Ganguly, Sumit. The Origins of War in South Asia : Indo-Pakistani Conflicts since 1947. Boulder : Westview Press, 1986.
- Gilpin, Robert G. The Richness of the Tradition of Political Realism. International Organization 38, 2 (Spring 1984) : 287-304.
- Gupta, Amit. Building an Arsenal : The Indian Experience. in Norman A. Graham, ed., Seeking Security and Development : The Impact of Military Spending and Arms Transfers, pp. 101-118. Boulder : Lynne Rienner Publishers, 1994.
- Heisbourg, F. The Prospects for Nuclear Stability between India and Pakistan. Survival 40 (1998) : 77-92.
- Jha, Prem Shankar. Why India Went Nuclear. World Affairs 2, 3 (July-September 1998). [Online]. (n.d.). Available from : <http://www.ciaonet.org/main/focus05frm.html>[2004, June 10]

- Kampani, Gaurav. From Existential to Minimum Deterrence : Explaining India's Decision to Test. The Nonproliferation Review (Fall 1998) : 12-24.
- Kanwal, Gurmeet. China's Long March to World Power Status : Strategic Challenge for India. Strategic Analysis XXII,11 (February 1999).
- Kanwal Gurmeet. India's National Security Strategy in a Nuclear Environment. Strategic Analysis XXIV, 9 (December 2000).
- Mattoo, Amitabh. India's Nuclear Status Quo. Survival 38 (1996) : 41-57.
- Mistry, Dinshaw. Domestic-International Linkages : India and the Comprehensive Test Ban Treaty. The Nonproliferation Review (Fall 1998) : 25-38.
- Nicholson, Michael. International Relations : A Concise Introduction. 2nd ed. New York : Palgrave MacMillan, 2002.
- Norris, Robert S., and Arkin, William M. NRDC Nuclear Notebook : After the Tests: India and Pakistan Update. Bulletin of the Atomic Scientists 54, 5 (September/October 1998). [Online] Available from:
<http://www.thebulletin.org/issues/nukenotes/so98nukenote.html>[2004, June 19]
- Mahapatra, Chintamani. American Approach to Sino-Pakistan Nuclear and Missile Cooperation. Strategic Analysis 10 (January 1998) : 1407-1417.
- Mahapatra, Chintamani. Pokhran II and After : Dark Clouds over Indo-US Relation. Strategic Analysis XXII (August 1998) : 711-720.
- Mahapatra, Chintamani. The US, China and the Ghauri Missile. Strategic Analysis XXII, 3 (June 1998) : 363-372.
- Mattoo, Amitabh. India's Nuclear Status Quo. Survival 38 (1996) : 41-57.
- Ollapally, M. Deepa. India and the New "Asian" Balance of Power. Strategic Analysis XXII, 4 (July 1998) : 515-526.
- Quinlan, M. How Robust is India-Pakistan Deterrence?. Survival 42 (2000) : 141-154.
- Pande, Savita. India and the Test Ban. in Jasjit Singh, eds., Nuclear India, pp. 231-248. New Delhi : Knowledge World, 1998.
- Pande, Savita. Proliferation after the Cold War. in Jasjit Singh, eds., Nuclear India, pp. 96-114. New Delhi : Knowledge World, 1998.
- Powell, Robert. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense. International Security 27, 4 (Spring 2003) : 86-118.

- Roberts, Brad., Manning, Robert A., and Montaperto, Ronald N. China : The Forgotten Nuclear Power. Foreign Affairs (July/August 2000).
- Russett, Bruce M. and Starr, Harvey. World Politics : The Menu for Choice. 3rd ed. New York : W. H. Freeman, 1989.
- Schwarz, J., Herrmann, Wilfried A., and Seller, Hanns-F., eds. Maritime Strategies in Asia. Bangkok : White Lotus, 2002.
- Segal, Gerald. Does China Matter?. Foreign Affairs 78 (September-October 1999) : 24-36.
- Sethi, Manpreet. From Nuclear Non-Proliferation to Nuclear Disarmament : A Need to Refocus NPT Priorities. Strategic Analysis XXI, 12 (March 1998) : 1805-1816.
- Sethi, Manpreet.
- Singh, Ajay. Self-Reliance in Indian Defence. Strategic Analysis XXII, 3 (June 1998) : 339-349.
- Singh, Jasjit. India's Nuclear Policy : The Year After. Strategic Analysis XXIII, 4 (July 1999). [Online]. 1999. Available from :
http://www.ciaonet.org/olj/sa/sa_99sij03.html[2004, March 1]
- Singh, S. Jaswant. What Constitutes National Security in a Changing World Order? India's Strategic Thought. CASI Occasional Paper 6 (June 1998). [Online]. 1999. Available from : <http://www.ciaonet.org/wps/ssj01/index.html>[2004, November 17]
- Subrahmanyam, K. Nuclear India in Global Politics. World Affairs 2, 3 (July-September 1998). [Online]. (n.d.). Available from :
http://www.ciaonet.org/olj/wa/wa_sep98jhp.html[2004, March 1]
- Subrahmanyam, K. Nuclear Myths and Realities : India's Dilemma. New Delhi : ABC Pub. House, 1981.
- Subrahmanyam, K., and Singh, J. Global Security : Some Issues and Trends. New Delhi : Lancer International, 1987.
- Winner, Andrew C., and Yoshihara, Toshi. India and Pakistan at the Edge. Survival 44 (2002) : 69-86.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ถ้อยแถลงจากรัฐบาลอินเดีย

หนังสือจากผู้แทนประเทศอินเดียประจำสหประชาชาติถึงประธานคณะมนตรีความ
มั่นคงแห่งสหประชาชาติ

วันที่ 4 มิถุนายน 1998

เรียน ท่านประธานคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

รัฐบาลประเทศอินเดียได้รับทราบจากการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนโดยอดีตประธานคณะรัฐมนตรีความมั่นคงซึ่งเป็นผู้แทนจากประเทศเคนยา เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม ที่ผ่านมาว่าทางคณะมนตรีได้กำลังพิจารณาจัดทำร่างมติเรื่องเกี่ยวกับประเทศอินเดีย และต่อมาได้อ่านร่างดังกล่าว

1) ตามข้อ 31 ของธรรมนูญของสหประชาชาติ ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติซึ่งไม่ได้เป็นสมาชิกของคณะมนตรีความมั่นคงมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในการพิจารณาเรื่องหรือปัญหาที่มีผลกระทบต่อตนเองโดยไม่มีสิทธิออกเสียง ดังนั้นรัฐบาลอินเดียมีความเสียใจอย่างยิ่งที่ทางคณะมนตรีความมั่นคงไม่ได้คำนึงถึงระเบียบข้อนี้ กล่าวคือ ไม่ได้ให้โอกาสตัวแทนของประเทศอินเดียเข้าร่วมการจัดทำร่างมติ ประเทศสมาชิกสหประชาชาติทั้งปวงต่างได้ประจักษ์แล้วว่ากรกระทำของคณะมนตรีฯ นี้มิได้เปิดเผยหรือโปร่งใส ซึ่งเป็นปัญหาซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าในการประชุมสมัชชาเกี่ยวกับการปรับปรุงคณะมนตรีความมั่นคง

2) ร่างมติที่ได้จัดทำขึ้น มีข้อพึงสงสัยหลายประการดังต่อไปนี้

ก) คณะมนตรีความมั่นคงมิได้นำพาเสียงเรียกร้องของบรรดาชาวโลกที่ต้องการกำจัดอาวุธนิวเคลียร์ให้หมดสิ้นไปจากโลก ตลอดจนโดยสมัชชาสหประชาชาติเองก็เห็นพ้องด้วย ทั้งนี้ต่อไปนับแต่บัดนี้ คณะมนตรีฯ จะดำเนินการเพื่อลดอาวุธนิวเคลียร์หรือไม่?

ข) บทบาทภาระหน้าที่ของคณะมนตรีความมั่นคงในด้านที่เกี่ยวกับการเลิกสะสมอาวุธนิวเคลียร์ได้มีบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญสหประชาชาติหรือไม่ มิได้เป็นที่ชัดเจน ซึ่งถ้ามีบัญญัติ

ไว้จริง ตลอดเวลาที่ผ่านมาจากคณะมนตรีฯ ก็ไม่ได้ดำเนินการอย่างใดกับการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ มหาศาลที่มีบางประเทศกระทำอยู่ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งสหประชาชาติ ทั้งนี้เป็นไปได้หรือไม่ว่าคณะมนตรีฯ เลือกลงมือดำเนินการกับประเทศเล็กๆ เท่านั้น และทางคณะมนตรีฯ ก็ไม่ได้พิจารณาว่าประเทศมหาอำนาจที่ยังสะสมอาวุธนิวเคลียร์อยู่ต่อไปเป็นผู้ประกอบพฤติกรรมที่ทำให้เกิดความเสียด้านสันติภาพและความมั่นคงของชาวโลกทั้งหมด

ค) ถ้าหากทางคณะมนตรีฯ พิจารณาว่าการทดลองอาวุธนิวเคลียร์เป็นการคุกคามข้อตกลงเลิกสะสมและลดอาวุธนิวเคลียร์จริง ตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมาได้มีการทดลองนิวเคลียร์กว่า 2,000 ครั้ง แต่คณะมนตรีฯ ก็ไม่ได้ดำเนินการใดๆ

ง) คณะมนตรีฯ มีพฤติกรรมเลือกปฏิบัติ โดยประท้วงประเทศหนึ่ง ขณะที่อีกประเทศหนึ่งยังผลิตอาวุธนิวเคลียร์อยู่ต่อไปโดยคณะมนตรีฯ เสมือนหนึ่งมิได้รู้เห็น

จ) คณะมนตรีฯ ได้ห้ามปรามประเทศหนึ่งไม่ให้ผลิตซีปนาวุธ ขณะที่ไม่ได้ห้ามปรามอีกประเทศหนึ่งที่ผลิตอาวุธเช่นกัน นอกจากนี้ ประเทศดังกล่าวยังมีอาวุธนิวเคลียร์สะสมไว้ปริมาณมหาศาลอยู่แล้วและยังกำลังผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นที่สังเกตว่าแม้แต่สหประชาชาติก็ไม่ได้หาทางให้สนธิสัญญาเลิกผลิตซีปนาวุธนิวเคลียร์มีผลบังคับ

ฉ) คณะมนตรีความมั่นคงได้ดำเนินมาตรการกับบางประเทศเฉพาะภูมิภาค อย่างเช่น อินเดีย ทั้งที่เรื่องของอาวุธนิวเคลียร์มีผลกระทบต่อโลกโดยส่วนรวม การเลิกสะสมอาวุธนิวเคลียร์เป็นเรื่องในระดับสากล ดังนั้น ไม่สามารถเลือกปฏิบัติโดยอาศัยทางการเมืองได้

ช) การที่คณะมนตรีฯ ขอให้มีการเปิดเจรจา เป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น เนื่องจากได้เคยมีการเจรจกันแล้วทั้งระหว่างประเทศต่อประเทศและประชุมร่วมกันเป็นกลุ่มประเทศเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและสัมพันธภาพ

ซ) การลงมติของคณะมนตรีฯ ได้อ้างว่าดำเนินการในฐานะสมาชิกผู้หนึ่งของสหประชาชาติ อย่างไรก็ตาม ในสนธิสัญญาไม่ว่าฉบับใดๆ ที่ในมติอ้างถึง ไม่ได้ระบุว่าสมาชิกที่ไม่ใช่เป็นประเทศมีสิทธิ ทั้งนี้ ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติมีหลายประเทศที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของสนธิสัญญา ดังนั้น คณะมนตรีฯ ย่อมไม่มีสิทธิอ้างว่าตนเป็นตัวแทนของประเทศใดประเทศหนึ่ง

ฌ) อนึ่ง คณะมนตรีฯ ไม่มีสิทธิให้ประเทศสมาชิกของสหประชาชาติประเทศใดประเทศหนึ่งเข้ามาเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาโดยทันที และปราศจากเงื่อนไข ซึ่งเป็นการบังคับ

และละเมิดต่อหลักการพื้นฐานที่ว่าประเทศที่เข้าเป็นสมาชิกของสนธิสัญญาจะต้องโดยความ
สมัครใจ

ญ) คณะมนตรีไม่มีสิทธิระบุให้ประเทศสมาชิกของสนธิสัญญาต้องเข้าร่วมเจรจา
ใดๆ โดยไม่มีเงื่อนไข ถ้าหากประเทศสมาชิกอื่นไม่ได้เข้าร่วมโดยไม่มีเงื่อนไขด้วย การตัดสินใจ
ใดๆ ย่อมเป็นเอกสิทธิ์ของประเทศสมาชิกโดยสมบูรณ์ ไม่ว่าคณะมนตรีฯ จะดำเนินบทบาทใดก็
ตาม

ด) เลขานุการสหประชาชาติไม่ได้มีสิทธิแจ้งให้คณะมนตรีฯ ทราบถึงมาตรการ
การดำเนินการต่างๆ ของประเทศที่ในมติกกล่าวถึง โดยมาตรการหรือข้อกำหนดต่างๆ ยังไม่ได้
สอดคล้องถูกต้องตามกฎหมายและละเมิดเอกสิทธิ์ของประเทศสมาชิก

ต) คณะมนตรีความมั่นคงมิได้มีสิทธิดำเนินการใดๆ ตามมติโดยข้อกำหนด
มาตรการต่างๆ ธรรมนูญของสหประชาชาติ และเงื่อนไขในสนธิสัญญาไม่ได้รองรับ

3) การทดลองอาวุธนิวเคลียร์ของประเทศอินเดียได้ทำไปโดยไม่ได้มีเจตนาถูกรานหรือข่มขู่
ประเทศใดทั้งสิ้น และการทดลองก็ไม่ได้เป็นการละเมิดสนธิสัญญาแต่ประการใด แต่เป็นการ
ป้องกันอธิปไตยของประเทศในสถานการณ์ที่เป็นอยู่ปัจจุบันซึ่งรายล้อมประเทศอินเดียทั้งผืน
แผ่นดินและมหาสมุทร ล้วนแต่มีอาวุธนิวเคลียร์คุกคามรอบข้าง ทั้งนี้ สิทธิในการป้องกันตนเอง
ย่อมเป็นสิทธิพื้นฐานของทุกประเทศตามธรรมนูญของสหประชาชาติ

4) เนื่องจากเป็นเรื่องที่มีความสำคัญจึงใคร่ขอเสนอว่าทางสำนักคณะมนตรีความมั่นคง
ควรจัดทำเป็นหนังสือเวียนเพื่อทราบทั่วกัน

-ลงนาม-

ผู้แทนประเทศอินเดียประจำสหประชาชาติ

ภาคผนวก ข

ถ้อยแถลงจากรัฐบาลอินเดียต่อมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ

วันที่ 8 มิถุนายน 1998 เกี่ยวกับการทดลองอาวุธนิวเคลียร์

รัฐบาลอินเดียมีความเสียใจเป็นอย่างยิ่งต่อมติของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ ซึ่งขัดแย้งต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อันปกติประเทศใดก็ตามพึงมีและไม่ได้ส่งผลดีใดๆ ต่อสภาวะการณ์ตามที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของมติดังกล่าว รัฐบาลประเทศอินเดียใคร่ขอกล่าวไว้ ณ ที่นี้ว่าปัญหาการลดการสะสมอาวุธนิวเคลียร์ไม่สามารถเจาะจงว่าจำกัดอยู่เพียงในภูมิภาคหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นปัญหาที่จะต้องครอบคลุมอยู่ในทุกภูมิภาคของโลก ดังนั้น การที่คณะมนตรีความมั่นคงมีมติดังกล่าวจึงเป็นมติที่คับแคบ ยั่วให้เกิดความตึงเครียดยิ่งขึ้น ไม่ใช่เป็นการแก้ปัญหาแต่ประการใด

ประเทศอินเดียได้ยืนยันนโยบายที่จะให้มีการลดอาวุธเสมอมาด้วยสำนึกในความรับผิดชอบโดยประชาคมโลก จากเหตุการณ์ที่ผ่านมาโดยตลอดย่อมยืนยันให้ประจักษ์ได้เป็นอย่างดี กล่าวได้ว่าบทบาทของประเทศอินเดียมีผลสร้างสรรค์เสียยิ่งกว่าหลายๆ ประเทศที่พยายามจะสั่งสอนชี้แนะว่าประเทศอินเดียควรทำเช่นไร ประเทศอินเดียได้เคยเสนอมาตรการตั้งแต่การไม่ใช้กำลังก่อน การระงับการทดลองไปจนถึงการเปิดการเจรจา จึงน่าจะนับได้ว่ามีความจริงใจที่จะลดกำลังอาวุธนิวเคลียร์ ทว่า การที่คณะมนตรีความมั่นคงพยายามที่จะบีบบังคับให้ปฏิบัติตามมติที่ตนได้กำหนดขึ้นมาเองย่อมเป็นการละเมิดกฎหมายสากลอันทรงความยุติธรรม สนธิสัญญาห้ามสะสมอาวุธนิวเคลียร์ที่มติของคณะมนตรีความมั่นคงได้ยกขึ้นมาอ้างนั้น เป็นกฎบัตรที่ไร้ความเสมอภาค อนึ่ง การที่คณะมนตรีความมั่นคงได้ทำการคิดค้นเกี่ยวกับการลดอาวุธยังเป็นเรื่องน่าสงสัยว่ามีสิทธิอำนาจเช่นนั้นจริงหรือไม่ และอาจจะไม่ถูกต้องตามธรรมเนียมขององค์การสหประชาชาติก็เป็นไปได้

เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 1998 ผู้แทนของอินเดีย ประจำสหประชาชาติได้ยื่นหนังสือของการชี้แจงข้อสงสัยบางประการเกี่ยวกับมติดังกล่าวไปยังคณะมนตรีความมั่นคง อย่างไรก็ตาม จนถึงบัดนี้ก็ยังไม่ได้รับคำตอบแต่ประการใดทั้งสิ้น

ประเทศอินเดียมีความข้องใจอย่างยิ่งที่เหตุใดทางสหประชาชาติจึงไม่ขอคำชี้แจงจากประเทศอินเดียก่อน อินเดียเป็นประเทศแหล่งอารยธรรม 1 ใน 6 ของโลก และเป็นประเทศประชาธิปไตยที่ใหญ่ที่สุดของโลก รวมทั้งเป็นสมาชิกก่อตั้ง UN และ NAM ซึ่งมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสรรค์สร้างพัฒนาการและเจริญเติบโตขององค์การ ประเทศอินเดียได้ให้การสนับสนุน

ความสมัครสมานสามัคคีของประชาคมโลกอย่างต่อเนื่องเสมอมา และให้ความร่วมมือกับกิจกรรมต่างๆ ของสหประชาชาติ นับตั้งแต่ก่อตั้ง รวมทั้งโครงการเพื่อสันติภาพต่างๆ

สำหรับสถานการณ์อาวูธนิวเคลียร์ ประเทศอินเดียใคร่ขอเสนอว่าทุกประเทศจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยพยายามตกลงร่วมกันในรูปของสนธิสัญญา ภายในระยะเวลาอันสั้นที่สุดนับจากนี้เป็นต้นไป

ประเทศอินเดียมีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเป็นมิตร และให้ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านทุกประเทศ สำหรับกับประเทศปากีสถาน อินเดียมีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาทุกประการที่ยังค้างค้ำอยู่โดยการเจรจาโดยตรงและสร้างมิตรภาพ ซึ่งนำไปสู่ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งนี้ทั้งนั้น ประเทศอินเดียขอเปิดเจรจากับปากีสถานใหม่อีกครั้งโดยตรงโดยไม่มีประเทศที่ 3 เข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยไม่ว่าประการใดก็ตาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

แถลงการณ์รัฐบาลอินเดีย 11 พฤษภาคม 1998

ณ วันนี้ ประเทศอินเดียได้ทำการทดลองใต้ดินระเบิดนิวเคลียร์ 3 ลูกที่บริเวณเทือกเขาโกคาน ระเบิดนิวเคลียร์ที่ทดลองเป็นชนิด fusion device, low yield device และ thermonuclear device ผลของการทดลองได้เป็นไปตามที่คาดและปราศจากกัมมันตรังสีออกสู่บรรยากาศ ลักษณะของการระเบิดคล้ายกับการทดลองเมื่อปี 1974

การทดลองได้แสดงว่าประเทศอินเดียมีความสามารถผลิตอาวุธนิวเคลียร์ การทดลองจะให้ข้อมูลซึ่งเป็นประโยชน์สำหรับการออกแบบอาวุธนิวเคลียร์พิสัยต่างๆ เพื่อใช้สำหรับงานและระบบยิงต่างๆ กัน รวมทั้ง นำไปใช้สร้างโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อการทดลองต่อไปกรณีที่เป็น

ประเทศอินเดียรู้สึกวิตกกังวลอย่างยิ่งเกี่ยวกับสถานการณ์ด้านนิวเคลียร์ในพื้นที่ประเทศเพื่อนบ้าน การทดลองครั้งนี้เป็นการสร้างความมั่นใจให้แก่ประชาชนชาวอินเดียว่าความมั่นคงปลอดภัยของชาติเป็นเรื่องที่มีความสำคัญสูงสุดที่จะต้องส่งเสริมและปกป้องคุ้มครอง อนุชนรุ่นหลังของประเทศสามารถมั่นใจได้ว่าหลังจากที่มาตุภูมิได้เป็นเอกราชมา 50 ปี บรรพชนก็ได้มีเทคโนโลยีนิวเคลียร์ที่ได้สร้างสรรคขึ้นมาด้วยน้ำมือตนเอง มอบให้เป็นมรดกเพื่ออ้างซึ่งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิสืบต่อไป

ประเทศอินเดียเป็นผู้นำหนึ่งที่ได้พยายามผลักดันให้มีสนธิสัญญาเลิกทดลองอาวุธนิวเคลียร์เมื่อปี 1963 ผู้แทนของประเทศได้เข้าร่วมการประชุมระหว่างประเทศครั้งต่างๆ เกี่ยวกับด้านนี้ ซึ่ง ณ วันนี้ รัฐบาลอินเดียใคร่ขออย่าว่าอินเดียยังคงสนับสนุนที่จะให้ประเทศต่างๆ ร่วมมือกันระงับการทดลองอาวุธนิวเคลียร์ใต้ดินทุกชนิด รวมทั้งการทดลองนิวเคลียร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับสงคราม

ประเทศอินเดียมีความปรารถนาอย่างยิ่งที่จะเคารพปฏิบัติตามสนธิสัญญาเลิกอาวุธนิวเคลียร์ ทว่าเรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องที่สามารถกระทำได้โดยลำพังเพียงผู้เดียว แต่จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ความจริงใจจากประเทศต่างๆ ด้วย รวมทั้งโครงการต่างๆ เพื่อให้บรรลุซึ่งวัตถุประสงค์และเป้าหมาย

อนึ่ง รัฐบาลอินเดียขอยืนยันว่าจะควบคุมการส่งออกเทคโนโลยี อุปกรณ์ และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ด้านนิวเคลียร์อย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็ยวกับอาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งจากประวัติอัน

ยาวนานที่ผ่านมาคงเป็นที่ประจักษ์ได้เป็นอย่างดี รัฐบาลอินเดียหวังว่าประชาคมชาวโลกคง
 เล็งเห็นถึงนโยบายซึ่งมีความรับผิดชอบที่ประเทศอินเดียได้ยึดเป็นแนวทางตลอดเวลา

ประเทศอินเดียยังคงยืนยันและยึดมั่นในแนวทางที่ประเทศต่างๆ จะต้องลดและเลิกอาวุธ
 นิวเคลียร์ให้หมดสิ้นไปโดยรวดเร็วที่สุด ดังที่ได้ปฏิบัติตามปฏิญญาลดอาวุธเคมีและชีวภาพ
 มาแล้วจนบัดนี้ และยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการเจรจาตกลงกำลังรบขีปนาวุธ ที่นครเจนีวา

ประเทศอินเดียมีมิตรประเทศซึ่งสัมพันธ์ภาพก่อให้เกิดการสร้างสรรค์เพื่อคุณค่าประโยชน์
 ร่วมกันอยู่มากหลายมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและใคร่ขอรับรองว่าชนชาวอินเดียจะพยายาม
 กระชับความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นและบังเกิดประโยชน์ร่วมกันยิ่งขึ้น และสำหรับประเทศอินเดีย สิ่ง
 ที่สำคัญมาเป็นอันดับแรก ก็คือ การร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพื่อความอยู่ดีกินดีของ
 ประชาชน โดยหนทางวิธีที่สันติปราศจากซึ่งการข่มขู่รุกรานใดๆ

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

ร่างหลักการนิวเคลียร์ของอินเดีย (India's Nuclear Draft Doctrine)

บทนำ

1.1 การใช้อาวุธนิวเคลียร์โดยเจาะจง เหมือนกับอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงประเภทอื่นๆ คือ นำมาซึ่งภัยคุกคามร้ายแรงที่สุดต่อมนุษยชาติ และต่อสันติภาพและเสถียรภาพภายในระบบระหว่างประเทศ แต่อาวุธนิวเคลียร์กลับแตกต่างจากอาวุธ(ที่มีอำนาจ)ทำลายล้างสูงอีกสองประเภท—อาวุธเคมีและชีวภาพที่ได้มีการคว่ำบาตรโดยสนธิสัญญาระหว่างประเทศไปแล้ว คือ อาวุธนิวเคลียร์ยังคงเป็นเครื่องมือสำหรับความมั่นคงแห่งชาติและความมั่นคงร่วมกันอยู่ การครอบครองซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานแห่งการเลือกปฏิบัติ ได้นำมาซึ่งความชอบธรรมด้วยกฎหมายจากการขยายระยะเวลาอย่างถาวรของสนธิสัญญาไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์เมื่อเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1995 รัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์ยืนยันว่าพวกเขาจะยังคงพึ่งพาอาวุธนิวเคลียร์ต่อไป โดยยอมรับที่จะนำนโยบายของการใช้อาวุธนิวเคลียร์มาใช้แม้ในสถานะที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ก็ตาม การพัฒนาเหล่านี้เท่ากับเป็นการละทิ้งแนวทางการลดอาวุธโดยแท้จริง สิ่งนี้ถือเป็นความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในการสู้ของประชาคมระหว่างประเทศเพื่อจะทำลายอาวุธที่มีอำนาจทำลายล้างสูงให้หมดไป

1.2 วัตถุประสงค์สำคัญที่สุดของอินเดีย ก็คือ การบรรลุถึงความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภายใต้ขอบเขตแห่งสันติภาพและประชาธิปไตย สิ่งนี้จำเป็นต้องมีสถานะของสันติภาพที่ยั่งยืนและเป็นหลักประกันสำหรับต่อต้านภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับสันติภาพและเสถียรภาพ มันจึงเป็นความพยายามของอินเดียเพื่อดำเนินการให้บรรลุสู่วัตถุประสงค์ทั้งหลายเหล่านี้ โดยร่วมมือกับแนวทางประชาธิปไตยระดับโลก และมีบทบาทเชิงสร้างสรรค์ในการนำพาระบบระหว่างประเทศให้ก้าวหน้าไปสู่ระเบียบที่ยุติธรรม มีสันติภาพ และมีความเสมอภาคกัน

1.3 เสรีภาพแห่งกระบวนการตัดสินใจเพื่อการพัฒนาและการตัดสินใจในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์ ล้วนเป็นสิทธิตามระบอบประชาธิปไตยที่ไม่อาจแบ่งแยกได้ของประชาชนชาวอินเดีย อินเดียจะปกป้องสิทธิอำนาจนี้อย่างแข็งขัน ท่ามกลางโลกซึ่งอาวุธนิวเคลียร์สำหรับไม่กี่ประเทศนั้น ได้ถูกทำให้เป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมายโดยไม่มีกำหนดต่อไปในอนาคต และท่ามกลางโลกซึ่งความสับสนวุ่นวายและความถี่ในการใช้กำลังเพื่อวัตถุประสงค์ทางการเมืองกำลังเติบโตขึ้น

1.4 ความมั่นคงของอินเดียเป็นองค์ประกอบอันสมบูรณ์ของกระบวนการพัฒนาของประเทศอินเดีย อินเดียยังคงมุ่งมั่นในการส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในพื้นที่ต่างๆรอบอินเดียด้วยเหตุนี้ สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาจะสามารถดำเนินไปได้ โดยปราศจากสภาวะของการแตกแยก

1.5 อย่างไรก็ดี การดำรงอยู่แห่งหลักการรุกราน อันเกี่ยวพันกับการใช้อาวุธนิวเคลียร์ก่อนและการยืนยันของรัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์บางรัฐในการใช้อาวุธของพวกเขาอย่างชอบธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับประเทศที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์ ได้ก่อให้เกิดปัญหาความต้อสันติภาพเสถียรภาพ และอธิปไตยของรัฐต่างๆ

1.6 เอกสารฉบับนี้ได้วางหลักการกว้างๆ สำหรับการพัฒนา การติดตั้งประจำการและการใช้กองกำลังนิวเคลียร์ของอินเดีย รายละเอียดของนโยบายและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับโครงสร้างกองกำลัง การประจำการ และการใช้กำลังนิวเคลียร์ล้วนมาจากกรอบความคิดนี้ และจะได้รับการพิจารณาแยกแยะอย่างมั่นคง

วัตถุประสงค์

2.1 ในสภาวะการณ์ที่ปราศจากการลดอาวุธนิวเคลียร์ในระดับโลก ผลประโยชน์ทางยุทธศาสตร์ของอินเดียจึงต้องอาศัยการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ที่มีประสิทธิภาพ เชื่อถือได้ และขีดความสามารถในการตอบโต้ที่พอเพียงเพื่อทำให้การป้องปราม (ของฝ่ายศัตรู-ผู้แปลเพิ่มเติม) ล้มเหลว สิ่งนี้สอดคล้องกับกฎบัตรสหประชาชาติที่ยอมรับสิทธิแห่งการป้องกันตนเอง

2.2 ความต้องการการป้องปรามควรพิจารณาอย่างรอบคอบระมัดระวังในการวางรูปแบบกองกำลังนิวเคลียร์และในยุทธศาสตร์ของอินเดีย สำหรับการเตรียมพร้อมระดับกำลังความสามารถที่เชื่อถือได้ สามารถอยู่รอด มีประสิทธิภาพ มีความปลอดภัยและมั่นคงสูงสุด

2.3 อินเดียจะปฏิบัติตามหลักการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุดที่เชื่อถือได้ ในนโยบายของ “การโต้ตอบเพียงสิ่งเดียว” นี้ ความสามารถดำรงอยู่ของอาวุธของเราเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง สิ่งนี้เป็นความคิดอันเป็นพลวัตซึ่งสัมพันธ์กับสภาวะแวดล้อมทางยุทธศาสตร์ ความจำเป็นทางเทคโนโลยี และความจำเป็นทางความมั่นคงแห่งชาติ ขนาด องค์ประกอบในการติดตั้งประจำการ และการใช้กำลังนิวเคลียร์ตามสภาพความเป็นจริง จะถูกกำหนดจากปัจจัยต่างๆ เหล่านี้ ท่าทีในยามสันติของอินเดียมุ่งหมายที่จะทำให้ประเทศที่รุกรานเชื่อมั่นว่า:

ก. การคุกคามด้วยการใช้อาวุธนิวเคลียร์ต่ออินเดียจะรวมไปถึงมาตรการสกัดกั้น การข่มขู่ทางนิวเคลียร์

ข. การโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ต่อประเทศอินเดียและกองกำลังกองทัพของ อินเดียจะมีผลให้เกิดการตอบโต้ด้วยอาวุธนิวเคลียร์เพื่อลงโทษ โดยมุ่งหวังให้ประเทศผู้รุกราน ได้รับความเสียหายที่ไม่อาจยอมรับได้

2.4 เป้าหมายโดยพื้นฐานสำหรับอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย คือ เพื่อที่จะป้องปรามการใช้ และภัยคุกคามของการใช้อาวุธนิวเคลียร์โดยรัฐหรือหน่วยใด ๆ ต่อประเทศอินเดียและกองทัพ อินเดียจะไม่ใช่ฝ่ายแรกที่เริ่มโจมตีด้วยอาวุธนิวเคลียร์ก่อน แต่จะตอบโต้กลับเพื่อลงโทษเพื่อให้ การป้องปรามล้มเหลว

2.5 อินเดียจะไม่อาศัยการใช้หรือข่มขู่คุกคามด้วยอาวุธนิวเคลียร์กับรัฐที่ไม่มีอาวุธ นิวเคลียร์ในครอบครองหรือไม่ได้เป็นพันธมิตรกับมหาอำนาจที่มีอาวุธนิวเคลียร์

2.6 การป้องปรามทำให้อินเดียจำเป็นต้องคงมี :

- ก. กองกำลังนิวเคลียร์ที่พอเพียง สามารถอยู่รอดได้ และเตรียมพร้อมในเชิง ปฏิบัติการ
- ข. ระบบควบคุมบังคับบัญชาที่เข้มแข็ง
- ค. ระบบข้อมูลข่าวสารที่มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพในการเตือนภัยล่วงหน้า
- ง. การวางแผนที่ครอบคลุมและการฝึกฝนสำหรับปฏิบัติทางยุทธศาสตร์
- จ. เจตนาธรรมแห่งอำนาจการตัดสินใจที่จะใช้กองกำลังและอาวุธนิวเคลียร์

กองกำลังนิวเคลียร์

3.1 กองกำลังนิวเคลียร์ของอินเดียจะมีประสิทธิภาพยั่งยืนง หลากหลาย ยืดหยุ่น และ ตอบสนองต่อความต้องการที่สอดคล้องกับแนวคิดแห่งการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวน น้อยที่สุด กองกำลังเหล่านี้จะขึ้นอยู่กับระบบไตรแอด (triad) ของเครื่องบิน ขีปนาวุธที่มีฐานยิงบน พื้นดิน และอุปกรณ์เครื่องมือที่มีฐานยิงใต้น้ำ เพื่อดำรงไว้ซึ่งวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ข้างต้น ความสามารถในการดำรงอยู่ของกองกำลังจะได้รับการยกระดับ โดยการผสมผสานของระบบ ต่างๆ มากมาย ความสามารถในการเคลื่อนย้าย การกระจาย และการตบตาหลากหลายรูปแบบ

3.2 หลักการหรือลัทธิ (doctrine) จะเกี่ยวกับกำลังความสามารถที่จะประกันการเปลี่ยนจากการประจำการในยามสันติไปสู่กองกำลังที่สามารถปฏิบัติการได้จริงอย่างสมบูรณ์ภายในระยะเวลาสั้นที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และความสามารถในการตอบโต้อย่างมีประสิทธิภาพ แม้ในกรณีที่เกิดการเสียหายอย่างยิ่งจากการโจมตีของศัตรู

ความเชื่อถือได้และการอยู่รอดได้ (Credibility and Survivability)

หลักการต่อไปนี้เป็นหัวใจสำคัญของการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดีย

4.1 ความเชื่อถือได้ ฝ่ายศัตรูจะตระหนักว่าอินเดียมีความสามารถและจะตอบโต้ด้วยอาวุธนิวเคลียร์อันก่อให้เกิดความสูญเสียแก่ศัตรูที่มากพอ และหากใช้อาวุธนิวเคลียร์เพื่อต่อต้านอินเดียและกองทัพของอินเดียแล้ว ฝ่ายผู้รุกรานจะได้รับการลงโทษซึ่งไม่อาจทนรับได้

4.2 ความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพสูงสุดของการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์ของอินเดียเกิดขึ้น โดยผ่านการทำงานร่วมกันของส่วนประกอบทั้งหมดที่รวมเอาความเชื่อถือได้ การถูกกาลเวลา ความแม่นยำ และน้ำหนักของการโจมตีเข้าไว้

4.3 ความดำรงหรืออยู่รอดได้

ก. กองกำลังนิวเคลียร์ของอินเดีย และการควบคุมบังคับบัญชาจะได้รับการจัดตั้งขึ้น เพื่อเป้าหมายแห่งความสามารถอยู่รอดจากการโจมตีอย่างไม่ทันตั้งตัว และเพื่อสามารถตอบโต้ในการลงโทษได้อย่างรวดเร็ว กองกำลังนิวเคลียร์จะถูกรวบรวมและติดตั้งประจำการในการประกันความอยู่รอดจากการถูกโจมตีครั้งแรก และเพื่อให้สามารถทนต่อการลดลงของจำนวนได้หลายครั้ง ด้วยกำลังความสามารถในการตอบโต้แก่เผด็จกได้อย่างเพียงพอสำหรับการโจมตีลงโทษซึ่งจะเป็นสิ่งที่ไม่อาจยอมรับได้ของประเทศผู้รุกราน

ข. กระบวนการที่มีความต่อเนื่องในการควบคุมบังคับบัญชาอาวุธนิวเคลียร์จะต้องประกันความสามารถโต้เนื่องในการใช้อาวุธนิวเคลียร์อย่างมีประสิทธิภาพ

การบังคับบัญชาและการควบคุม (Command and Control)

5.1 อาวุธนิวเคลียร์จะได้รับการควบคุมอย่างเข้มงวดและจะตัดสินใจให้ใช้โดยอำนาจทางระดับการเมืองสูงสุด อำนาจในการส่งอาวุธนิวเคลียร์เพื่อการใช้จะขึ้นอยู่กับบุคคลซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีของอินเดียหรือผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งสืบต่อจากนายกรัฐมนตรี

5.2 ระบบบังคับบัญชาและควบคุมที่มีประสิทธิภาพ สามารถอยู่รอดได้ ประกอบด้วย ความยืดหยุ่นและตอบสนองที่จำเป็นจะขึ้นอยู่กับหน้าที่ แผนการเชิงปฏิบัติการที่ประสานกันหรือ ชุดของแผนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ทางด้านยุทธศาสตร์ และนโยบายที่กำหนด เป้าหมายเอาไว้ จะเป็นตัววางรูปแบบในส่วนต่างๆของระบบ

5.3 เพื่อการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ ความพร้อมเพรียงกันของการบังคับบัญชาและ ควบคุมกองกำลังนิวเคลียร์ รวมทั้งระบบขนส่งที่มีความสามารถในสองทาง จะต้องได้รับการ ประกัน

5.4 ความสามารถในการอยู่รอดของอาวุธนิวเคลียร์และระบบบังคับบัญชา ควบคุม สื่อสาร คำนวณ ข้อมูลและข่าวสาร (C412) จะต้องได้รับการประกัน

5.5 กองกำลังป้องกันประเทศของอินเดียพึงอยู่ในตำแหน่งที่จะดำเนินการสู้รบในสภาวะ แวดล้อมที่มีอาวุธ ด้วยการสึกกร่อนที่น้อยที่สุด (minimum degradation)

5.6 ฐานยิงในอวกาศและอื่นๆ จะถูกสร้างสำหรับการเตรียมการ การเตือนภัยล่วงหน้า การสื่อสาร การประเมินความเสียหาย

ความมั่นคงและความปลอดภัย (Security and Safety)

6.1 ความมั่นคง มาตรการป้องกันภัยล่วงหน้าโดยเฉพาะ พึ่งมีการนำมาใช้เพื่อประกันว่า อาวุธนิวเคลียร์ การสร้าง การขนส่ง และการเก็บรักษาอาวุธนิวเคลียร์ จะได้รับการคุ้มครองอย่าง เต็มที่จากการโจรกรรม ความสูญหาย ความเสียหายหรือการเข้าถึงหรือการใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต ที่อาจเกิดขึ้นได้

6.2 ความปลอดภัย เป็นความจำเป็นยิ่งยวด ระเบียบการและระบบตรวจสอบการให้ สิ้นบน (tamper-proof procedure and systems) จะได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อรับรองว่าการใช้อาวุธ นิวเคลียร์โดยไม่ได้รับอนุญาตหรือโดยประมาทจะไม่เกิดขึ้นและความเสี่ยงของอันตรายจากการ เกิดอุบัติเหตุจะถูกหลีกเลี่ยง

6.3 การควบคุมความเสียหายหรือภัยพิบัติ (disaster control) อินเดียพึงพัฒนาระบบ ควบคุมภัยพิบัติที่เหมาะสม ซึ่งมีความสามารถในการจัดการความต้องการที่มีลักษณะเฉพาะของ เหตุการณ์ที่มีความเป็นไปได้เกี่ยวกับอาวุธนิวเคลียร์และวัตถุดับนิวเคลียร์

การวิจัยและพัฒนา

7.1 อินเดียนควรที่จะเพิ่มความพยายามในการวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในสาขานี้

7.2 ขณะที่อินเดียให้คำมั่นจะอ้างไว้ซึ่งหลักการป้องปรามด้วยอาวุธนิวเคลียร์จำนวนน้อยที่สุดและเชื่อถือได้ อินเดียจะไม่ยอมรับการยุติยับยั้งการสร้างความสามารถทางการวิจัยและพัฒนาของตน

การลดและควบคุมอาวุธ (Disarmament and Arms Control)

8.1 การลดอาวุธนิวเคลียร์ระดับโลก ที่สามารถตรวจสอบได้และไม่แบ่งแยกเลือกปฏิบัติ (global, verifiable, and non-discriminatory nuclear disarmament) เป็นวัตถุประสงค์ทางความมั่นคงแห่งชาติ อินเดียจะดำเนินความพยายามใดๆ เพื่อที่จะบรรลุถึงเป้าหมายแห่งการมีโลกที่ปลอดจากอาวุธนิวเคลียร์โดยเร็ว

8.2 เนื่องจากการไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ก่อน (no-first use of nuclear weapons) เป็นการให้คำมั่นสัญญาโดยพื้นฐานของอินเดีย ทุกความพยายามได้ดำเนินการเพื่อชักจูงให้รัฐอื่นที่ครอบครองอาวุธนิวเคลียร์เข้าร่วมในสนธิสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการห้ามใช้อาวุธนิวเคลียร์ก่อน

8.3 ภายใต้เงื่อนไขหรือสภาวะแห่งการรับรองความมั่นคงที่จะสร้างผลลบอย่างมากมาจากการใช้อาวุธนิวเคลียร์ อินเดียจะดำเนินการเพื่อให้เกิดพันธะข้อผูกพันระหว่างประเทศอย่างไม่มีเงื่อนไขในการประกันความมั่นคงจากรัฐที่มีอาวุธนิวเคลียร์ให้แก่รัฐที่ไม่มีอาวุธนิวเคลียร์

8.4 มาตรการควบคุมอาวุธนิวเคลียร์จะได้รับการพิจารณาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายว่าด้วยความมั่นคงแห่งชาติ เพื่อลดภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้นและเพื่อปกป้องกำลังความสามารถของเราเองและเพื่อความมีประสิทธิภาพของอาวุธดังกล่าว

8.5 ในมุมมองเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของการทำลายล้างอย่างมหาศาลด้วยอาวุธนิวเคลียร์ การลดความเสี่ยงจากนิวเคลียร์ที่เหมาะสม และมาตรการสร้างความไว้นับถือใจ จะได้รับการแสวงหา เจรจาและจัดตั้งขึ้น

(แปลและเรียบเรียงจาก Draft Report of Nation Security Advisory on Indian Nuclear Doctrine, August 17, 1999. [Online]. 1999. Available from :
http://www.indianembassy.org/policy/CTBT/nuclear_doctrine_aug_17_1999.html.

สถาบันวิจัยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

คุณกรทอง แท้เที่ยงธรรม เกิดเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2523 เป็นธิดาคนโตของคุณพ่อเดชา แท้เที่ยงธรรมกับคุณแม่หยุนหลัง แซ่ฝาง มีน้องชาย 1 คน และน้องสาว 2 คน เริ่มการศึกษาชั้นต้นจนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จากโรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์เมื่อ พ.ศ. 2541 พร้อมกับผ่านการสอบเทียบจึงได้รับการยกเว้นการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการระหว่างประเทศและการทูต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จนสำเร็จการศึกษาพร้อมปริญญาเกียรตินิยมอันดับหนึ่งเมื่อปี พ.ศ. 2544 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2545

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย